

Felix,

qui potuit rerum

cognoscere causas.

Vergilius

Anatol IONAȘ

◆ Limba Latină

◆ Anatol IONAȘ

LIMBA LATINĂ

Chișinău 2017

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL

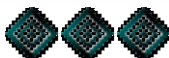
Facultatea de Filologie

Anatol Ionaș

Limba Latină

Manual pentru studenții ciclului I și II

Chișinău 2017

Recenzenți:

Gheorghe Colțun, *doctor habilitat în filologie, profesor universitar, USM*

Petru Tolocenco, *doctor în filologie, conferențiar universitar, UST*

Lucrarea a fost aprobată spre publicare de către Senatul

Universității de Stat din Tiraspol

(Proces-verbal nr. 12 din 22.06. 2017)

Ionaș, Anatol. *Limba Latina: Manual pentru studenții ciclului I și 2/ Anatol Ionaș; Univ. de Stat din Tiraspol, Fac. de Filologie.- Chișinău: S. n. 2017 (Tipografia UST). – 316p.: fig. tab. 50 ex. ISBN 978-9975-76-217-5. 811.124(075.8) I-67*

ISBN 978-9975-76-217-5.

Cuvânt înainte

Prezentul „Curs ...” este o lucrare teoretică și aplicativă de limbă latină pentru liceeni și studenții instituțiilor de învățământ superior, facultățile socio-umane, având scopul de a-i familiariza cu necesarul de cunoștințe gramaticale – în temei, din domeniul morfologiei, sintaxei – și a-i deprinde, prin aplicarea lor, să traducă texte (originale și adaptate). În vederea realizării cât mai eficiente a acestui obiectiv, materialul gramatical a fost sistematizat în lecții, care conțin, pe lângă tema de gramatică propriu-zisă, un text, vocabular, exerciții de consolidare și fixare a materialului gramatical, un set de aforisme latinești selectate tot după principiul consolidării materiei predate. Valoarea „Cursului de limbă latină” crește cu atât mai mult, cu cât în perioada postbelică limba latină, ca obiect de studiu, a fost scoasă din programele de studii în licee, școli medii, păstrându-se într-un număr redus de ore doar la unele facultăți și în școlile medicale.

Latina este limba folosită în antichitate de statul roman, care la începutul sec. al II-ea e.n., la moartea împăratului Traian (117 e.n.), se întindea din Britania până în Africa, de la Oceanul Atlantic până la Orientul de Mijloc (dincolo de fluviul Tigru, la frontiera vestică a Iranului).

Latina era vorbită la început în Latium, o mică regiune din centrul și vestul Italiei, a cărei principală așezare era Roma, situată nu departe de vărsarea Tibrului în mare. Această regiune a fost leagănul poporului

roman. Pe măsură ce poporul roman își lărgea granițele statului său, limba latină s-a extins treptat, cunoscând un continuu proces de dezvoltare atât la Roma și pe teritoriul Italiei, cât și în provincii. Ea a influențat și la rândul său a fost influențată de limbile cu care a venit în contact, vorbite de popoarele care recunoșteau autoritatea Romei.

Folosită în relațiile sociale și ca limbă de cultură, latina și-a impus superioritatea în provinciile intens romanizate și ale căror populații se aflau față de Roma pe o treaptă inferioară de dezvoltare economică și social-culturală (de ex., în peninsula Iberică, în Galia, în Dacia etc.).

Limba română reprezintă faza actuală de evoluție a limbii latine care se vorbea în provinciile dunărene din partea nord-estică a lumii romane (Dacia, Moesia, Dardania, partea sudică a Panoniei). Partea esențială a vocabularului limbii române, cea mai veche și absolut necesară tuturor vorbitorilor, este latină. Cuvintele latine denumesc cele mai importante acțiuni omenești: a vedea (*videre*), a auzi (*audire*), a asculta (*auscultare*), a veni (*venire*), a ara (*arare*), a da (*dare*), a lăuda (*laudare*), a face (*facere*), a râde (*ridere*), a răspunde (*respondere*) etc.; părțile corpului: cap (*caput*), frunte (*frons*), ochi (*oculus*), nas (*nasus*), barbă (*barba*), piept (*pectus*), umăr (*humerus*), mână (*manus*), palmă (*palma*) etc.; gradele de rudenie: părinți (*parentes*), fiu (*filius*), frate (*frater*), ginere (*gener*), cumnat (*cognatus*), socru (socer), nepot (*nepos*) etc.; diferite animale: lup (*lupus*), urs (*ursus*), vulpe (*vulpes*), găină (*gallina*), cal (*caballus*), iapă (*equa*) etc.; locuința și obiectele casnice, alimentele de bază:

poartă (*porta*), casă (*casa*), fereastră (*fenestra*), vin (*vinum*), făină (*farina*), caș (*caseum*), pâine (*panis*) etc.; fenomene și aspecte ale naturii, noțiuni de timp: timp (*tempus*), noapte (*nox, noctis*), câmp (*campus*), etc.

Dezvoltată în mijlocul unor popoare nelatine și izolată devreme de celelalte limbi romanice, limba română este cea mai conservatoare în privința fondului popular de cuvinte latine, nefiind influențată puternic de latina savantă a evului mediu. Prin izolarea timpurie de restul limbilor romanice-surori, limba română și-a conturat mai bine individualitatea proprie, selectată în structura gramaticală și în vocabularul fundamental, care sînt latine. Transformarea limbii latine în limba română face parte integrantă din procesul de formare a poporului român, în care un rol important l-au avut romanii, în acest sens trebuie să fim mândri de faptul că facem parte din Ginta Latină, că limba noastră este înrădăcinată adânc în solul romanic, că suntem un popor cu vechi și bogate tradiții și cu o cultură nu mai puțin valoroasă.

Cunoașterea limbii latine este principala cale de acces la cultura română, a cărei continuitate este cultura europeană actuală. Latina ar fi un obiect de studiu absolut necesar și pentru alolingvi. **Primo**, în majoritatea limbilor europene, inclusiv și 1. rusă, cuvintele de origine latină reprezintă un strat valoros, așa-numitul lexic de circulație internațională (internaționalisme). Studiarea trăsăturilor fundamentale ale limbii latine va cuprinde elementele de vocabular care stau și astăzi la baza formării lexicului științific și cultural în principalele limbi ale lumii, precum și unele date de istorie și cultură,

fundamentale pentru înțelegerea culturii actuale. **Secundo**, studierea limbii latine va facilita esențial învățarea limbii române de către alolingvi. Gramatica latină va contribui în mod firesc la înțelegerea gramaticii limbii române (și a altor limbi romanice). Totodată, va fi evocat modul de viață și de gândire al romanilor. În limba română, ca și în alte limbi europene, există un anumit număr de termeni politici, tehnici, științifici, din domeniul cultural, termeni ce țin de filologie, filozofie, biologie, medicină, farmaceutică, astronomie etc., care au fost introduși în limbă în ultimele secole.

Multe secole de-a rândul limba latină era considerată în Europa limbă de contact internațional – a științei, a școlii de toate gradele, a culturii, a bisericii, a diplomației. În Evul Mediu (și aproape până la sfârșitul sec. al XVIII-lea), în limba latină și-au scris lucrările mulți învățați, scriitori, medici, filozofi etc. Este vorba despre filozoful și savantul francez *Réné Descartes* (1596-1658), logicianul, filozoful raționalist și omul politic olandez *Baruch Spinoza* (1632-1677), filozoful și matematicianul german *Gottfried Wilhelm Leibniz* (1632-1716), savantul enciclopedist și poetul rus *Mihail Lomonosov* (1711-1765) etc. Se zice că celebrul scriitor spaniol *Lope de Vega* (1562-1635) comunica și citea latinește la vârsta de 5 ani, iar cu 6 ani mai târziu a început să compună piesele sale. În limba latină și-au scris parțial opera *Dosoftei* (1624-1693), *Miron Costin* (1633-1691), *Dimitrie Cantemir* (1673-1723), *Gheorghe Șunca* (1754-1806) etc.

Unii domnitori din Principatele Românești deschideau *școli de latinie*, în care aveau posibilitate să învețe feciori de boieri. Astfel de școli au funcționat pe vremea lui *Iacob Despotul Eraclide* ("Școala latină" fondată în 1563), *Petru Șchiopu* (perioada funcționării: 1574-1579; 1582-1591), *Vasile Lupu* (perioada funcționării: 1634-1653) etc. În anul 1693 misionarul franciscan *Francesco Renzi*, stabilit cu traiul la Iași, scria că în capitala Moldovei "toată floarea boierimii vorbește latinește și mulți dintre dâșii sunt foarte învățați" (Apud T. Diaconescu. *Elemente sintactice latine în Cronica lui Gh. Ureche*. – În: *Anuarul de lingvistică și istorie literară*. Tomul XX, Iași, 1969, p.39). Brigadierul francez *Maro de Brazé*, aflat în armata țarului și împăratului Rusiei Petru cel Mare (1672-1725) notează în memoriile sale că Dimitrie Cantemir "vorbea foarte bine limba latină, ceea ce era foarte plăcut pentru acei ce-l înțelegeau" (Apud Ștefan Ciobanu. *Dimitrie Cantemir în Rusia*.-În rev.: *Basarabia*, 1992, nr. 5, p.122).

În Muntenia, la Târgoviște, pe vremea domniei lui Matei Basarab (1632-1654) a fost deschisă *Schola Graeca et Latina*. Mai târziu asemenea școli au apărut în orașele Sibiu, Făgărași, Orăștie, Brașov etc. În România, o atitudine pozitivă față de limba latină (ca obiect de studiu) se constată și în secolele XIX-XX până la sfârșitul celui de-al II-lea război mondial. În perioada indicată limba latină se predă în gimnazii, licee, universități, considerându-se că posedarea culturii clasice greco-romane de către tineretul studios este o condiție

sine qua non pentru un patriot al țării și pentru orice om cult.

În Republica Moldova limba latină a fost, pur și simplu, expulzată din programele școlii medii și de cultură generală. Abia după anul 1990 s-au luat unele măsuri pentru a readuce limba lui Caesar, Cicero, Ovidiu, Vergiliu etc. în clasele liceale, fapt care a contribuit esențialmente la familiarizarea generației tinere cu istoria formării poporului și a limbii noastre.

Calendarul Roman

Romanii au avut ca unitate de măsură pentru timp anul (**annus**), împărțit inițial în zece luni (**mensis**) și începea la 1 martie. Cele mai vechi denumiri ale lunilor sunt: **Martius** (de la numele zeului războiului Marte), **Aprilis** (etimologie obscură), **Maius** (de la numele zeiței primăverii Maia), **Iunius** (de la numele zeiței Iunona, soția lui Jupiter, protectoare a femeilor, în special a celor căsătorite), **Quintilis** (a cincea lună, iar din anul 44 î.e.n. numită **Iulius**, de la numele lui Caius Iulius Caesar), **Sextilis** (a șasea lună, iar din anul 8 î.e.n. **Augustus**, numită în cinstea primului împărat Octavian Augustus), **September** (luna a șaptea), **Octōber** (luna a opta), **November** (luna a noua), **December** (luna a zecea). Anii (chiar și în perioada republicană) nu aveau un punct de plecare, un punct *ab initio*, de la care să se calculeze ordinea lor. Mai târziu, în epoca lui Caesar și Cicero, Marcus Terentius Varro a stabilit o eră romană în care a încadrat evenimentele trecutului Romei, fixând pentru întemeierea capitalei anul 753, 21 aprilie înainte de Christos. Anii au început să fie calculați de la întemeierea Romei și notați prin abreviere *A.U.C.* (ab urbe condita = de la întemeierea orașului). Astfel în anul 243 A.U.C. (510 î.e.n.) a fost abolită puterea regală (ultimul rege Tarquinius Supērbus) și proclamată republica. În anul 722 A.U.C. (31 î.e.n.) s-a terminat perioada republicană și a fost înființat imperiul.

La început, cele zece, iar apoi cele douăsprezece luni, fiind adăugate lunile **Ianuaris** (de la numele zeului

Ianus, zeul oricărui început și sfârșit; a se compara *ianua-* „ușă”) și ***Februarius*** (de la *februa*, *-ōrum* – „ceremonii de purificare” ce aveau loc la începutul primăverii), aveau câte 29 sau 30 de zile, în mod alternativ, alcătuind împreună 354 de zile.

Astfel, anul roman rămânea în urmă față de cel solar cu $11 \frac{1}{4}$ zile. Pentru a corecta această diferență, se adăugau din doi în doi ani 22 sau 23 de zile după ziua de 23 februarie. Zilele anexate se numeau *dies intercalares* (zile intercalate). Dar și sistemul stabilit nu corespundea exact cu anul solar și rămânea ca, în fiecare interval de 24 de ani, să se facă o corectură în numărul zilelor adăugate. Însă colegiul pontificilor (responsabil pentru organizarea calendarului) n-a fost totdeauna destul de grijuliu pentru a introduce zilele intercalate - fie din motive politice (intrarea magistraților romani în funcții), fie din interese materiale (achitarea impozitelor), fie din neatenție - ceea ce producea mare confuzie. Această neregularitate l-a determinat pe C. Iulius Caesar să facă în anul 708 (707) A.U.C. (46-45 î.e.n.) o reformă a calendarului după calculele astronomului grec Sosigenes. Astfel, anul a fost calculat după mersul soarelui și avea 12 luni, dintre care, 7 cu câte 31 de zile (ianuarie, martie, mai, august, octombrie, decembrie), 4 cu câte 30 de zile (aprilie, iunie, septembrie, noiembrie) și una de 28 de zile (februarie) - în total 365 de zile, cu un an bisect la fiecare 4 ani. Acest calendar, folosit până în prezent, a fost numit *Calendarul Iulian* în cinstea întemeietorului.

Începând cu anul 600 A.U.C. (153 î.e.n.) consuli au intrat în funcțiune la 1 ianuarie și astfel această lună

devine prima lună a anului (până atunci anul roman începea primăvara, luna întâi purtând numele zeului Marte (mensis Martius), deoarece el, conform legendei, era tatăl lui Romulus, întemeietorul Romei).

Fiecare lună avea trei zile principale:

1. *Calendae* (sau *Kalendae*) – „ziua platei” – prima zi a fiecărei luni (*Kalendae Ianuariae, Kalendae Februriae, Kalendae Martiae etc.*). În această zi pontifcele anunța poporul când vor cădea celelalte 2 zile principale și sărbătorile.

2. *Idus* – „lună plină” (a 15 – a zi în martie, mai, iunie, octombrie, și a 13 – a zi în celelalte luni): *Idus Ianuariae etc.*

3. *Nonae* – „lună nouă” (a șaptea zi în martie, mai, iunie, octombrie și a cincia zi în celelalte luni): *Nonae Ianuariae, Nonae Februriae etc.*

Ziua precedentă celor principale (ajunul) nu avea o denumire specială, dar era precizată cu ajutorul cuvântului *pridie*, urmat de numirea zilei principale la cazul acuzativ (*Pridie Nonas* = „ajunul Nonelor” *Pridie Calendas* = „ajunul Calendelor”, *Pridie Idus* = „ajunul Idelor”).

Celelalte zile erau denumite cu ajutorul îmbinării *ante diem* (înaintea zilei), urmată de numărul ordinal și numirea zilei principale, de asemenea, la cazul acuzativ (*ante diem tertium Nonas* = „trei zile înainte de Nonae”; *ante diem quartum Calendas* = „patru zile până la *Calendae*”, *ante diem quintum Idus* = „cinci zile până la *Ide*” etc.).

Numele la romani

La început cetățeanul roman purta un singur nume (Romulus, Remus,) iar în epoca clasică circula deja o formulă din trei elemente :

prenumele – *praenomen*

numele ginteii – *nomen gentile*

supranumele – *cognomen*

Nomen este porțiunea comună (tema) a tuturor elementelor și, prin urmare, a fost la baza constituirii numelui roman.

Praenomen este compus din *nomen* (nume) și din prepoziția *prae* – (înainte, înainte de nume).

Cognomen este compus din *nomen* și din prepoziția *cum* (cu), plasată după *nomen* ca un nume însoțitor.

Nomen era numele pe care-l purta ginta (o unitate constituită din toți cei care-și afirmau originea comună) din care făcea parte cetățeanul. El (*nomen*) era terminat în – *ius* pentru bărbat și în – *ia* pentru femeie: *Tullius*, *Tullia*, *Fabius*, *Fabia* etc.

Nomen gentile este cel mai important element al formulei, arată legătura membrilor uniți prin descendență dintr-un strămoș comun. Numele (*nomina gentilia*) erau mult mai numeroase: *Iulius*, *Tullius*, *Valerius*, *Aemilius*, *Claudius*, *Ovidius*, *Pompeius* etc.

Numărul celor mai uzuale prenume (*praenomen* numele personal) era limitat și, din acest motiv, erau acceptate abrevierile acestora în documente, inscripții și opere literare:

Appius – App.

Caius – C.

Decimus – D.

Lucius – L.

Marcus – M.

Postumus – Po.

Publius – P.

Quintus – Q.

Servius – Ser.

Sextus – Sex.

Tiberius – Ti. (b).

Titus – T.

În gințile care includeau mai multe familii apare necesitatea atașării la *nomen gentile* a unei porecle – *cognōmen* prin care familiile se deosebesc între ele. De regulă, cognōmen indică o trăsătură distinctivă caracteristică întemeietorului familiei.

Cele mai frecvente cognomina:

Agrippa – născut cu picioarele înainte

Asina – măgăriță

Balbus – bâlbâit

Brutus – prost

Burrhus – roșu la față

Carus – cel drag

Cato – subtil, viclean

Caesar (caesaries, -ei) – chică

Cicero (cicer, -eris) - năut

Crispus – creț

Cordus – născut târziu

Flaccus – urecheat

Dentatus – cu dinți (mari)

Longus – lung

Maximus – cel mare

Naso (*nasus*, *-i*) – nas

Plautus – picior plat

Rufus – roșcat

Scipio – toiag, baston

Senēca – bătrân

Tacītus – tăcut

Varro – bătăran

Unii cetățeni purtau (pe lângă nomen, praenomen, cognomen) și un *agnomen*, decernat pentru merite deosebite față de republică. Astfel, Publius Cornelius Scipio, învingătorul lui Hannibal în bătălia de la Zama (202 î.e.n.), a primit agnomenul *Africānus*.

Cel mai în vârstă reprezentant al gintei era supranumit *Senior*, *Superior* sau *Priscus* (bătrân), iar cel mai tânăr descendent al gintei primea agnomenul *Junior*, plasat la sfârșitul șirului de nume: Marcus Porcius Cato *Senior*, Marcus Porcius Cato *Junior*.

Numele feminine coincideau cu numele gentilic al tatălui. De exemplu, fiica lui M. Tullius Cicero era numită *Tullia*, fiica lui C. Iulius Caesar era numită *Iulia*. Dacă în familie erau mai multe fiice, celei mai mari îi ziceau *Maior*, mezina era *Minor*: Iulia *Maior*, Iulia *Minor*. A treia primea *Tertia*, a patra – *Quarta* etc. Femeia căsătorită își păstra numele gentilic la care se atașa cognomenul soțului: *Terentia* (uxor) *Ciceronis*, (Terenția, soția lui Cicero). În documente se mai preciza: *Terentia, filia Terentii*, uxor *Ciceronis* (Terenția, fiica lui

Terențiu, soția lui Cicero); soția lui Traian: *Plotina Traiani* (Plotina lui Traian)

Sclavii erau numiți la început numai cu numele stăpânului: *Lucipor, Marcipor, Sextipor* (por – puer = servus - sclav). Mai târziu au un **praenomen** al lor la care se adaugă *nomen gentile* al stăpânului, urmat de prenumen al stăpânului și de cuvântul *servus*: *Pharnaces Egnatii Publii servus* (Pharnaces sclavul lui Egnatius Publius). Sclavul eliberat (*libertul*) primea numele gentilic (sau numele și prenumele) al stăpânului de altă dată, iar numele său devenea *cognomen*. Astfel, sclavul Tiro, secretarul lui Cicero, se numea după obținerea libertății *Marcus Tullius Tiro*.

Să urmărim în continuare numele fiecărui membru al unei ginte:

Stăpânul: *Marcus Tullius Cicero*

Soția stăpânului: *Terentia, filia Terentii, uxor ciceronis* (sau *Terentia Ciceronis*)

Fiul stăpânului: *Marcus Tullius Cicero Junior*

Fîica mai mare: *Tullia Maior*

Fîica mai mică: *Tullia Minor*

Sclavul: *Tiro Tullii Marci servus*

Libertul: *Marcus Tullius Tiro*.

Fonetica

I. *Lectio prima*

1.0. *Alfabetul*

Alfabetul latin stă la baza scrierii majorității limbilor din Europa și din alte țări ale lumii. El avea 23 de litere, așezate în ordinea păstrată până azi.

Nr.	Scrierea	Denumirea	Pronunțarea	Nr.	Scrierea	Denumirea	Pronunțarea
1	Aa	a	[a]	13	Nn	ne	[n]
2	Bb	be	[b]	14	Oo	o	[o]
3	Ce	ce	[k]	15	Pp	pe	[p]
4	Dd	de	[d]	16	Qq	chiu	[k]
5	Ee	e	[e]	17	Rr	re	[r]
6	Ff	fe	[f]	18	Ss	se	[s]
7	Gg	ge	[g]	19	Tt	te	[t]
8	Hh	ha	[h]	20	Vv	ve	[v]
9	Ii	i	[i]	21	Xx	ics	[cs]
10	Kk	ca	[k]	22	Yy	i (grec)	[i]
11	Ll	le	[l]			(ipsilon)	
12	Mm	me	[m]	23	Zz	ze	[z]

Se observă că din acest alfabet lipsesc literele **J** și **U**; acestea au fost create în timpul Renașterii pentru a completa o imperfecțiune a alfabetului latin. Umanistul Petru Ramus (1515-1572) a introdus în alfabetul latin litera **j** pentru [i] - semivocală și [u] - vocală. Romanii notau prin **i** atât i (**i**mper**i**um, **f**i**n**i**r**e etc.), cât și semivocală i, pronunțată ca în românescul iepure, **i**ute, **i**unie (ex. **i**am, **i**ustus etc.). Tot astfel se notau prin **v** atât vocala **u** (Roman**u**m, pop**u**l**u**s) cât și vocala corespunzătoare, pronunțată ca englezescul **w** sau, aproximativ, ca **o** românesc din **o**aspete, **o**acheș (ex., par**v**am, **v**ocav**i**t); acest sunet s-a pronunțat mai târziu **v** (consoană). Pentru prima semivocală s-a creat litera **J** (**j**), pentru *cea de-a doua s-a păstrat litera v, iar vocala u a fost notată cu U (u), celelalte* litere ale alfabetului notau fiecare câte un sunet, ceea ce însemna că romanii aveau în epoca «clasică» (sec.I a.Chr.) o ortografie foarte simplă: *se scria cum se pronunța și se pronunța cum se scria*. Așa cum se întâmplă și în română, unele litere (**k**, **q**, **x**, **y**, **z**) erau folosite mai rar. Ultimele două litere ale alfabetului, **y** și **z**, au fost împrumutate de la greci în sec.I a.Chr., pentru a nota sunete grecești în cuvintele împrumutate din limba greacă: **y** nota sunetul ü (ca în franceză **u** sau în germană sau magheară **ü**), iar **z** nota o consoană complexă a cărei pronunțare târzie este apropiată de cea a lui **z** românesc.

1.1. Citirea literelor alfabetului latin

1.1.0. Vocalele și diftongii

Limba latină avea cele cinci vocale existente și în limba română (**a, e, i, o, u**).

Litera **i**, după cum s-a menționat anterior, redă vocala **[i]**, precum și semivocală **i** atestată la începutul cuvântului înaintea unei vocale: **i**us, **i**uvēnis. **[i]** -semivocală este redată prin **j** (**j**am, **j**uvenis).

Diftongii latini se pronunță ca o singură silabă. În latină atestăm următorii diftongi:

[ae] - se pronunță **[e]**, ex., **saep**e [sepe];

[oe] - se pronunță în epoca clasică asemenea vocalei **[ō]**. În Evul Mediu se pronunță ca și **[ae]**, adică monoftongat (**e**) **coelum** [celum];

[au] - se citește totdeauna ca persoana a III-a românească «**au**» (de la verbul «a avea»);

[eu] - se citește **[eu]**. În cadrul diftongilor **[au]** și **[eu]** vocala **u** e scurtă; astfel, citim **áudio**, nu a-**ú**dio, **áurum**, nu a-**ú**rum, **néuter**, nu ne-**ú**ter etc.

Atenție (**Nota bene**)! Uneori îmbinările de sunete **ae, oe** nu formează un diftong, ci se rostesc în hiat. În astfel de cazuri componentul al doilea al îmbinării e notat cu trema ("••") sau cu semnul lungimii ("-"): ex., **aēr** = aēr; **poēta** = poēta etc.

1.1.1. Consoanele și grupele de litere

1. Citirea literei latine «**c**» este felurită în diferite țări în funcție de influența limbilor noi și a tradiției stabilite. Numeroase fapte de limbă mărturisesc că în perioada antică «**c**» în orice poziție reda sunetul **[k]**, dar din secolul al V-lea e.n., înaintea vocalelor **e** și **i** (și înaintea lui **y**), precum și înaintea diftongilor **ae** și **oe**,

pronunțate în acea perioadă [e], este citită [t]: Cicero - **Țițero**, Caesar - **Țezar** etc. Drept rezultat al dublei palatalizări [k] - [t] - [c], atestată în limbile italiană și română, acest fenomen a fost transpus și în latină, litera **c** citindu-se în Italia și România [c]: Cicero, Cezar, Sicilia etc. În celelalte cazuri, «c» este citit [k]: corbus = korb (corb), caput = kaput (cap) etc.

2. Litera **g** se citește [gh]: magnus (mare), longus (lung). Dar sub influența pronunției în limbile vii din unele țări, de exemplu Italia, România, litera «g», înaintea vocalelor [e], [i], [y] și diftongului [ae], se pronunță [ğ]: gener = [ğener] (ginere), gymnasium = [ğimnazium] (gimnaziu) etc.

3. Pronunțarea latinescului **h** a fost foarte slabă și admitea o aspirație ușoară: humānus (omenesc), homo (om) etc.

4. Litera **k** [k] se întâlnește foarte rar în textele latinești: kalendae [kalende] - calende (prima zi a lunii).

5. Litera **q** se întrebuințează numai alături de «u» înainte de vocală și se pronunță [kv]: qui [kvi] - care

aqua [akva] - apă

equus [ekvus] - cal

6. Litera **s** se pronunță [s], iar în poziție intervocalică ca [z]:

servus [servus] - sclav, rob

causa [cauza] - cauză, proces

rosa [roza] - trandafir

7. Litera **x** se citește [ks]:

lex [leks] - lege

pax [paks] - pace

8. Litera **z** se întâlnește numai în cuvintele împrumutate din limba greacă:

zona [zona] - *zonă*

9. **Ph, ch, rh, th** se întâlnesc numai în cuvintele împrumutate din limba greacă: **philosophus** [filozofus] - *filozof*

schola [schola] - *școală*

rhetor [retor] - *retor (învățător de elocvență)*

theatrum [teatrum] - *teatru*

10. **ngu** înainte de vocală se citește ca [**ngv**]:
lingua [lingva] - *limbă*

11. **Ti** se citea în toate cazurile ca [**ti**]. Mai târziu, înainte de vocală, a început să se citească ca [**tsi**], însă precedat de **s, t, x** se pronunța ca [**ti**]:

ratio [ratsio] - *rațiune*

initium [initsium] - *început*

bestia [bestia] - *fiară*

mixtio [mikstio] - *amestec (elemente componente ale unui corp)*

Attius [Atius] - *Atius (poet tragic roman)*

Exerciții:

1. Citiți și transcrieți cuvintele de mai jos, traduceți.

Arma, aurōra, bestia, bruma, casa, barba, altus, agricultūra, fabula, familia, insula, lacrima, luna, medicina, multa, musca, natūra, os, palma, patria, provincia, gloria, fuga, dare, administrare, dormire, umbra, vipera, vultur, ultima, servire, ruina, mare (subst.), credere.

2. Citiți și memorați cuvintele:

accedit (<i>se apropie, sosește</i>)	succedit (<i>intră sub, urmează, vine după</i>)
aedificiūm (<i>edificiu</i>)	suave (<i>suav, plăcut</i>)
aelūrus (<i>pisică</i>)	quando (<i>uneori, câteodată</i>)
equus (<i>cal</i>)	bos, bovis (<i>bou</i>)
aequaevus (<i>de aceeași vârstă</i>)	musca (<i>muscă</i>)
aeger (<i>bolnav</i>)	canis (<i>câine</i>)
equa (<i>iapă</i>)	charta (<i>foaie de papirus, tăbliță</i>)
aevum (<i>secol, epocă</i>)	foederātus (<i>unit, aliat</i>)
poēta (<i>poet</i>)	cetus (<i>cetaceu, balenă</i>)
aula (<i>curte, palat</i>)	channe (<i>specie de pește marin</i>)
augur (<i>augur, preot care</i>)	chelys (<i>broască țestoasă</i>)
prezicea viitorul după cântecul și zborul păsărilor,	chersos (<i>broască țestoasă de uscat</i>)
prezicător de vise)	chersydros = chersydrus (<i>specie de șarpe de apă</i>)
iustitia (<i>justiție</i>)	chelydrus (<i>specie de șarpe veninos</i>)
lectiō (<i>lecție</i>)	aquila (<i>acvilă, vultur</i>)
tempus (<i>timp</i>)	arbūtus (<i>arbust</i>)
textilis (<i>țesut</i>)	arătio (<i>arătură</i>)
textum (<i>țesătură, stofa</i>)	arător (<i>plugar</i>)
thallus (<i>ramură de măsline sau mirt</i>)	națio (<i>neam, popor, rasă</i>)
terra (<i>pământ, țară</i>)	sanguis (<i>sânge</i>)
thimbra (<i>cimbru</i>)	longus (<i>lung</i>)
physica (<i>fizică, științe ale naturii</i>)	ferrum (<i>fier, armă sau obiect de fier</i>)
tertia (<i>a treia parte, o treime</i>)	quinque (<i>cinci</i>)
picus (<i>ciocănitoare</i>)	pigmentum (<i>culoare pentru pictat, falsă strălucire</i>)
pica (<i>coțofană</i>)	

II. Lectio secunda

2.0. Silabe lungi și scurte

În limba latină poziția accentului depinde de cantitatea (durata pronunțării) silabei penultime. Cantitatea acesteia, ca și a celorlalte silabe, este determinată de cantitatea vocalelor.

1. Vocalele sunt lungi (**ā, ē, ī, ō, ū**; semnul lungimii « $\bar{\quad}$ ») și scurte (**ă, ă, ĭ, ă, ŭ**; semnul scurtimii « $\sim$ ») prin natura lor, adică prin felul cum sunt rostite.

Exemple: **nā-tū-ra** *natură*

mā-ter *mamă*

nā-tū-rā-bi-lis (sau **nā-tū-rā-lis**) *natural*

În unele cazuri, cantitatea vocalelor servește pentru a deosebi cuvinte cu aceeași formă, dar cu înțeles diferit: pōpūlus = *popor*, însă

pōpūlus = *plop* etc.)

Diftongii (**ae, oe, au, eu**), fiind formați din două elemente, sunt lungi:

aurum *aur*

Caesar *Cezar*

Eurōpa *Europa*

Când o vocală este urmată de altă vocală, în silabe diferite, este scurtă:

pa-trī-a *patrie*

ra-tī-o *rațiune*

fi-lī-us *fiu*

2. Silabele, datorită deosebirii de cantitate dintre vocale, pot fi:

a. lungi prin natură, când conțin un diftong sau o vocală lungă:

cae-lum (*cer*)

au-dī-tus (*auz, auzire*)

b. lungi prin poziție, când silabele se termină în consoană («silabe închise»), chiar dacă vocala lor este scurtă:

me-di-ca-men-tum *medicament*

ma-gis-ter *învățător, profesor*

c. scurte, când ele se termină cu o vocală scurtă:

la-crī-ma *lacrimă*

ta-bū-la *tablă, tablou*

2.1. Regula accentului

Regula generală a accentuării latine este următoarea:

1. Penultima silabă lungă poartă accentul:

me-di-cī-na *medicină*

Eu-rō-pa *Europa*

cul-tū-ra *cultură*

Cuvintele bisilabice poartă accentul pe penultima silabă, indiferent dacă este lungă sau scurtă:

doc-tor *profesor*

vil-la *conac, casă de țară*

2. Dacă penultima silabă e scurtă, accentul se plasează pe antepenultima:

mé-dī-cus *medic*

dó-mī-nus *domn, stăpân*

vic-tó-rī-a *victorie*

La împărțirea pe silabe, când după vocală sunt două sau mai multe consoane, prima rămâne la silaba întâi (închizând-o: par-tis /cazul genitiv al substantivului

parte/), cea de a doua trece la silaba următoare; când grupul de consoane este mai mare, de obicei ultima consoană trece la silaba următoare (ac-cinc-tus /încins/); consoana intervocalică aparține silabei următoare (fra-ter (*frate*), ma-ter (*mamă*)).

Exerciții:

1. Transcrieți cuvintele și notați silaba accentuată:

Animāl, modestīa, orātor, actor, sordīdus, superior, tunīca, ulterīor, fama, oratīo, merītum, vidēo, colloquīm, audīo, gratīa (mulțumire), praeclātrus, pretīum, medīus, antīquus, saecūlum, amīcus, labor, corpus, puer, civis, terra, fenēstra, corvus, voluntas, domicilīum, membrāna (foaie de pergament), discipūlus, descriptīo, aedificīum, avis, sapiens, varius, lacerta (șopârlă), virīdis, lactes (intestinul subțire, lapți), lac (lactis = lapte).

Memorizați îmbinările:

lac pressum - *brânză* («*lapte apăsât*»)

lac gallināceum - *lapte de găină* («*lucru imposibil*»)

2. Copiați textul și notați silaba accentuată din fiecare cuvânt, traduceți:

Daciā in Eurōpa sita est (este situată). Daciā patriā nostra est. In silvis (*în pădurile*) Daciāe aquīlae erant (*erau*). Poētae (*poeții*) gloriām Daciāe cantant (*cântă*).

3. Comparați plasarea accentului în varianta latină și cea română:

lat.	angĕlus	rom.	înger
	altaria, -ium		altar
	basilĭca		biserică
	baptizāre		a boteza
	creatiōnem		Crăciun
	christiānus		creștin
	crucem		cruce
	domĭnus +deus		Dumnezeu
	pagānus		păgân
	peccātum		păcat
	rogatiōnem		rugăciune

N.B. Strămoșii noștri au preluat, în principiu, terminologia religioasă de la romani.

Morfologia

III. *Lectio tertia*

3.0. *Substantivul (Nomen substantivum)*

3.0.1. **Noțiuni generale**

Substantivul latin posedă următoarele categorii:

1. Categoria genului (genus). Distingem trei genuri:

genus masculinum (m) lupus (*lup*)

genus femininum (f) silva (*pădure*)

genus neutrum (n) scutum (*scut*)

2. Categoria numărului (numerus). În latină se distinge numărul **singular (numerus singularis)** și numărul plural (**numerus pluralis**). Unele substantive se utilizează numai la singular, fiind numite *singulăria tantum*, sau numai la plural – *plurălia tantum*.

3. Categoria cazului (casus): Cazul exprimă raportul sintactic al numelui față de unele cuvinte din propoziție. Din punct de vedere morfologic cazul este o categorie flexibilă deoarece se formează prin intermediul flexiunii. În limba latină distingem șase cazuri:

Nominativus (**nominativul**): cine? ce?

Genetivus (**genitivul**): al cui?

Dativus (**dativul**): cui?

Accusativus (**acuzativul**): pe cine? ce?

Ablativus (**ablativul**): de cine? de ce? în ce mod? cum?

Vocativus (**vocativul**) - o formă de adresare considerat caz care coincide, de fapt, cu nominativul.

4. Declinarea (declinatio). În latină se disting următoarele declinări ale substantivului:

<u>la nominativ singular</u>	<u>la genitiv singular</u>
I - a	-ae
II - us, -er, -um, -ir	-i
III - <i>diferit</i>	-is
IV - us, -u	-us
V - es	-ei

Adjectivele au doar trei declinări, ale căror paradigme coincid cu primele trei declinări ale substantivului. Tipul declinării se determină conform terminației genitivului singular.

3.0.2. Declinarea I a substantivului (Declinatio prima)

Substantivele de declinarea I sunt de genul feminin și au nominativul singular în **-a**, genitivul singular - în diftongul **-ae**. Tema acestora se termină în **-a**. De ex.:

silva, silvae	<i>pădure</i>
bestia, bestiae	<i>fiară</i>
schola, scholae	<i>școală</i>
lingua, linguae	<i>limbă</i>
pica, picae	<i>coțofană</i>

N.B. Declinarea I atestă și unele substantive - excepții de genul masculin, care indică persoane de sex masculin:

papa, papae (*tată*), precum și substantive care indică ocupația sau apartenența etnică:

poëta, poëtae	<i>poet</i>
nauta, nautae	<i>marinar, corăbier</i>
agricōla, agricōlae	<i>agricultor</i>
Persa, Persae	<i>persan</i>

Substantivele care sunt incluse în cadrul acestei declinări au următoarea paradigmă:

Singularis	Pluralis
N. silva	silvae
G. silvae	silvārum
D. silvae	silvis
Acc. silvam	silvas
Abl. silvā	silvis
V. silva	silvae

3.1. Verbul «esse» (*a fi*)

3.1.1. Praesens indicatīvi (*Prezentul indicativ*)

Singulāris		Plurālis	
1. sum	<i>eu sunt</i>	1. sumus	<i>noi suntem</i>
2. es	<i>tu ești</i>	2. estis	<i>voi sunteți</i>
3. est	<i>el, ea este</i>	3. sunt	<i>ei, ele sunt</i>

● **Gramatica.**

1. Cele mai multe substantive feminine sunt și în limba română de declinarea I: *casă, masă, poartă, fereastră* etc. În declinare se observă păstrarea terminațiilor de nominativ singular (*-a* devenit *-ă*: *casa* → *casă*); de genitiv-dativ singular (*-ae* devenit *-e*: *casae* → *unei case*); de nominativ plural (*-ae* devenit *-e*: *casae* →

case); acuzativul singular se păstrează și el, dar fără consoana finală *-m* (*casam* → *casă*); în felul acesta acuzativul devine identic cu nominativul (identitatea aceasta apare în românește și la plural).

2. Prezentul verbului *esse* (*a fi*) se păstrează, cu modificări, în limba română: *sum* devine *-s* (*is*), din formele scurte (*nu-s*); *est* devine *este* și, pornind de la această formă, *es* este înlocuit cu *ești*. La plural *sînt* provine dintr-o formă latină *sint* (forma românească *sunt* nu e populară, ea fiind creată în secolul al XIX-lea pentru a sublinia originea noastră latină); de la acest *sunt* se formează și persoana I sing., *sînt* și persoanele I și a II-a plural: *sîntem, sînteți /sântem, sânteți/* (limba mai veche avea *sem, seși* din *simus, sitis*); folosirea la indicativul prezent a formelor *simus, sitis, sint* nu este o inovație a limbii române; însuși împăratul Augustus împreună cu prietenii săi spunea *simus* în loc de *sumus*, imitând, desigur, vorbirea populară. Formele *simus, sitis, sint* sunt ale conjunctivului prezent.

Exerciții:

1. Analizați substantivele de declinarea I din text, indicând cazul, numărul, genul și, apoi, traduceți:

Italia est terra Eurōpae. Italia est patria linguae Latīnae. In Italia est Roma. Roma magna est. Incōlae Italiae sunt agricolae. Italia insūlas habet. Incōlae insulārum Italiae plerumque sunt nautae. Sicilia est pulchra insūla Italiae. In ora Siciliae est Aetna.

Vocabular:

de (prep. cu Abl.)
terra, - ae, f.

despre
pământ, țară

lingua, -ae, f.	<i>limbă</i>
Latīnus, -a, -um, adj.	<i>latin</i>
in (prep. Cu Abl.)	<i>în</i>
magnus, -a, -um, adj.	<i>mare, voluminos</i>
incōla, -ae, m, f.	<i>locuitor</i>
agricōla, -ae, m.	<i>agricultor</i>
habeo, -ēre, -ui, -ituin	<i>a avea, a poseda</i>
plerumque, adv.	<i>de obicei, de cele mai multe ori</i>
nauta, -ae, m.	<i>marinar, corăbier</i>
insūla, -ae, f.	<i>insulă</i>
pulcher, -chra, -chrum, adj.	<i>frumos</i>
ora, -ae, f.	<i>țarm</i>
Aetna, -ae, f. <i>Etna, vulcan din Sicilia; oraș situat lângă vulcanul Etna.</i>	

2. Transcrieți cuvintele și notați silaba accentuată:

Nume de persoane

Romūlus, Aenēas, Augustus, Antonius,
Caius Iulius Caesar, Marcus Tullius Cicēro, Lucius
Annaeus, Quintus Horatius Flaccus

Toponime

Italīa, Graeciā, Hispanīa, Siciliā, Latium,
Britannia, Gallia, Roma, Athēnae, Alexandria, Tyras,
Tibēris, Tigris, Macedonia, Aegyptus, Nilus, Carthāgo,
Oceānus, Pontus Euxīnus, Mare Caspium, Mare
Internum.

Flora

Flora, flos, folium, fagus, herba, ramus,
fructus, radix, rosa, lilia, pōpūlus, mentha, quercus, abies,
vitis.

Fauna

Fauna, avis, passer, aquila, vultur, vulpes, vipera, corvus, cancer, hirundo, rana, musca, ursus, lupus, elephantus, canis, serpens, bos, vaca, porcus, picus, pica;

Lunile

Ianuarus, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, November, December

Zilele săptămânii

Lunae dies   *Veneris dies*
Martis dies   *Saturni dies* (mai târziu *Sabbata*)
Mercurii dies   **Solis** dies (mai târziu: *dies Dominica*)
Jovis dies

N.B. Cuvântul *dies* se traduce în română *zi* (*Mercurii dies* = ziua lui Mercuriu, *Jovis dies* = ziua lui Jupiter etc.).

3. Memorizați cuvintele:

aborigines, -um. m. pl.	<i>băştinaşi, autohtoni</i>
adventitius, -a, -um, adj.	<i>care vine din afară, străin</i>
aqua, -ae, f.	<i>apă</i>
alveolus, -i, m.	<i>albie a unui râu mic, adâncitură</i>
alvus, -i f.	<i>pântec, intestin, măruntaie</i>
alga, -ae f.	<i>algă, muşchi</i>
albus, -a, -um adj.	<i>alb, albit</i>

IV. Lectio quarta

4.0. Verbul (*verbum*)

4.0.1. Noțiuni generale

Verbul latin include:

1. două diateze: activă (**genus activum**) și pasivă (**genus passivum**)

activum (exprimă acțiunea săvârșită de subiect)

passivum (exprimă acțiunea suportată de subiect)

2. trei moduri personale (**modus**): indicativul (**indicativus**), conjunctivul (**conjunctivus**), imperativul (**imperativus**);

3. două numere (**numerus**): singular (**singularis**) și plural (**pluralis**);

4. șase timpuri (**tempus**):

prezentul (**praesens**)

imperfectul (**imperfectum**)

viitorul I (**futurum primum**)

} se formează
de la tema
infectului

perfectul (**perfectum**)

mai-mult-ca- perfectul (**plusquamperfectum**)

viitorul II (**futurum secundum sau exatum**)

} se formează
de la tema
perfectului

5. patru conjugări (**coniugatio**):

a. Conjugarea I cu tema în «**ā**» lung: parā -

b. Conjugarea II cu tema în «**ē**» lung: monē -

c. Conjugarea III cu tema în consoană (uneori în «**i**» sau «**u**»): **duc -**, (**capi -**, **flu -**)

d. Conjugarea IV cu tema în «**i**» lung: **finī-**

6. Cinci forme nominale:

infinitivul (infinitivus)	}	substantive verbale
gerunziul (gerundium)		
supinul (supinum)		
gerundivul (gerundivum)	}	adjective verbale
participiul (participium)		

4.0.2. Infinitivus praesentis actīvi

Praesens indicatīvi actīvi

Infinitivul prezent activ se formează de la tema infectului (prezentului) prin atașarea sufixului infinitival - **re** pentru diateza activă:

I conjugare parā - re	<i>a pregăti</i>
II conjugare monē - re	<i>a sfătui, a îndemna</i>
III conjugare duc - ē -re	<i>a duce</i>
IV conjugare finī - re	<i>a finaliza, a finisa</i>

N.B. La verbele de conjugarea a III între temă și sufixul - **re** se adaugă vocala de legătură -**ē**-: duc -**ē - re**

Prezentul indicativ activ al verbelor se formează de la tema infectului prin atașarea terminațiilor personale ale diatezei active. Ele sunt:

Memento:	<u>singulāris</u>	<u>plurālis</u>
pers.	I - o, -m	- mus
	II - s	- tis
	III - t	- nt

N.B. a. Terminația - **o** pentru persoana I singular a verbelor de conjugarea I se contopește cu vocala finală a temei infectului. De ex.: para - **o** > [a+o=o] paro.

b. La verbele de conj. III la persoana II și III singular, I și II plural între tema verbului și terminația personală se adaugă vocala de legătură -**ī**-, iar la persoana

a III-a plural (precum și pentru verbele de conjugarea a IV) se adaugă vocala de legătură **-u-**.

Presens indicativi activi

I conjugare tema: parā -	II conjugare tema: monē -	III conjugare tema: duc -	IV conjugare tema finī-
Singulāris			
1. par - o	mone - o	duc - o	fini - o
2. para - s	mone - s	duc - ī-s	fini - s
3. para - t	mone - t	duc - ī-t	fini - t
Plurālis			
1. parā - mus	monē - mus	duc - ī- mus	finī - mus
2. parā - tis	monē - tis	duc - ī - tis	finī- tis
3. para - nt	mone - nt	duc - u - nt	fini - u - n t

Exerciții

1. Determinați conjugarea verbelor după formele lor personale. Formați persoana I singular prezent:

salutant, laudant, vidēmus, audīmus, amat, laborant, dormit, vincīmus, scribunt;

2. Conjuțați la timpul prezent indicativ activ verbele:

laboro, - āre , - āvi , - atum	<i>a lucra, a munci</i>
debeo, - ēre , - ui , - ītum	<i>a fi dator, a trebui</i>
disco, - ēre , didīci , discītum	<i>a învăța</i>
dico, - ēre , dixi , dictum	<i>a zice</i>
sentio, - īre , sensi , sensuin	<i>a simți</i>
valeo, - ēre , valui	<i>a fi sănătos</i>

3. Traduceți în limba română:

Neptūnus et Mercurius

In numēro deōrum Graecōrum et Romanōrum Neptūnus et Mercurius sunt. Neptunus, domīnus Oceāni et fluviōrum, in Oceāno habitat. Nautae Neptūno equos et tauros immōlant. Mercurius, filius Maiae, est nuntius deōrum. Itāque modo in Olympo, modo in terra, modo apud infēros est. Mercurius deos astutia delectat.

Vocabular:

Neptūnus, - i, m.	<i>Neptun, zeul mării la romani</i>
Mercurius, - ii, m.	<i>Mercur, zeul negoțului la romani</i>
deus, - i, m.	<i>zeu</i>
numērus, - i, m.	<i>număr</i>
Graecus, - i, m.	<i>grec</i>
Romānus, -i, m.	<i>roman</i>
domīnus, -i, m.	<i>domn, stăpân</i>
Oceānus, -i, m.	<i>Ocean</i>
fluvius, -ii, m.	<i>fluviu</i>
habito, - āre	<i>a locui</i>
equus, -i, m.	<i>cal</i>
taurus, -i, m.	<i>taur</i>
immōlo, - are	<i>a sacrifică, a jertfi</i>
filius, -i, m.	<i>fiu</i>
Maia, - ae, f.	<i>Maia, fiica lui Atlas, mama lui Mercur</i>
itāque, conj.	<i>așa dar, prin urmare</i>
modo, adv.	<i>când, de curând</i>
Olympus, - i, m.	<i>Olimp, munte în nordul Greciei, socotit ca reședință a zeilor</i>
apud (prepoz. cu Acc)	<i>la</i>
infēri, - ōrum, pl. m.	<i>zeii de sub pământ, infern</i>

astutia, - ae, f.

viclenie

delecto, - āre

a face plăcere, a desfăta

4. Comparați cuvintele în latină și română, arătați care sunt identice sau asemănătoare:

Grade de rudenie

Latină	Română	Latină	Română
parentes (pl.)	- <i>părinți</i>	cognātus	- <i>cumnat</i>
filius	- <i>fiu</i>	cognāta	- <i>cumnată</i>
filia	- <i>fiică</i>	socer	- <i>socru</i>
frater	- <i>frate</i>	avuncūlus	- <i>unchi</i>
soror	- <i>soră</i>	nepos	- <i>nepot</i>
gener	- <i>ginere</i>	nurus	- <i>noră</i>
socrus	- <i>soacră</i>		

Nume de animale

ovis	- <i>oaie</i>	gallīna	- <i>găină</i>
berbex	- <i>berbec</i>	equa	- <i>iapă</i>
vacca	- <i>vacă</i>	ca(bā)llus	- <i>cal</i>
vulpes	- <i>vulpe</i>	porcus	- <i>porc</i>
lupus	- <i>lup</i>	porcēllus	- <i>purcel</i>
lepōres (pl.)	- <i>iepuri</i>	scrofa	- <i>scroafă</i>
cattēlus	- <i>cățel</i>	vittēlus	- <i>vițel</i>
canis	- <i>câine</i>	bos (bovis)	- <i>bou</i>

5. Memorizați aforismele latinești:

Honesta vita, beāta vita.

Cuvinte:

honēstus, -a, -um, adj.	- <i>onestă, cinstită</i>
vita, - ae, f.	- <i>viață</i>
beātus, -a, -um, adj.	- <i>fericită</i>

Una hirundo ver non facit.

unus (m), - a (f), -um (n), num.	- <i>unu, - a</i>
hirundo, -īnis, f.	- <i>rândunică</i>
non, adv.	- <i>nu</i>
facio, - ěre	- <i>a face</i>
ver, - is, n.	- <i>primăvară</i>

Non est fumus absque igne.

fumus, - i, m.	- <i>fum</i>
absque, prepoz. (cu abl.)	- <i>fără</i>
ignis, - is, m.	- <i>foc, flacăra</i>

Non idem est, si duo dicunt idem.

idem, prep.	- <i>același (lucru), la fel</i>
si, conj.	- <i>dacă</i>
duo, - ae, - o, num.	- <i>doi, două</i>
dico, - ěre	- <i>a zice</i>

Medīcus curat, natūra sanat.

medīcus, - i, m.	- <i>medic</i>
curo, - āre	- <i>a (se) îngriji, a trata un bolnav, a vindeca</i>
natūra, - ae, f.	- 1. <i>naștere, origine;</i> 2. <i>natură, esență</i>
sano, - āre	- <i>a însănătoși</i>

N.B. Există două feluri de cuvinte de origine latină utilizate în limba română. Unele, numite *moștenite*, s-au

păstrat din generație în generație, de la vechii locuitori ai Daciei romane până azi; în acest timp au suferit schimbări în formă și înțeles; altele, numite *împrumutate*, au fost luate, mai ales în ultimele secole, de cărturari, direct din textele latine și din unele limbi moderne, în primul rând romanice.

☐☐ Latina și Româna ☐☐

- **Cuvinte moștenite:** *mulier,-ăris (mujerie),rogăre (a ruga), tacere (a tăcea)*
- **Cuvinte împrumutate:** *doctus,-a,-um (doct, învățat), prudens,-ntis (prudent), ornamentum,-i (ornament), illustris,-e (ilustru).*

● **Gramatica**

Cele patru conjugări ale limbii române sunt moștenite din latină:

I. *cantāre - a cânta, cântare, I*

II. *vidēre - a vedea, vedere, II*

III. *dicere - a zice, zicere, III*

IV. *sentire - a simți, simțire, IV*

Conjugarea prezentului se păstrează în măsura în care se păstrează sunetele de la sfârșitul cuvintelor (observați locul accentului la plural: *laudāmus, laudātis, laudant > lăudăm, lăudăți, lăudă*, dar *dicimus, dicitis, dicunt > zicem, ziceți, zic*). Numai la persoana a II-a singular terminația latină *-is* a trecut de la conjugarea a IV-a la celelalte conjugări: *lauzi* nu provine din *laudas*, ci din *laudis*, care nu există în textele latine.

V. Lectio quinta

5.0. Declinarea a II-a a substantivelor (Declinatio secunda)

Declinarea a II-a include substantive de genul masculin terminate la Nominativ singular în: - **us**, - **er**, - **ir** și cele de genul neutru în - **um**. La Genitiv singular toate substantivele de declinarea a II au terminația - **i**.

Genul masculin

ager, agri- *ogor*
 puer, pueri – *copil*
 hortus, horti - *grădină*
 lupus, lupi - *lup*
 populus, populi- *popor*
 deus, dei- *zeu plată*
 vir, viri - *bărbat*
 vesper, vesperi- *seară, apus* etc.

Genul neutru

oppidum, oppidi - *oraș*
 bellum, belii - *război*
 scutum, scuti - *scut*
 consilium, consilii - *intenție, sfat*
 praemium, praemii - *dar, folos*,
 pretium, pretii - *preț, valoare*

Substantivele de declinarea a II au următoarele paradigme:

Modelul (I) lupus, lupi

Singulāris

N. lup - **us**
 G. lup - **i**
 D. lup - **o**
 Acc. lup - **um**
 Abl. lup - **o**
 V. lup - **e**

Plurālis

N. lup - **i**
 G. lup - **ōrum**
 D. lup - **is**
 Acc. lup - **os**
 Abl. lup-**is**
 V. lup - **i**

N.B. După modelul I se declină substantivele terminate în – **us**

Modelul (II) vesper, vesperi

Singulāris		Plurālis	
N. vesper	ager	N. vesper- i	agri- i
G. vesper- i	agr- i	G. vesper- ōrum	agr- ōrum
D. vesper- o	agr- o	D. vesper- is	agr- is
Acc. vesper- um	agr- um	Acc. vesper- os	agr- os
Abl. vesper- o	agr- o	Abl. vesper - is	agr- is
V. vesper	ager	V. vesper - i	agr- i

N.B. După modelul II se declină substantivele terminate în - **er**, - **ir**.

Modelul (III) consilium, consilii

Singulāris	Plurālis
N. consili – um	N. consili - a
G. consili – i	G. consili - ōrum
D. consili – o	D. consili - is
Acc. consili – um	Acc. consili - a
Abl. consili – o	Abl. consili - is
V. consili – um	V. consili - a

N.B. a. După modelul III se declină substantivele de genul neutru în - **um**.

b. Regula genului neutru: substantivele, adjectivele, numeralele și pronumele de genul neutru de orice declinare au o terminație identică pentru cazurile nominativ, acuzativ și vocativ singular. La plural cazurile menționate au terminația -**a**.

c. Substantivele de genul feminin, declinarea I dea, -**ae** (*zeiță*), lupa, -**ae** (*lupoaică*), filia, -**ae** (*fiică*), equa, -**ae** (*iapă*), amīca, -**ae** (*prietenă*) etc., care au corespondente de declinarea a II-a, genul masculin: deus, - **i** (*zeu*), lupus, - **i** (*lup*), filius, - **i** (*fiu*), equus, - **i** (*cal*),

amīcus, - **i** (*prieten*) etc., au două terminații pentru dativ - ablativul plural: - **is** și - **abus**. Terminația - **ābus** se atestă atunci când substantivele de tipul dea, -**ae**; lupa, -**ae** etc. sunt anticipate de corespondentele lor de genul masculin: de deis et deābus etc.

5.1.0. Imperfectum indicatīvi actīvi (Imperfectul indicativ activ)

Imperfectum indicativi activi se formează de la tema infectului prin atașarea sufixului - **ba** - pentru verbele de conjugarea I și II și sufixului - **ēba** - pentru verbele de conjug. III-IV și a terminațiilor personale pentru diateza activă.

Conjugarea I tema: parā -	Conjugarea II tema: monē -	Conjugarea III tema: duc -	Conjugarea IV tema: finī -
Singulāris			
1. para- ba -m (pregăteam)	1. mone- ba -m (îndemnam)	1. duc- ēba -m (duceam)	1. fini- ēba -m (finisam)
2. para- ba -s	2. mone- ba -s	2. duc- ēba -s	2. fini- ēba -s
3. para- ba -t	3. mone- ba -t	3. duc- ēba -t	3. fini- ēba -t
Plurālis			
1. para- bā -mus	1. mone- bā -mus	1. duc- ebā -mus	1. fini- ebā -mus
2. para- bā -tis	2. mone- bā -tis	2. duc- ebā -tis	2. fini- ebā -tis
3. para- ba -nt	3. mone- ba -nt	3. duc- eba -nt	3. fini- eba -nt

5.1.1. Verbul „esse” („a fi”)

Imperfectum indicativi

Sg. 1. era – m	Pl. 1. erā – mus
2. era – s	2. erā – tis
3. era – t	3. era – nt

Exerciții:

1. Traduceți în limba română:

In villa viri Romāni

In villa opulenti viri Romāni multi servi labōrant. Multi domīni sevēri sunt, servos saepe vitupērant et puniunt. Servi sevēros domīnos non amant, sed timent. Bonos domīnos servi laudant et amant. Etiam Marcus Tullius Cicēro multos servos habet. Tiro servus domīnum suum et Marcum, domīni filium, valde amat. «Ubi Tiro est?» - Marcus rogat. At pater: «Tiro in cubicūlo suo manet, nam aeger est». Tullius medīcos vocat et rogat: «O viri boni! Servum meum curāte! Tiro vir bonus, doctus et amīcus meus est». Medīci perīti servum curat, Cicēro medīcis gratias agit et praemium dat.

Vocabular

opulentus, -a, -um, adj.	- bogat, puternic
vir, -i, m.	- bărbat, om matur, soț
labōro, -āre	- a lucra
domīnus, -i, m.	- domn, stăpân
sevērus, a, -um, adj.	- sever
vitupēro, -āre	- a muștra, a critica, a învinui
punio, -īre	- a pedepsi, a răzbuna
sed, conj.	- dar, însă, cel puțin
cervus, -i, m.	- sclav, rob; slujitor, servitor
habeo, -ēre	- a avea

suus, sua, suum, pron.	- al său, a sa; al lor; propriu
at, conj.	- dar, însă, pe de altă parte
cubiculum, -i, n.	- dormitor; loja împăraților la spectacole
maneo, - ēre	- a rămâne, a aștepta
medicus, - i, m.	- medic
curo, - āre	- a îngriji, a vindeca, a trata un bolnav
perītus, -a, - um, adj.	- priceput, care cunoaște, care știe
gratia, - ae, f.	- recunoștință, mulțumire; grație
gratias agere	- a mulțumi
praemium, - i, n.	- dar, folos; plată

2. Conjugați verbele de mai jos la imperfectum indicatīvi actīvi:

video, - ēre, vīdī, visum,	- a vedea
vivo, - ēre, - xi, - ctum	- a trăi
voco, - āre,	- a chema
vinco, - ēre, vici, victum	- a învinge
vigilo, - āre	- a veghea
verso, - āre	- a învăța
venio, - ĩre, vēni, ventum	- a veni

3. Determinați formele cazuale ale substantivelor, indicați forma lor inițială:

pueros, templa, lupis, horti, agrorum, verbo, campi, picae, agricolā, terris, lunam, vitarum, aquis, silvae, medici.

4. Comparați cuvintele în latină și română, arătați care sunt identice sau asemănătoare:

Denumirea părților corpului omenesc

frons - <i>frunte</i>	caput - <i>cap</i>
oculus - <i>ochi</i>	auris - <i>ureche</i>
nasus - <i>nas</i>	pilus - <i>păr</i>

os (oris) - <i>gură</i>	humērus - <i>umăr</i>
barba - <i>barbă</i>	brachium - <i>braț</i>
dentes - <i>dinți</i>	pectus - <i>piept</i>
lingua - <i>limbă</i>	manus - <i>mână</i>
palma - <i>palmă</i>	digītus - <i>deget</i>
unguis - <i>unghie</i>	genu - <i>genunchi</i>
pes - <i>picioar</i>	pulpa - <i>pulpă</i>
corpus - <i>corp</i>	

5. Memorizați aforismele latinești:

Ab ovo usque ad mala.

Cuvinte:

ab, prep. cu Abl.	- <i>de la, din</i>
ovum, - i, n.	- <i>ou</i>
ad, prep. cu Acc.	- <i>la, către, spre</i>
malum, - i, n.	- <i>măr (gutuie, lămâie)</i>
usque, prep. cu Acc.	- <i>până (la)</i>

Alma mater (se utilizează cu raportare la universitatea sau școala pe care ai absolvit-o)

almus, - a, - um, adj.	- <i>care hrănește</i>
mater, - tris, f.	- <i>mamă</i>

Alter ego

alter, - ăra, - ărum, pron.	- <i>al doilea</i>
ego, mei, mihi, me, pron.	- <i>eu</i>

Aquīla non captat muscas.

aquīla, - ae, f.	- <i>acvilă, vultur</i>
capto, -āre	- <i>a prinde</i>
musca, - ae, f.	- <i>muscă</i>

Avis rara

avis, - is, f.	- <i>pasăre</i>
rarus, - a, -um, adj.	- <i>rar, puțin dens</i>

Barba crescit, caput nescit.

cresco, - ěre

- a crește, a spori

nescio, - ĩre

- a nu ști, a ignora

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** nemo,-ĭnis (*nimeni*), quaerere (*a cere*)

- **Cuvinte împrumutate:** imago,-ĭnis (*image*), cicatrix,-ĭcis (*cicatrice*), hereditas,-ĭtis (*ereditate*).

- **Gramatica.**

1. Declinarea a II-a se păstrează în românește și cuprinde, de asemenea, substantive masculine (*an*) și neutre (*scaun*); dintre forme, se remarcă păstrarea pluralului masculin în *-i* (*anni* → *ani*), a pluralului neutru în *-a*, devenit *-e* (*scamna* → *scaune*) și a vocativului în *-e* (*lupe* → *lupe*).

2. Imperfectul latin se păstrează în română cu unele modificări: la verbul *a fi* singularul a fost influențat de plural (*erāmus* → *erām*, de unde și persoana I sg. *erām*), ceea ce a dus la deosebirea de accent semnalată mai sus; la verbele celor patru conjugări se observă și dispariția lui *-b-* : *laudabāmus* → *lăudam*, *habebāmus* → *aveam*, *dicebāmus* → *ziceam*, *faciebāmus* → *făceam*, *audiebāmus* → *auzeam*.

VI Lectio sexta

6.0. Adjectivul (*nomen adjectivum*)

6.0.1. Adjectivele de declinarea I - II

În limba latină adjectivele se declină după modele declinării substantivelor. Forma de gen masculin la

nominativ singular are terminația - **us** sau - **er**, feminin -**a** și cea de genul neutru -**um**.

De ex:

gen. masculin	gen. feminin	gen. neutru
magnus (<i>mare</i>)	magna	magnum
altus (<i>înalt</i>)	alta	altum
bonus (<i>bun</i>)	bona	bonum
pulcher (<i>frumos</i>)	pulchra	pulchrum
liber (<i>liber</i>)	libera	liberum

Adjectivele de genul feminin se declină ca și substantivele de declinarea I (modelul **silva**), adjectivele de genul masculin și neutru - ca și substantivele de declinarea II (modelele: **lupus**, **ager**, **vesper**, **consilium**).

Modelul (I) **bonus, -a, -um** (*bun, bună*)

Singularis

	M	F	n
N.	bon - us	bon - a	bon - um
G.	bon - i	bon - ae	bon - i
D.	bon - o	bon - ae	bon - o
Acc.	bon - um	bon - am	bon - um
Abl.	bon - o	bon - ā	bon - o
V.	bon - e	bon - a	bon - um

Pluralis

N.	bon - i	bon	- ae	bon	- a
G.	bon - ōrum	bon	- ārum	bon	- ōrum
D.	bon - is	bon	- is	bon	- is

Acc. bon - os	bon	- as	bon	- a
Abl. bon - is	bon	- is	bon	- is
V. bon - i	bon	- ae	bon	- a

Modelul (II) pulcher, - chra, - chrum (*frumos, frumoasă*)

Singulāris

N. pulcher	pulchr - a	pulchr - um
G. pulchr- i	pulchr - ae	pulchr - i
D. pulchr - o	pulchr - ae	pulchr - o
Acc. pulchr - um	pulchr - am	pulchr - um
Abl. pulchr - o	pulchr - ā	pulchr - o
V. pulcher	pulchr - a	pulchr - um

Plurālis

N. pulchr - i	pulchr - ae	pulchr - a
G. pulchr- ōrum	pulchr- ārum	pulchr- ōrum
D. pulchr- is	pulchr- is	pulchr- is
Acc. pulchr- os	pulchr- as	pulchr- a
Abl. pulchr - is	pulchr - is	pulchr - is
V. pulchr - i	pulchr- ae	pulchr - a

6.1.1. Pronumele posesive (Pronomiņa possessīva)

După formă pronumele posesive reprezintă niște adjective terminate în - **us** (-**er**), - **a**, - **um**.

Singulāris	Plurālis
meus, mea, meum, (al meu) tuus, tua, tuum (al tău) suus, sua, suum (al său)	noster, nostra, nostrum (al nostru) vester, vestra, vestrum (al vostru) suus, sua, suum (al lor)

N.B. Pronumele *meus* are la vocativ singular forma *mi*:

mi domine! - (*o*) *stăpânul meu!*

Exerciții:

1. Traduceți în limba română:

De Moldavia

Moldavi sunt incōlae Moldaviae. Moldavia est terra pulchra et fecunda. Agri, horti, prata, silvae Moldaviae pulchri sunt. Nostra terra etiam rivis nota est. Plantae variae terram nostram ornant. In agris, pratis et silvis multae plantae crescunt. Silvae bestiis plenae sunt. Bestiae ferae in silvis vivunt. Incōlae terrae Moldaviae industriā divitias magnas parant. Rivi oppīda et vicos irrīgant. Poētae historiam patriae nostrae descrībunt et gloriam avōrum cantant. Nos in scholis linguam Romānam et linguam Latīnam discīmus, nam littēras amāmus.

Vocabular

pulcher, - chra, - chrum, adj.

- *frumos*, - *ă*

fecundus, - a, - um, adj.

- *fecund*, *roditor*, *bogat*

ager, agri, m.

- *ogor*

hortus, - i, m.	- <i>grădină</i>
pratun, - i, n.	- <i>pajiște</i>
rivus, - i, m.	- <i>râu</i>
notus, -a, - um, adj.	- <i>cunoscut, - ă</i>
varius, - a, - um, adj.	- <i>diferit, - a; variat, - ă</i>
orno, - āre, - āvi, - ātun	- <i>a împodobi</i>
planta, - ae, f.	- <i>planta</i>
bestia, - ae, f.	- <i>fiară</i>
plenus, - a, - um, adj.	- <i>plin, - ă</i>
industria, -ae, f.	- <i>sârguință, hărnicie</i>
divitiae, - ārum, f (pl.)	- <i>bogăție</i>
paro, - āre, - āvi, - ātun	- <i>a pregăti, a obține</i>
irriġo, - āre, - āvi, - ātun	- <i>a iriga</i>
historia, - ae, f.	- <i>istorie</i>
describo, - ěre, - scripsi, - scriptun	- <i>a descrie</i>
gloria, - ae, f.	- <i>glorie</i>
canto, - āre, - āvi, - ātun	- <i>a cânta</i>
Romānus, - a, - um, adj.	- <i>roman, - ă; român, - ă</i>
Latīnus, - a, - um, adj.	- <i>latin, - ă</i>
nam, conj.	- <i>căci, de fapt, așadar</i>
littěra, - ae, f.	- <i>literă; cuvânt; știință</i>
amo, - āre	- <i>a iubi</i>

2. Determinați formele cazuale ale adjectivelor, indicați forma lor inițială:

bonis, longam, pulchrōrum, album, albae, magnā, fěcundo, varios, pleni, altos, liberas, sevěre, avidi (avidus = avid, lacom), amplōrum, firmis (firmus = puternic).

2. Comparați cuvintele în latină și română, arătați care sunt identice sau asemănătoare.

Plante și fructe

Latină	Română	Latină	Română
arbor	- arbore	secāle	- secară
herba	- iarbă	malus	- măr
flores (pl.)	- flori	prunus	- prun
folia	- foaie	pirus	- păr (pomul)
ramus	- ram (uri)	cerāsus	- cereș
granum	- grâu	vitis	- viță
hordeum	- orz	etc.	

Nume referitoare la natură

campus	- câmp	caelum	- cer
montes(pl)	- munți	sol	- soare
terra	-pământ, țară	luna	- lună
vallis	- vale	stellae (pl.)	- stele
rivus	- râu	ventus	- vînt
aqua	- apă	fluvius	- fluviu, râu

4. Memorizați aforismele latinești:

Consuetudo est altera natura.

Cuvinte:

consuetūdo, - ĩnis, f.	- obicei, obișnuință
alter, - ěra, - ěrum, pron.	- al doilea, altul
natūra, - ae, f.	- natură, esență

Corvus ocūlum corvi non eruit.

corvus, - i, m.	- corb
ocūlus, - i, m.	- ochi
eruo, - ěre, - i, - tum	- a smulge, a străpunge

Curricūlum vitae.

curricūlum, - i, n.	- alergare, (fig.) curs de timp, interval de timp
vita, - ae, f.	- viață

De caelo in caenum.

caelum, - i, n.	- cer, lăcașul zeilor
caenum, - i, n.	- noroi, mocirlă

De gustibus et coloribus non est disputandum.

gustus, - us, m.	- simțul gustului, gust
color, - ōris, m.	- culoare
disputo, - āre	- a discuta

De lingua stulta veniunt incommoda multa.

stultus, - a, - um, adj.	- prost, imbecil
venio, - ĩre, věni, ventum	- a veni
incommōdum, -i, n.	- pagubă, nenorocire, neajuns
multus, -a, -um, adj.	- mult, numeros

 Latina și Româna

- **Cuvinte moștenite:** familia,-ae (*familie*), gloria,-ae (*glorie*), felix,-īcis (*ferice, fericit*), terra,-ae (*țară*), flos,-ris (*floare*), pastor,-ōris (*păstor*).

• **Cuvinte împrumutate:** administrare (*a administra*), frecvență (*a frecventa*), patria,-ae (*patrie*), fertilis,-e (*fertil*), delectare (*a delecta*).

• **Gramatica.** Adjectivele cu trei terminații se păstrează, de asemenea, numai că în română rămân doar două terminații, deoarece neutru are la singular aceeași flexiune cu masculinul, iar pluralul, cu femininul: *bonus,-a,-um* (sg.), *boni,-ae,-a* (pl.) devine *bun,-ă* (sg.), *buni,-e* (pl.).

VII. Lectio septima

7.0. Viitorul I indicativ activ (*Futurum I indicatīvi actīvi*)

Futurum I (primum) indicativi activi se formează de la tema infectului (prezentului), adăugându-se la conjug. I și II sufixul - **b** -, la conjugările III și IV sufixul - **e** - (la persoana I singular - sufixul - **a** -).

N.B. a) Verbele de conjugarea I și II primesc la persoana I singular terminația -**o**, iar cele de conjugarea III și IV - **m**: para-**b-o** - *voi pregăti*, dar duc-**a-m** *voi duce*;

b) La verbele de conjugarea I și II la persoana 2 și 3 singular, 1 și 2 plural între sufixul - **b** - și terminațiile personale intervine vocala de legătură -**i**-, iar la persoana 3 plural - vocala de legătură - **u** -.

Futurum I indicatīvi actīvi

Conjugarea I	Conjugarea II	Conjugarea III	Conjugarea VI

tema: parā-	tema: monē -	tema: duc -	tema: finī -
Singulāris			
1. para- b -o	1. monē- b -o	1. duc- a -m	1. finī- a -m
2. para- b -ī-s	2. monē- b -ī-s	2. duc- e -s	2. finī- e -s
3. para- b -ī-t	3. monē- b -ī-t	3. duc- e -t	3. finī- e -t
Plurālis			
1. para- b -ī-mus	1. mone- b -ī-mus	1. duc- ē -mus	1. finī- ē -mus
2. para- b -ī-tis	2. mone- b -ī-tis	2. duc- ē -tis	2. finī- ē -tis
3. para- b -u-nt	3. mone- b -u-nt	3. duc- e -nt	3. finī- e -nt

7.0.1. Verbul «esse» («a fi»)

Futurum I indicativi

Sg. 1. er - o (eu) voi fi	Pl. 1. er-ī-mus
2. er - ī-s	2. er - ī-tis
3. er - ī-t	3. er - u-nt

Exerciții:

1. Traduceți în limba română:

Lupus et agnus

Agnus tener et pulcher in prato prope rivum iacet. Lupus tenērum et pulchrum agnum videt. «Miser agne», inquit, «nunc in prato iaces, sed semper tu et cetēri agni limum in rivo miscētis. Propterea aquam limōsam habeo». Respondet agnus: «Nunquam limum miscēmus, nam agni aquam claram amant». Postea lupus agnum lacērat. Ideo tenēri et pulchri agni lupos timent.

Vocabular

lupus, - i, m. - *lup*

misceo, - ēre - *a amesteca*

agnus, - i, m. – *miel*   propterea, adv. - *de aceea*
 tener, - ěra, - ěrum, adj. - *tânăr*   aqua, -ae, f. - *apă*
 pulcher, -hra, - hrum, adj. - *frumos*   limosus, -a, -um, adj. -
noroi
 pratum, - i, n. - *pajiște*   habeo, - ěre - *a avea*
 prope (prep. cu Acc.) – *lingă* respondeo, -ěre- *a răspunde*
 rivus, - i, m. - *rîu*   nunquam, adv. - *niciodată*
 iaceo, - ěre - *a sta culcat*   nam, conj. - *căci, de fapt*
 video, - ěre - *a vedea*   clarus, -a, - um, adj. - *limpede*
 miser, - ěra, - ěrum - *nenorocit*   amo, - āre - *a iubi*
 inquit (inquam, def.) - *spune, zice*   postea, adv. - *apoi,*
după aceea

nunc, adv. – *acum*   lacĕro, - āre - *a sfâșia, a distruge*
 sed, conj. - *dar, însă*   ideo, adv. - *de aceea*
 cetĕri, - ae, - a (pl.) - *ceilalți*   limus, - i, m. - *mâl, noroi*

2. Conjugați la Futurum I indicativi activi următoarele verbe:

iaceo, - ěre	habeo, - ěre	vivo, - ěre
video, - ěre	amo, - āre	sentio, - ĩre
misceo, - ěre	lacero, - āre	dico, - ěre

3. Comparați cuvintele în latină și română, arătați care sunt identice sau asemănătoare.

Termeni referitori la timp

Latină	Română	Latină	Română
tempus	- <i>timp</i>	annus	- <i>an</i>
dies	- <i>zi</i>	hora	- <i>o(a)ră</i>
meridies	- <i>mijlocul zilei (amiază)</i>	hibĕrna	- <i>iarnă</i>
noctes (sg. nox)	- <i>nopti</i>	autumnus	- <i>toamnă</i>

Locuință și alimente

casa	- <i>casă</i>	panis	- <i>pâine</i>
fenestra	- <i>fereastră</i>	casum - <i>caș, brânză</i>	
porta	- <i>poartă</i>	farina	- <i>fă(r)ină</i>
furca	- <i>furcă</i>	vinum	- <i>vin</i>

4. Determinați formele verbale:

vidē-**mus**, vidē-**b-ī-mus**, da-**t**, dā-**b-ī-s**,
 nominā-**ba-s**, monstrā-**ba-s**, monstra-**b-ī-t**,
 monstra-**t**, ama-**tis**, ama-**b-ī-mus**, duc-**e-tis**,
 audi-**e-nt**.

5. Memorizați aforismele latinești:

Dies diem docet.

Cuvinte:

dies, -ei, m și f. - *zi*
 doceo, - ēre, -ui, -tum - *a învăța (pe cineva)*

Edimus ut vivamus, non vivimus ut edamus.

edo, -ēre, ēdi, ēsum - *a mânca*
 ut, conj. - *ca, să; ca să*
 vivo, -ēre, -xi, -ctum - *a trăi, a viețui*

Elephantum ex musca facis.

elephantus, -i, m. și f. - *elefant*
 ex, prep. (cu Abl.) - *din, de la*
 musca, -ae, f. - *muscă*
 facio, - ēre, fēci, factum - *a face*

Errare humanum est.

erro, - āre - *a greși*
 humanus, -a, -um, adj. - *omenesc, uman*

Fames est optimus coquus.

fames, -is, f.	- foame
optĭmus, -a, -um, adj. (superlativ al lui bonus)	- foarte bun
coquus, -i, m.	- bucătar
Festina lente.	
festino, -āre	- a (se) grăbi
lente, adv.	- încet, lent

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** pax, -cis (*pace*).
- **Cuvinte împrumutate:** legatio, -ōnis (/de-/legație), princeps, princĭpis (*principe, căpetenie*).
- **Gramatica.** Viitorul latin nu se păstrează și e înlocuit cu o formă compusă, tot de origine latină: *voi face* din *volo facere* (*vreau să fac*).

VIII. Lectio octava

8.0. Declinarea a III a substantivelor (Declinatio tertia)

Declinarea a III-a include substantivele de genul masculin, feminin și neutru, care la nominativ singular au diferite terminații, iar la Gen. singular toate se termină în **-is**. Tema substantivelor de declinarea a III-a se obține de la forma **genitivului** prin înlăturarea terminației **-is**.

Memorează:

- m.** senator, senatoris (*senator*), tema: **senator** -
homo, homĭnis, (*om*), tema: **homin** -
- f.** pax, pacis (*pace*), tema: **pac** -
lex, legis (*lege*), tema: **leg** -
- n.** carmen, carmĭnis, (*cântec*), tema: **carmin** -
nomen, nomĭnis (*nume*), tema: **nomin** -

Substantivele de declinare a III-a se împart după caracterul temei în trei grupe sau în trei variante de declinare:

1. varianta consonantică
2. varianta vocalică
3. varianta mixtă

Varianta mixtă întrunește particularitățile formale ale celorlalte două.

8.0.1. Varianta consonantică

Varianta consonantică include substantivele imparisilabice (care conțin la G. sg. o silabă în plus față de N. sg.) de genul masculin, feminin și neutru. Tema lor se termină în consoană:

homo, homin -is , m.	- <i>om</i>
lex, leg -is , f.	- <i>lege</i>
tempus, tempor -is , n.	- <i> timp</i>

Modelul (I) homo, hominis (gen. m.) tema: **homin** -

Singulāris	Plurālis
N. homo	N. homin -es
G. homin -is	G. homin -um
D. homin -i	D. homin -ibus
Acc. homin -em	Acc. homin -es
Abl. homin -e	Abl. homin -ibus
V. homo	V. homin -es

Modelul (II) lex, legis (gen. f) tema: **leg** -

Singulāris	Plurālis
N. lex	N. leg -es
G. leg -is	G. leg -um
D. leg -i	D. leg -ibus

Acc. leg **-em**Abl. leg-**e**

V. lex

Acc. leg **-es**Abl. leg **-ībus**V. leg **-es**

N.B. Substantivele de genul masculin și cele de genul feminin se declină la fel.

Modelul (III) tempus, temporis, tema: **tempor -**

Singulāris

N. tempus

G. tempōr **-is**D. tempōr **-i**

Acc. tempus

Abl. tempōr **-e**

V. tempus

PlurālisN. tempōr-**a**G. tempōr **-um**D. tempor **-ībus**Acc. tempōr **-a**Abl. tempor **-ībus**V. tempōr **-a**

Memorează: Declinarea consonantică se deosebește prin terminațiile:

-**e** la Abl. sg; - **es** (m, f) și -**a** (n) la Nom. pl;

- **um** la Gen. pl.

N.B. Genul substantivelor se determină conform terminației la N. sg. Substantivele de genul masculin pot avea următoarele terminații:

- **o**: homo, homīnis

om

- **or**: labor, labōris

lucru

- **os**: flos, floris

floare

- **er**: frater, fratris

frate

- **es**: (imparisilabice) miles, milītis

ostaș

- **ex**: vertex, verticis

vârtej

Exerciții:

1. Declinați îmbinările:

consul Romānus

carmen novum

oratio pulchra   lex dura

3. Determinați formele cazuale ale substantivelor, indicați forma lor inițială.

senatoribus, consules, arborem, aqualis (aqualis = ibric), senis, parenti, iuvenem, vate (vatis = profet), canum, custodibus, matrem.

4. Traduceți în limba română:

O tempōra! O mores!

O tempōra! O mores! Res publicā Romāna in magno pericūlo est! Catilīna, vir malus, consul esse desidērat, consules, praetōres, quaestōres interficere studet. Catilīnae caedes, rapīnae, discordia civium, bella intestīna grata sunt, civibus bonis perniciem et mortem parat. Iam exercitum contra Romam paratum in Etruria habet. Senatores in senatu de rebus publicis disputant. Cicerōni consilia Catilinae iam nota sunt, itaque orationem habet, quā de Catilīnae coniuratione senatoribus enarrat. Catilīna, qui in senātu adērat, Cicerōnis oratione permōtus et perterritus Romam relinquit et ad exercitum suum fugit. Romāni Cicerōnem patrem patriae appellant, nam patriam pericūlo liberāvit. Memoriā verba tenēte: *salus rei publicae suprēma lex!*

Vocabular:

mos, moris, m.	- obicei
res publicā	- republică
pericūlum, -i, n.	- încercare, pericol
malus, -a, -um, adj.	- rău, corupt
praetor, -ōris, m. - pretor (magistrat cu funcții de judecător)	
quaestor, -ōris, m.	- chestor (magistrat roman)

desidero, -āre	- a dori, a pretinde
interficio, -icēre, -eci, -ectum	- a distruge, a ucide
studeo, -ēre, -ui	- a se strădui, a-și da silința
caedes, -is, f.	- omor, măcel
rapīna, -ae, f.	- răpire, prădare, furt
discordia, -ae, f.	- neînțelegere
civis, -is, m, f.	- cetățean
intestinus, -a, -um, adj.	- interior, dinăuntru
gratus, -a, -um, adj.	- plăcut, drag
perniciēs, -ei, f.	- dezastru, primejdie, nenorocire
mors, -tis, f.	- moarte
exercītus, -us, m.	- oaste, armată
Etrūria, -ae, f.	- provincie din Italia (azi Toscana)
consilīum, -ii, n.	- intenție, plan; dezbateri
notus, -a, -um, (part. p. de la nosco)	- cunoscut, știut
oratio, -ōnis, f.	- vorbire, cuvântare
enarro, -āre	- a povesti amănunțit, a explica
permotus, -a, -um (part. p. de la permovere)	înspăimântat
relinquo, -ēre, -īqui, -ictum	- a lăsa, a părăsi
appello, -āre	- a se adresa cuiva, a reclama
verbum, -i, n.	- cuvânt, vorbă
teneo, -ēre, tenui, tentum	- a ține, a păstra, a cuprinde

4. Indicați etimoanele latinești ale următoarelor cuvinte:

laborator, doctor, docent, apeduct, acvariu, acvatic, acvarele, agrar, rațiune, simț.

5. În cuvintele de origine latină **-l-** intervocalic putea să evolueze în limba română la **-r-**. Acest fenomen se numește **rotacizare**.

Latină	Română
Felicem	- <i>ferice</i>
Filum	- <i>fir</i>
Lingŭlam	- <i>lingură</i>
Malum	- <i>măr</i>
Metŭlam	- <i>mătură</i>
Palumbulus	- <i>porumbel</i>
Scandŭlam	- <i>scândură</i>
Solem	- <i>soare</i>

Găsiți și alte cuvinte în limba română care atestă fenomenul rotacizării.

6. Memorizați aforismele latinești:

Fur furem cognoscit, lupus lupum.

Cuvinte:

fur, furis, m.	- <i>hoț, tâlhar</i>
cognosco, -ere, -ōvi, -ītum	- <i>a cunoaște</i>
lupus, -i, m.	- <i>lup</i>

Homo doctus in se semper divitias habet.

doctus, -a, -um, adj.	- <i>înțelept, savant</i>
se, Acc și Abl de la sui	- <i>de sine, sieși</i>
semper, adv.	- <i>totdeauna</i>
divitiae, -ārum, f (pl)	- <i>bogăție, avere</i>

In mare aquam quaerit.

mare, -is, n.	- <i>mare; apă de mare</i>
aqua, -ae, f.	- <i>apă</i>
quaero, -ere	- <i>a căuta</i>

Mala herba cito crescit.

malus, -a, -um, adj.	- <i>rău, primejdios</i>
herba, -ae, f.	- <i>iarbă</i>
cito, adv.	- <i>repede</i>

cresco, -ĕre, -ĕvi, -ĕtum - *a crește, a spori*

Manus manum lavat.

manus, -us, f. - *mână*

lavo, -āre, lavi, lavitum - *a (se) spăla*

Memento mori.

memīni, isse (v. defectiv; **memento** imperativul viitor)

a-și aminti

moriō, mori, mortuus sum - *a muri*

Non quivis, pellem qui gestat tigrīdis, audax.

quivis, pron. - *oricine*

pellis, -is, f. - *piele, blană*

qui, quae, quod, pron. - *care, ce*

gesto, -āre - *a purta*

tigris, -is, m, f. - *tigru, piele de tigru*

audax, -ācis, adj. - *îndrăzneț, curajos*

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** habeo, -ĕre (*a avea*), filius, -ii (*fii*), sum, esse, fui (*a fi*), in (*în*), mons, -tis (*munte*), nomen, -īnis (*nume*), suus, -a, -um (*său*), lex, -gis (*lege*), verus, -a, -um (*văr* «adică *văr primar*=*adevărat*»; tot de aici provine și substantivul *adevăr*), harēna (în Transilvania - *arină*), numero, -āre (*a număra*).

● **Cuvinte împrumutate:** imperium, -ii (*imperiu*), exordium, -ii (*exordiu*, partea introductivă a unui discurs), urbs, -is (*urbe*, învechit), rex, -gis (*rege*), constituo, -ĕre (*a constitui*), amicitia, -ae (*amiciție*), harēna, -ae (*arenă*).

IX. Lectio nona

**9.0. Declinarea a III-ea a substantivelor.
Varianta vocalică.**

După modelul variantei vocalice se declină substantivele neutre terminate la nominativ singular în: -
e, -al, -ar.

Memorează: mare, maris (*mare*)
secăle, secălis (*secară*)
anĭmal, animălis (*animal*)

vectĭgal, vectigălis (*impozit, tribut*)

exemplar, exemplăris (*model*)

cochlear, cochleăris (*lingură*)

N.B. Aceste substantive aveau mai înainte tema într-o vocală (-i).

Model: mare, maris, tema **mar** –

Singulăris	Plurălis
N. mar - e	N. mari - a
G. mar - is	G. mari - um
D. mar - i	D. mar- ibus
Acc. mar - e	Acc. mari- a
Abl. mar- i	Abl. mar- ibus
V. mar - e	V. mari- a

N.B. a. Substantivele **anĭmal**, **vectĭgal**, **exemplar** și **cochlear** se declină după modelul semnalat mai sus.

b. Declinarea vocalică se deosebește prin terminațiile:

- **i** la Abl. sg.

- **i-a** la Nom. pl. (n)

- **i-um** la Gen. pl.

c. Substantivele de genul neutru pot avea la nominativ singular următoarele terminații:

- **e**: mare, maris (mare)
- **al**: vectīgal, vectigālis (impozit)
- **ar**: calcar, calcāris (pinten; (fig.) imbold)
- **en**: nomen, nomīnis (nume)
- **ur**: guttur, guttūris (gât); robur, robōris (stejar)
- **us**: opus, opēris (operă, lucrare)

d. De genul neutru sunt și substantivele:

- lac, lactis (*lapte*)
- mel, mellis (*miere*)
- caput, capītis (*cap*)

Exerciții:

1. Declinați îmbinările:

- mare vastum   aestas calīda (*vară călduroasă*)
- animal mirum   mons alius (*munte înalt*)

2. Alcătuiți propoziții, utilizând următoarele grupuri de cuvinte:

- a. navis, multi, mare, esse;
- b. nauta, ventus, timēre;
- c. procella (furtună), navis, periculosus, esse;
- d. glacies, rivus, hiēme, tegere;

3. Traduceți în limba română:

Die sol terram illustrat

Die sol terram illustrat, nocte lunam et stellas in caelo vidēmus. Puēri ad mare sunt. Caelum caeruleum et serēnum est. Puēri naves spectant, rostra navium pulchra sunt. Aqua maris caerulea est. Sed caelum mox atrum et

obscurum erit; nubes caelum tegent et color nubium obscurus erit. Haud dubio tempestas cum fulminibus et fulguribus appropinquabit. Nautae tempestatem timent, nam mare tum periculosum erit. Iam fulgura caelum et mare illustrent, venti aquam maris turbant. Nautae Neptunum, marium deum, invocant et auxilium navibus rogant. Cum salvi in terram venient, Neptuno sacrificabunt et gratiam ei agent.

Vocabular

dies, -ei (die = arhaic), m,f.	- zi (<i>die = ziua, în timpul zilei</i>)
illustro, -āre	- a lumina, (<i>fig.</i>) a explica
nocte (noctu), adv.	- de noapte, în timpul nopții
video, -ēre, vīdi, vīsum	- a vedea, a privi
caeruleus, -a, -um, adj.	- albastru, azurii
serenus, -a, -um, adj.	- senin, limpede; strălucitor
navis, -is, f.	- navă, corabie
specto, -āre	- a privi
rostrum, -i, n.	- cioc; bot; obiect care are vârf
sed, conj.	- dar, însă
mox, adv.	- în curând, îndată
atrox, -ōcis, adj. (ater, -tra, -trum)	- groaznic, fioros, <i>cumplit</i>
obscurus, -a, -um, adj.	- întunecat, obscur, sumbru
nubes, -is, f.	- nor; nor de praf; furtună
tego, -ēre, texi, tectum	- a acoperi
color, -ōris, m.	- culoare
haud (hau), adv.	- nu, de loc
dubium, -ii, n.	- îndoială, ezitare, dubiu

tempestas, -ātis, f. - *timp, vreme; vreme bună sau vreme rea, furtună*

cum ² , prep.cu Abl.	- cu, împreună cu
fulmen, - inis, n.	- fulger, trăsnet, tunet
fulgur, -ūris, n.	- fulger, (fig.) strălucire
appropinquo, -āre	- a (se) apropia
tum, adv.	- atunci, în momentul acela
periculōsus, -a, -um, adj.	- primejdios, periculos
iam, adv.	- acum, tocmai, deja
ventus, - i, m.	- vînt
turbo, -āre, -āvi, -ātum (prop. și fig)	- a (se) tulbura; a-și pierde mințile
Neptūnus, -i, m.	- zeul mărilor, fratele lui Jupiter
invoco, -āre, -āvi, ātum	- a chema, a invoca (în ajutor)
auxilium, -ii, n.	- ajutor; leac
rogo, -āre, -āvi, ātum	- a întreba, a cere
cum ² , conj.	- când, decînd, în timp ce
salvus, -a, -um, adj.	- sănătos, teafăr, salvat
venio, -īre, vēni, ventum	- a veni, a sosi, a ajunge
sacrifico, -āre	- a aduce jertfe, a sacrifica
gratia, -ae, f.	- recunoștință, mulțumire; grație,
is, ea, id, pron. demonstr.	- acest, aceasta
ago, -ēre, ēgi, actum	- a pune în mișcare, a face etc.

4. Completați propozițiile intercalând în locul punctelor cuvintele propuse în paranteze. Traduceți textul:

(*profundus, -a, -um; mirus, -a, -um; calidus, -a, -um; periculōsus, -a, -um*)

Mare est vastum et... In mari multa et... animalia sunt. Maria sunt circum terras. Natūra marium varia est;

alia maria sunt frigida, alia... Autumno et hieme maria nautis magis... sunt quam aestate. In alto mari procellae nautis minus periculosae sunt quam in ora.

Vocabular

profundus, -a, -um, adj.	- profund, adânc.
miros, -a, -um, adj.	- minunat
circum, (prep. cu Acc.)	- în jurul, pe lângă
varius, -a, -um, adj.	- variat, diferit
alius, -a, -ud, adj., pron.	- altul, un altul (alii... alii = unii... ceilalți)
frigidus, -a, -um, adj.	- rece, friguros
calidus, -a, -um, adj.	- cald
autumnus, -i, m.	- toamnă
hiems, hiemis, f.	- iarnă
magis, adv.	- mai, mai mult
quam, adv.	- decât, cât, cât de mult
aestas, -atis, f.	- vară
altus, -a, -um, adj.	- înalt, adânc (în alto mari = în largul mării)
procella, -ae, f.	- furtună
minus, adv.	- mai puțin
ora, -ae, f.	- țărm

5. Memorizați aforismele latinești:

Sol lucet omnibus.

Cuvinte:

sol, solis, m.	- soare
luceo, -ere, luxi	- a luci, a străluci
omnis, -e, adj.	- tot, orice, tot felul, (subst.) - toată

lumea

Tempora mutantur et nos mutamur in illis (Ovidius)

tempus, -ōris, n.	- timp
muto, -āre	- a muta, a se schimba
nos, pron.	- noi
ille, illa, illud, pron.	- acela, aceea

Tabŭla rasa.

tabŭla, -ae, f.	- tablă, tablou
rasus, -a, -um (part. p. de la rado)	- ras, curat

Terra incognīta.

terra, -ae, f.	- pământ, țară
incognītus, -a, -um, adj.	- necunoscut

Ubi amici, ibīdem sunt opes (Plautus).

ubi, adv.	- unde
amīcus, -ī, m.	- amic, prieten
ibīdem, adv.	- tot acolo
ops, opis, f.	- bogăție, putere

Ut salutas, ita salutabēris.

ut, conj.	- cum
saluto, -āre	- a saluta
ita, adv.	- așa, astfel

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** ego (*eu*), volo, velle, volui (cu schimbări morfologice și fonetice – *a vrea*), tu, te (*tu, te*), incipio, -ēre, -cēpi (*a începe*), sic (cu schimbare de sens - *și*), non (*nu*), homo, homīnis (*om, pl. oameni*), et (în româna veche - *e*).

● **Cuvinte împrumutate:** disputo, -āre, -āvi (*a disputa*), admitto, -ēre, -mīsi (*a admite*).

X. Lectio decima

10.0. Declinarea a III-ea a substantivelor.

Varianta mixtă.

Varianta mixtă cuprinde substantivele masculine și feminine care au la nominativ singular terminația **-is** sau **-es** (parisilabice) și cele imparisilabice de genul masculin, feminin și neutru, tema cărora se termină în două consoane.

Memorează: parisilabice

avis, -is (f) *pasăre*

nubes, -is, (f) *nor*

civis, -is (m, f) *cetățean, cetățeancă*

vulpes, -is (f) *vulpe*

navis, -is (f) *navă, corabie*

sau **imparisilabice**

fons, fontis (m) *izvor*

urbs, urbis (f) *oraș*

pars, partis (f) *parte*

ars, artis (f) *artă*

Modelul (I) civis, civ - is; tema: **civ -**

Singulāris

N. civis

G. civ **-is**

D. civ **-i**

Acc. civ **-em**

Abl. civ **-e**

V. civ **-is**

Plurālis

N. civ **-es**

G. civ **-ium**

D. civ **-ibus**

Acc. civ **-es**

Abl. civ **-ibus**

V. civ **-es**

Modelul (II) pars, part-is: tema: **part -**

Singulāris

Plurālis

N. pars	N. part- es
G. part - is	G. part - ium
D. part- i	D. part- ibus
Acc. part - em	Acc. part - es
Abl. part - e	Abl. part - ibus
V. pars	V. part- es

N.B. a. Declinarea mixtă se deosebește prin terminațiile:

- **e** la Abl. sg.
- **es** la Nom. pl.
- **ium** la Gen. pl.

b. Substantivele de genul feminin au, de regulă, următoarele terminații la nominativ singular:

- **as**: libertas, -**ātis**, f (*libertate*)
- **aus**: laus, laudis, f (*laudă*)
- **us**: grus, gruis, f (*cocor*)
- **es, -is** (parisilabice): vulpes, -is; civis, -is
(f; m, f) *vulpe; cetățean, cetățeană*
- **s**: lis, litis (f) *proces, contestație*
- **x**: lex, legis (f) *lege*
- **do**: consuetudo, -inis (f) *obicei, tradiție*
- **go**: imago, imaginis (f) *image, chip*
- **ia**: actia, actiōnis (f) *acțiune*

Exerciții:

1. Declinați substantivele:

fons, -tis (m) *izvor*; os, osis (n) *os*; avis, -is (f) *pasăre*; mus, muris (m) *șoarece*; nux, nucis (f) *nucă*

2. Traduceți în limba română:

Lupus in fabūlis

Sunt duo poētae antīqui, qui saepe fabūlas de lupo narant: unus poēta Graecōrum, Aesōpus nomīne, alter Phaedrus poēta Romanōrum. Fabūlae eōrum lupum, ut bestiam saevam et feram, pingunt.

Lupus aliquando ad rivum agnum videt. Rivi aqua a lupo ad agnum fluit, sed lupo, avidus agno clamat: «Cur mihi aquam turbas?» Et agnum miserum devorat. Sic Phaedrus narrat.

Aesōpus fabūlam de lupo et equo narrat. Lupus equum in arvum invitat et avēnam ei promittit. Lupo in animo est equum lacerare. Sed dolus eius patet. Itaque equus salvus est.

Et puēri et viri timent lupum, eumque vel nominare cavent. Lupus, ut fama est, advenire solet, si eum memōrant. Unde proverbium est: «Lupus in fabūlis». Nam si quis subito advēnit, cum de eo colloquium est, convīvae digītis eum monstrant, et «Lupus in fabūlis» clamant.

Vocabular

duo, duae, duo, num.	- <i>doi, două</i>
narro, -āre	- <i>a povesti</i>
nomen, -īnis, n.	- <i>nume</i>
alter, -ēra, -ērum, pron.	- <i>altul, alta</i>
ut, conj.	- <i>ca, să, ca să</i>
bestia, -ae, f.	- <i>fiară</i>
saevus, -a, -um, adj.	- <i>crud, -a</i>
ferus, -a, -um, adj.	- <i>sălbatic, -ă</i>
pingo, -ēre	- <i>a zugrăvi</i>
aliquando, adv.	- <i>cândva, odată</i>

a, ab (prep. cu Abl.)	- de la
fluo, -ĕre	- a curge
avĭdus, -a, -um, adj.	- lacom
clamo, -āre	- a striga
turbo, -āre	- a turbura
devōro, -āre	- a înghiți, a devora
sic, adv.	- așa, astfel
invĭto, -are	- a invita
arvum, -i, n.	- pășune
avēna, -ae, f.	- ovăș
promitto, -ĕre	- a promite, a făgădui
anĭmus, -i, m. - <i>suflet (lupo in animo est- lupul are degând)</i>	
dolus, -i, m.	- vicleșug
pateo, -ĕre	- a fi descoperit
itāque	- așadar
salvus, -a, -um, adj.	- teafăr, salvat, sănătos
vel, conj.	- chiar, sau
nomĭno, -āre	- a numi
caveo, -ĕre	- a se feri
fama, -ae, f.	- vorbă, zvon
ad -venio, -ĭre	- a veni
soleo, -ĕre	- a avea obicei, a obișnui
si, conj.	- dacă
memōro, -āre	- a aminti
nam, conj.	- căci, dar
subĭto, adv .	- deodată, imediat, pe neașteptate
colloquium, -ii, n.	- conversație, intrevedere
convĭva, -ae, m, f.	- comesean, oaspete
digĭtus, -i, m.	- deget

monstro, -āre - *a arăta, a demonstra, a dovedi*

3. Comparați cuvintele în latină și română, arătați care sunt identice sau asemănătoare:

Nume de acțiuni			
Latină	Română	Latină	Română
dāre	- <i>a da</i>	dormīre	- <i>a dormi</i>
laudāre	- <i>a lăuda</i>	cantāre	- <i>a cânta</i>
vidēre	- <i>a vedea</i>	venīre	- <i>a veni</i>
audīre	- <i>a auzi</i>	salutāre	- <i>a saluta</i>
sentīre	- <i>a simți</i>	auscultāre	- <i>a asculta</i>
arāre	- <i>a ara</i>	respondēre	- <i>a răspunde</i>
facēre	- <i>a face</i>	finīre	- <i>a finaliza</i>
promittēre	- <i>a promite</i>	ridēre	- <i>a râde</i>
rogāre	- <i>a ruga</i>	nomināre	- <i>a numi</i>

4. Memorizați aforismele latinești:

Via recta est semper bona.

Cuvinte:

via, -ae, f.	- <i>drum, cale</i>
rectus, -a, -um, adj.	- <i>drept, corect</i>
bonus, -a, -um, adj.	- <i>bun</i>

Fortūna caeca est.

fortūna, -ae, f.	- soartă, fortună
caecus, -a, -um, adj.	- orb
Veritas semper vincit.	
veritas, -ātis, f.	- adevăr, dreptate
semper, adv.	- totdeauna
vinco, -ēre	- a învinge
Experientia docet.	
experientia, -ae, f.	- experiență
doceo, -ēre	- a învăța (pe cineva)
Homo ornat locum, non hominem locus.	
orno, -āre	- a împodobi
homo, -īnis, m.	- om
locus, -i, m.	- loc
Philosophum non facit barba.	
philosophus, -i, m.	- filozof
facio, -ēre	- a face
barba, -ae, f.	- barba
Vulpes pilum mutat, non mentem.	
vulpes, -is, f.	- vulpe
pilus, -i, m.	- (fir de) păr
muto, -āre	- a muta, a (se) schimba
mens, mentis, f.	- minte, spirit
Veritas - temporis filia.	
veritas, -ātis, f.	- adevăr
filia, -ae, f.	- fiica
5. Indicați etimoanele latinești ale următoarelor cuvinte:	
vital, vitamină virus, selecție, vitaminos, vis, vocație.	

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** ceno,-āre,-āvi (*a cina*), ille, illa, illud (*el, ea*), vinum,-i (*vin*), pono,-ēre, posui (*a pune*), dico,-ēre, dixi (*a zice*), bibo,-ēre,-i (*a bea*, cu schimbarea conjugării), annus,-i (*an*), respondeo,-ēre,-di (*a răspunde*, cu schimbarea conjugării), bene (*bine*).

● **Cuvinte împrumutate:** amicus,-i (*amic*), mediocris,-e (*mediocru*), aetas,-ātis (*etate*).

● **Gramatica.**

1. Declinarea a III-a imparisilabică s-a păstrat în română, însă cu transformările care au făcut ca cele mai multe substantive să-și piardă caracterul imparisilabic (*lepus,-ōris*, cu acuzativul *lepōrem*, a devenit în românește *iepure*, deci cu trei silabe la nominativ). Există totuși și în limba română câteva imparisilabice (pluralul are o silabă în plus față de singular): lat. *homo*, plural *homīnes* → rom. *om, oameni*, lat. *hospes*, plural *hospītes* → rom. *oaspe, oaspeți* (cu trei silabe, într-o pronunție mai veche), lat. *caput*, plural *capīta* (neutru) → rom. *cap, capete*. De la numele de tipul *tempus,-ōris*, cu pluralul *tempōra* (devenit *timp, timpuri*, analizat de vorbitori *timp-uri*), provine desinența românească de neutru plural *-uri*.

Cazurile s-au simplificat și ele; se păstrează numai (cu transformări fonetice) acuzativul singular în *-em* (folosit și ca nominativ, cu pierderea consoanei finale), dativul singular feminin (folosit și ca genitiv), nominativul-acuzativul plural la toate genurile: lat. acuzativ *legem* → rom. *lege*, lat. dativ *legi* → rom. (*unei*) *legi*, lat. nominativ-acuzativ plural *leges* → rom. (cu transformări) *legi*, neutru *tempōra* → rom. *timpuri*.

2. Declinarea a III-a parisilabică s-a păstrat în română, toate nominativele românești provin din forma de acuzativ latinească: lat. *ovem* → rom. *oaie*, lat. *vulpem* → rom. *vulpe*. Se păstrează (cu transformările obișnuite), de asemenea, dativul singular feminin și nominativul-acuzativul plural: lat. dativ *ovi* → rom. *(unei) oi*, lat. nom.-acuz. *oves* → rom. *oi*, lat. *vulpes* → rom. *vulpi*.

XI. Lectio undecima

11.0. Presentul indicativ pasiv. (Praesens indicatīvi passīvi)

Se formează înlocuind desinențele personale active cu cele pasive:

Sg. 1. **-(o)r** 2. **-ris** 3. **-tur**

Pl. 1. **-mur** 2. **-mīni** 3. **-ntur**

N.B. La verbele de conjugarea I la persoana 1 sg. desinența pasivă **-or** se contopește cu vocala finală a temei: **para + or (a+or=or) – paror**

Conjugarea I	Conjugarea II	Conjugarea III	Conjugarea IV
tema: para -	tema: mone -	tema: duc -	tema: audi -
Singulāris			
1. par -or <i>(eu) sînt pregătīt</i>	1. mone -or <i>(eu) sînt îndemnat</i>	1. duc -or <i>(eu) sînt dus</i>	1. audi -or <i>(eu) sînt auzit</i>
2. parā -ris	2. monē -ris	2. duc -ĕ-ris	2. audī -ris
3. parā -tur	3. monē -tur	3. duc -ĭ-tur	3. audī -tur
Plurālis			

1. parā - mur	1. monē - mur	1. duc- ī-mur	1. audī - mur
2. para - mīni	2. mone - mīni	2. duc - i-mīni	2. audi - mīni
3. para - ntur	3. mone- ntur	3. duc- u-ntur	3. audi - u-ntur

11.1. Pronumele personale și reflexive (Pronomina personalia et reflexivum)

În limba latină există pronume personale numai de persoana 1 și 2 singular și plural. Pentru persoana a 3-a există numai pronume reflexiv care se folosește când se referă la subiectul propoziției.

N.B. a. Pronumele personal de persoana a 3-a lipsește în limba latină și este înlocuit de pronumele demonstrativ:

is (m) *acest*, **ea** (f) *aceasta*, **id** (n), arată un obiect, persoană despre care s-a vorbit deja:

Is, qui discit, scit (*acel, care învață, știe*)

b. Prepoziția **cum** (**cu**) + **abl.** se pune după pronumele personal și se unește cu acesta: **mecum** (*cu*

Sg.	Ps.1	Ps.2	Ps. 3	Pl.	Ps. 1	Ps. 2	Ps. 3
N.	ego (eu)	tu (tu)	-	N.	nos (noi)	vos (voi)	-
G.	mei (de mine)	tui	sui (de sine)	G.	nostri (de noi)	vestri	sui
D.	mihi (mie, îmi)	tibi	sibi		nostrum	vestrum	
Acc	me (pe mine, mă)	te	se	D.	nobis (nouă)	vobis	sibi
Abl	me (cu mine, prin mine)	te	se	Acc	nos (pe noi, ne)	vos	se
				Abl.	nobis (cu noi, printre noi)	vobis	se

mine), **tecum** (*cu tine*), **nobiscum** (*cu noi*), **vobiscum** (*cu voi*).

Exerciții:

1. Conjuțați la prezent indicativ pasiv următoarele verbe:

aro, -āre	facio, -ēre
sentio, -īre	irriġo, -āre
promitto, -ēre	colo, -ēre (<i>a cultiva</i>)

2. Traduceți în limba română:

De montibus et fluminibus Italiae

Italia ad Alpibus longe in mare procurrit, quod nunc Mediterraneum appellatur. Multo plus in longitudinem, quam in latitudinem patet. In medio Apenninus mons erigitur; is in duos quasi ramos dividitur. Flumina non multa sunt: eorum notissima sunt Padus et Tibēris. Tibēris ex Apennino profluit, deinde multis rivis augetur et ostio lato in mare influit. In eius ripa sinistra Roma antiqua sita erat.

Vocabular:

mons, -tis, m.	- munte; stâncă
flumen, -inis, n.	- fluviu
a, ad (prep. cu Abl.)	- de la
Alpes, -ium, pl. f.	- Alpii, munți situați între Italia și Galia
longe, adv.	- departe
procurro, -ēre	- a înainta
qui, quae, quod, pron.	- care, ce
nunc, adv.	- acum
appello, -āre	- a numi
multo, adv.	- mult, cu mult

plus, adv.	- mai mult
longitūdo, -inis, f.	- lungime; durată
latitūdo, -inis, f.	- lățime
pateo, -ēre	- a se întinde, a se desfășura
medium, -ii, n.	- mijloc, centru
Apennīnus, -i, m.	- Apeninii
erīgo, -ēre	- a se ridica
duo, duae, duo, num.	- doi, două
quasi, conj.	- ca și
ramus, -i, m.	- ramură
divīdo, -ēre	- a împărți
notissīmus, -a, -um (superl, al lui <i>notus</i>)	- foarte cunoscut
Padus, -i, m.	- Pad, fluviu în Italia de nord
Tibēris, -is, m.	- Tibru
profluo, -ēre	- a izvorî
deinde, adv.	- apoi, după aceea
rivus, -i, m.	- rîu, izvor
augeo, -ēre	- a mări
ostium, -ii, n.	- gura unui fluviu
latus, -a, -um, adj.	- lat
influo, -ēre	- a se vărsa, a curge
ripa, -ae, f.	- mal
sinister, -stra, -strum, adj.	- sting

3. Transformați construcțiile active în cele pasive și viceversa, utilizând verbele-predicat la prezent indicativ:

1. Amicitia vitam ornat.
2. Amīci vitam ornant.
3. Liber a discipūlo legitur.
4. Oppīda muris cinguntur.
5. Romāni Galos superant.

N.B. a. În construcția pasivă predicatul arată că acțiunea este suportată de subiect, subiectul logic fiind exprimat de complementul indirect.

- Complementul indirect exprimat printr-un substantiv animat sau pronume se plasează la cazul Ablativ precedat de prepoziția a (ab) și este numit **Ablativus auctoris**: ex: Liber a fratre legitur (*Cartea este citită de către frate*).
- Complementul indirect exprimat printr-un substantiv inanimat se plasează la cazul Ablativ fără prepoziție și este numit **Ablativus instrumenti**: ex: Oppidum muris altis cingitur (*Orașul este înconjurat de ziduri înalte*).

4. Memorizați maximele latinești:

Frons est animi ianua.

Cuvinte:

frons, -tis, f.	- frunte
anĭmus, -i, m.	- suflet
iană, -ae, f.	- poartă

Fabĕllam narrat asĭno surdo.

fabella, - ae, f.	- istorioară, snoavă
asĭnus, - i, m.	- măgar, (fig.) om prost
narro, -āre	- a povesti
surdus, -a, -um, adj.	- surd (fig.) neînduplecat

In silvam ligna portat.

lignum, -i, n.	- lemn
porto, -āre	- a duce, a transporta

Contra aquam remĭgat.

contra, adv (prep.)	- împotriva, contra
remĭgo, -āre	- a vâsli

Delphinum natāre, aquilam volāre doces.

delphīnus, -i, m.	- <i>delfin</i>
nato, -āre	- <i>a înota</i>
aquila, -ae, f.	- <i>vultur (acvilă)</i>
volo, -āre	- <i>a zbură</i>
doceo, -ēre	- <i>a învăța (pe altul)</i>

Vipĕram sub alā nutrīre.

vipĕra, -ae, f.	- <i>viperă</i>
ala, -ae f.	- <i>aripă</i>
nutrio, -īre	- <i>a hrăni</i>

▣ Latina și Română ▣

● **Cuvinte moștenite:** gener, -i (*ginere*), longus, -a, -um (*lung*), (ac)cingo, -ĕre, -cinci (*a (în)cinge*), video, -ĕre, vidi (*a vedea*), quis, quid (*ci(ne), ce*), (al)līgo, -āre, -āvi (*a lega*), nec și neque (*nici*), ipse, ipsa, ipsum (*însuși, însăși*).

● **Cuvinte împrumutate:** statura, -ae (*statură*), restituo, -ĕre, -ui (*a restitui*).

● **Gramatica.**

1. Limba română a păstrat, cu foarte puține schimbări de amănunt, pronumele personale (pers. I, II) și reflexive; în românește *său, sa* nu se folosesc pentru plural, fiind înlocuite cu (*al*) *lor*.

2. În latină *cum* este și prepoziție (*cu*), și conjuncție (*când, cum*). Conjuncția *cum* nu se păstrează în română (conjuncția românească *cum* provine din lat. *quomōdo* = ”în ce fel, cum” cu pierderea silabei *-do*).

XII. Lectio duodecima

12.0. Declinarea a IV-a

Declinarea a IV-a cuprinde substantive masculine, feminine și neutre care au tema istorică terminată în vocala **-u-**; masculinele și femininele se termină la Nominativ singular în **-us** (-s este desinența nominativului):

- m. fructus, **-us** (*fruct*) tema: **fructu** -
 exercițus, **-us** (*armată*) tema: **exercitu** -
 f. manus, **-us** (*mâna*) tema: **manu** -
 ficus, **-us** (*smochin*) tema: **ficu** -
 n. cornu, **-us** (*corn*) tema: **cornu** -
 genu, **-us** (*genunchi*) tema: **genu**

	Singular		Plural		Terminații	
	Masculin	Neutru	Masculin	Neutru	Singular m-f; n	Plural m-f; n
N.	fructus	cornu	fructus	cornua	-us -u	-us -ua
G.	fructus	cornus	fructuum	cornuum	-us -us	-uum
D	fructui	cornu	fructibus	cornibus	-ui -u	-ibus
Acc.	fructum	cornu	fructus	cornua	-um -u	-us -ua
Abl.	fructu	cornu	fructibus	cornibus	-u -u	-ibus
V.	fructus	cornu	fructus	cornua	-us -u	-us -ua

N.B. a. Majoritatea substantivelor în **-us** sunt masculine; feminine sunt numele de arbori (*quercus*, **-us** "*stejar*", *ficus*, **-us** "*smochin*", *pinus*, **-us** "*pin*" etc.), numele de rudenie care denumesc femei (*socrus*, **-us**,

"soacră", nurus, **-us** "noră") și câteva cuvinte izolate (domus, **-us** "casă", acus, **-us** "ac", anus, **-us** "bătrână" etc.)

b. La dativ - ablativ plural terminația **-ubus** (păstrată doar la unele substantive: arcus, **-us** "arc"; artus, **artus** "încheietură", partus, **-us** "naștere" etc.) a fost înlocuită de cele mai multe ori cu **-ibus**.

c. Substantivul domus, **-us** "casă" are și forme de declinare a II-a:

Sg. N.V. domus	Pl. domus
G. domus	domuum și domōrum
D. domui	domībus
Acc. domum	domus și domos
Abl. domo	domībus

Exerciții:

1. Declinați substantivele:

usus, -us, m (*uz, folosință*) exercitus, -us, m (*armată*)
 sensus, -us, m (*sens, simț*); abusus, -us, m (*abuz*)
 contractus, -us, m (*contract*) spiritus, -us, m (*spirit*)

2. Traduceți în limba română

Cornua animalium

Cervōrum genua parva sunt, cornua autem magna et ramis similia sunt. Tauri et cervi cornībus pugnant. Vulnēra cornuum canībus periculōsa sunt. Venatōres cornībus animalium tecta sua saepe ornant. Viri, qui cervos necant, cornua cervōrum servant aut magno pretio vendunt.

Vocabular

cornu, -us, n.	- <i>corn; obiect făcut din corn</i>
cervus, -i, m.	- <i>cerb</i>
parvus, -a, -um, adj.	- <i>mic, subțire</i>
autem, conj.	- <i>de asemenea; totuși, însă</i>
magnus, -a, -um, adj.	- <i>mare, lung, întins</i>
ramus, -i, m.	- <i>ramură, ramificație, creangă</i>
similis, -e, adj.	- <i>asemănător, similar</i>
taurus, -i, m.	- <i>taur, bou</i>
pugno, -āre	- <i>a se lupta, a da o bătălie</i>
vulnus, -ēris, n.	- <i>rană, (fig.) suferință, durere</i>
canis, -is, m., f.	- <i>câine, cățea</i>
periculōsus, -a, -um, adj.	- <i>primejdios, amenințător</i>
venator, -ōris, m.	- <i>vânător</i>
tectum, -i, n.	- <i>tavan, acoperiș; cameră, casa</i>
saepe, adv.	- <i>adesea; uneor</i>
orno, -āre	- <i>a împodobi, a înfrumuseța</i>
vir, -i, m.	- <i>bărbat, om matur</i>
neco, -āre	- <i>a omori</i>
servo, -āre	- <i>a păstra; a păzi</i>
aut, conj.	- <i>sau</i>
pretium, -i, n.	- <i>preț, valoare</i>
vendo, -ēre	- <i>a vinde</i>

3. Alcătuiți propoziții, utilizând următoarele grupuri de cuvinte:

- 1 . exercitus, patria, defendere.
2. vir, Cicero, clarus, esse.
3. domus, ventus, bonus, timere.
4. cervus, habere, cornu.
5. venator, bestia, necare.

4. Memorizați maximele latinești:

Quot capīta, tot sententiae.

Cuvinte:

quot... tot, pron. (indicl.) - *câți, (-te)... atâți, (-tea)*

sententia,-ae, f. - *părerere*

caput, -itis, n. - *cap*

Labor omnia vincit.

labor, -ōris, m. - *munca, efort*

omnis, -e, adj. - *tot, toate*

vinco, -ēre - *a învinge*

Per aspēra ad astra.

aspēra, -ōrum, n, pl. - *dificultăți*

astrum, -i, n. - *astru, stea*

per, prep. (cu Acc.) - *prin, în; pe*

Caeci censōres raro discērnunt colōres.

censor, -ōris, m. - *cenzor, critic*

raro, adv. - *rareori*

discerno, -ēre, - *a deosebi, a distinge*

color, -ōris, m. - *culoare, (fig.) nuanță*

Verae amicitīae aeternae sunt.

verus, -a, -um, adj. - *adevărat*

amicitia, -ae, f. - *prietenie*

aeternus, -a, -um, adj. - *etern, veșnic*

Mater omnium bonārum artium est sapientia.

mater, -tris, f. - *mamă*

bonae artes, pl. - *deprinderi bune*

apientia, -ae, f. - *înțelepciune*

Concordia civium, murus urbium.

concordia, -ae, f. - *înțelegere*

civis, -is, m-f. - *cetățean, -că*

murus, -i, m.	- <i>zid, (fig.) apărare</i>
urbs, -is, f.	- <i>oraș; stat</i>
Sol lucet omnibus.	
sol, solis, m.	- <i>soare</i>
luceo, -ēre	- <i>a luci, a lumina</i>

5. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

ministru, egoist, egoism, egocentrism, factor, instructor.

☐ Latina și Româna ☐

- **Cuvinte moștenite:** *suus, -a, -um (său, sa, cu transformări), din salus, -ūtis derivă verbul salūto, -āre (a săruta), mihi (mie, -mi, -mi-, îmi); dintr-un verb derivat de la uxor, -ōris= soție provine (a (se)însura), mare, -is (mare), venor, -āre (a vâna), nescio, -īre (se păstrează în niște=nu știu cine=neștine), scribo, -ēre, scripsi (a scrie).*

- **Cuvinte împrumutate:** din familia lui *salus, -ūtis* provin (*a saluta, salut, salutar, salubru etc.*), *villa, -ae (vilă);* din familia lui *studeo, -ēre* provine (*studiu, a studia, student etc.*), *pronuntio, -āre, -āvi (a pronunța), difficilis, -e (dificil).*

- **Gramatica.** Substantivele de declinarea a IV-a au început încă din limba latină să treacă la declinarea a II-a, cu care aveau unele terminații comune; de aceea majoritatea substantivelor de declinarea a IV-a păstrate în limba română se declină la fel cu cele provenite din declinarea a II-a: *acus, -us > ac; cornu, -us > corn; ventus, -i > vînt/vânt etc.*

XIII. Lectio tertia decima

13.0. Imperfectul și Viitorul I indicativ pasiv (Imperfectum et Futurum I indicatīvi passīvi)

Imperfectum și Futurum I (primum) indicativi passivi se formează înlocuind desinențele active cu cele pasive:

Sg. 1. **-(o)r**   2. **-ris**   3. **-tur**
Pl. 1. **-mur**   2. **-mini**   3. **-ntur**

Imperfectum indicatīvi passīvi

	Conjugarea I	Conjugarea II	Conjugarea III	Conjugarea IV
	parāre	Monēre	ducēre	Audire
Singulāris				
	1. para- ba-r 2. para- bā-ris 3. para- bā-tur	1. mone- ba-r 2. mone- bā-ris 3. mone- bā-tur	1. duc- ēba-r 2. duc- ebā-ris 3. duc- ebā-tur	1. audi- eba-r 2. audi- ebā-ris 3. audi- ebā-tur
Plurālis				
	1. para- bā-mur 2. para- ba-mīni 3. para- ba-ntur	1. mone- bā-mur 2. mone- ba-mīni 3. mone- ba-ntur	1. duc- ebā-mur 2. duc- eba-mīni 3. duc- eba-ntur	1. audi- ebā-mur 2. audi- eba-mīni 3. audi- eba-ntur
Trad.	"eram pregătīt"	"eram îndemnat"	"eram dus "	"eram auzīt"

Futurum I (primum) indicatīvi passīvi

	Conjugarea I	Conjugarea II	Conjugarea III	Conjugarea IV
	parāre	Monēre	ducēre	audire
Singulāris				
	1. para- b-or 2. para- b-ē-ris 3. para- b-ī-tur	1. mone- b-or 2. mone- b-ē-ris 3. mone- b-ī-tur	1. duc- a-r 2. duc- ē-ris 3. duc- ē-tur	1. audi- a-r 2. audi- ē-ris 3. audi- ē-tur

Plurālis				
	1. para- b-ī-mur 2. para- b-i-mīni 3. para- b-u-ntur	1. mone- b-ī-mur 2. mone- b-i-mīni 3. mone- b-u-ntur	1. duc- e-mur 2. duc- e-mīni 3. duc- e-ntur	1. audi- ē-mur 2. audi- e-mīni 3. audi- e-ntur
Trad.	" <i>voi fi pregătit</i> "	" <i>voi fi îndemnat</i> "	" <i>voi fi dus</i> "	" <i>voi fi auzit</i> "

N.B. Limba română n-a moștenit la timpurile formate de la tema infectului (prezent, imperfect și viitorul I) formele sintetice ale pasivului latin (salutor - (**eu**) *sunt salutatus*). Ele, după cum se știe, au fost înlocuite cu cele analitice.

13.1. Pronumele *ipse*. Este un pronume determinativ (sau de întărire). Are forme pentru cele trei genuri, cu flexiunea de declinarea a II-a (pentru masculin și neutru), de declinarea I (pentru feminin): **ipse** (m), **ipsa** (f), **ipsum** (n) - *însuși, însăși*. Toate pronumele au o singură formă pentru toate genurile la Genitiv și Dativ singular:

G. sg. **ipsius** (m, f, n)

D. sg. **ipsi**

Flexiunea

	Singularis	Plurālis
N.V.	ipse, ipsa, ipsum	ipsi, ipsae, ipsa
G.	ipsius	ipsōrum, ipsārum, ipsōrum
D.	ipsi	ipsis
Acc.	ipsum, ipsam, ipsum	ipsos, ipsas, ipsa
Abl.	ipso, ipsa, ipso	ipsis

Exerciții:

1. Conjuțați la imperfectum, futurum I indicativi passivi următoarele verbe:

rideo, -ēre	aro, -āre	promitto, -ēre
nomīno, -āre	laudo, -āre	facio, -ēre

2. Traduceți:

De theātro antīquo

Primum theātrum antīquum Athēnis saecūlo sexto ante aeram nostram aedificātum erat. Id theātrum in fano Dionysii erat. In medio theātro erat orchestra, ubi tragoediae agebantur. Ante orchestram aedificium erat. Id aedificium scaena appellabātur. Incōlae Athenārum tragoedias in clivo vicīno spectābant. Ea loca, ubi incōlae sedēbant et tragoedias spectābant, theātrum appellabāntur. In orchestra tragoediae agebantur et chori cantābant, in scaena autem variae machīnae habebāntur. Auxilio eārum machinārum imprīmis dei vel deae in tecto scaenae apparēbant. Inde proverbium: "Deus ex machīna".

Vocabular:

theātrum, -i, n.	- <i>teatru, scenă, loc pentru jocuri publice</i>
antīquus, -a, -um, adj.	- <i>antic, vechi, bătrân</i>
Athenae, -ārum, f, pl.	- <i>Atena (oraș celebru în Atica)</i>
saeculum, -i, n.	- <i>secol, veac; vârstă</i>
ante (prep. cu Acc.), adv.	- <i>înainte, în față</i>
aedificatus, -a, -um	(<i>part. p. de la aedifico, -āre = a clădi, a construi, a edifica</i>)
fanum, -i, n.	- <i>templu, loc consacrat unei divinități</i>
Dionysisus, -ii, n.	- <i>Dionisiu</i>
orchestra, -ae, f.	- <i>parte a teatrului prevăzută senatorilor</i>
tragoedia, -ae, f.	- <i>tragedie, genul tragic</i>
ago, -ēre	- <i>a interpreta (un rol, o piesă)</i>

aedificium, -ii, n.	- <i>edificiu, clădire</i>
appello, -āre	- <i>a numi</i>
clivus, -i, m.	- <i>înclinare</i>
vicinus, -a, -um, adj.	- <i>apropiat, învecinat</i>
specto, -āre	- <i>a privi, a asista la un spectacol</i>
locus, -i, m (pl. loci sau loca (n))	- <i>loc, așezare, poziție</i>
sedeo, -ēre	- <i>a șede, a se așeza</i>
chorus, -i, m.	- <i>cor de cântăreți și dansatori; dans în cerc, horă</i>
canto, -āre	- <i>a cânta</i>
scaena, -ae, f.	- <i>scenă, teatru</i>
autem, conj.	- <i>de asemenea; totuși, însă</i>
machina, -ae, f.	- <i>mașină, mecanism (macara etc.)</i>
auxilium, -i, n.	- <i>ajutor</i>
imprimis, adv.	- <i>mai întâi, înainte de toate</i>
vel, conj.	- <i>sau; și, și încă</i>
tectum, -i, n.	- <i>acoperiș; tavan</i>
appāreo, -ēre	- <i>a apărea, a (se) arăta</i>

3. Traduceți:

De familia Romāna

In familia Romāna non solum domīnus et domīna, filii et filiae ipsōrum, sed etiam servi erant. Primum locum in ea vir obtinēbat. Servōrum officia varia erant: alii eōrum, catenis vincti, agros in latifundiis colēbant, alii domi administrābant, alii fabri erant, ferrum, argentum aurumque formābant, alii faciēbant. Multi servōrum, praecipue Graeci, viri docti erant; ei erant scribae, medici et magistri liberōrum.

Vocabular

non solum... sed etiam	- nu numai... dar și
filia, -ae, f.	- fiică
obtineo, -ēre, tinui, tentum	- a obține, a deține
oficium, -i, n.	- datorie
alius, -a, -ud, adj., pron.	- altul, de altă natură
alii... alii	- unii... ceilalți
catena, -ae, f.	- lanț (cătuse), înlanțuire
latifundium, -i, n.	- latifundiu, moșie
colo, colēre, colui, cultum	- a cultiva (pământul, via etc.)
domi, adv.	- acasă
administro, -āre, -āvi, -ātum	- a ajuta, a îndeplini funcția
faber, fabri, m.	- meșter, făurar
ferrum, -i, n.	- fier
argentum, -i, n.	- argint; obiect făcut din argint
aurum, -i, n.	- aur; obiect făcut din aur
formo, -āre, -āvi, -ātum	- a prelucra
praecipue, adv.	- îndeosebi, mai ales, în special
scriba, -ae, m.	- secretar, scrib, copist
libēri, -ōrum (-um) m, pl.	- copii (născuți de părinți liberi)

4. Memorati maximele latinești:

Cena brevis, nox levis.

Cuvinte:

cena, -ae, f.	- masă, cină
brevis, -e, adj.	- scurt, mic
nox, noctis, f.	- noapte
levis, -e adj.	- ușor

Omnia mea mecum porto.

mecum = cum me = cu mine

porto, -āre	- a duce, a purta
Homo sum, humāni nihil a me alienum puto.	
homo, -īnis, m.	- om
alienus, -a, -um, adj.	- străin
nihil, n.	- nimic
puto, -āre	- a socoti, a considera
Verba volant, scripta manent.	
verbum, -i, n.	- cuvânt, vorbă
volo, -āre	- a trece repede, a zbura
scriptum, -i, n.	- ceea ce este scris, scriere
maneo, -ēre	- a rămâne
Finis corōnat opus.	
finis, -is, m.	- sfârșit
corono, -āre	- a încorona
opus, -ēris, n.	- lucrare, opera
Homo non sibi, sed patriae natus est.	
patria, -ae, f.	- patrie
sed, conj.	- dar, însă
natus, -a, -um (<i>part. p. de la nascor = a (se) naște, născut, -ă</i>)	

5. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

fruct, matur, gintă, gen, specie, gutație (term. biol.), grăunte, degenerare, deviație (term. biol.)

N.B. gutație - secretarea de către plante a surplusului de apă; se observă pe timp călduros și umed, când transpirația e îngreunată. (De ex., la căpșun, crețioare, salcie etc.)

deviație - abatere evoluționară în dezvoltarea organului în perioada embrională.

degenerare a. înrăutățirea treptată din generație în generație a proprietăților biologice sau economice ale organismului ca repercusiune a condițiilor defavorabile de existență.

b. degradare, modificări profunde în structura țesăturilor corpului însoțite de acumularea substanțelor eterogene.

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** multus,-a,-um (*mult*), timeo,-ēre,-ui (*a (se)teme*), vicīnus,-i (*vecin*).
- **Cuvinte împrumutate:** recito,-āre,-āvi (*a recita*).
- **Gramatica.** Din pronumele *ipse* provine *îns*, folosit azi numai în legătură cu prepozițiile: *într-însul etc.* și în *dînsul/dânsul, însuși; inși* (substantivat) și *însă* (conjunție).

XIV. Lectio quarta decima

14.0. Declinarea a V-a

Declinarea a V-a conține substantivele feminine cu tema în -e care se termină la Nominativ singular în -es și la Genitiv singular în -ei. Ele sunt puține la număr și numai două au flexiune completă. De genul masculin este numai substantivul dies, -ei (la singular are și varianta feminină) și meridies, -ei (amiază, mijlocul zilei, jumătate, sud), dar când exprimă o zi anumită (o dată concretă sau arată durata), este feminin: **dies certa, indicata** (*într-o zi anumită*).

Exemple:

res, rei - *lucru*

dies, diei - *zi*

fames, ei - <i>foame</i>	spes, spei - <i>speranță</i>
facies, -ei - <i>față</i>	fides, -ei - <i>fidelitate</i>
superficies, -ei - <i>suprafață</i>	materies, -ei - <i>materie</i>
series, -ei - <i>serie</i>	species, -ei - <i>aspect</i>
acies, -ei - <i>linie de luptă</i>	effigies, -ei - <i>chip</i>

Flexiunea

	Singular	Plural
N.V.	res dies	res dies
G.	rei diei	rerum diērum
D.	rei diei	rebus diēbus
Acc.	rem diem	res dies
Abl.	re die	rebus diebus

N.B. Substantivul **res** se asociază cu unele substantive, formând îmbinările:

- res publica (*republică*)
  - res gestae (*fapte eroice*)
  - res secundae (*împrejurări favorabile, fericire*)
  - res novae (*lovitură de stat*)
  - res familiāris (*avere*)
  - res adversae
  - res arduae
- } (împrejurări nefavorabile, nenorocire)

14.1. Evoluția substantivului în limba română

Substantivul latin a evoluat în limba română cu multiple modificări, fapt ce a afectat integral sistemul declinării. S-a redus numărul declinărilor: din 5 în latina clasică rămân doar 3 în cea populară. Încă în perioada clasică circulau cuvinte cu forme paralele de declinare. Astfel, sunt atestate:

glacies, -ei (V) și glacia, -ae (I) – „gheață”;
 materies, -ei (V) și materia. -ae (I) – „materie”;
 facies, -ei (V) și facia, -ae (I) – „față” etc.
 exercitus, -us (IV) și exercitus, -i (II) – „armată”;
 fructus, -us (IV) și fructus, -i (II) – „fruct” etc.

Această confuzie a determinat trecerea treptată a substantivelor de declinarea a V-a în declinarea I, iar a celor de declinarea a IV-a în declinarea a II-a.

E de relevat și suprimarea sunetului final **-m** la Acc. și modificarea fonetică **o>u**, de ex:

frontem > fr $\underline{on}$ te > fr $\underline{un}$ te

montem > m $\underline{on}$ te > m $\underline{un}$ te etc.

Declinarea a III-a și-a păstrat, în fond, inventarul substantivelor în **-is**.

Limba română (și alte limbi neolatine) a moștenit anume acest sistem din trei declinări din latina populară.

14.2. Pronumele relativ *qui, quae, quod (care, ce)*.

Are tema **quo/qua**, prin urmare este de declinarea a II-a (pentru masculin și neutru) și de declinarea a I-i (pentru feminin). Dar are și câteva cazuri de declinarea a III-a pe care le subliniem.

Flexiunea

	Singular	Plural
N.V.	qui (m), quae (f), quod (n)	qui (m), quae (f), quae (n)
G.	cuius	quōrum, quārum, quōrum
D.	cui	quibus
Acc.	quem , quam, quod	quos, quas , quae
Abl.	quo, qua, quo	quibus

Exerciții:**1 . Declinați îmbinările:**

spes magna	superficies parva
dies festus (festus = <i>de sărbătoare</i>)	facies formōsa
dies certa	

2. Traduceți:**Dies apud Romānos**

Dies pars mensis est. Hora est pars diēi. Dies diēi simīlis non est. Dies diem docet. Die homīnes labōrant, noctu dormiunt. Aestāte dies longi sunt, hiēme breves. Motus terrae est causa longitudīnis diērum et noctium. In regionībus nostris noctes diēbus pares non sunt. Multi homīhes celēbrant dies natāles. Apud Romānos nomīna diērum erant: dies Solis, dies Lunae, dies Martis, dies Mercurii, dies Jovis, dies Venēris, dies Satūrni.

Vocabular:

pars, -tis, f.	- parte, porțiune
mensis, -is, m.	- lună (a anului)
hora, -ae, f.	- oră, ceas; perioadă
simīlis, -e, adj.	- asemănător, la fel
doceo, -ēre	- a învăța (pe altul)
laboro, -āre	- a lucra
noctu (nocte), adv.	- în timpul nopții
dormio, -īre	- a dormi
aestas, -ātis, f.	- vară
hiems, -ēmīs, f.	- iarnă
motus, ¹ -a, -um (part. p. de la <i>moveo</i> = a mișca)	
motus, ² - us, m.	- mișcare

regio, -ōnis, f.	- <i>regiune, ținut</i>
par, -is, adj.	- <i>egal, asemănător</i>
celebro, -āre	- <i>a celebra, a sărbători</i>
natālis, -e, adj.	- <i>natal, de naștere</i>
apud (prep. cu Acc.)	- <i>la, după</i>
nomen, -īnis, n.	- <i>nume, denumire</i>

3. Alcătuiți propoziții, utilizând următoarele grupuri de cuvinte:

1. dies, longus, esse, bonus.
2. exercitus, patria, defendere.
3. spes, vivere, aeternō (adv).
4. schola, non, sed, vita, discere.
5. puella, formosus, albus, esse, tunica.

4. Determinați formele cazuale ale substantivelor de mai jos:

diērum, faciem, materiēi, rebus, spē, famei, seriem, diēbus, fidem, speciēi.

5. Memorizați maximele latinești:

Ex ungue leōnem.

Cuvinte:

unguis, -is, m.	- <i>unghie; gheară</i>
leo, -ōnis, m.	- <i>leu</i>
Exceptio confirmat regulam.	
exceptio, -ōnis, f.	- <i>excepție, restricție</i>
confirmo, -āre	- <i>a întări</i>
regūla, -ae, f.	- <i>regulă</i>
Quod licet Iovi, non licet bovi.	
quod (n), pron. rel.	- <i>ce</i>
licet, -ēre (vb. unipers.)	- <i>este permis</i>

bos, bovis, m-f	- <i>bou, vacă</i>
Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.	
putta, -ae, f.	- <i>picătură</i>
cavo, -āre	- <i>a străpunge</i>
lapis, -īdis, m.	- <i>piatră</i>
vis, vim (acc.), vi (abl.) f.	- <i>putere</i>
saepe, adv.	- <i>adesea, des</i>
cado, cadere (cadendi gerunz., de la cado , -ēre = a cădea)	

saepe cadendo = *prin cădere deasă*

Nemo sapiens, nisi patiens.

nemo, -īnis, pron.	- <i>nimeni</i>
sapiens, -tis, adj.	- <i>înțelept</i>
nisi, conj.	- <i>dacă nu</i>
patiens, -tis, adj.	- <i>răbdător</i>

Cogito, ergo sum.

cogito, -āre	- <i>a cugeta, a gândi</i>
ergo, conj.	- <i>deci, prin urmare</i>

Primo cogitate, deinde facite.

primo, adv.	- <i>mai întâi</i>
deinde, adv.	- <i>apoi, după aceea</i>

6. Găsiți etimoanele latinești ale următoarelor cuvinte: *imperiu, împărat, medicament, carie (t. biol), concurență, consumator.*

N.B. *carie* - proces de distrugere treptată a țesutului osos sau dentar.

▣ Latina și Româna ▣

• **Cuvinte moștenite:** teneo, -ēre, -ui (*a ține*), clamo, -āre, -āvi (*a chema*), vinco, -ēre, vīci (*a (în)vinge*), hospes, -

ītis (*oaspete*), **virgo,-īnis** (vechi și dialectal - *vergură*), rapio,-ēre,-ui (*a răpi*).

● **Cuvinte împrumutate:** perfidus,-a,-um (cu accentul luat din franceză - *perfid*), **virgo,-īnis** (*virgină*).

● **Gramatica.**

1. Declinarea a V-a latină nu s-a păstrat decât în substantivul *zi* (provenit din *dies*), singurul substantiv românesc terminat în *-i*. Celelalte substantive au trecut la declinarea I: *glacies* a devenit *glacia*, de unde *gheață*; *facies* a devenit *facia*, de unde *față etc.*

2. Pronumele relativ *qui, quae, quod* nu se păstrează în română (*care* provine din *qualis,-e* "ce fel de"). Dar interogativul *quis* se menține: *cine* provine dintr-o formă lărgită a acuzativului *quem*; *ce* – din genitivul *quid*; genitivul și dativul *cui* – din dativul latin *cui*; unele din aceste forme au atât valoare de pronume interogativ, cât și relativ.

XV. Lectio quinta decima

15.0. Adjectivele de declinarea a III-a.

Adjectivele de declinarea a III-a includ 3 grupuri:

a. adjectivele cu 3 terminații:

celer (m), celēris (f), celēre (n) - *iute, sprinten*
acer (m), acris (f), acre (n) - *ascuțit, aspru*

b. adjectivele cu 2 terminații:

fortis (m, f), forte (n) - *puternic, viteaz*
dulcis (m, f), dulce (n) - *dulce, plăcut*

c. adjectivele cu o singură terminație:

felix (m, f, n) - *fericit*
audax (m, f, n) - *curajos*

par (m, f, n) - *egal, par*

N.B. Adjectivele de decimarea a III-a, indiferent de grupul din care fac parte, se declină după modelul substantivelor de declinarea a III-a vocalică:

a. Modelul (I) celer, celēris, celēre

	Singularis			Pluralis		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.V.	celer	celēris	celēre	celēris	celeria	
G.		celēris			celerium	
D.		celēri			celerībus	
Acc.	celērem		celēre	celēres	celeria	
Abl.		celēri			celerībus	

b. Modelul (II) fortis, forte

	Singularis			Pluralis		
	m.	f.	N	m.	f.	n.
N.V.	fortis		forte	fortes		fortia
G.			fortis		fortium	
D.			forti		fortībus	
Acc.	fortem		forte forti	fortes		fortia
Abl.					fortībus	

c. Modelul (III) felix

	Singularis			Pluralis		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.

N.V.	felix	felices felicia
G.	felicis	felicium
D.	felici	felicibus
Acc.	felicem felix	felices felicia
Abl.	felici	felicibus

15.1. Pronumele *ille, illa, illud (acela, acea)*

Este un pronume demonstrativ de persoana a 3-a; arată un obiect îndepărtat de vorbitor: ex.: Illam (acc., f) epistolam scripsi - *am scris scrisoarea acea (care nu este acum la mine).*

	Singularis			Pluralis		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.V.	ille,	illa	illud	illi	illae	illa
G.		illius		illorum,	illarum,	illorum
D.		illi			illis	
Acc.	illum,	illam,	illud	illos,	illas,	illa
Abl.	illo,	illa,	illo		illis	

Exerciții:

1. Alcătuiți îmbinări de cuvinte după formula S. + Adj, utilizând substantivele de mai jos:

equus, vir, pater, mulier (femeie), puella, oppidum, animal, silva, mons, vîpera.

2. Completați propozițiile intercalând în locul punctelor adjectivele și pronumele posesive. Realizați acordul acestora cu substantivele determinate în gen, număr și caz:

Vir ... patriam ... amat. Domīnos ... servi timent.
Tullius ad filium ... medicum ... vocat. Pater inquit: "O vir ..., filium ... cura; tu medicus ... es, et medicamenta ... auxilio aegris sunt".

(*Romānus, -a, -um; suus, sua, suum; sevērus, -a, -um; aeger, aegra, aegrum; perītus, -a, -um; bonus, -a, -um; meus, -a, -um; tuus, -a, -um*)

3. Declinați adjectivele:

campester, campestris, campestre (*de câmp*)

silvester, silvestris, silvestre (*de pădure*)

celēber, celēbris, celēbre (*celebru*)/

salūber, salūbris, salūbre (*sănătos*)

4. Traduceți:

Orīgo Linguae Romānae

De linguae nostrae scriptōres diversas sententias habent. Plures eam Latīni sermōnis filiam credunt, quod incōlae Moldaviae Romanōrum appellatiōnem retinent. Moldavōrum Valachorumque lingua multa Latīna vocabūla habet; alīquot vocabūla e sermōne antīquae Daciae remansērunt.

Quod in iuventūte non discimus in matūra aetate nescimus. Quot capīta tot sententiae.

(După Dm. Cantemir)

Vocabular

lingua, -ae, f.	- limbă
noster, nostra, nostrum, adj, pron. pos.	- al nostru
scriptor, -tōris, m.	- scriitor
orīgo, orīgīnis, f.	- origine
diversus, -a, -um, adj.	- divers, diferit
sententia, -ae, f.	- părere

plures (m. f.) plura (n) adj (comparativ al lui **multi**) = *mai mulți*

sermo, sermōnis, m.	- <i>convorbire, dialog, limbă</i>
credo, -ēre, credīdi	- <i>a crede</i>
incōla, -ae, m și f.	- <i>locuitor</i>
Moldavia, -ae, f.	- <i>Moldova</i>
appelatio, -ōnis, f.	- <i>denumire, nume</i>
retineo, -ēre, -ui	- <i>a păstra</i>
Moldāvus, -a, -um, adj și s.	- <i>moldovean</i>
Valachus, -a, -um, adj și s.	- <i>muntean</i>
vocabŭlum, -i, n.	- <i>cuvânt</i>
aliquot, adv. și adj.	- <i>câțiva, câteva</i>
e (variantă a lui ex.) prep. + abl. =	<i>din</i>
Dacia, -ae, f.	- <i>Dacia</i>
remaneo, -ēre, remansi	- <i>a rămâne, a se păstra</i>
iuventus, iuventŭtis, f.	- <i>tinerețe</i>
matŭrus, -a, -um, adj.	- <i>copt, matur</i>
quot, adv. și adj. indeclinabil	- <i>câte</i>
tot, adv. și adj. indeclinabil	- <i>atâtea</i>
aetas, -ātis, f.	- <i>vârsta; viață (cu durată)</i>

5. Alcătuiți propoziții, utilizând următoarele grupuri de cuvinte. Plasați verbele la toate timpurile infectului:

- 1 . Planta, terra, nostra, ornāre.
2. Puēr, liber, poēta, legēre.
3. Magister, discipŭlus, docēre.
4. Magister, puēr, docēre, recte, legēre.
5. Cucŭllus, monachum, facēre, non.

6. Memorizați maximele latinești:

Fortes fortŭna adiuuat.

Cuvinte:

adiuvo, -āre	- a ajuta, a susține
Est modus in rebus. (Horatius)	
modus, -i, m.	- măsură, mărimē
res, -ēi, f.	- lucru

N.B. Adjectivele pronominale latine sunt:

solus, -a, -um	- singur
totus, -a, -um	- întreg
alius, -a, -ud	- altul
uter, utra, utrum	- care din doi
neuter, -tra, -trum	- nici unul din doi
ullus, -a, -um	- vreunul, cineva
nullus, -a, -um	- nici unul, nimeni, nimic

Adjectivele pronominale se declină după modelul adjectivelor de declinarea I și II, însă la G. sing. au formele în **-ius** (solius, nullius), la D. sing. în **-i** (soli, nulli):

	Singularis			Pluralis		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	solus	sola	solum	soli	solae	sola
G.		solius		solōrum	solārum	solōrum
D.		soli		solis		
Acc.	solum	solam	solum	solos	solas	sola
Abl.	solo	sola	solo		solis	

▣ Latina și Româna ▣

• **Cuvinte moștenite:** inter (*între*), oro, -āre (*a ura*), nos (*noi*), pereo, -īre, -ii (*a pieri*), quam (*că*), parens, -tis (*părinte*), pax, -cis (*pace*), civitas, -tātis (*cetate*), unus, -a, -um (*un*), din diminutivul *vetūlus* provine *vechi*.

● **Cuvinte împrumutate:** *causa*, -ae (*cauză*), *oratio*, -ōnis (*orație, vorbire*), *multitudo*, -īnis (*multitudine*), *ex* (*ex-*, în *ex-rege, ex-ministru etc.*).

● **Gramatica.**

1. Adjectivele latinești cu două terminații rămân în românește cu una singulară (acuzativul singular, de unde provine forma de masc.-fem., se confundă cu neutrul): *viridis*, -e (cu ac. masc.-fem., *viridem*) > *verde*; în schimb, româna separă la gen.-dat. sg. femininul de celelalte două genuri; feminin *verzi*, masculin și neutru *verde*.

2. Limba română posedă mai puține pronume demonstrative față de limba latină: nu s-a păstrat *hic* și *is*, menționându-se numai *iste* (*ăst* și, compus cu o particulă, *acest*) și *ille* (compus cu aceeași particulă, *acel*; nu e sigur dacă *ăl(a)* provine din *ille* sau nu este, mai degrabă, o simplificare din *acel*); din *ille* provine însă și pronumele personal *el* (din femininul *illa* provine *ea*; să nu ne lăsăm înșelați de faptul că se scrie la fel ca pronumele latin *ea*) și articolul hotărât (omul, câinele, casa). Trebuie subliniată și păstrarea genitivului plural în -*orum* (folosit în românește și pentru feminin): *acelor, lor etc.* Dativul singular *lui, acestui, ei, acestei* provin din forme latine târzii.

XVI. *Lectio sexta decima*

16.0. *Perfectum indicatīvi actīvi*

Perfectum indicatīvi actīvi se formează de la tema perfectului prin atașarea terminațiilor perfectului:

Singulāris: 1. -**i**   2. -**isti**   3. -**it**

Plurālis: 1. **-imus** 2. **-istis** 3. **-ērunt** (sau **-ēre**)

Tema perfectului se formează de la tema infectului (la conj. II - de la radicalul verbului) cu ajutorul următoarelor sufixe:

Conj. I: parāre → parā- → para + **v** → parav -;

Conj. II: monēre → monē- → mon + **u** → monu -;

Conj. IV: audīre → audī- → audi + **v** → audiv -;

Consoanele ce precedă sufixul **-s-** la verbele de conjugarea a III-a cu tema infectului în consoană suferă diverse schimbări fonetice:

ducere → duc + **s** (**c+s=x**) → dux -;

regere (*a stăpâni*) → reg+s (**g+s=c+s=x**) → rex -;

scribere (*a scrie*) → scrib+s (**b+s=p+s=ps**) → scrips -;

promittēre (*a promite*) → promit+s (**t+s=s+s=s**) → promis -;

cedere (*a ceda, a merge*) → ced+s (**d+s=t+s=s+s=ss**) → cess -;

Memorează: c, g + s = x

b + s = ps

t, d + s = s (ss)

Conj.	I	II	III	IV
tema	parav -	monu-	dux-	audiv -
Singulāris				
1.	parav -i	monu -i	dux -i	audiv -i
2.	parav -isti	monu -isti	dux -isti	audiv -isti
3.	parav -it	monu -it	dux -it	audiv -it

Plurālis				
1.	parav -īmus	monu -īmus	dux -īmus	audiv -īmus
2.	parav -istis	monu -istis	dux -istis	audiv -istis
3.	parav -ērunt	monu -ērunt	dux -ērunt	audiv -ērunt
trad.	<i>am pregătit</i>	<i>am îndemnat</i>	<i>am dus</i>	<i>am auzit</i>

N.B. Un număr considerabil de verbe formează tema perfectului prin alte modalități:

a. prin lungirea vocalei din radical:

venīre → vēni → vĕn - (*a veni*)

lĕgĕre → lĕg → lĕg - (*a citi*);

b. prin alternanță vocalică:

agĕre → ag- → ĕg - (*a acționa, a mișca*)

facĕre → fac- → fĕc - (*a face*)

c. prin redublarea consoanei inițiale (sau a silabei):

dāre → dā - → dĕd - (*a da*)

curĕre → curr → cucurr - (*a fugi, a alerga*)

Se atestă verbe care formează tema perfectului cu ajutorul sufixelor necaracteristice pentru conjugarea dată:

delĕre → dele+v → delev - (*a nimici*)

sentiĕre → senti → sent+s (**t+s = s+s = s**) → sens - (*a simți*)

16.0.1. Verbul "esse". Perfectum indicatīvi

Tema perfectului a verbului "esse" este **fu** –

Sg. 1. **fu-i**

Pl. 1. **fu-īmus**

2. **fu -isti**

2. **fu -istis**

3. **fu -it**

3. **fu –erunt**

Formele lui de bază sînt: **sum, esse, fui**;

Exerciții:

1 . Formați perfectul verbelor, conjugați:

interogāre (*a întreba, a lua interogatoriul jur.*), vidēre (*a vedea*), laudāre (*a lăuda*), finīre (*a finisa, a termina*), transfigēre (*a străpunge*), scribēre (*a scrie*).

2. Completați formele verbale pentru a obține perfectul:

Discipūli in schola fu ... et verba magistri audiv...

Vos in hortum non veni...

Romūlus novam urbem condid...

3. Traduceți în limba română:

Descriptio Romae antīquae

Roma ob virtūtem civium cito floruit et septem montes occupāvit. Romāni totum id spatium valīdo muro munivērunt. Saecūlo autem tertio aerae nostrae Romāni novum murum aedificavērunt. In muro turre eminēbant. Per multas portas viae in omnes partes Italīae ex urbe ducēbant. In media fere parte urbis fuit arx Capitolium cum multis templis deōrum.

Juxta, in valle, Forum Romānum iacēbat, quod Romāni multis et pulchris aedificiis publicis ornavērunt.

In meridionāli parte urbis situs erat Circus Maxīmus, ubi Romāni diēbus festis ludos spectātum ibant. Horribilia visu erant certamīna gladiatorum cum bestiis in amphitheatris Romae.

Vocabular

ob, prep. (cu acuz.)	- în fața, spre
virtus, -ūtis, f.	- bărbăție, curaj, vitejie; virtute
cito, adv.	- repede, în grabă
florēo, -ēre, -ui	- a înflori, a fi în floare
is, ea, id, pron.	- acesta, aceasta; el, ea

validus, -a, -um, adj.	- <i>sănătos (fig.) puternic, energic</i>
murus, -i, m.	- <i>zid al unui oraș, protecție</i>
munio, -īre, īvi, -ītum	- <i>a ridica un zid, a construi</i>
autem, conj.	- <i>dar, însă; de asemenea</i>
turris, -is, f.	- <i>turn; post de observație</i>
emineo, -ēre, -ui	- <i>a se ridica; a se arăta</i>
ferē, adv.	- <i>aproape, aproximativ; de obicei</i>
arx, arcis, f.	- <i>înălțime, culme; locuință pe o înălțime</i>
Capitōlium, -ii, n.	- <i>una dintre cele șapte coline ale Romei (pe care se afla templul lui Jupiter Capitolinus)</i>
iuxtā, adv.	- <i>lângă, aproape de</i>
vallis, -is, f.	- <i>vale</i>
iacio, iacēre, iēcī, iactum	- <i>a arunca; a răspândi; a stabili</i>
quod, conj.	- <i>pentru că, deoarece; de când</i>
meridionālis, -e adj.	- <i>de sud</i>
circus, -i, m.	- <i>cerc; circ, hipodrom</i>
Circus Maxīmus	- <i>Cercul cel Mare (din Roma)</i>
festus, -a, -um, adj.	- <i>de sărbătoare; public, solemn</i>
ludus, -i, m.	- <i>joc, amuzament; (la pl.) jocuri publice</i>
“ībant” imperf. indic. de la «eo»	(a merge; a intenționa, a pregăti)
spectātus, -a, -um	(perf. de la <i>specto</i> «a privi»)
horībīlis, -e, adj.	- <i>groaznic, înspăimântător</i>
visus, -us, m.	- <i>vedere, privire, aspect</i>
certamen, -īnis, n.	- <i>luptă, bătălie, rivalitate</i>
gladiator, -ōris, m.	- <i>(la jocuri) luptător (înarmat cu gladius «sabie, spadă»), gladiator</i>

4. Traduceți în limba latină:

Ieri (heri) a fost pentru mine o zi fericită. Mi-am sporit (amplio, -āre, -āvi, -ātum) viața cu un an (annus, -

i). Ziua de naștere (natālis, -e) am sărbătoritt-o (celebra, -āre, -āvi, -ātum) cu părinții, frații și prietenii. Oaspeții (convīva, -ae) mi-au adus (adporto, -āre, -āvi, -ātum) daruri (donum, -i) frumoase, dar (at) părinții mi-au dăruit în ajun (pridie) multe cărți (liber, -bri) frumoase și folositoare.

5. Alcătuiți propoziții, utilizând următoarele grupuri de cuvinte. Plasați verbele la perfectum indicatīvi actīvi:

1. poēta, silva, ager, vicus, (vicus, -i = sat), pulcher, narrāre;

2. amīca, tunīca, sordīdus, habēre;

3. domīnus, servus, malus, vituperāre (a blana, a critica);

4. exercītus, patriā, defendēre, Romānus;

5. matrōna, puella, vocāre.

6. Memorizați maximele latinești:

Veni, vidi, vici (Caesar).

Cuvinte:

venio, venīre, veni, ventum - *a veni*

video, vidēre, vidi, visum - *a vedea*

vinco, vincēre, vīci, victum - *a învinge*

Libertātem qui perdīdit, nihil potest ultro perdēre.

libertas; -ātis, f. - *libertate*

perdo, -ēre, -īdi, -ītum - *a pierde, a distruge*

nihil, n. (nedecl.) - *nimic*

possum, pose, potui - *a putea*

ultro, adv. - *mai mult; dincolo; ulterior*

• **Cuvinte moștenite:** *fames*, -is (*foame*), *vulpes*, -is (*vulpe*), *altus*, -a, -um (*(în)alt*), *vinea*, -ae (*vie*), *salio*, -īre, *salii* (*a sări*), *possum*, *posse*, *potui* (devenit în limba vorbită *poteo*, *potēre*, *potui* – *a putea*), *rarus*, -a, -um (*rar*), *lupus*, -i (*lup*), *ovis*, -is (*oaie*), *mare*, -is (*mare*), *aqua*, -ae (*apă*), *surdus*, -a, -um (*surd*).

• **Cuvinte împrumutate:** din familia verbului *appĕto*, -ĕre, -īvi, -ītum = *a dori*, *a râvni* provine *apetit*, *inapetență*; de la *tango*, -ĕre = *a atinge* provine *tangență*, *tangențial*; *acerbus*, -a, -um (*acerb*, *aprig*).

• **Gramatica.** Perfectul latin se continuă în perfectul simplu românesc, cu unele modificări (în special dispariția lui -v-): primele trei persoane sunt urmașele formelor latine (*laudāvi*, devenit *laudai*, ajunge *lăudai*; *lauda(vi)sti* > *lăudași*; *laudā(vi)t* > *lăuda*; *audī(vi)i*, *audī(vi)sti*, *audī(vi)t* > *auzii*, *auziși*, *auzi*); și celelalte tipuri de perfect (de ex., conj. a II-a *habeo*, -ĕre, *habui* sau verbul *sum*, *esse*, *fui*) se mențin, cu transformări (*habui*, *habuisti*, *habuit* > *avui*, *avuși*, *avu*; *fui*, *fuisti*, *fuit* > *fui*, *fuși*, *fu*); perfectul latin în -s- se menține în română în -*sei* (*dixi*, *dixisti*, *dixit* > *zisei*, *ziseși*, *zise*).

XVII. *Lectio septima decima*

17.0. *Plusquamperfectum indicatīvi actīvi*

(*Mai mult ca perfectul indicativ activ*)

Se formează de la tema perfectului a verbului, la care se adaugă sufixul -**era**- și desinențele personale (aceleași cu ale indicativului imperfect):

Conj.	I	II
Tema	parav -	monu -
Singulāris		
1.	parav- era -m (<i>pregătisem</i>)	monu- era -m (<i>îndemnasem</i>)
2.	parav- era -s	monu- era -s
3.	parav- era -t	monu- era -t
Plurālis		
1.	parav- erā -mus	monu- erā -mus
2.	parav- erā -tis	monu- erā -tis
3.	parav- era -nt	monu- era -nt
Conj.	III	IV
Tema	dux-	audiv -
Singulāris		
1.	dux- era -m (<i>dusesem</i>)	audiv- era -m (<i>auzisem</i>)
2.	dux- era -s	audiv- era -s
3.	dux- era -t	audiv- era -t
Plurālis		
1.	dux- erā -mus	audiv- erā -mus
2.	dux- erā -tis	audiv- erā -tis
3.	dux- era -nt	audiv- era -nt

Verbul "esse"

Sg. 1. fu- era -m	Pl. 1. fu- erā -mus
2. fu- era -s	2. fu- erā -tis
3. fu- era -t	3. fu- era -nt

17.1. Pronumele *hic*, *haec*, *hoc* (*acest*, *aceasta*)

Este un pronume demonstrativ, poate fi folosit și ca adjectiv fără schimbarea formei: **hic** venit (*acesta vine*), **hic** puer venit (*acest copil vine*). Pronumele *hic*,

haec, hoc arată apropierea (în timp, în spațiu, în gând, dar mai ales de persoana I, a vorbitorului): *hic liber "această carte (a mea, de aici, din mâna mea, de lângă mine, despre care vă vorbesc acum)"*. Declinarea demonstrativelor prezintă asemănări cu cea a adjectivelor cu trei terminații. Principalele deosebiri sunt:

a. genitivul singular se termină, la toate genurile, în **-ius**;

b. dativul singular se termină, la toate genurile, în **-ic**;

hic, haec, hoc "acesta, aceasta"

	Singular			Plural		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
G.	Huius			hōrum	hārum	hōrum
D.	huic			his		
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl	hoc	hac	hoc	his		

- Dativul **huic** se citește într-o singură silabă.

Exerciții:

I. Formați plusquamperfectum indicatīvi actīvi de la următoarele verbe, conjugați:

considero, -āre (*a considera*); vado, -ēre, vāsi (*a merge, a se duce*); vivo, -ēre, -vixi (*a trăi*); doleo, -ēre, dolui (*a dura, a fi îndurerat*); tremo, -ēre, tremui (*a tremura*), maneo, -ēre, mansi, -sum (*a rămâne*), moveo, -

ēre, movi, motum (*a mișca, a emoționa*), muto, -āre, -āvi, -ātum (*a schimba*).

2. Completați propozițiile cu forma cerută a verbelor date, pentru a exprima acțiuni făcute în trecut (**heri** «ieri» și în prezent **hodie** «azi»):

(Perfectum, Plusquamperfectum) (praesens)

Heri vinum ..., hodie aquam ... (I sg., bibo, -ēre «*a bea*»)

Heri tristis ...; hodie laetus ... (I sg., sum, esse «*a fi*»)

Heri de Cicerōne ..., hodie de Caesar... (II sg., lego, -ēre «*a citi*»)

Heri in silvis ..., hodie in cavea... (III pl., ambūlo, -āre «*a se plimba*»)

3. Traduceți în limba română:

De vulpe et corvo

Corvus aliquando caseum raptavērat et laetissīme cum praeda in altam popūlum evolavērat. Procul id spectavērat vulpes et ipsa caseum habēre optāvit. Itāque formam et nitōrem pennārum corvi collaudans: "Certe", inquit, "etiam vocem eximiam habes, non enim avis tam pulchra sine pulchra voce erit; canta tandem!" Corvus gaudēbat laudībus vulpis et vocem suam ostentāre optāvit; sed cum primum rostrum hiāvit, decēdit caseus. Tum vulpes caseum devōrat et dicit: „O corve, vocem quidem habes, mentem non habes".

Vocabular:

corvus, -i, m.

- *corb*

aliquando, adv.

- *odinioară, cândva, altădată*

caseum, -i (caseus, -i, m), n. - *brânză, caș*

rapto, -āre	- a lua, a duce cu sine
laetus, -a, -um, adj. (laetissime -adv., gradul superlativ) - <i>bucuros, vesel; fericit, prosper</i>	
praeda, -ae, f.	- <i>jaf, pradă; furt, vânat</i>
evolo, -āre	- a ieși în zbor, a țâșni
pōpūlus, -i, f.	- <i>plop</i>
procul, adv.	- <i>departe (fig.) în depărtare, lângă</i>
ipse, -a, -um, pron.	- <i>însuși, el (însuși), ea (însăși)</i>
habeo, -ēre, -ūi, -ītum	- a avea, a posedea
opto, -āre	- a dori; a alege
forma, -ae, f.	- <i>formă, figură; aspect; imagine</i>
nitor, -ōris, m.	- <i>strălucire, (fig.) măreție, eleganță</i>
penna, -ae, f.	- <i>pană, aripă</i>
collaudo, -āre	- a copleși cu laude
certe, adv.	- <i>negreșit, desigur</i>
exīmīus, -a, -um, adj. - <i>ales (propr. și fig.); excelent,</i> <i>distins</i>	
enim, conj. (motivează afirmația anterioară) - <i>căci;</i> <i>anume</i>	
tam, adv.	- <i>atât de, așa de; în așa măsură</i>
canto, -āre	- a cânta, a proslăvi
tandem, adv.	- <i>în sfârșit, la urma urmei</i>
gaudeo, -ēre, gavīsus sum	- a se bucura, a fi vesel
laus, laudis, f.	- <i>laudă; elogiu</i>
ostento, -āre	- a arăta (de obicei fălindu-se)
rostrum, -i, n. - (la păsări) cioc, (la animale) bot, (fig. la oameni) gură, față	
hio, -āre	- a se deschide; a sta cu gura căscată
primum, adv. - <i>mai întâi; îndată ce, pe dată ce</i>	

decedo, -dēre, -ssi, -ssum - *a se retrage, a pleca, a se depărta*

tum, adv. - *atunci, în momentul acela*

devero, -āre -(mai ales la fig.) - *a înghiți, a mânca*

quidem, adv. - *cu siguranță; într-adevăr, chiar*

mens, -tis, f. - *minte, inteligență; gândire*

4. Traduceți în limba latină:

Acesta este elev (*discipūlus, -i*) silitor (*impiger, -gra, -grum*).

Aceasta iubește învățătura (*studium, -ii*).

Cuvintele (*verba*) acestora sunt frumoase.

Acestea iubesc nu numai (*non modo*) apele și pădurile patriei, dar și (*sed etiam*) limba patriei.

5. Memorizați maximele latinești:

Si valebimus, omnia erunt facilia.

Cuvinte:

valeo, -ēre, -ui - *a fi sănătos, a fi puternic*

facilis, -e, adj. - *ușor*

Cave canem (Cuvintele erau gravate la intrarea caselor romane).

caveo, -ēre, cavi, cautum - *a se păzi, a se feri, cave* (*imperativ de la caveo, -ēre*)

☐ Latina și Româna ☐

• **Cuvinte moștenite:** *domīna, -ae* (*doamnă*), *roseus, -a, -um* (*roșu*), **martyr, -ris** (*martor*, martirul este martorul, mărturisitorul credinței), *sanguis, -inis* (*sânge*), *rubeus, -a, -um* (*roib*), *albus, -a, -um* (*alb*), *longus, -a, -um* (*lung*), *vita, -ae* (cu sensul schimbat - *vită*), *vivitia, -ae* < *vivus* (*viață*)).

• **Cuvinte împrumutate:** *nobilis, -e* (*nobil*), *excelens, -ntis* (*excelent*), **martyr, -ris** (*martir*), *candīdus, -a, -um*

(sens figurat – *candid, curat, nevinovat*), saeculum,-i (*secol*), ars,-tis (*artă*), commūnis,-e (*comun*), pericūlum,-i (*pericol*), concordia,-ae (*concordie*).

XVIII. Lectio duodevicesima

18.0. Futurum II (secundum sau exactum) indicatīvi actīvi. (Viitorul anterior indicativ activ).

Se formează de la tema perfectului prin atașarea sufixului **-er -**, vocala tematică (**i**) și desinențele personale. La persoana a III-a plural vocala tematică **-u** este înlocuită cu vocala **-i**.

Conj.	I	II
Tema	parav -	monu
Singulāris		
1.	parav -er -o (<i>voi fi pregătit</i>)	monu -er -o (<i>voi fi îndemnat</i>)
2.	parav -er -i -s	monu -er -i -s
3.	parav -er -i -t	monu -er -i -t
Plurālis		
1.	parav -er -ī -mus	monu -er -ī -mus
2.	parav -er -ī -tis	monu -er -ī -tis
3.	parav -er -i -nt	monu -er -i -nt
Conj.	III	IV
Tema	dux-	audiv-
Singulāris		
1.	dux -er -o (<i>voi fi dus</i>)	audiv -er -o (<i>voi fi auzit</i>)
2.	dux -er -i -s	audiv -er -i -s
3.	dux -er -i -t	audiv -er -i -t

Plurālis		
1.	dux -er -ī-mus	audiv -er -ī -mus
2.	dux -er -ī-tis	audiv -er -ī -tis
3.	dux -er -i -nt	audiv -er -ī -nt

Verbul „esse” (*voi fi fost*)

Sg. 1. fu -er -o	Pl. 1. fu -er -ī-mus
2. fu -er-i-s	2. fu -er -ī-tis
3. fu-er-i-t	3. fu-er-i-nt

N.B. Viitorul anterior exprimă o acțiune viitoare încheiată înaintea desfășurării altei acțiuni viitoare (exprimate prin viitorul I); de aceea, de obicei, viitorul anterior se folosește în propoziții subordonate:

• Ut sementem feceris (F. II), ita metes (F.I).
(*Cum vei semăna, așa vei culege*)

18.1. Pronumele *is, ea, id* (*acest, acel; aceasta, acea*)

Este un pronume demonstrativ care trimite la un cuvânt (uneori o propoziție) din text (dinainte sau care urmează): venit Marcus; **is** librum adducit «*vine Marcus; acesta (el) aduce o carte*».

	is (m)			ea (f)			id (n)		
	Singular			Plural					
	m	f	n	m	f	n			
N.	is	ea	id	ei (ii)	eae	ea			
G.		eius		eōrum	eārum	eōrum			
D.		ei			eis (iis)				
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea			
Abl.	eo	ea	eo		eis (iis)				

Exerciții:

1. Formați futurum II indicativi activi de la următoarele verbe, conjugați:

credo, -ēre, credīdi (*a crede*); retineo, -ēre, -ui (*a păstra*); remaneo, -ēre, remansi (*a rămâne*); servio, -īre, -īvi (*a sluji, a servi*); tolero, -āre, -āvi (*a suporta, a tolera*).

2. Completați formele verbale pentru a obține futurum II:

Roma, maxīma et pulchra urbs Italīae, splendida aedificia habu... (habeo, -ēre «*a avea*»). Historīa fu... (sum, esse «*a fi*») vita memoriāe et magistra vitae. Ut salutav... (saluto, -āre «*a saluta*»), ita salutabēris. Sol lux... (luceo, -ēre, luxi «*a luci, a lumina*») omnibus. Marcus amīco librum monstrav... (monstro, -āre «*a arăta, a demonstra*») et fabulam recitav... (recito, -āre «*a citi tare, a recita*»). In villā Marcus saepe de philosophia cum amīcis disput... (disputo, -āre «*a discuta, a dezbate*»).

3. Traduceți în limba română:

De erinacō et vipēra

Erinacēus quidam hiēme vipēram rogat: "Accīpe me, o bona, in cavernam tuam, frigōre enim vexor". Obtempērat vipēra precibus eius eumque angusto loco accīpit. Paulo post autem saepe erinacei spinis pungitur, itaque: "Relinque, -inquit, - domum meam et alio demīgra, mihi enim et tibi nimis parva est". Cui erinacēus respondet: "Mihi placet caverna ista, itaque mihi non est in anīmo domum tuam relinquere; tu autem, si tibi non

placet, alio demīgra". Et vipēra cogitur domo suā cedere. Periculōsum est amicitīam cum eis facere, in quōrum potestāte postea erīmus.

Vocabular:

erinacēus, -i, m.	- arici
quidam, quaedam, quoddam, pron.	- un oarecare, cineva
rogo, -āre	- a întreba, a cere
hiems, -ēmis, f.	- iarna; frig; ger
accipio, -iēre, -ēpi, -ēptum	- a primi, a lua
caverna, -ae, f.	- vizuină; cavitare; gaură; peșteră
frigus, -ōris, n.	- frig, (fig.) răceală, indiferență
enim, conj.	- căci; (motivează afirmația anterioară)
vexo, -āre	- a zgudui, (fig.) a chinui
obtempero, -āre	- a asculta, a se conforma, a ceda
preces, -um, f, pl.	- rugăciuni; dorință; străduințe, rugămintे
angustus, -a, -um, adj.	- îngust, strâmt, (fig.) mărginit
paulo, adv.	- puțin, cu puțin
autem, conj.	- dar, însă; totuși
spina, -ae, f.	- spin, ghimpe, măcăcine
pungo, -ēre, (punxi)	- a înțepa, a împunge
relinquo, -uēre, -ui, -itum	- a lăsa, a părăsi
alio, adv.	- în altă parte
demigro, -āre	- a pleca, a se muta, a părăsi
nimis, adv.	- prea (mult); foarte (mult)
parvus, -a, -um, adj.	- strâmt, mic, subțire
ānīmus, -i, m.	- viață, spirit; <u>intenție</u> ; gândire etc.
cogo, -ēre	- (la pasiv) a conchide; a sili, a strânge etc.
periculōsus, -a, -um, adj.	- primejdios, amenințator
amicitiā, -ae, f.	- prietenie, simpatie

potestas, -ātis, f. - *putere, autoritate*
 postea, adv. - *apoi, după aceea*

4. Traduceți în limba latină

acest copil; dă-i scrisoarea; acel, care învață, știe;
 această fată; vine Titus, acesta (el) recită o fabulă.

5. Găsiți etimoanele latinești ale următoarelor
 cuvinte:

origine, matur, posteritate, prudent, vulnerabil,
 gintă, glorios, vegetație, roză, rozalb, rozacee.

N.B. rozacee - familie de plante erbacee anuale sau
 perene și lemnoase (subarbuști, arbuști, arbori), cu flori
 vii colorate (reprezentanți: trandafirul, măcieșul, caisul,
 cireșul etc.)

6. Memorizați maximele latinești:

Asīnus asīnum fricat. (se zice despre persoane care-și
 aduc elogii reciproce).

asīnus, -i, m. - *măgar, (fig.) om prost*
 frico, -āre - *a scărpină, a frecționa*

Facta, non verba.

factum, -i, n. - *fapt, acțiune*
 verbum, -i, n. - *cuvânt, vorbă*

Aurea mediocritas.

aureus, -a, -um, adj. - *de aur; perfect*
 mediocritas, -ātis, f. - *cale de mijloc, măsură*

Fama volat.

fama, -ae, f. - *zbor, noutate*
 volo, -āre - *a zbură, a veni repede*

- **Cuvinte moștenite:** sto, stăre, steti (*a sta*), crux,-cis (*cruce*), anîma,-ae (cu schimbare de sens - *inimă*), gemo,-ere,-ui (*a geme*), doleo,-ere,-ui (*a durea*), tristis,-e (*trist*); în română *a tremura* provine dintr-un derivat al vb. *tremo,-ere,-ui=a tremura*; natus,-i (regional – *nat=om*).
- **Cuvinte împrumutate:** consternātus,-a,-um (*consternat=îngrozitor, speriat, înfricoșat*); de la *poena,-ae* derivă *penal*.
- **Gramatica.** Mai mult ca perfectul și viitorul anterior nu se păstrează.

XIX. Lectio undevicesima

19.0. Gradele de comparație (gradus comparationis) ale adjectivelor

În limba latină există trei grade de comparație:

1. gradus positivus (*pozitiv - forma de bază*)
2. gradus comparativus (*comparativ*)
3. gradus superlativus (*superlativ*)

Totodată, există trei modalități de formare a gradelor de comparație: **sintetică, analitică, supletivă.**

19.1. Modalitatea sintetică

a. Comparativul se formează de la tema adjectivului, la care se adaugă:

-ior (pentru masculin și feminin la N, V. sing)

-ius (pentru neutru la N, Acc, V sing.)

Tema adjectivului se obține înlăturând terminația cazurilor (de obicei -terminația genitivului sing.):

ex.: longus = **long -i = long + ior** = longior (m-f)

long + ius = longius (n)

fortis = **fort -is** = **fort + ior** =fortior (m-f)

fort + ius = fortius (n)

acer = **acr -is** = **acr + ior** = acrior (m-f)

acr + ius = acrius (n)

Adjectivele la gradul comparativ se declină după tipul consonantic al declinării a III-a.

nr.	Cazul	m-f	n
Singulăris			
	N.-V.	fortior	fortius
	G.	fortior- is	fortior- is
	D.	fortior- i	fortior- i
	Acc.	fortior- em	fortius
	Abl.	fortior- e	fortior- e
Plurălis			
	N.-Acc.-V.	fortior- es	fortior- a
	G.	fortior- um	fortior- um
	D. -Abl.	fortior- ibus	fortior- ibus

b. *Superlativul* se formează de la tema adjectivului la care se adaugă, de regulă, sufixul - **issim** - și desinențele de gen -**us** (m), -**a** (f), -**um** (n).

Exemplu: rarus,-**a**, -**um**: rar -**issim -us**, -**a**, -**um**
«foarte rar»

prudens, -**tis**: prudent -**issim-us**, -**a**, -**um** «foarte prudent, înțelept» sau «cel mai prudent, înțelept»

Adjectivele terminate în **-er** formează superlativul prin atașarea sufixului **-rīm-** și desinențelor de gen **-us, -a, -um** la nominativ singular masculin:

Ex.: pulcher, -chra, -chrum: pulcher **-rīm -us, -a, -um** «foarte frumos, cel mai frumos»

niger, -gra, -grum: **niger+rīm+us, -a, -um** «foarte negru, cel mai negru»

celer, celēris, celēre: **celer+rīm+us, -a, -um** «foarte iute, cel mai iute»

Un mic grup de adjective de declinarea a III-a terminate în **-ilis, -ile** formează superlativul prin atașarea sufixului **-līm-** și a desinențelor de gen **-us, -a, -um**:

ex.:

difficilis, -e: difficil+**līm+us, -a, -um** «foarte greu»

facilis, -e: facil+**līm+us, -a, -um** «foarte ușor»

similis, -e: simil+**līm+us, -a, -um** «foarte asemănător»

dissimilis: dissimil+**līm+us** «foarte diferit, mult diferit»

gracilis, -e: gracil+**līm+us, -a, -um** «foarte subțire»

humilis, -e: humil+**līm+us, -a, -um** «foarte jos»

N.B. a. Limba latină nu posedă forme diferite pentru superlativul relativ («cel mai scurt») și absolut («foarte scurt»); din această cauză, când traducem un superlativ, trebuie să luăm în considerare felul de superlativ pe care-l cere înțelesul frazei.

b. Adjectivele la superlativ se declină după modelul adjectivelor de declinările I-II.

Exerciții:

1. Determinați declinarea adjectivelor de mai jos. Formați comparativul și superlativul acestor adjective:

clarus, **-a, -um** (*clar, strălucitor; (fig.) celebru, ilustru*);
 firmus, **-a, -um** (*tare, puternic*); dulcis, **-e** (*dutce*);
 miser, **-ĕra, -ĕrum** (*nefericit, slab, nenorocit*);
 sapiens, **-tis** (*inteligent, înțelept*): piger, **-gra, -grum**
 (*leneș, trândav*)
 gravis, **-e** (*grav*); sordidus, **-a, -um** (*murdar, neîngrijit,*
(fig.) sărac îmbrăcat); utilis, **-e** (*folositor, util*); simplex,
-cis (*simplicu, firesc, natural*);

2. Declinați la comparativ și superlativ următoarele adjective:

levis, **-e** (*ușor, fără greutate*) = levior, **-ius**; levissimus, **-a, -um**;

tener, **-ĕra, -ĕrum** (*gingaș, tânăr*) = tenerior, **-ius**;
 tenerrimus, **-a, -um**;

felix, felĭcis (*fericit*) = felicior, **-ius**; felicissimus, **-a, -um**;

acer, acris, acre (*ascuțit; acru*) = acrior, **-ius**; acerrimus, **-a, -um**.

3. Traduceți în limba română:

Leo et vulpes

Leo infirmus, qui aegre vitam sustentābat, dolum excogitāvit. Morbum igitur simulāvit et bestias, quae in speluncam suam intravissent, devorābat. Cum iam multae bestiae a leōne devorātae essent, vulpes quoque speluncae appropinquāvit. At illa ante limen constītit et inde regem salutāvit. "Cur non intras?", interrogāvit leo. "Intravissem", respondet vulpes, "nisi haec vestigia, omnia ad te spectantia, me prohibuissent".

Vocabular:

leo, -ōnis, m.	- leu, (fig.) om curajos
vulpes, -is, f.	- vulpe, (fig.) om prefăcut
infirmus, -a, -um, adj.	- slab, bolnav; timid, incapabil
aegre, adv.	- contrar voinței; cu părere de rău
sustento, -āre	- a susține, a sprijini; a apăra
dolus, -i, m.	- viclenie, șiretenie; înșelătorie
excogito, -āre	- a medita, a cugeta serios; a născoci
morbis, -i, m.	- boală; oboseală
igitur, adv.	- așadar, deci, prin urmare
spelunca, -ae, f.	- peșteră, grotă
intro, -āre (intravissent — modul conjunctiv, mai mult ca perfectul, per. III pl.)	- a intra, a pătrunde
devoro, -āre	- a înghiți, a mânca, (fig.) a distruge
essent (sum, esse «a fi» la imperfectum conjunctivi)	
quoque, adv.	- de asemenea
appropinquo, -āre	- a (se) apropia
ante, adv.	- în față, înainte
limen, -inis, n.	- prag, intrare
consto, -āre, -īti, -ātum	- a se opri; a sta; a se menține
inde, adv.	- de acolo, de aici, din acest loc
rex, regis, m.	- rege; monarh; principe
saluto, -āre	- a saluta (pe cineva)
cur, adv.	- de ce?, din ce cauză?
interrogo, -āre	- a întreba
intravissem (plusquamperfectum coniunctivi activi de la intro, -āre «a intra»)	
nisi, conj.	- dacă nu; decât
vestigium, -ii, n.	- talpă a piciorului, pas; urmă (de pași)

spectantia (participium praesentis activi de la **specto**, -
are «a privi»)

prohibeo, -ere, -ui, -itum - a îndepărta, a feri (a feri pe
cineva de ceva)

4. Traduceți în limba latină, utilizând corect gradele de
comparație:

Prietenul meu este vesel (*laetus*, -a, -um).
Prietenii adevărate sunt foarte rare (*rarus*, -a, -um).
Patria îmi este (mihi est) mai dragă (*carus*, -a, -um) decât
viața (se folosește *vita* «viață» la nominativ).

5. Memorizați maximele latinești:

Bona opinio hominum tutior pecunia est.

Cuvinte:

bonus, -a, -um, adj.	- bun, -ă
opinio, -ōnis, f.	- părere, opinie
tutus, -a, -um, adj.	- care e în siguranță
pecunia, -ae, f.	- bani, bogăție

Labor fit levior consuetudine.

labor, -ōris, m.	- muncă, trudă
fio, fiēri, factus sum	- a deveni
consuetudo, -īnis, f.	- obicei, obișnuință

Ira furor brevis est.

ira, -ae, f.	- mânie
furor, -ōris, m.	- nebunie, furie
brevis, -e, adj.	- scurt (ca durată), mic

N.B. Limba română n-a păstrat din limba latină gradele
de comparație formate cu sufixe. Ele există numai în
cuvinte împrumutate din latină mai târziu: *inferior*,

rarisim, superior etc. (de aceea nu se recomandă a spune **mai inferior**; **mai rarisim** etc.).

☐ Latina și Româna ☐

- **Cuvinte moștenite:** mors,-tis (*moarte*), monumentum,-i (cu sens schimbat - *mormânt*), felix,-īcis (*fericit, ferice*), multi,-ae,-a (*mulți*), numēro,-āre,-āvi (*a număra*), tempus,-ōris (*timp*), nubīlus,-a,-um=înnorat (devenit substantiv - *nor*).

- **Cuvinte împrumutate:** monumentum,-i (*monument*).

XX. Lectio vicesima

20.0. Gradele de comparație. Modalitatea analitică

Adjectivele de declinarea I-II care au tema în **-e-, -i-, -u-** formează comparativul cu ajutorul adverbului **magis** (*mai mult*), iar superlativul - cu ajutorul adverbului **maxime** (*în cel mai înalt grad*):

Comparativ	Superlativ
-------------------	-------------------

idoneus, -a, -um (<i>potrivit</i>) = magis idoneus,-a,-um; maxīme idoneus, -a, -um	
vacuus, -a, -um (<i>gol</i>) = magis vacuus,-a,-um; maxīme vacuus,-a,-um	
dubius,-a,-um (<i>nesigur, dubios</i>) – formează la fel comp. și superlativul	

- Superlativul analitic poate include și adverbul **valde**.

20.0.1. Modalitatea supletivă

Următoarele adjective formează gradele de comparație de la teme diferite. Acest fenomen există și în alte limbi indo - europene:

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
----------------	-------------------	-------------------

bonus,-a,-um (<i>bun</i>)	melior,-ius (<i>mai bun</i>)	optīmus,-a,-um(<i>foarte bun</i>)
-----------------------------	--------------------------------	-------------------------------------

malus,-a,-um (*rău*) peior,-ius (*mai rău*) pessimus, -a,-um (*foarte rău*)

magnus,-a,-um(*mare*) maior,-ius(*mai mare*) maximus,-a,-um(*foarte mare*)

parvus , -a,-um (*mic*) minor, minus (*mai mic*) minimus, -a, -um (*foarte mic*)

multi, -ae, -a (*mulți*) plures, plura (*mai mulți*) plurimi, -ae, -a (*foarte mulți*)

N.B. Gradul superlativ în limba latină, spre deosebire de limba română, are o singură formă pentru a exprima atât superlativul relativ, cât și superlativul absolut.

20.1. Pronumele quis?, quid?

Este un pronume interogativ; servește la identificarea subiectului sau complementului unei acțiuni: are două forme: **quis**, «*cine*»? pentru persoane, **quid** «*ce*»? pentru lucruri.

Flexiunea

N. quis?   quid?

G.   cuius ?

D.   cui ?

Acc. quem ?   quid ?

Abl.   quo ?

N.B. Pronumele **quis ? quid ?** (*cine ? ce ?*) se declină numai la singular.

Exerciții:

1. Indicați gradul pozitiv al adjectivelor semnalate:

longior, melior, minus, peior, optimus, melius, maximus, pessimus, plurimi, fortissimus, pulcherrimus, rarior, sapientissimus, acerrimus, tenerrimus.

2.Utilizați adjectivele semnalate la forma ce corespunde valorii gramaticale indicate în paranteze. Traduceți îmbinările:

<i>fortis, -e; fortior, -ius;</i>	<i>fortisimus, -a, -um</i>
exercitus, m (superl.)	civis, m-f (pozit.)
populus, m (comp.)	corpus, n (superl.)
oratio, f (superl.)	vir, m (superl.)
gens, f (superl.)	ventus, m (pozit)
miles, m (pozit.)	verbum, n (superl.)

3.Traduceți în limba română:

**Marcus Tullius Cicero clarus vir
Romānus est**

Marcus Tullius Cicero clarus vir Romānus est. Tullius Tulliam filiam et Marcum filium valde amat. Tullius Marcum vocat: "Marce, prop̄era ad me!" Pūer prop̄erat et Tullius filio librum pulchrum dat. Marcus Tulliae librum monstat. En, Titus Marcum visitat. Titus Marci amīcus est.

Marcus amīco quoque librum novum monstat et fabulam recitat. «O Tite, -inquit, -quam bonus pater meus est.» Marcus Tullius Cicero Arpīnum, oppidum in Latio situm, valde amat, nam ibi natus est. Tuscūlum etiam, oppidum parvum, saepe visitat; ibi villam pulchram habet, ubi cum amīcis saepe de philosophia dispūtat.

Vocabular:

clarus, -a, -um, adj. -(ftg.) - *celebru, ilustru; clar, luminos*
vir, viri, m. - *bărbat, om*

valde, adv.	- foarte, mult
amo, -āre	- a iubi
ad, (prep. cu Acc.)	- la, către, spre
liber, libri, m.	- carte, tratat, volum
monstro, -āre	- a arăta, a demonstra, a dovedi
en, interj. și adv.	- iată
quoque, adv.	- de asemenea, chiar
novus, -a, -um, adj.	- nou
fabŭla, -ae, f.	- fabulă, poveste
recĭto, -āre	- a citi tare, a recita
inquit (numai la pers. 3)	- zice, vorbește
quam, adv.	- cât, cât de mult
oppĭdum, -i, n.	- oraș
situs, -a, -um (part. perf.)	- așezat, situat
nam, conj.	- așadar, căci, de fapt, într-adevăr
ibi, adv.	- acolo
natus est (part. perf.)	- (el) s-a născut
etiam = quoque	
parvus, -a, -um, adj.	- mic
saepe, adv.	- adesea
disputo, -āre	- a discuta, a dezbate

4. Răspundeți la întrebările de mai jos:

Quis Marcum visitat?

Cuius amĭcus Titus est?

Quid pater Marco dat?

Cui Marcus librum monstrat?

Cur Marcus Tullius Cicĕro Arpĭnum

amat?

Cuius soror Tullia est?

5. Memorizați maximele latinești:

Sibi imperare maximum imperium est.

Cuvinte:

impero, -āre - a porunci, a comanda
 maximus, -a, -um - *superlativ al lui magnus «mare»*
 imperium, -ī, n. - *putere, poruncă; imperiu*

Si tacuisses, philosophus mansisses.

taceo, -ēre, -ui, -itum - a tăcea (*tacuisses, pers. II*
sing., plusquam. conjunct. act.)

philosophus, -i, m. - *filosof, înțelept*

maneo, -ēre, -si, -sum - a rămâne (*mansisses, pers.*
II sing., plusquam. conjunct. act.)

Audiātur et altēra pars.

audio, -īre - a asculta

alter, -ēra, -ērum - *al doilea, opus; contrar*

pars, -tis, f. - *parte, punct de vedere*

Amīcus Plato, sed magis amīca veritas. (Aristotel)

amīcus (amīca) m-f. - *amic, -ă; prieten, -ă*

Plato, -ōnis, m. - *celebru filozof idealist grec, elevul*
lui Socrate

sed, conj. - *dar, însă*

magis, adv. - *mai mult*

veritas, -ātis f. - *adevăr, dreptate*

De mortuis nil nisi bene.

de, prep. (cu Abl.) - *despre, de, din*

mortuis, -a, -um (*part. perf. de la morior «a muri»*)

nil (nihil) pron. - *nimic*

nisi, conj. - *decât*

bene, adv. - *bine*

Dura lex, sed lex.

durus, -a, -um, adj. - *aspru, dur*

lex, legis, f.

- lege

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** formīca,-ae (*furnică*), neque (*nici*), frigus,-ōris (*frig*, la plural *frigōra = friguri*), aro,-āre,-āvi (*a ara*), do, dāre, dedi (*a da*).
- **Cuvinte împrumutate:** considēro,-āre,-āvi (*a considera*), via,-ae = *drum, stradă* (în expresiile de tipul *Târgu-Mureș, via Bodoc*), praeceptor,-ōris (*preceptor = persoană responsabilă de instruirea, educarea în familie (de regulă bogată) a unui copil sau a unui tânăr; să nu se confunde cu perceptor = funcționar financiar*).

XXI. Lectio vicesima prima

21.0. Supinum (Supinul)

Este un substantiv verbal și se formează prin atașarea sufixului **-t-** (**-s-**) la radicalul verbului și a terminațiilor **-um** (la Acc.) sau **-u** (la Abl.):

parāre = parā+**t+um** = parātum (Acc.) *pentru a pregăti*
+**u** = parātu (Abl.)

monēre = monē = mon+**ī+t+um** = monītum (Acc.)
pentru a îndemna

+**u** = monītu (Abl.)

ducēre = duc+**t+um** = ductum (Acc.) *pentru a duce*
+**u** = ductu (Abl.)

audīre = audī+**t+um** = audītum (Acc.) *pentru a auzi*
+**u** = audītu (Abl.)

- Supinul la acuzativ arată scopul acțiunii și se utilizează, de regulă, după verbele de mișcare:

venio, **-īre** (*a veni*), curro, **-ēre** (*a alerga*), cedo, **-ēre** (*a merge, a înainta*) etc.

ex.: venio **audītum** - *eu vin pentru a auzi (ca să aud)*.

● Supinul la Abl. arată limitarea și se utilizează după astfel de adjective ca: *facīlis* (*ușor*), *dificīlis* (*greu*)
etc.

ex.: *facīle dictu* (*ușor de spus*)

dificīle factu (*greu de făcut*)

N.B. Verbul «esse» nu are supin.

21.1. Participium praesentis actīvi

Participiul prezent este un adjectiv cu o singură terminație (decl.III) și aparține diatezei active. Se traduce în românește fie prin gerunziu, fie printr-o propoziție relativă: *haec videns «văzând aceasta», «care vedea aceasta»*

Se formează de la tema infectului prin atașarea sufixului **-nt-** la verbele de conjugarea I și II, sufixului **-ent-** la verbele de conjugarea a III și IV și terminațiilor adjectivelor de declinarea a III-ea. Nominativul singular se termină în **-ns, -ens**:

I *parāre* → *para+nt+s* (N.) = *parants* = (ts=s) = *parans*
+is (G.) = *parantis*

II *monēre* → *mone+nt+s* (N.) = *monents* = (ts=s) = *monens*

+is (G.) = *monentis*

III *ducēre* → *duc+ent+s* (N.) = *ducents* = (ts=s) = *ducens*
+is (G.) = *ducentis*

IV *audīre* → *audi+ent+s* (N.) = *audients* = (ts=s) = *audiens*;

+is (G.) = *audientis*

N.B. a. Participiul prezent se declină ca adjectivele de declinarea a III-a cu o singură terminație, dar la Abl. sing. se termină în **-e** numai atunci când este utilizat ca predicat în construcția **Ablativus absolutus**.

b. Verbul «*esse*» nu are participiu prezent

Model: *parans, parantis*

	Singularis		Pluralis	
	m.-f.	n.	m.-f.	n.
N.V.	parans	parans	parant-es	parant-ia
G.	parant	-is	parant	-ium
D.	parant	-i	parant	-ibus
Acc.	parant	-em	parant-es	parant-ia
Abl.	parant	-i	parant	-ibus

Exerciții:

1. Formați supinul de la următoarele verbe: *monstro*, -*āre* (*a arāta*); *doceo*, -*ēre* (*a învăța pe cineva*); *appello*, -*āre* (*a se adresa, a numi*); *lego*, -*ere* (*a citi*); *intellego*, -*ere* (*a înțelege*); *intendo*, -*ere* (*a întinde*); *instauro*, -*āre* (*a stabili*); *instigo*, -*āre* (*a stimula*); *inspecto*, -*āre* (*a examina*); *coloro*, -*āre* (*a colora*).

2. Formați participiul prezent de la următoarele verbe. Declinați: *laudo*, -*āre*; *habeo*, -*ēre*; *dico*, -*ere*; *finio*, -*ire*.

3. Traduceți în limba română și memorizați textul:

Pater noster

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo, et in terra.

Panem nostrum cottidiānum da nobis hodie et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus

debitoribus nostris; et ne nos inducas in temptatiōnem,
sed libēra nos a malo.

In nomīne patris et filii et spirītus sancti. Amen.

(Evangelium secundum Mattheum)

Vocabular:

caelum, -i, n.	- cer
sanctifico, -āre	- a sfinți; sanctificetur, conj. prez.
regnum, -i, n.	- domnie, împărăție
voluntas, -tātis, f.	- voință, voie
sicut, adv.	- precum, astfel cum
cotidiānus, -a, -um, adj.	- zilnic, de toate zilele, cotidian
dimitto, -ēre	- a ierta
debītum, -i, n.	- greșeală, datorie
debitor, -tōris, m.	- datornic, păcătos, cel ce greșește
induco, -ēre	- a atrage, a duce
temptatio, -ōnis, f.	- ispită
libēro, -āre	- a izbuti, a scăpa, a elibera
secundum, prep. + acc.	- după

4. Traduceți folosind supinul.

Ei trimit (*mitto, -ēre*) armata (ca) să elibereze (*libēro, -āre*) orașul.

Ai intrat (*intro, -āre*) (ca) să ascuți.

Ai venit (*venio, -īre*) (ca) să lucrezi.

Este ușor de învățat limba latină și limba română.

5. Memorizați maximele latinești:

Tarde venientibus ossa.

Cuvinte:

tarde, adv. - târziu, încet

venientibus (*part. prez. la D. pl. de la venio, -īre «a veni»*)

Exemplis discimus.

exemplum, -i, n.	- <i>exemplu; model</i>
disco, -ere	- <i>a învăța, a ști, a studia</i>

☐ Latina și Româna ☐

- **Cuvinte moștenite:** deus,-i (*zău*, interjecție), Mars,-tis (*marți*, din *Martis dies = ziua zeului Mars*), Iupīter, Iovis (*joi*, din *Iovis dies = ziua lui Jupiter etc.*).

- **Cuvinte împrumutate:** deus,-i (*zeu*), simulācrum,-i (*simulacru = imagine diferită de realitate, aparență*), gens,-tis (*gintă*, adaptat după un vechi cuvânt moștenit, *gint = popor, familie, mulțime*, azi neutilizat), opinio,-ōnis (*opinie*), artificium,-i (*artificiu*), de la *initium,-ii* provine *a iniția*.

- **Gramatica.**

1. Supinul românesc nu pare să continue supinul latin, fiind mai degrabă format din nou, de la participiul perfect.

2. Participiul prezent latin nu s-a păstrat în română, fiind înlocuit cu gerunziul (despre gerunziul latinesc vezi lecția a XXIV-a).

XXII. Lectio vicesima secunda

22.0. Participium perfecti passivi

Este un adjectiv verbal cu trei terminații și aparține (ca și în românește) diatezei pasive. Se traduce prin participiul perfect: panis tinctus «*pâine muiată*».

Se formează de la tema supinului prin atașarea terminațiilor de gen **-us** (m), **-a** (f), **-um** (n).

Tema supinului → Part. perf. pas.

Ex.: parāre → parāt+us, -a, -um = parātus, -a, -um (*pregătit*)

monēre → monīt+us, -a, -um = monītus, -a, -um (*îndemnat*)

ducēre → duct+us, -a, -um = ductus, -a, -um (*dus*)

audīre → audīt+us, -a, -um = audītus, -a, -um (*auzit*)

N.B. a. Verbul «esse» nu are participiu perfect.

b. Participium perfecti passīvi se declină după modelul adjectivelor de declinarea I-II.

22.1 Participium futūrum actīvi.

Este un adjectiv verbal cu trei terminații și aparține diatezei active. Se formează de la tema supinului prin atașarea sufixului **-ūr-** și a terminațiilor de gen **-us-** (m), **-a** (f), **-um** (n):

Tema supinului → Part. futur. act.

Ex.: parāre → parat+ūr+us, -a, -um → paratūrus, -a, -um (*care are de gând să pregătească*)

monēre → monit+ūr+us, -a, -um → monitūrus, -a, -um (*care are de gând să îndemne*)

ducēre → duct+ūr+us, -a, -um → ductūrus, -a, -um (*care are de gând să ducă*)

audīre → audit+ūr+us, -a, -um → auditūrus, -a, -um (*care are de gând să audă*)

N.B.a. Participium futūri actīvi și verbul «esse» (*a fi*) formează conjugarea perifrastică activă. Astfel:

Prezent: paratūrus, -a, -um **sum, es, est** etc. «*am de gând să pregătesc*»

Imperfect: paratūrus, -a, -um **eram, eras, erat** etc. «*aveam de gând să pregătesc*»

Perfect: paratūrus, -a, -um **fui, fuisti, fuit** etc. «*am avut de gând să pregătesc*»

b. Participiul se acordă cu subiectul în gen, număr și caz, iar verbul «esse» se conjugă la timpul solicitat.

Exerciții:

1. Formați participium perfecti passīvi și futūri actīvi de la următoarele verbe: supero, **-āre** (*a întrece, a fi superior*); porto, **-āre** (*a purta*); opto, **-āre** (*a dori, a opta*); do, **-āre** (*a da*); exclamo, **-āre** (*a striga*); scribo, **-ēre** (*a scrie*); sīdo, **-ēre, sīdi, sessum** (*a se așeza*), simulo, **-āre** (*a imita, a se preface*); sinuo, **-āre** (*a încovoia*); tego, **-ēre, texti, tectum** (*a acoperi*)

2. Redați în latină: am de gând să învăț (*disco, -ere, didici, discitum*); sunt pe punctul de a cunoaște (*cognosco, -ere, cognōvi, cognitum*); am de gând să trăiesc bine (*vivo, -vēre, -xi, victum*).

3. Traduceți în limba română:

Rana et bos

In prato quondam rana conspexit bovem et tacta invidiā tantae magnitudinis rugōsam pellem inflāvit. Tum filios suos interrogāvit an bove esset latior. Illi negavērunt. Rursum intendit pellem maiōre nisu et

quaesivit quis maior esset. Illi dixerunt bovem. Novissime indignata, dum vult validius se inflare, rupto iacuit corpore.

(Apud Phaedrus)

Vocabular:

rana, -ae, f.	- broască
bos, bovis, m.	- bou, taur
quondam, adv.	- odată, odinioară
conspicio, -ere, -spexit, -spectum	- a zări, a observa,
tactus, -a, -um (part. perf. de la tango , -ere «a lovi, (fig.) a impresiona, a mișca»)	
invidia, -ae, f.	- invidie, gelozie, ură
tantus, -a, -um, pron.	- așa de mult, așa de mare
magnitudo, -inis, f.	- mărime, (fig.) intensitate
rugosus, -a, -um, adj.	- zbârcit, încrețit
pellis, -is, f.	- piele (de animal), blană
inflo, -āre	- a sufla, (fig.) a încuraja; a infla
tum, adv.	- atunci, în momentul acela
interrogo, -āre	- a întreba
an, conj.	- sau; oare; (după verbe interogative) dacă
esset (imperfect conj. al lui sum , esse «a fi», per. III sing.)	
latus, -a, -um, adj.	- lat, larg, mare
nego, -āre	- a nega, a spune că nu
ille, illa, illud, pron.	- acel, aceea (illi /m., pl., N./)
rursus (rursum), adv.	- în urmă; înapoi; iarăși, la rândul său
intendo, -dēre, -di, -tum-	- a întinde, a încorda; a îndrepta
maior, -ius comparativ al lui magnus «mare, mândru, orgolios»	

nissus, -us, m.	- efort (acțiunea de a se sprijini în vederea unui efort (săritură, zbor))
quaeso, -ere, -īvi, -ītum	- a zice, a vorbi, a vesti
novus, -a, -um, adj.	- nou; neobișnuit, neașteptat
dum, conj.	- în timp ce, cât timp, până ce
vult, (praesens indic. al lui volō «a voi», pers. III, sing.)	
validus, -a, -um, adj.	- puternic, sănătos; (fig.)energetic
ruptus, -a, -um (part. perf. de la rumpo , -ere «a rupe»)	
iaceo, -ēre, -ui	- a sta întins, a zăcea
corpus, -ōris, n.	- corp, trup

4. Completați următoarele propoziții punând verbele la perfect sau imperfect indicativ activ:

Ad rivum agnus veni... et bib...

Utīnam (o, dacă) lopus ad rivum non veni...

verbele: venio, -īre, veni, ventum	- a veni
bibo, -ere, -i, -ītum	- a bea

5. Memorizați maximele latinești:

Qui asīnum non potest, stratum caedit.

Cuvinte:

qui, quae, quod, pron.	- care, cine
asīnus, -i, m.	- măgar
possum, posse, potui	- a putea
stratum, -i, n.	- șa, samar; așternut
caedo, -ere, -idi, caesum	- a lovi; a tăia

Etiam sanāto vulnēre cicatrix manet.

etiam, conj.	- chiar
--------------	---------

sanatus,-a,-um (part. perf. de la sano , -āre «a însănătoși, vindeca»)	
---	--

vulnus,-ēris, n.	- rană
------------------	--------

- cicatrix, -īcis, f. - *cicatrice*
 maneo, -ēre, -si, -sum - *a rămâne*
- Non quivis, pellem qui gestat tigrīdis, audax.
 quivis, quaevis, quodvis, pron. - *oricine, oricare*
 gesto, -āre - *a purta*
 tigris, -is, m, f. - *tigru*
 audax, -ācis, adj. - *curajos, îndrăzneţ*
- Equi donāti dentes non sunt inspiciendi.
 equus, -i, m. - *cal*
 donātus, -a, -um (*part. perf. de la dono, -āre = a da, a dăru*)
 dens, -tis, m. - *dintre, colţ*
 inspicio, -icēre - *a privi, a examina*
 inspiciendus, -a, -um (*gerundiv format de la verbul inspicio, -icere*)
- Omne principium difficile
 omnis, -e, adj. - *tot, orice*
 principium, -ii, n. - *început, exordiu*
- Longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla.
 iter, itinēris, n. - *drum; mijloc, metodă*
 per, (prep. cu Acc.) - *prin, în, prin intermediul*
 praeceptum, -i, n. - *învăţătură, sfat*
 brevis, -e, adj. - *scurt*
 efficax, -ācis, adj. - *eficace, activ*
 exemplum, -i, n. - *exemplu*
- Eruditio aspēra - optīma.
 eruditio, -ōnis, f. - *educaţie; erudiţie*
 asper, -ēra, -ērum, adj. - *aspru*
 optīmus, -a, -um (*superlat. a lui bonus = bun*)
- Salus populi - suprema lex.

salus, -utis, f.	- sănătate, (fig.) fericire
populus, -i, m.	- popor
supremus, -a, -um	(<i>superl. al lui superus</i>) - cel mai înalt, cel mai de sus
lex, legis, f.	- lege

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** lingua, -ae (*limbă*), noster, nostra, nostrum (*nostru*), filia, -ae (*fie*, în *fie-sa*), credo, -ere, credidi (*a crede*), quod (*că*), remaneo, -ere, -mansi (*a rămâne/a*).

- **Cuvinte împrumutate:** origo, -inis (*origine*), diversus, -a, -um (*divers*), sententia, -ae (*sentință*), retineo, -ere, -ui (*a reține*), din *vocabulum, -i = termen, cuvânt derivă vocabular*; antiquus, -a, -um (*antic*, trebuie accentuat *antic*, nu *ántic*), maturus, -a, -um (*matur*).

- **Gramatica.**

1. Participiul perfect s-a păstrat fără transformări importante (din exemplele de mai jos se vede atât păstrarea participiului – *laudatus* > *lăudat* – , cât și schimbările suferite de acesta – *dictus* > *zis*).

2. Participiul viitor era mai rar folosit.

XXIII. Lectio vicesima tertia

23.0. Perfectum, plusquamperfectum, futurum II passivi

Perfectum, plusquamperfectum și futurum secundum passivi se formează pe cale analitică: din participiul perfect al verbului de conjugat și verbul "esse" la prezent și viitor:

Perfectum indicatīvi passīvi**Singulāris****Plurālis**

1. parātus, -a, -um sum <i>(eu) am fost pregătit</i>	1. parāti, -ae, -a sumus
2. parātus, -a, -um es	2. parāti, -ae, -a estis
3. parātus, -a, -um est	3. parāti, -ae, -a sunt

Plusquamperfectum indicatīvi passīvi**Singulāris****Plurālis**

1. parātus, -a, -um eram <i>(eu) fusesem pregătit</i>	1. parāti, -ae, -a erāmus
2. parātus, -a, -um eras	2. parāti, -ae, -a erātis
3. parātus, -a, -um erat	3. parāti, -ae, -a erant

Futūrum secundum indicatīvi passīvi**Singulāris****Plurālis**

1. parātus, -a, -um ero <i>(eu) voi fi pregătit</i>	1. parāti, -ae, -a erīmus
2. parātus, -a, -um eris	2. parāti, -ae, -a erītis
3. parātus, -a, -um erit	3. parāti, -ae, -a erunt

N.B. a. După modelul **parāre** se conjugă celelalte verbe de conjugarea I-IV.

b. Există verbe care nu au decât diateza pasivă dar sens activ; ele se numesc verbe **deponente**.

Ex.: loquor, loqui, locūtus sum «*a vorbi*»

hortor, hortāri, hortātus sum «*a vorbi, a sfătui*»

videor, vidēri, visus sum «*a părea*»

moriior, mori, mortuus sum «*a muri*»

23.1. *Pronumele nehotărâte (Pronomina indefinita)*

Pronumele nehotărâte înlocuiesc un substantiv în mod nedeterminat, fără a face o precizare. Ele pot avea și rol de adjective.

1. quis, quae, quid (quod) = *cineva, ceva*

2. alīquis, alīqua, alīquid (aliquod) = *cineva, ceva*

3. quidam, quaedam, quiddam (quoddam) = *un oarecare*

4. quisque, quaeque, quidque (quodque) = *fiecare*

5. quivis, quaevis, quidvis (quodvis) = *oricare, orice*

N.B. a. Pronumele semnalate mai sus sunt compuse ale pronumelui relativ - interogativ. Flexiunea compusului rezultat privește numai pronumele relativ - interogativ, iar restul cuvântului rămâne neschimbat la declinare. Ex.: cuiusdam = (*al*) *oricăru*; quibusdam = *oricăror*

b. Pronumele nehotărâte se declină ca demonstrativele; au terminații de declinările I și II la toate cazurile cu excepția genitivului singular, terminat în **-ius** și dativului singular, terminat în **-i**.

23.1. *Pronumele negative (Pronomina negativa)*

Pronumele negative sunt:

neuter, neutra, neutrum = *nici unul*

nullus, nulla, nullum = *nici unul*

nemo (ne+homo = *nici un om*) = *nimeni* (se declină după modelul declinării a III-a)

nihil = *nimic* (de obicei indeclinabil)

Model de declinare

N.	nemo	<i>nimeni</i>
G.	nemīnis	<i>al nimănui</i>
D.	nemīni	<i>nimănui</i>
Acc.	nemīnem	<i>pe nimeni</i>
Abl.	nemīne	<i>de, cu, despre, la nimeni</i>

Exerciții:

1. Formați participium perfecti passīvi al următoarelor verbe:

orno, -āre (*a împodobi*); facio, -ēre (*a face*); regelo, -āre (*a răci, a îngheța*); refrigero, -āre (*a (se) răcori, a (se)răci*); refreno, -āre (*a frâna*); mino, -āre (*a mâna, a împinge înainte*); prosero, -ēre, -ēvi, -atum (*a rodi, (fig.) a da naștere*); servio, -īre (*a fi supus, a ajuta*).

2. Determinați formele verbelor de mai jos, traduceți-le în limba română:

Situs est; aedificātus erat, aedificātus erit; parātus est, parāta erat; scriptus est, scriptus erat, scriptus erit.

3. Formați persoana a III-a singular și plural la timpurile din sistemul perfectului pentru diateza activă și pasivă:

saluto, -āre (*a saluta*); emitto, -ēre, -isi, -issum (*a scoate, a emite*); apporto, -āre (*a aduce, a transporta*); sentio, -īre, -si, -sum (*a simți*); cingo, -ēre, cinxī, cinctum (*a încinge*).

4. Traduceți în limba română:

Puēri Romāni

Puēri Romāni cum paedagōgis in scholam propērant. Paedagōgi viri docti, sed servi erant. Puellae

domi manent. Puēros magister legēre, scribēre, recitāre docet. Puellas mater domi docet. In tabūla magistrum et discipūlos vidētis. Magister librum habet, puēri tabūlas et stilos tenent. Puēri in tabūlis sententias scribunt, deinde recitant. Magister bonus pulchre recitat, puēri libenter audiunt; magister malus male recitat: puēri dormiunt. Sed magister virgam habet et puēros verbērat. Orbilius, Horatii poētae magister, sevērus erat; Horatius Orbilium per iocum «plagōsum» dicit, nam saepe puēris plagas dat. Discipūli magistri verba memoriā tenent: «Discite puēri! Non scholae, sed vitae discimus!»

Vocabular:

paedagōgus, -i, m.	- <i>învățător (de obicei sclav)</i>
domus, -i (us), f.	- <i>casă (domi = locativus)</i>
magister, -tri, m.	- <i>profesor, dascăl; comandant</i>
doceo, -ēre	- <i>a învăța pe cineva</i>
tabūla, -ae, f.	- <i>tablou, tablă</i>
discipūlus, -i, m.	- <i>elev, discipol</i>
stilus, -i, m.	- <i>stil, condei pentru scris</i>
teneo, -ēre	- <i>a ține; a cuprinde; a stăpâni</i>
sententia, -ae, f.	- <i>părere, gând, idee, opinie</i>
deinde, adv.	- <i>apoi, după aceea</i>
pulchre, adv.	- <i>bine, frumos, cu succes</i>
libenter, adv.	- <i>cu plăcere</i>
malus, -a, -um, adj.	- <i>rău, necinstit, corupt, fals</i>
male, adv.	- <i>rău; nefericit</i>
dormio, -īre	- <i>a dormi; a se odihni</i>
virga, -ae, f.	- <i>vargă, nuia; mlădiță</i>
verbēre, -āre	- <i>a lovi, a biciui, a bate</i>
iocus, -i, m.	- <i>glumă, haz; batjocură</i>

per iocum = în glumă

plaga, -ae, f.

- *lovitură, rană*

plagōsus, -a, -um, adj.

- *bătăuș, brutal*

memoria, -ae, f.

- *memorie, amintire***5. Traduceți în limba latină:**

Agricultorul ară ogorul. Agricultorul harnic ară ogorul roditor. Agricultorii harnici vor ara ogoarele roditoare. Copilul învață despre marii bărbați ai Romei.

Vocabular:

harnic

- *industrius, -a, -um*

ogor

- *ager, -gri*

roditor

- *fertīlis, -e*

a învăța

- *disco, -ere*

mare

- *magnus, -a, -um; clarus, -a, -um***6. Memorizați maximele latinești:**

Disce ut doceas.

Cuvinte:

ut, conj.

- *ca, să*doceas (conjunctiv al lui **doceo**, **-ere**. pers. II sg.)

Poētae nascuntur, oratōres fiunt.

nascor, nasci, natus sum

- *a naște, a lua naștere*

orator, -ōris, m.

- *orator*

fio, fiēri, factus sum

- *a deveni*

▣ Latina și Româna ▣

• **Cuvinte moștenite:** numērus,-i (*număr*), pareo,-ēre,-ui (cu sens schimbat - *a părea*, în latină *pareo,-ere* = 1. *a apărea, a se vedea*; 2. *a asculta, a se supune*), bonus,-a,-um (*bun*), fructus,-us (*fruct*, cu sens schimbat *mâncare grasă*, de unde *a se înfrupta*).

• **Cuvinte împrumutate:** fructus,-us (*fruct*), maxĭmus,-a,-um (*maxim*), respublica/res publica (*republică*), stabilio,-ĭre,-ĭvi (*a stabili*), patria,-ae (*patrie*), senātus,-us (*senat*), praesens,-ntis (*prezent*), neglĕgo,-ĕre (*a neglija*, prin franceză, de aceea *g* devine *j*), posterĭtas,-tātis (*posteritate*), gloria,-ae (*glorie*), servio,-ĭre,-ĭvi (*a servi*).

XXIV. *Lectio vicesima quarta*

24.0 *Gerunziul (Gerundium)*

Este un substantiv verbal care cumulează și unele trăsături ale verbului. Se formează prin atașarea la forma verbului a sufixului **-nd-** (conjugarea I și II), **-end-** (conjugarea III și IV) și a terminațiilor cazuale ale substantivelor de declinare a II-a. Ca substantiv, gerunziul se declină doar la numărul singular. Nominativul, care lipsește, este substituit prin infinitiv.

Memorizați:

- I para **-nd** -i
- II mone **-nd** -i
- III duc **-end** -i
- IV audi **-end** -i

Model

- N. parāre *pregătire*
- G. para **-nd** -i *a pregătirii, de a pregăti*
- D. para **-nd**-o *pregătirii, pentru pregătire*
- Acc. (ad) para **-nd** -um (*ca*) *să pregătească, pentru pregătire*
- Abl. para **-nd** -o *prin (în, cu) pregătire, pregătind*

N.B. a. După acest model se declină la gerunziu și celelalte verbe de conjugarea I-IV.

b. Verbul «*esse*» nu are gerunziu

c. Dativul gerunziului se folosește foarte rar.

● **Genitivul** gerunziului se construiește:

a. *cu substantivele*: ars, causa, consuetudo, modus, difficultas, facultas, genus, potestas, ratio, scientia, spes, voluntas etc.

ex.: ars **scribendi** - *arta scrierii*

b. *cu adjectivele*: avidus, cupidus, peritus, expers etc.

ex.: cupidus **discendi** - *dornic de a învăța*

c. pe lângă prepozițiile *causa* și *gratia*

ex.: **scribendi** causa - *pentru a scrie*

● **Dativul** gerunziului are un sens final.

ex.: locus **pugnando** - *locul pentru a lupta*

● **Acuzativul** gerunziului este, de regulă, anticipat de prepoziția **ad**, arătând scopul acțiunii.

ex.: ad **laborandum** vivis - *trăiești pentru*

a munci

● **Ablativul** gerunziului este întrebuințat atât fără prepoziții (cu valoare de *ablativus instrumenti*), cât și anticipat de prepozițiile **a, de, ex, in, pro** (mai rar).

ex.: **dicendo** dicere discimus - *vorbind învățăm a vorbi*

in lonquendo - *în a vorbi, în vorbire*

N.B. Dacă de la categoria substantivului gerunziul posedă declinarea, de la verb are posibilitatea de a cere complemente (verbele tranzitive au complemente directe în acuzativ).

ex.: ad **scribendum** (Acc.) versus (complement direct) - *pentru, (spre) a scrie versuri*.

24.1. Gerundivum (Gerundivul)

Este un adjectiv verbal, care poate îndeplini funcția de participiu viitor pasiv (participium futuri passivi), uneori arătând și necesitatea îndeplinirii acțiunii: ex.: salutandus, -a, -um = *care va fi salutat, care trebuie salutat*

Se formează de la tema verbului prin atașarea sufixului **-nd-** (conjugarea I și II) și **-end-** (conjugarea III și IV) și a terminațiilor adjectivale de declinarea I și II (**-us, -a, -um**).

Memorează:

para **-nd** -us, -a, -um = *care va fi (trebuie) pregătit*

mone **-nd** -us, -a, -um = *care va fi (trebuie) îndemnat*

duc **-end** -us, -a, -um = *care va fi (trebuie) dus*

audi **-end** -us, -a -um = *care va fi (trebuie) auzit*

În propoziție gerundivul apare ca:

a. parte nominală a predicatului (fiind atașat la formele verbului auxiliar «esse», formează **conjugatio perifrastica passiva**, exprimând necesitatea realizării unei acțiuni).

ex.: liber **legendus** est (erat, erit) = *cartea trebuie (trebuia, va trebui) să fie citită.*

b. atribut acordat (se traduce ca și gerunziul).

ex.: cura librōrum **legendōrum** (cura legendi libros) - *grija de a citi cărți.*

N.B. Verbul «esse» nu are gerundiv.

Exerciții:

1. Formați gerundium și gerundivum de la următoarele verbe: laudo, -āre (*a lăuda*); habeo, -ēre (*a*

avea, a poseda); dico, -*ĕre (a zice)*; facio, -*ĕre (a face)*; describo, -*ĕre (a descrie)*; moto, -*āre (a mișca mereu)*; mulco, -*āre (a bate, a lovi)*; expiro, -*āre (a sufla, a expira)*; elevo, -*āre (a ridică, a învâța)*; consumo, -*ĕre (a consumă, a mânca)*.

2. Traduceți în limba română. Determinați gerunziul și gerundivul:

a. Gutta (gutta, -ae = *picătură*) cavat (cavo, -*āre = a scobi, a străpunge*) lapidem (lapis, -*ĭdis = piatră*) non vi, sed saepe cadendo. (Ovidiu).

b. Scribendo scribĕre, dicendo dicĕre discĭmus.

c. Tam diu (*atâta timp*) discendum es, quam diu (*cît timp*) vivis.

d. Deliberandum (delibero, -*āre = a se sfătui, a delibera*) est saepe, statuendum (statuo, -*ĕre = a hotărî*) est semel (*o dată*).

3. Traduceți în limba română:

In schola

Schola nostra haud procul a foro oppĭdi nostri sita est. De fenestris scholae discipŭli aedificia alta et pulchra, vias latas et rectas, theātrum novum et hortum publicum vident. Notum est puĕros in schola littĕras discĕre, in bibliothĕca autem discipŭlos libros legĕre.

Nostra bibliothĕca magna est multosque libros habet. Varia sunt librŏrum argumenta. Bibliothĕca libros multos tabŭlis pictis ornātos habet. Discipŭli ex libris variam esse natŭram terrārum ac mundi accipiunt. In libris quoque de historia Eurŏpae mundique terrārum, de vita ac institŭtis antiquŏrum populŏrum narrātur. Apud antiquos populŏs mundum regĕre dei putantur. Scimus

poētas Graecōrum et Romanōrum antīquos multas fabūlas de deis deabusque narravīsse. Plato philosophus poētas filios deōrum appellat. In libris poētārum antiquōrum Roma condīta esse a Romūlo et Remo narrātur. Legīmus quoque multos a Romānis victos esse. Romāni sperabant se totum mundum superatūrum esse. In schola varia et multa cognoscīmus.

Vocabular

forum, -i, n.	- <i>pieță publică, for; locul adunărilor</i>
fenestra, -ae, f.	- <i>fereastră</i>
latus, -a, -um, adj.	- <i>lat, larg, mare</i>
rectus, -a, -um, adj.	- <i>drept, întins; bun</i>
littēra, -ae, f.	- <i>literă; știință, învățătură</i>
autem, conj.	- <i>de asemenea</i>
varius, -a, -um, adj.	- <i>variat, diferit</i>
argumentum, -i, n.	- <i>argument, dovadă; subiect, titlu</i>
pictus, -a, -um (part. perf. de la pingo «a picta»); și adj.	- <i>colorat, împodobit</i>
ac, conj.	- <i>și, și chiar, ba chiar</i>
mundus, -i, m.	- <i>lume, univers</i>
accipio, -ĕre	- <i>a lua, a primi; a percepe, a interpreta</i>
institutum, -i, n.	- <i>obicei; întreprindere; conduită</i>
deis deabusque = deis et deābus (la N. pl.: dei et deae)	- <i>despre zei și zeițe</i>
puto, -āre	- <i>a socoti, a crede</i>
narro, -āre	- <i>a relata, a povesti</i>
condītus, -a, -um (part. perf. de la condo , -ĕre «a întemeia, a ridica a zidi»)	
victus, -a, -um (part. perf. de la vinco , -ĕre «a învinge, (fig.) a triumfa, a ieși victorios»)	

multus, -a, -um, adj. - *mult, numeros*
 spero, -āre - *a spera*
 totus, -a, -um, adj. - *tot, întreg*
 superatūrus, -a, -um (part. futuri de la **supero**, -āre «*a se ridica, a depăși; a fi tare*»)

cognosco, -ere - *a cunoaște*

4. Traduceți folosind mai întâi gerundium, apoi gerundivum:

a. A venit pentru a ajuta (*adiuvo*, -āre) un prieten.

b. Citesc pentru a cunoaște locuri (*locus*, -i, m), oameni, fapte (*factum*, -i, m).

5. Memorizați maximele latinești:

Ars longa, vita brevis.

Cuvinte:

longus, -a, -um, adj. - *lung, mare, veșnic, etern*

brevis, -e, adj. - *scurt*

Non modo aquam silvasque patriae, sed etiam patriae linguam amāmus.

non modo..., sed etiam - *nu numai..., dar chiar și*

Ira saepe cauza iniuriae est.

ira, -ae, f. - *mânie*

iniuria, -ae, f. - *nedreptate; jignire*

Natūra nihil facit frustra.

nihil, pron. - *nimic*

facio, -ere - *a face*

frustra, adv. - *în zadar*

Dicere non est facere.

dico, -ere - *a zice, a vorbi*

Ibi victoria, ubi concordia.

victoria, -ae, f. - *victorie*

concordia, -ae, f.	- <i>înțelegere</i>
Experientia est optima magistra.	
experientia, -ae, f.	- <i>experiență</i>
magistra, -ae, f.	- <i>învățătoare</i>
Discordia malum.	
malum, -i, n.	- <i>măr</i>
discordia, -ae, f.	- <i>neînțelegere</i>

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** gravis,-e (*greu*), fio,-eri (*a fi*, numai infinitivul, conjunctivul prezent și participiul prezent).
- **Cuvinte împrumutate:** gravis,-e (*grav*, moștenit sub formă de *greu*), prudens,-tis (*prudent*), toléro,-ăre,-ăvi (*a tolera*), pondus,-eris (*pondere*), recūso,-ăre,-ăvi (*a recuza*, în limbajul juridic, a nu accepta un martor, un judecător), de la *iter*, *itinēris* = *drum*, *călătorie* provine *itinerar* = *traseu pe care se desfășoară o călătorie*.
- **Gramatica.** Gerunziul latin s-a păstrat în limba română: din ablativul gerunziului latin provine gerunziul românesc, cu valoare asemănătoare (în română gerunziul preia și funcțiile participiului prezent): *laudando* > *lăudând(u-)*.

XXV. Lectio vicesima quinta

25.0. Numeralul (Numeralia)

Latina are numeral *cardinal*, *ordinal*, *distributiv* și *adverbial*.

Ex.: cardinal "*unu*"; ordinal "*primul*", distributiv "*câte unul*"; adverbial "*o dată*".

Numeralul *cardinal* arată cantitatea, cel *ordinal*, ordinea. Dăm mai jos tabloul acestor două categorii de numerale.

<u>N. Scriere</u> romană	<u>Numeral</u> cardinal	<u>Numeral</u> ordinal
1. I	unus, -a, -um	primus, -a, -um = primul
2. II	duo, duae, duo	secundus, -a, -um = al doilea
3. III	tres, tria	tertius, -a, -um
4. IV	quattuor	quartus, -a, -um
5. V	quinque	quintus, -a, -um
6. VI	sex	sextus, -a, -um
7. VII	septem	septimus, -a, -um
8. VIII	octo	octāvus, -a, -um
9. IX	novem	nonus, -a, -um
10. X	decem	decimus , -a, -um
11. XI	undĕcim	undecimus, -a, -um
12. XII	duodĕcim	duodecimus, -a, -um
13. XIII	trĕdecim	tertius, -a, -um decimus, -a, -um
14. XIV	quattuordĕcim	quartus decimus, -a, -um
15. XV	quindecim	quintus decimus, -, -um
16. XVI	sedĕcim	sextus decimus, -a, -um
17. XVII	septendĕcim	septimus decimus, -a, -um
18. XVIII	duodeviginti	duodevicesimus, -a, -um
19. XIX	undeviginti	undevicesimus, -a, -um
20. XX	viginti	vicesimus , -a, -um
21. XXI	viginti unus (unus et V.)	vicesimus primus (unus et V.)
22. XXII	viginti duo (duo et V.)	vicesimus secundus (alter et V.)
28. XXVIII	duodetriginta	duodetricesimus

29. XXIX	undetriginta	undetricesim
30. XXX	triginta	tricesim
40. XL	quadraginta	quadragessim
50. L	quinginta	quingessim
60. LX	sexaginta	sexagesim
70. B. LXX	septaginta	septagesim
80. LXXX	octoginta	octogesim
90. XC	nonoginta	nonagesim
100. C	centum	centesim
101. CI	centum et unus	centesim et primus
200. CC	ducenti,-ae,-a	ducentesim
300. CCC	trecenti,-ae,-a	trecentesim
400. CD	quadringenti,-ae,-a	quadringentesim
500. D	quingenti,-ae,-a	quingentesim
600. DC	sescenti,-ae,-a	sescentesim
700. DCC	septingenti,-ae,-a	septingentesim
800. DCCC	octingenti,-ae,-a	octingentesim
900. CM	nongenti,-ae,-a	nongentesim
1000. M	mille	millesim
2000. MM (II)	duo milia	bis millesim
3000. MMM(III)	tria milia	ter millesim
5000. (V)	quinque milia	quingies millesim
10000 (X)	decem milia	decies milesim
100000 (C)	centum milia	centies millesim

• Din numerale cardinale se declină: **unus, duo, tres; sutele și mile. Mille** la singular este indeclinabil.

	unus (m), una (f),	unum (n)
N.	unus	una
G.		unius
D.		uni

Acc. unum	unam	unum
Abl. uno	una	uno
	duo(m),	duae (f), duo (n)
N. duo	duae	duo
G. duōrum	duārum	duōrum
D. duobus	duabus	duobus
Acc. duos	duas	duos
Abl. duōbus	duābus	duōbus
	tres (m-f),	tria (n)
N. tres		tria
G.	trium	
D.	tribus	
Acc. tres		tria
Abl.	tribus	
	ducenti,	ducentae, ducenta
N. ducenti	ducentae	ducenta
G. ducentōrum	ducentārum	ducentōrum
D.	ducentis	
Acc. ducentos	ducentas	ducenta
Abl.	icentis	

● **mille** - se folosește când este vorba de o singură mie - este un numeral neutru indeclinabil.

● **millia** - se folosește când este vorba de mai multe mii. Se declină la plural:

N. milia
G. milium
D. milibus
Acc. milia
Abl. milibus

XI	undeni, -ae, -a	undecies
XII	duodeni, -ae, -a	duodecies
XIII	treni deni	ter decies
XIV	quaterni deni	quater decies
XV	quini deni	quinques decies
XVI	seni deni	sexies decies
XVII	septeni deni	septies decies
XVIII	duodeviceni	duodevicies
XIX	undevicenti	undevicies
XX	viceni	vicies
XXI	singuli et viceni	semel et vices
XXIII	duodetriceni	duodetricies
XXIX	undetriceni	undetricies
XXX	triceni	tricies
XL	quadrageni	quadragies
L	quinguageni	quinguagies
LX	sexageni	sexagies
LXX	septageni	septuagies
LXXX	octogeni	octogies
XC	nonageni	nonagies
C	centeni	centies
CC	ducenti	ducenties
CCC	treceni	trecenties
CD	quadringeni	quadrigenties
D	quingeni	quingenties
DC	sesceni	sescenties
DCC	septingeni	septingenties
DCCC	octingeni	octingenties
CM	nongeni	nongenties
M	singula milia	milies

MM bina milia

bis milies

Exerciții:**1. Traduceți în limba latină:**Roma are șapte coline (*collis, -is*)

Lecția a șaptea, a unsprezecea;

Cartea (*liber, libri, m.*) a patra, a șasea, a zecea;Exemplul (*exemplum, -i*) al treilea, al cincilea.**2. În locul punctelor de suspensie utilizați numeralele corespunzătoare:**

De ex.: Duo et duo sunt quattuor. Tria de undecim sunt octo.

- a. 1. Duo de quattuor sunt...   2. Unum et septem sunt...   3. Quinque et duo sunt...
4. Quattuor de novem sunt...

- b. 1. Septies bina sunt...   2. Quater quina sunt...
3. Novem et undecim sunt...   4. Octies bina sunt...
5. Quater terna sunt...   6. Duo quina sunt...

3. Declinați substantivele:

una puella, duo milites, trecenti homines

4. Indicați numeralele de la care au provenit următoarele cuvinte:

a unifica, unic; a dubla, dublu, duet; a tripla, triplu, trio, trilogie; pătrat; octavă; decan; decembrie; centimetru, centenar, cent.

5. Traduceți în limba română:

Unus rex Romam administrābat, sed regibus exactis duo consules rei publicae praeerant. Trium celebrium poetarum Romanorum elegias legere possumus: Sexti Propertii, Ablii Tibulli et Publii Ovidii Nasōnis. Quattuor sunt tempora anni: ver, aestas, autumnus, hiems. Quinque declinationes tibi iam notae sunt. Sex Virgines Vestales ignem in vestae templo custodiēbant. Septem reges Romāni erant: primus Romulus, septimus Tarquinius Superbus erat. Roma in septem montibus sita erat. Mensis Octōber a numero octo, mensis November a numero novem appellatur. Novem Musae erant. In manu quinque, in duabus manibus decem digitos habes.

Vocabular:

administra, -āre	- a governa, a conduce; a ajuta
exactus, -a, -um (part. perf. de la exigo, -ēre = a alunga)	
praesum, -esse, -fui - a fi înainte, a fi înfrunte, a comanda	
celeber, -bris, -bre, adj.- celebru; numeros; des frecventat	
elegia, -ae, f.	- elegie; muza elegiei
Propertius, -ii, m.	- poet elegiac latin (sec. I e.n.)
Tibullus, -i, m	- poet elegiac din epoca lui Augustus
Naso, -ōnis, m. - cognomen al poetului Ovidiu (sec. I e.n.)	
virgo, -inis, f.	- fată, fecioară; vestală
ignis, -is, m.	- foc, flacăra
vesta, -ae, f.	- (3.) templul zeiței Vesta
custodio, -īre	- a păzi, a apăra, a veghea
mensis, -is, m.	- lună (a anului)
manus, -us, f.	- mână
digitus, -i, m.	- deget

6. Redați prin lexeme latinești următoarele numere:

X, IV, XIX, XXV, XL, XLV, LXIX, LXXXII, XCII, CCCVIII, CD, DCVII, CMV, MCD, MMI, MDCCCXII, MCMXXXIX, MCMXL, MCMXLIV, MCMXCII, MMIII, MMXVII.

7. Memorizați maximele latinești:

Duōbus certantibus, tertius gaudet.

Cuvinte:

duo, duae, duo, num.	- doi, două
certo, -āre	- a lupta
gaudeo, -ēre	- a se bucura, a se înveseli

Tertium non datur.

tertius, -a, -um, num.	- al treilea
do, -āre	- a da

☐ Latina și Româna ☐

- **Cuvinte moștenite:** scribo, -ēre, scripsi (*a scrie*).
- **Cuvinte împrumutate:** gratia, -ae (*grație*), amor, -ōris (*amor*).
- **Gramatica.**

1. Numeralesle cardinale latine de la 1 la 10 s-au păstrat în română. De la 11 la 19 limba română are un sistem nou, format tot din elemente latine: *unsprezece* provine din *unum super decem* = unu peste zece. Numeralul *sută* e stăin (slav), dar *mie* provine din latină *mille*.

2. Numeralesle ordinale sunt de asemenea diferite de cele latine, fiind formate după un sistem nou, direct de la cardinale. Se păstrează numai *tertius* în cuvântul popular *anțărț* (*acum doi ani*). Numeralul *întâi* provine din adjectivul *antaneus* = care se află înainte (derivat din *ante* = înainte).

XXVI. *Lectio vicesima sexta*

26.0. *Adverbul (Adverbium)*

Adverbul este partea de vorbire neflexibilă, are forme variate pe care le găsim în dicționar și se utilizează în special pe lângă un verb, având funcția sintactică de circumstanțial.

Se formează prin două modalități: **sufixare** și **adverbializare**:

I. Prin sufixare: se formează de la tema genitivului singular al adjectivului la care atașăm:

a. sufixul **-e**, dacă adjectivul este de declinarea a II-a.

ex.: *latus* → *lat -i* → adv.: *late* = *pe o mare întindere*

longus → *long -i* → adv.: *longe* = *departe*

pulcher → *pulchr -i* → adv.: *pulchre* = *frumos*

b. sufixul **-īter**, dacă adjectivul este de declinarea a III-a.

ex.: *celer* → *celer -is* → adv.: *celerīter* = *repede*

similis → *simil -is* → adv.: *similīter* = *asemenea, asemănător*

c. sufixul **-er**, dacă adjectivul este de declinarea a III-a cu tema în **-nt-**:

ex.: *sapiens* → *sapient -is* → adv.: *sapienter* = *cu înțelepciune*

patiens → *patient -is* → adv.: *patienter* = *cu răbdare*

II. Prin adverbializare. În calitate de adverbe se întrebuițtează uneori cazul acuzativ sau ablativ al adjectivelor de genul neutru.

ex.: *multum* = *mult*

facile = *ușor*

raro = *rareori*

certo = *cu puțință, cert*

necessario = *necesar, în mod necesar*

- Se atestă și adverbe terminate în **-im**.

ex.: nominātim = *pe nume*

paulātim = *este puțin*

privātim = *în mod particular*

statim = *imediat*

Pe lângă adverbele semnalate mai sus, distingem și:

a. adverbe de **timp**: nunc (*acum*), hodie (*azi*), olim (*altă dată*), mane (*dimineața*), noctu (*noaptea*), interdiu (*ziua*), diu (*mult timp*) etc.

b. adverbe de **loc**: hic (*aici*), ibi (*acolo*), ubi (*unde*), inde (*de acolo*), eo (*acolo*) etc.

c. adverbe de **cantitate**: tantum (*atât*), quantum (*cât*), satis (*destul*), nimis (*prea mult*) etc.

26.1. Gradele de comparație ale adverbelor

a. Gradul comparativ coincide cu forma neutră a adjectivelor la gradul comparativ.

ex.: *latus*, comp. *latius* = *pe o întindere mai mare*

longus, comp. *longius* = *mai departe*

pulcher, comp. *pulchrius* = *mai frumos*

similis, comp. *similius* = *mai asemănător*

b. Gradul superlativ se obține de la superlativul adjectivului, substituindu-se terminația **-us** prin sufixul **-e**.

ex.: *latissimus*, adv. *latissime* = *pe o întindere foarte mare*

longissimus, adv. *longissime* = *foarte, cel mai departe*

pulcherrimus, adv. pulcherrime = *foarte, tare frumos*

simillimus, adv. simillime = *foarte, tare asemănător*

c. Se atestă și unele forme neregulate ale adverbelor la comparativ și superlativ:

comparativ	superlativ
bene (bene) → melius (<i>mai bine</i>)	optime (<i>foarte bine</i>)
male (rău) → peius (<i>mai rău</i>)	peissime (<i>foarte rău</i>)
multum (multe) → magis, plus (<i>mai mult</i>)	maxime (<i>foarte mult</i>)
parum (puțin) → minus (<i>mai puțin</i>)	minime (<i>foarte puțin</i>) etc.

Exerciții:

1. Formați adverbe de la adjectivele de mai jos. Utilizați-le la gradul comparativ și cel superlativ.

fortis, -e; brevis, -e; sapiens, -entis; acer, acris, acre; miser, -era, -erum

2. Determinați originea numelor proprii:

Beata, Benedict, Valentina, Victoria, Vitalia, Clementina, Constantin, Maxim, Felix, Reghina, Marina, Margareta, Natalia, Lilia, Iustina, Cezara, Antonina, Galina, Viorica, Violeta, Virginia, Silvia, Angela, Stela.

3. Traduceți în limba română:

1. Gaudeāmus iğitur	2. Ubi sunt qui ante nos
Iuvenes dum sumus	In mundo fuēre?
Post iucundam iuventūtem	Transeas ad supēros
Post molestam senectūtem	Transeas ad infēros
Nos habēbit humus	Hos si vis vidēre.

3. Vita nostra brevis est	4. Vivat Academia!
Brevi finiētur	Vivant professōres!
Venit mors velocīter	Vivat membrum quodlibet,
Rapit nos atrocīter	Vivant membra quaelibet,
Nemini parcētur	Semper sint in flore!

Vocabular:

gaudeo, -ēre	- a se bucura, a se înveseli
igītur, adv.	- așadar, deci, prin urmare
iuvenis, -e, adj.	- tânăr
iucundus, -a, -um, adj.	- plăcut
molestus, -a, -um, adj.	- greu, neplăcut
senectus, -ūtis, f.	- bătrânețe
humus, -i, f.	- pământ
transeo, -īre	- a trece, a traversa, a străbate
supērus, -a, -um, adj.	- care e sus, deasupra, ceresc (subst. la plur.) zei
infērus, -a, -um, adj.	- inferior, care e mai jos (dei inferi «zeii din infern»)
hic, haec, hoc, pron.	- acest, aceasta
volo, velle, volui	- a voi, a vrea (vis = praesens indicativi, pers. II singular - vrei)
brevis, -e, adj.	- scurt, mic
brevi, adv.	- curând, îndată
velocīter, adv.	- rapid, prompt
nemo, nemīnis, pron.	- nimeni
parco, -ēre	- a cruța
vivo, -ēre	- a trăi; a fi; a viețui

vivat (praesens coniunctivi activi, pers. III sing. =
trăiască, să trăiască)

membrum, -i, n. - *membru; parte dintr-un întreg*

qui, quae, quod, pron. (+ -libet) - *care, ce*

semper, adv. - *totdeauna, mereu*

sint (praesens coniunctivi al lui **esse, sum***, pers. III plural) - *să fiți*

flos, -oris, m. - *floare*

4. Memorizați maximele latinești:

Contraria contrariis curantur.

Cuvinte:

contrarius, -a, -um, adj. - *opus, contrar*

curo, -āre - *a vindeca*

Conditio sine qua non.

conditio, -ōnis, f. - *condiție*

sine, prep. - *fără*

qua, adv. - *într-un fel oarecare*

Ex nihilo nihil.

ex, prep. (cu Abl.) - *din, de la, de pe*

nihil, pron. - *nimic*

Ad Calendas Graecas.

calendae, -ārum, f, pl. - *calende (prima zi a lunii la romani)*

graecus, -a, -um, adj. - *grecesc, din Grecia*

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** interrōgo, -āre, -āvi (*a întreba*).
- **Cuvinte împrumutate:** tragoedia, -ae (*tragedie*), displiceo, -ēre, -ui (*a dispăcea*), de la *spongia, -ae*

provine *spongios* (cu structura buretelui, asemănător cu un burete).

XXVII. Lectio vicesima septima

27.0. Coniunctivus (Coniunctivul)

Coniunctivul este modul acțiunilor volitive și optative. Are 4 timpuri: **praesens et imperfectum**, formate din tema infectului și **perfectum et plusquamperfectum**, formate din tema perfectului.

27.0.1. Praesens coniunctivi activi et passivi

Se formează de la tema infectului prin atașarea sufixului **-e-** pentru verbele de conjugarea I și a sufixului **-a-** pentru verbele de conjugarea II-IV și a terminațiilor personale ale diatezei active și pasive, care sunt identice cu cele ale modului indicativ, cu excepția pers. I sing., la care se atestă terminația **-m** (la diateza activă) și **-r** (la diateza pasivă).

La conjugarea I vocala **-a** din temă se contopește cu sufixul **-e-** (a+e=ae=e): **para -e -m = parem**

Praesens coniunctivi activi

Model de conjugare

Conj.	I	II	III	IV
Tema	para +e = pare -	mone +a -	duc +a -	audi +a -
Singulāris				
1.	pare -m (eu) <i>să pregătesc</i>	mone -a -m (eu) <i>să îndemn</i>	duc -a -m (eu) <i>să duc</i>	audi -a -m (eu) <i>să aud</i>
2.	pare -s	mone -a -s	duc -a -s	audi -a -s
3.	pare -t	mone -a -t	duc -a -t	audi -a -t
Plurālis				

1.	parē -mus	mone -ā-mus	duc -ā-mus	audi -ā-mus
2.	parē -tis	mone -ā -tis	duc -ā -tis	audi -ā -tis
3.	pare -nt	mone -a -nt	duc -a -nt	audi -a -nt

Praesens coniunctīvi passīvi

Model de conjugare

Conj.	I	II	III	IV
Tema	para +e → pare -	mone +a -	duc +a -	audi +a -
Singulāris				
1.	pare -r (eu) <i>să fiu pregătit</i>	mone -ā-r (eu) <i>să fiu îndemnat</i>	duc -a-r (eu) <i>să fiu dus</i>	audi -a-r (eu) <i>să fiu auzit</i>
2.	parē-ris	mone -ā-ris	duc -ā-ris	audi -ā-ris
3.	parē-tur	mone -ā-tur	duc -ā-tur	audi -ā-tur
Plurālis				
1.	parē-mur	mone -ā-mur	duc -ā-mur	audi -ā-mur
2.	pare-mīni	mone -a-mīni	duc -a-mīni	audi -a-mīni
3.	pare-ntur	mone -a-ntur	duc -a-ntur	audi -a-ntur

Verbul esse

Sg. 1. sim (eu) *să fiu*

Pl. 1. simus

2. sis

2. sitis

3. sit

3. sint

27.1. Imperfectum coniunctīvi actīvi et passīvi

Se formează prin atașarea la tema infectului a sufixului **-re-** și a terminațiilor diatezei active și ale celei pasive. La verbele de conjugarea a III-a între temă și sufix intervine vocala de legătură **-e-**: duc -**ē**-re -m.

Imperfectum coniunctīvi actīvi

Model de conjugare

Conj.	I	II	III	IV
Tema	parā +re -	monē +re -	duc +ē +re -	audī +re -
Singulāris				
1.	para -re -m <i>(eu) aș pregăti</i>	mone -re -m <i>(eu)aș îndemna</i>	duc -ē -re -m <i>(eu) aș duce</i>	audi -re -m <i>(eu) aș auzi</i>
2.	para -re -s	mone -re -s	duc -ē -re -s	audi -re -s
3.	para -re -t	mone -re -t	duc -ē -re -t	audi -re -t
Plurālis				
1.	para -rē -mus	mone -rē -mus	duc -e -rē -mus	audi -rē -mus
2.	para -rē -tis	mone -rē -tis	duc -e -rē -tis	audi -rē -tis
3.	para -re -nt	mone -re -nt	duc -ē -re -nt	audi -re -nt

Imperfectum coniunctīvi passīvi

Model de conjugare

Conj.	I	II	m	IV
Tema	parā +re -	monē +re -	duc +ē +re -	audī +re -
Singulāris				
1.	para -re -r <i>(eu) aș fi pregătit</i>	mone -re -r <i>(eu) aș fi</i>	duc -ē -re -r <i>(eu) aș fi dus</i>	audi -re -r <i>(eu) aș fi auzit</i>
2.	para -rē -ris	îndemnat mone -	duc -ē -rē -ris	audi -rē -ris
3.	para -rē -tur	rē -ris mone -rē -tur	duc -e -rē -tur	audi -rē -tur
Plurālis				
1.	para -rē -mur	mone -rē -mur	duc -e -rē -mur	audi -rē -mur
2.	para -re -mīni	mone -re -mīni	duc -e -re -mīni	audi -re -mīni
3.	para -re -ntur	mone -re -ntur	duc -e -re -ntur	audi -re -ntur

Verbul esse

Sg. 1. essem (eu) *aș fi*

2. esses

3. esset

Pl. 1. essēmus

2. essētis

3. essent

N.B. 1. Într-o propoziție principală *conjunctivul prezent* exprimă:

a. îndemnul: *amēmus patriam = să (ne) iubim patria*

b. dorința: *valeas = să fii sănătos*

c. posibilitatea: *quis audiat? = cine (poate) să audă?*

d. deliberarea: *quid scribam? = ce să scriu?*
quia faciāmus? = ce să facem?

2. Conjunctivul imperfect exprimă:

a. posibilitatea sau delibrarea în trecut: *audiret = putea auzi; quis credēret? cine ar crede?;*

quid pararem? = ce putem pregăti? ce era să pregătesc?

b. dorința irealizabilă (greu realizabilă): *utīnam vidēret! = o, de-ar vedea!*

Exerciții:

1. Determinați conjunctivele și traduceți propozițiile de mai jos:

a. *Do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias.*

do, -āre - *a da*

facio, -ēre - *a face*

ut, conj. - *ca să*

b. *Si pecuniam do, ut rem accipiam, emptio - venditio est;*

sin autem rem do, ut rem accipiam, permutatio est.

si - *dacă*

sin autem	- <i>dacă, însă</i>
accipio, -ere	- <i>a primi</i>
emptio, -ōnis, f.	- <i>cumpărare</i>
venditio, -ōnis, f.	- <i>vânzare</i>
permutatio, -ōnis, f.	- <i>schimb</i>

2. Determinați următoarele forme verbale:

accipimus	accipias	acciperētis
accipiantur	accipiuntur	accipiebāmur
legitur	legētur	legerētur
legebātur	legātur	legimus

3. Conjugați la *praesens et imperfectum coniunctivi activi et passivi* verbele:

accuso, -āre, -āvi, -ātum = *a acuza, a învinui*

vinco, -ere, vici, victum = *a învinge, a ieși învingător*

vivo, -vĕre, -xi, -ctum = *a trăi, a viețui*

4. Traduceți în limba română:

Magistri et discipuli

Quaerat aliquis: „Quomodo igitur magister se dignum officio suo praebeat?” Parentis animum erga discipulos suos sumat. Ipse ne habeat vitia, nec ferat. Interrogantibus libenter respondeat et idoneis verbis.

Discipuli autem dictis magistri credant et docile sint. Emendati, non irascantur; laudati, gaudeant. Unitam semper patientes laboris sint!

Vocabular:

quaero, -ere, -sivi, -situm	- <i>a întreba</i>
aliquis, aliquid, pron.	- <i>cineva, ceva</i>
quomodo, adv.	- <i>cum</i>
officium, -ii, n.	- <i>îndatorire, misiune</i>
dignus, -a, -um, adj.	- <i>cinstit, corect, cu (Abl.) demn</i>

praebeo, -ēre, -ui, -ītum-	<i>a (se) dovedi, a prezenta, a înfățișa</i>
parens, ¹ -tis, m – f.	- <i>părinte</i>
parens, ² -tis, adj.	- <i>supus, ascultător</i>
erga, prep. (cu Acc.)	- <i>în față, față de, cu privire la</i>
animus, -i, m.	- <i>sentiment, suflet, spirit</i>
sumo, -ēre, -psi, -ptum	- <i>a lua, a alege, a se expune</i>
ipse, -a, -um, pron.	- <i>însuși, el însuși: în sine</i>
vitium, -ii, n.	- <i>cusur, viciu</i>
ne, conj.	- <i>să nu</i>
nec, neque, conj.	- <i>nici, și nu, și nici</i>
fero, ferre, tuli, latum	- <i>a suporta, a îngădui</i>
interrōgo, -āre, -āvi, -ātum	- <i>a întreba</i>
idoneus, -a, -um, adj.	- <i>potrivit</i>
verbum, -i, n.	- <i>cuvânt, vorbă</i>
autem, conj.	- <i>de asemenea, însăși, totuși</i>
dictum, -i, n.	- <i>vorbă</i>
docīlis, -e, adj.	- <i>priceput, instruit; docil, suplu</i>
emendatus, -a, -um (part. perf.), adj.	- <i>corectat</i>
irascor, -sci, iratus sum (dep.)	- <i>a se supăra</i>
gaudeo, -ēre, gavisus sum (semidep.)	- <i>a se bucura</i>
patiens, -ntis, adj. (+ Gen.)	- <i>răbdător, rezistent</i>
labor, -ōris, m.	- <i>muncă, trudă</i>

5. Determinați indicativul și conjunctivul, traduceți propozițiile;

Amāmus parentes.	- Amēmus parentes!
Spectāmus tabūlam.	- Spectēmus tabūlam!
Puēr librum legit.	- Puēr librum legat!
Puēri pilā (minge) ludunt (ludo, -ēre, -a juca)	- Puēri pilā ludant!

Magister puërum punit	- Magister puërum puniat!
Milïtes fortïter pignant	- Milïtes fortïter pugnent!
Semper sunt in flore	- Semper sint in flore.

6. Memorizați maximele latinești:

Amïcus cognoscitur amōre, more, ore, re.

Cuvinte:

cognosco, -ëre	- a cunoaște
amor, -ōris, m.	- prietenie, dragoste
mos, moris, m.	- nãrav, obicei, conduitã
os, oris, n.	- gurã, vorbã
res, rei, f.	- faptã, lucru; obiect
Semper honesta faciãmus!	
honestus, -a, -um, adj.	- cinstit, onest, grațios
Fiat lux!	
fio, fieri, factus sum	- a deveni, a fi făcut
lux, lucis, f.	- luminã, lumina zilei
Fiat justitia, pereat mundus.	
iustitia, -ae, f.	- justiție, dreptate
pereo, -ïre, -ïvi, -ïtum	- a pieri, a muri
mundus, -i, m.	- lume, univers

☐ Latina și Româna ☐

• **Cuvinte moștenite:** quaero, -ëre, quaesïvi (cu schimbare de sens *a cere*, în latinã *quaero, -ëre = a întreba, a căuta*), hostis, -is (cu sens schimbat *oaste*, în latinã *hostis, -is = dușman*),

• **Cuvinte împrumutate:** de la *vulnus, -ëris = ranã* derivã *vulnerabil* (care poate fi rãnit); de la *salvus, -a, -um = teafãr, sãnãtos* derivã *a salva*.

• **Gramatica.** Conjunctivul prezent s-a păstrat în românește, cu simplificări care-l apropie de indicativul prezent; numai persoanele a III-a singular și plural sunt deosebite: *laudet, laudent* > (*să*) *laude*; *dicat, dicant* > (*să*) *zică*. După cum se vede, româna adaugă conjunctivului conjuncția *să* (provenită din lat. *si*). Conjunctivul imperfect nu s-a menținut.

XXVIII. *Lectio duodetricesima*

28.0. *Verbele volo, nolo, malo*

Formele de bază:

volo, velle, volui = a voi

nolo, nolle, nolui = a nu voi < non volo

malo, malle, malui = a prefera < magis

volo „vreau mai mult”

Flexiunea acestor verbe este neregulată; toate sunt de conjugarea a III-a.

Timp	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	1. <i>volo nolo malo</i> 2. <i>vis non vis mavis</i> 2. <i>vult non vult mavult</i>	<i>velim nolim malim</i> <i>velis nolis malis</i> <i>velit nolit malit</i>
	1. <i>volūmus nolūmus malūmus</i> 2. <i>vultis non vultis mavultis</i> 3. <i>volunt nolunt malunt</i>	<i>velīmus nolīmus malīmus</i> <i>velītis nolītis malītis</i> <i>velint nolint malint</i>
Imperf.	1. <i>volēbam nolēbam malēbam</i> 2. <i>volēbas nolēbas malēbas</i> 3. <i>volēbat nolēbat malēbat</i> etc. etc. etc.	<i>vellem nollem mallem</i> <i>velles nolles malles</i> <i>vellet nollet mallet</i> etc. etc. etc.

Viitor	1. volam nolam malam 2. voles noles males 3. volet nolet malet etc. etc. etc.	
Perfect	1. volui nolui malui 2. voluisti noluisti maluisti 3. voluit noluit maluit etc. etc. etc.	voluēri noluērim maluērim voluēris noluēris maluēris voluērit noluērit maluērit etc. etc.
		plusquamperfectum regulat de la tema perfectului: nolu -isse -m, nolu -isse -s, nolu -isse -t etc.
Timp	Imperativ	Participiu
Prezent	numai: noli nolite	Prez. numai: volens nolens volentis nolentis
Viitor	nolīto nolīto nolitōte nolunto	Infinitiv Prez. velle nolle malle

28.1. Verbul *eo, ire, ivi, itum* «a merge»

Este un verb de conjugarea a IV-a. Are însă unele paradigme specifice, ca imperf. **-ibam**; viitor **-ibo, ibis**, etc.

Are rădăcina cu alternanță: **i** -înainte de consoană
e (i) - înainte de vocală

	Timpuri din tema prezentului			Timpuri din tema perfectului		
	Prezent	Imperfect	Viitor I	Perfect	Pl. Perfect	Viitor II

Indicat.	e-o i-s i-t i -mus i -tis i -unt	i - ba -m i - ba -s i - ba -t i - bā -mus i - bā -tis i - ba -nt	i - b - o i - bi -s i - bi -t i - bī -mus i -bī -tis i - bi - nt	i -(v) - i i -(v) -isti i - (v)-it i -(v) -īmus i -(v) -istis i -(v) -erunt	i -(v) -eram i -(v) -eras i -(v) -erat i -(v) -erāmus i -(v) -erātis i -(v) -erant	i-(v) -ero i -(v) -eris i -(v) -erit i -(v) -erīmus i -(v) -erītis i -(v) -erint
Conj.	e -a -m e -a -s e -a -t e -ā -mus e -ā -tis e -a -nt	i - re - m i - re - s i - re - t i -re - mus i -re - tis i - re - nt		i -(v) -erim i -(v) -eris i -(v) -erit i -(v) -erīmus i -(v) -erītis i -(v) -erint	i -(v) -issem i -(v) -isses i -(v) -isset i -(v) -issēmus i -(v) -issētis i -(v) -issent	
Imp.	i i -te		i -to i -to i - to - te e - u -nto			
Partic.	i -ens e -unt - is		i -tūrus, - a, -um etc.			
Infinit.	i -re		i - tūrum, -am, -um esse	i -(v) -isse		De la tema supinului: Acc. itum Abl. itu
Ger.	e- und - i e- und- o etc.					

N.B. a. Verbul **eo** are o serie de compuse ca :
ab-eo, abīre, abii, abītum (cu **ab**-) - a se îndepărta

ad-eo, adīre, adii, adītum (cu **ad**-) - *a se apropia*

ex-eo, exīre, exii, exītum (cu **ex**-) - *a ieși*

in-eo, inīre, inii, inītum (cu **in**-) - *a intra*

red-eo, redīre, redii, redītum (cu **re (d)** -) - *a reveni*

trans-eo, transīre, transii, transītum (cu **trans**-) - *a trece*

b. Verbele semnalate mai sus se conjugă după modelul verbului «eo».

Exerciții:

1. Determinați următoarele forme verbale:

volo, velim, volēbam, vellem, volam, volui
vult, velit, volēbat, vellet, volet, voluit
it, ibat, ivit, iverant, iverāmus, iverint

2. Analizați și traduceți:

vis, nolūmus, malunt, nolebātis, vultis,
mavultis, volet, nolent, voluisti, maluērant;

3. Traduceți în limba română:

Res publicā - res popūli est

Res publicā - res popūli est. Variāe sunt formae et status rerum publicārum. Gloriam rei publicāe exercītus defendit. Viri boni rem publicam amant, in rebus secundis et in rebus adversis rei publicāe auxilio sunt. Cives saepe de rebus publicis atque de rei publicāe commōdis disputant. Vir bonus nullum pericūlum pro re publicā, nullum incommōdum pro patria vitat. Fidem virōrum Romanōrum poētae saepe laudābant. Diēbus festis popūlus Romānus deis deabusque sacrificābat et pro re publicā deos orābat. Graeci et Romāni multos deos et multas deas colēbant, multis deis deabusque apud aras et in templis sacrificābant. In Foro Romāno rotundum

templum Vestae deae erant, ubi Virgīnes Vestāles ignem perpetuum custodiēbant; non procul Atrium Vestae erat, ubi Virgīnes Vestāles habitābant. Etiam matrōnae Romānae deābus sacrificābant et festa deārum celebrābant.

Vocabular:

popūlus, -i, m.	- <i>popor</i>
status, -us, m.	- <i>stare, situație; bunăstare</i>
exercitus, -us, m.	- <i>armată; infanterie</i>
defendo, -ēre, -di, -sum	- <i>a apăra, a proteja</i>
vir, -i, m.	- <i>bărbat, om matur</i>
auxilium, -ii, n.	- <i>ajutor, (la pl.) trupe (auxiliare)</i>
commodum, -i, n.	- <i>condiții bune, comoditate</i>
disputo, -āre	- <i>a discuta, a dezbate</i>
nullus, -a, -um, adj.	- <i>nici un, nici o</i>
incommodum, -i, n.	- <i>stare rea, neajuns, nenorocire</i>
vito, -āre	- <i>a evita, a se feri</i>
fides, -ei, f.	- <i>credință, fidelitate</i>
festus, -a, -um, adj.	- <i>de sărbătoare, public, solemn</i>
sacrifico, -āre	- <i>a sacrifica, a aduce jertfe</i>
oro, -āre	- <i>a vorbi, a spune, a ruga</i>
colo, -ēre	- <i>a cinsti (pe zei)</i>
ara, -ae, f.	- <i>altar</i>
templum, -i, n.	- <i>templu; loc deschis</i>
rotundus, -a, -um	- <i>rotund</i>
Virgīnes Vestāles	- <i>virginele, fecioarele vestale</i>
virgo, -inis, f.	- <i>fecioară, fată</i>
Vestālis, -is, f.	- <i>vestală (preoteasă a Vestei)</i>
ignis, -is, m.	- <i>foc, flacăară</i>

perpetuus, -a, -um, adj. - *continuu, neîntrerupt, veșnic,*
perpetuu

custodio, -īre, -īvi, -ītum - *a păzi, a veghea, a apăra*

atrium, -ii, n. - *atrium, camera de primire, sală*

habito, -āre - *a locui*

procul, adv. - *departe, de departe*

festum, -i, n. - *zi de sărbătoare, (la pl.) prosperitate*

celebro, -āre - *a celebra, a sărbători*

4. Determinați etimoanele cuvintelor:

voluntar, împărat, imperativ, imperator,

ambulanță, monument (mormînt/mormânt), manifest

N.B. Substantivul **monumentum** s-a moștenit în limba română: **mormânt/mormînt** (cu rotacizare, omiterea consoanei finale *-m*, a vocalei de durată scurtă *-ŭ* și închiderea vocalei *-e*: monumentum » morumentum » morumentu » mormînt); dar, totodată, circulă și forma, preluată pe cale de împrumut: **monument**.

5. Memorizați maximele latinești:

Repetitio est mater studiōrum.

Cuvinte:

repetitio, -ōnis, f. - *recapitulare, repetare*

studium, -ii, n. - *studiu, învățătură*

Volens - nolens.

Tantum sciēmus, quantum memoria tenebīmus.

tantum, adv. - *atât (de mult)*

quantum, adv. - *cât, cât de mult*

scio, -īre - *a ști*

teneo, -ēre - *a ține, a cuprinde*

Quantum scimus, gutta est, ignorāmus mare.

gutta, -ae, f. - *picătură*

ignoro, -āre - *a nu ști, a nu cunoaște*
 mare, -is, n. - *mare, apă de mare*

Primus inter pares.

par, -is, adj. - *egal, par*

Qui quaerit, reperit.

qui, quae, quod, pron. - *cine, care*

quaero, -ēre - *a căuta*

reperio, -īre - *a găsi*

Nemo iudex in propria causa.

nemo, -īnis, pron. - *nimeni*

iudex, -īcis, m. - *judcător, cenzor*

causa, -ae, f. - *cauză, proces;*

Periculōsum est et credēre et non credēre.

periculōsus, -a, -um, adj. - *primejdios, periculos*

credo, -ēre - *a încredința, a crede*

Nulla calamitas sola.

calamitas, -ātis, f. - *distrugere (a recoltei),
calamitate; nenorocire*

solus, -a, -um, adj. - *singular, unic, solitar*

Mendāces memōres esse debent.

mendax, -cis, adj. - *mincinos, înșelător*

memor, -ōris, adj. - *care are memorie bună*

debeo, -ēre - *a datora, a trebui*

In vivo.

vivus, -a, -um, adj. - *viu, (substantivat) principiu
viu; energic*

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** rogo, -āre, -āvi (*a ruga*).

- **Cuvinte împrumutate:** consul,-lis (*consul*), consensus,-us (*consens*), dictator,-ōris (*dictator*), restituo,-ēre,-ui (*a restitui*), unicus,-a,-um (*unic*), mandatum,-i (*mandat*), senatus,-us (*senat*).
- **Gramatica.** Verbul *volo* se păstrează în românește, dar într-o formă de conjugarea a II-a, *volēre* (format după perfectul *volui*, după analogie cu verbele regulate de conj. a II-a, de ex. *habēre*, căruia îi corespunde perfectul *habui*). Din infinitivul *volēre* provine *a vrea* (*vrere*), din imperfectul *volēbam* provine *vream*. Cu timpul în conjugarea verbului românesc a intervenit influența unui verb de origine slavă, *a voi* (astfel, *vream* este concurat de *voiam* etc.).

XXIX. Lectio undetricesima

29.0. Perfectum coniunctīvi actīvi

Se formează de la tema perfectului prin atașarea sufixului **-eri-** și desinențelor personale (aceleași ca la indicativul imperfect).

Conjugarea I *paro*, -āre

Singulāris	Plurālis
1. parav -ēri -m = <i>să fi pregătit</i>	1. parav -erī -mus
2. parav -ēri -s	2. parav -erī -tis
3. parav -ēri -t	3. parav -eri -nt

N.B. Verbele de conjugarea I-IV se conjugă după modelul verbului **paro**, **-āre**.

Verbul *esse*

Singulāris	Plurālis
1. fu- ēri -m	1. fu- erī -mus
2. fu- ēri -s	2. fu- erī -tis

3. fu **-ëri** -t3. fu **-eri**-nt

Conjunctivul perfect exprimă în propoziții principale:

a. posibilitatea: hoc scripsërit? = *să fi putut scrie aceasta?*

b. dorința: utinam huc venërit! = *de-ar fi venit încoace!*

c. interdicția (un ordin negativ), precedat de conjuncția **ne**:

ne hoc legëris = *să nu citești aceasta*

În majoritatea cazurilor, însă, conjunctivul perfect este utilizat în propozițiile subordonate.

29.1. Plusquamperfectum coniunctivi activi

Se formează de la tema perfectului prin atașarea sufixului **-isse-** și desinențelor personale (aceleași ca la imperfect).

Conjugarea I *paro, -äre*

Singuläris

Plurälis

1. parav -isse -m = <i>aș fi pregătit</i>	1. parav -issë -mus
2. parav -isse -s,	2. parav -issë -tis
3. parav -isse -t	3. parav -isse -nt

N.B. Verbele de conjugarea I-IV se conjugă după modelul verbului *paro, -äre*.

Verbul *esse*

Singuläris

Plurälis

1. fu -isse -m	1. fu -issë -mus
2. fu -isse -s	2. fu -issë -tis
3. fu -isse -t	3. fu -isse -nt

Conjunctivul mai mult ca perfect în propoziții principale (independente) exprimă:

a. dorința nerealizată, regretul: *utīham patientes fuissēmus!* = *o, de am fi fost răbdători!*

b. posibilitatea: *quomōdo audivissent?* = *cum ar fi putut auzi?*

Exerciții:

1. Formați conjunctivul perfect și mai mult ca perfect de la următoarele verbe, de conjugat:

habeo, -ēre, ui, -ītum; clamo, -āre, -āvi, -ātum;

accuso, -āre, -āvi, -ātum; vinco, -ēre, vici, victum.

2. Traduceți în limba latină:

a. el să fi învins, el ar fi învins, noi să fi învins, noi am fi învins;

b. eu să fi văzut, eu aș fi văzut; voi să fi rugat, voi ați fi rugat.

3. Traduceți în limba română:

Magistri et paedagōgi

Magistri et paedagōgi semper adulescentes monuērunt, ut parentes suos amārent et colērent. Sed legīmus adulescentes non semper senectūtem coluisse. Scriptōres tradunt Lacedāemōnem honestissimum domicilium senectūtis fuisse. Aliquando Athēnis in theātrum, ut ludos spectāret, vir quidam natu vēnit; locum tamen ei nemo dedit. In theātro etiam legāti Lacedaemonii erant; unus ex iis rogāvit, cur nemo seni locum dedisset, et collēgas admonuit, ut consurgērent et seni locum darent. Lacedaemōniis legātis ab Atheniensibus plausus est datus. Tum unus ex legātis interrogāvit, cur Athenienses id non fecissent primum; nam ostendērunt se scīre, quod rectum esset.

Vocabular:

adulescens, -tis, m - f și adj.	- tânăr, tânără
colo, -ere, -ui, cultum	- a ocroti, a cinsti, a îndrăgi
lego, -ere, legi, lectum	- a citi, a lua cunoștință
senectus, -ūtis, f.	- bătrânețe, (fig.) vechime
scriptor, -ōris, m.	- copist, scriitor
trado, -ere, -īdi, -ītum	- a transmite, a relata, a învăța
Lacedaemon, -ōnis, f.	- oraș celebru din Pelopones
domicilium, -ii, n.	- locuință, domiciliu
aliquando, adv.	- cândva, altă dată; odinioară
Athēnae, ārum, f, pl.	- Atena (oraș celebru în Atica)
ludus, -i, m.	- spectacol, joc, amuzament
specto, -āre	- a privi, a asista la un spectacol
quidam, quaedam, quoddam, pron.	- cineva, un oarecare
natu (Abl. sg. de la natus, -us)	- ca vârstă, prin naștere
tamen, adv.	- totuși, cu toate acestea
legātus, -i, m.	- sol, trimis, ambasador
senex, -nis, m - f și adj.	- bătrân, bătrână; vechi
collega, -ae, m.	- coleg, prieten, confrate
admoneo, -ēre, -ui, -ītum	- a îndemna, a stimula
consurgo, -ere, -rexi, -rectum	- a se scula, a se ridica împreună
ab, prep.	- de la, de, de lângă
plausus, -us, m.	- aplaudare, batere (din picioare)
Athēniensis, -e, adj.	- din Atena, (la pl.) atenieni.
ostendo, -ere, -di, -sum (-tum)	- a arăta, a vesti
primum, adv.	- mai întâi, de la început
rectum, -i, n.	- ceea ce e rațional, just, corect;

4. Memorizați maximele latinești:

Cum recte vivis, ne cures verba malorum.

Cuvinte:

recte, adv.	- drept, cinstit, corect
vivo, -ere	- a trăi, a viețui
verbum, -i, n.	- cuvânt, vorbă
curo, -are	- a avea grijă, a-i păsa
malus, -a, -um, adj.	- necinstit, rău, fals

Ne piscem natāre docuēris.

piscis, -is, m.	- pește
nato, -are	- a înota
doceo, -ere, -ui, -tum	- a învăța (pe cineva)

Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

nox, noctis, f.	- noapte
somnus, -i, m.	- somn
sine + Abl.	- fără de
lis, litis, f.	- proces, dezbatere (ceartă)

Aut Caesar, aut nihil!

aut, conj.	- sau
nihil, pron.	- nimic

Ave, Caesar, moritūri te salutant.

moritūrus, -a, -um (part. futur. de la morior = a muri)	
saluto, -are	- a saluta

Auri sacra fames.

aurum, -i, n.	- aur, obiect din aur
sacer, -cra, -crum, adj.	- sacru; sfânt; (fig.)blestemat
fames, -is, f.	- foame; dorință puternică, pasiune

Caecus non iudicat de colōre.

caecus, -a, -um, adj.	- orb
iudico, -are	- a judeca, a aprecia

color, -ōris, m.

- culoare, (fig.) nuanță

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** per (*pre, pe*), tunc (*a/tunc/i*), ripa,-ae (*rîpă/râpă*).
- **Cuvinte împrumutate:** popŭlus,-i (*popor*), trans = *peste, dincolo* (intră în compunerea numeroaselor cuvinte: *Transilvania* (țara dincolo de pădure), *transmite, transpune, transfera, transalpin, transforma etc.*).
- **Gramatica.** Conjunctivul perfect nu se păstrează în româna actuală (există în româna veche cu valoare de condițional). Conjunctivul mai mult ca perfect devine în românește indicativul mai mult ca perfect.

XXX. *Lectio tricesima*

30.0. *Verbele deponente (Verba deponentia)*

Unele verbe latine (circa 200), având forma diatezei pasive, păstrează sensul diatezei active. Astfel de verbe se numesc deponente. Aceste verbe au numai 3 forme de bază: **prezentul, perfectul și infinitivul (pasiv)**. Distingem 4 conjugări ale verbelor deponente.

Prez.   Inf.   Part.

Conj. I: recordor, recordāri, recordātus sum (*îmi amintesc, a-și aminti, mi-am amintit*)

Conj. II: vereor, verēri, verītus sum (*mă tem, a se teme, m-am temut*)

Conj. III: loquor, loqui, locūtus sum (*spun, a spune, ai spus*)

Conj. IV: partior, partīri partītus sum (*împart, a împărți, am împărțit*)

Conjugarea verbelor deponente la modul indicativ și conjunctiv este identică cu cea a verbelor obișnuite la diateza pasivă:

recordor - vezi conjugarea verbului **paror**

vereor - vezi conjugarea verbului **moneor**

loquor - vezi conjugarea verbului **ducor**

partior - vezi conjugarea verbului **audior**

30.1. Verbele semideponente (Verba semideponentia)

Verbele semideponente au diateza activă la timpurile formate de la tema infectului și se conjugă la diateza pasivă la timpurile formate analitic, având înțelesul activ la toate formele.

Conj. II audeo, audēre, ausus sum (*îndrăznesc, a îndrăzni, am îndrăznit*)

gaudeo, gaudēre, gavīsus sum (mă bucur, a se bucura, m-am bucurat)

soleo, solēre, solītus sum (obișnuiesc, a obișnui, m-am obișnuit)

Conj. III fido, fidēre, fīsus sum (*mă încredințez, a se încredința*)

diffido, diffidēre, diffīsus sum (nu am încredere, a nu avea încredere, nu am avut încredere)

N.B. Verbele deponente și semideponente nu au fost moștenite în limbile romanice, fiind substituite în latina târzie prin formele diatezei active.

Exerciții:

1. Determinați formele verbelor deponente și traduceți-le în limba română:

conor, -āri, -ātus sum (*a încerca*); conāris, conantur, conābar, conabāmur, conabēris, conabuntur;

sequor, sequi, secūtus sum (*a urma, a însoți*): sequēris, sequuntur, sequebāris, sequebāmur, sequētur.

2. Determinați rădăcina comună pentru fiecare grup de cuvinte:

loquor, eloquentia, colloquium;

nascor, natūra, natālis;

hortor, hortātio, hortatīvus;

patrior, patientia, passīvum;

3. Conjugați la praesens și perfectum indicativi verbele de mai jos:

regredior, -ēdi, -esus sum - *a se întoarce*

ingredior, -ēdi, -essus sum - *a merge, a înainta*

4. Traduceți în limba română:

De Croesi regis filio

Filius Croesi regis, cum iam adolescens esset, loqui tamen non potērat omnesque credēbant eum mutum iam futūrum esse. Aliquando urbs, in qua rex et filius eius erant, ab hostībūs capta est. Cum hostis, gladium tenens, Croesum petēret (nesciēbat enim illum regem esse), adolescens os aperuit, clamāre studens, et subīto clamāvit, ne vir iste Croesum regem necāret. Cum hostis verba eius audisset, gladium reduxit et rex vitā donātus est. Ex eo tempōre regis filius loqui iam potērat. Verba, quae prima dixit, haec sunt: «Homo! Rex Croesus est, ne necavēris eum!»

Vocabular:

Croesus, -i, m.

- *rege al Lidiei, renumit*

prin averea sa

cum, conj. (cu conjunctivul)	- <i>deși (introduce o concessivă)</i>
loquor, loqui, locūtus sum	- <i>a vorbi</i>
tamen, adv.	- <i>totuși, cu toate acestea</i>
possum, posse, potui	- <i>a putea</i>
mutus, -a, -um, adj.	- <i>mut, tăcut</i>
ab, prep. + Abl.	- <i>de, din, de la</i>
hostis, -is, m.	- <i>dușman, inamic</i>
captus, -a, -um (part. perf. și adj.)	- <i>prins, prizonier</i>
cum, conj.	- <i>când, tocmai când</i>
gladius, -ii, m. (gladium, -i, n)	- <i>sabie, spadă</i>
teneo, -ēre, -ui, tentum	- <i>a ține, a opri</i>
peto, -ēre, -īvi, -ītum	- <i>a lovi, a ataca</i>
nescio, -īre, -īvi, -ītum	- <i>a nu ști</i>
enim, conj.	- <i>căci; anume,</i>
ille, illa, illud, pron.	- <i>acela, cel, el; celălalt</i>
os, oris, n.	- <i>gură (bot, voce)</i>
aperio, -īre, -ui, -tum	- <i>a deschide</i>
studeo, -ēre, -ui	- <i>a se strădui, a căuta; a studia</i>
subitō, adv.	- <i>deodată, pe neașteptate</i>
iste, -a, -ud, pron.	- <i>acesta, aceasta</i>
neco, -āre, -āvi, -ātum	- <i>a omorî</i>
reduco, -ēre, -xi, -ctum	- <i>a repune, a retrage</i>
dono, -āre	- <i>a da, a dărui</i>
qui, quae, quod, pron.	- <i>care, ce</i>

5. Memorizați maximele latinești:

Cuiusvis hominis est errāre, nullius nisi insipientis in errore perseverāre. (Cicero)

Cuvinte:

quivis, quaevis, quodvis - *oricare, fiecare*

erro, -āre	- a greși, a rătăci
nullus, -a, -um, pron.	- nici un, nici o
nisi, conj.	- decât, afară de
insipiens, -tis, adj.	- fără judecată, prost
error, -ōris, m.	- nebunie, eroare
persevero, -āre	- a persevera, a stărui

Vina bibunt homīnes, animalia cetēra fontes.

vinum, -i, n.	- vin, băutură
bibo, -ēre, -i, -ītum	- a bea
cetērus, -a, -um, adj.	- care rămâne, celălalt
fons, -tis, m.	- izvor, fântână; (apă de la izvor)

Quidquid discis, tibi discis.

quidquid, pron.	- orice, tot; oricât
disco, -ēre	- a învăța
tu, tui, tibi, te, pron.	- tu, ție etc.

Salus rei publicae suprēma lex.

salus, -ūtis, f.	- sănătate, (fig.) fericire
------------------	-----------------------------

Unum castigābis, centum emendābis.

castigo, -āre	- a pedepsi, a acuza
centum, num.	- o sută
emendo, -āre	- a corecta, a îndrepta

Ibi victoria, ubi concordia.

victoria, -ae, f.	- victorie
concordia, -ae, f.	- înțelegere

Multos timēre debet, quem multi timent.

debeo, -ēre, -ui, -ītum	- a trebui, a datora
timeo, -ēre, -ui	- a se teme
multi, -ae, -a (pl. al lui multus = mult)	

• **Cuvinte moștenite:** magis (*mai*, adv.), aurum,-i (*aur*), virga,-ae (*vargă*).

• **Cuvinte împrumutate:** doctrīna,-ae (*doctrină*), cordis (*cord* = 1. anat. *inimă*; 2. *Cuțit* folosit în industria pielăriei pentru depilare), disciplīna,-ae (*disciplină*), din *elīgo,-ēre* derivă *elector* (*persoană care are dreptul să participe la o alegere*), *electoral*.

XXXI. Lectio tricesima prima

31.0. Perfectum coniunctīvi passīvi

Se formează pe cale analitică de la participium perfecti passīvi (particip. trecut) al verbului de conjugat și de la verbul «esse» la praesens coniunctīvi.

Conjugarea I *paro, -āre*

Singulāris

Plurālis

1. parātus, -a, -um sim   1. parāti, -ae, -a simus
(*eu*) *să fi fost pregătit*

2. parātus, -a, -um sis   2. parāti, -ae, -a sitis

3. parātus, -a, -um sit   3. parāti, -ae, -a sint

N.B. Verbele de conjugarea I-IV se conjugă după modelul verbului **paro, -āre**.

31.1. Plusquamperfectum coniunctīvi passīvi

Se formează la fel pe cale analitică de la participium perfecti passīvi al verbului de conjugat și de la verbul «esse» la imperfectum coniunctīvi.

Conjugarea I *paro, -āre*

Singulāris

Plurālis

1. parātus, -a,-um essem   1. parāti, -ae, -a essemus
(*eu*) *aș fi fost pregătit*

2. parātus, -a, -um esses   2. parāti, -ae, -a essetis

3. parātus, -a, -um esset   3. parati, -ae, -a essent

N.B. Verbele de conjugarea I-IV se conjugă după modelul verbului **paro, -āre**.

Exerciții:

1. Formați conjunctivul perfect și mai mult ca perfect de la următoarele verbe, conjugăți:

clamo, -āre, -āvi	- a striga
vinco, vincere, vīci, victum	- a învinge
vindico, -āre	- a revendica, a cere prin justiție
deporto, -āre	- a duce, a purta; a deporta

2. Determinați formele verbelor:

- a. legit, legitur, legebat, legebantur, legatur, lectus est, lectus sit, lectus erat, lectus esset, lectus erit.
- b. amat, amatur, amābat, amabantur, amēmur, amēmus, amarētur, amātus est, amātus erit, amātus sit, amātus esset, amātus erat.

3. Traduceți în limba română

De Xanthippe, Socrātis uxōre

Scriptōres narrant Xanthippam, Socrātis uxōrem, muliērem morōsam et iurgiōsam fuisse. Alcibiādes rogāvit Socratem, cur tam acerbam et iurgiōsam muliērem domo non expellēret. «Quoniam, - inquit Socrates, - cum illam domi patiar, possum quoque ceterōrum homīnum iras et iniurias facilius tolerāre». Aliquando Socrates, ut Xanthippae rixam fugēret,

domum relīquit et ante fores consēdit. Tum mulier, quiēte viri irritāta, de fenestra aquā immunda virum perfūdīt: «Nonne dicēbam, - inquit philosophus, - tantum tonītrum pluviam secutūram esse?»

Vocabular

Xanthippe, - es, f (Acc. Xanthippen = Xanthippam) -
soția lui Socrates

uxor, - ōris, f.	- soție, femeie
mulier, -ēris, f.	- femeie, soție
morosus, -a, -um, adj.	- morocănos, ursuz, dificil
iurgiōsus, -a, -um, adj.	- certăreț
Alcibiades, -is, m.	- Alcipiade, general atenian din sec. al V-ea î.e.n.
tam, adv.	- atât de, așa de
acerbus, -a, -um, adj.	- acru, crud, nemilos
expello, -ēre, -ūli, -ulsum	- a alunga, a respinge
quoniam, conj.	- pentru că
patior, pati, passus sum	- a suferi, a îndura, a răbda
ira, -ae, f.	- mânie, dușmănie
iniuria, -ae, f.	- nedreptate, jignire
facīle, adv.	- cu ușurință, cu siguranță
tolero, -āre	- a suporta, a îndura, a rezista
rixa, -ae, f.	- ceartă, neînțelegere
relinquo, -ēre, -īqui, -ictum	- a lăsa, a părăsi
fores, -ium, f, pl.	- ușă, poartă
consido, -ēre, -ēdi, -essum	- a se așeza
quietus, -a, -um (part. perf.), adj.	- calm, pașnic
irrito, -āre	- a provoca, a mânia
immundus, -a, -um, adj.	- murdar
perfuno, -ēre, -ūdi, -usum	- a uda, a stropi

nonne, adv.	- oare nu? nu-i așa că?
tantus, -a, -um, adj.	- așa de mare, așa de mult
tonitrus, -us, m.	- tunet
pluvia, -ae, f.	- ploaie, furtuna
sequor, sequi, secutus sum	- a urma, a însoți

4. Găsiți etimoanele latinești ale cuvintelor de mai jos:

consens, mandat, dictator, a restitui, rigoare,
elegant, gheață, glaciație, glacial, glaciuar.

5. Memorizați maximele latinești:

Laudabēris, si homo probus eris.

Cuvinte:

probus, -a, -um, adj. - bun, cinstit

Memoria minuītur, nisi eam exerceas.

minuo, -ēre, -ui, -ūtum - a slăbi

exerceo, -ēre, -ui, -ītum - a practica, a exersa

☐ Latina și Româna ☐

• **Cuvinte moștenite:** canis, -is (*câine*), tingo, -ēre, -nxi, -nctum (*a (în)tinge*), panis, -is (*pâine*), vivus, -a, -um (*viu*).

• **Cuvinte împrumutate:** maleficus, -a, -um (*malefic*), remedium, -ii (*remediu*), devōro, -āre, -āvi, -ātum (*a devora*), culpa, -ae (*culpă*), praemium, -ii (*premiu*).

XXXII. Lectio tricesima secunda

32.0. Verbele compuse cu sum, esse, fui

În limba latină pot fi formate verbe compuse cu ajutorul prefixelor de la verbul "esse".

sum, esse, fui - a fi

absum, abesse, a(b)fui - a lipsi, a fi departe

adsum, adesse, adfui	- a fi de față
desum, deesse, defui	- a absenta, a lipsi
inum, inesse, infui	- a fi înăuntru
intersum, interesse, interfui <i>mijloc</i>	- a lua parte, a fi la
praesum, praesesse, praefui	- a fi în frunte
prosum, prodesse, profui	- a fi de folos
(înaintea consoanei prefixul pierde "d": pro(d)sum → prosum)	
subsum, subesse, subfui	- a se afla sub
supersum, superesse, superfui	- a rămâne

32.1. Verbul *possum, posse, potui*

Verbul **sum, esse, fui** are un compus, care, la conjugare prezintă câteva modificări de ordin fonetic: verbul **possum, posse, potui** (*a putea, a fi în stare*). El este alcătuit din prefixul **pot** - și verbul **sum**.

a. pot - trece în **pos** - înaintea lui **-s**: **pos** -sum

b. pot - rămâne neschimbat înaintea vocalei: **pot** - es, **pot** -est etc.

c. tema perfectului este potu - (în loc de **pot -fu-**)

Praesens indicatīvi

Singulāris	Plurālis
1. pos -sum (<i>eu</i>) <i>pot</i>	1. pos -sumus
2. pot-es	2. pot-estis
3. pot -est	3. pos -sunt

Imperfectum indicatīvi

1. pot -eram (<i>eu</i>) <i>puteam</i>	1. pot-erāmus
2. pot -eras	2. pot -erātis
3. pot-erat	3. pot-erant

Futurum I: pot -ero (*voi putea*)

Perfectum indicativi: potu -i (*am putut*)

Plusquamperfectum indicativi: potu -eram

Futurum II: potu -ĕro

Praesens coniunctivi: pos -sim

Imperfectum coniunctivi: pos -sem

Participium praesentis

praesens, Gen. - praesentis	- <i>prezent, de față</i>
absens, absentis	- <i>absent, care lipsește</i>
potens, potentis	- <i>puternic, care poate</i>

N.B. a. Verbele semnalate la 32.0. se conjugă ca și verbul *esse*, cu excepția verbului *prosum*, *prodesse*, *profui*: ex.: *pro -sum*, *prod -est* etc.

- b. 1.** Prepoziția "**ad**" arată apropierea de ceva
- 2.** Prepoziția "**de**" arată despărțirea de ceva
- 3.** Prepoziția "**in**" arată locul, direcția
- 4.** Prepoziția "**ab**" arată îndepărtarea de ceva

Exerciții:

- 1.** Conjugăți la timpurile infectului verbele:
absum, abesse, a (b)fui; insum, inesse, infui
- 2.** Conjugăți verbul *possum*, *posse*, *potui* la timpurile infectului și perfectului
- 3.** Traduceți în limba română:

Vir bonus et honestus

Si vir bonus et honestus Alexandria Rhodum
magnam frumenti copiam advexerit in inopia et fame et

summa annōnae caritāte, si vir idem sciat mercatōres multos frumentum proxīmis diēbus Rhodum advectūros esse, debeat id Rhodiis dicere, an silentio suum frumentum quam plurīmo vendere? Philosophus quidam respondit: si vir honestus sit et id facere turpe iudicet, frumentum suum non vendat, priusquam alii mercatōres venērint.

Vocabular:

Alexandrea, -ae, f.	- Alexandria (oraș din Egipt)
Rhodos (Rhodus), -is, f.	- insulă și oraș în Marea Egee
frumentum, -i, n.	- grâu, cereale
copia, -ae, f.	- provizii, alimente; bogăție
adveho, -ēre, -exi, -ectum	- a aduce, a importa
inopia, -ae, f.	- lipsă, sărăcie
fames, -is, f.	- foame, foamete, sărăcie
sumus, -a, -um (superl. al lui superus)	- cel mai înalt
annona, -ae, f.	- recolta unui an, provizii
caritas, -ātis, f.	- scumpete, preț ridicat
mercator, -ōris, m.	- negustor
proxīmus, -a, -um, adj.	- cel mai apropiat
debeo, -ēre, -ui, -ītum	- a datora, a trebui
Rhodium, -a, -um (la pl.)	- locuitori ai Rodosului
an, conj.	- sau; oare
silens, -tis «II adj.»	- tăcut, liniștit
silentium, -ii, n.	- liniște, tăcere
plurīmus, -a, -um, (superl. al lui multus = mult)	
vendo, -ēre, -īdi, -ītum	- a vinde
quidam, quaedam, quoddam, pron.	- cineva, un oarecare
respondeo, -ēre, -di, -sum	- a răspunde
turpis, -e, adj.	- urât, murdar

iudico, -āre - *a decide, a judeca, a da o sentință*
 priusquam (prius... quam) conj. - *înainte (să) de a*
 aluis, -a, -um, adj., pron. - *altul, un altul*
 venio, -īre, veni, ventum - *a veni*

4. Traduceți în latină propozițiile:

1. În zilele de sărbătoare romanii împodobeau templele.
2. În cărțile poezilor noștri putem găsi multe fabule.
3. Republica romană a fost puternică.
4. Noi în școală învățăm Limba latină și limba română, deoarece iubim științele.
5. Poeții descriu istoria patriei noastre și cântă gloria strămoșilor.
6. Copiii citesc cărțile poezilor.

5. Memorizați maximele latinești:

Amīcos res secundae parant, adversae probant.

Cuvinte:

res secundae - *împrejurări favorabile, fericire*
 res adversae - *nenorocire*
 probo, -āre - *a controla, a aprecia*

Amīcus certus in re incerta cernitur.

certus, -a, -um, adj - *sigur, cinstit, cert*
 incertus, -a, -um, adj. - *nesigur, primejdios*
 cerno, -ēre, crevi, cretum - *a observa, a fi recunoscut*

Dixi et animum levāvi.

dico, -ēre, -xi, -ctum - *a zice, a vorbi*
 animus, -i, -m. - *spirit, inimă*
 levo, -āre - *a ușura, a elibera*

Et gaudium et solatium in litteris.

gaudium, -ii, n.	- bucurie
solatium, -ii, n.	- mângâiere
littera, -ae, f.	- știință; literă

Faber est suae quisque fortunae.

faber, -bri, m.	- meșter, tâmplar
quisque, quaeque, quodque, pron.	- fiecare
fortuna, -ae, f.	- soartă, destin

Feci quod potui, faciant meliora potentes.

facio, -ere, feci, factum	- a face
possum, posse, potui	- a putea
melior (comp. al lui bonus «bun, bine»)	
potens, -tis, adj.-care poate, care e în stare, puternic	

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** din familia lui *cavus, -a, -um* (*adânc*) provine diminutivul *cavula* (*gaură*).
- **Cuvinte împrumutate:** *superfluus, -a, -um* (*superfluu*), *demonstro, -are, -avi, -atum* (*a demonstra*), *natūra, -ae* (*natură*).

XXXIII. Lectio trecesima tertia

33.0. Infinitivul (Infinitivus)

Este un substantiv verbal ce denumește o acțiune sau o stare. Limba latină are 6 infinitive: infinitivul prezent, perfect și viitor pentru diatezele pasivă și activă. Infinitivul prezent se utilizează ca și în limba română. Infinitivul perfect și viitor se întâlnesc în unele construcții specifice pentru limba latină.

Timp. Diateza	Infinitivus praesentis	Infinitivus Perfecti	Infinitivus futūri
activum	I parāre II monēre III ducēre IV audīre	paravisse monuisse duxisse audivisse	paratūrus, -a, -um monitūrus, -a, -um ductūrus, -a, -um auditūrus, -a, -um } esse
<i>se formează</i>	<i>T. infect. + re</i>	<i>T. perfect + isse</i>	<i>Part. futuri + esse</i>
passivum	I. parāri II. monēri III. duci IV. audīri	paratus, -a, -um monitus, -a, -um ductus, -a, -um auditus, -a, -um } esse	paratum monitum ductum auditum } + iri
<i>se formează</i>	<i>T. infect. + ri + i (c. III)</i>	<i>Part. perf + esse</i>	<i>Supinum + iri</i>

N.B. a. iri - infinitivus praes. pass. de la verbul **eo, ii, itum, ire** "a merge", care imprimă în cadrul infinitivului ideea timpului viitor.

b. Verbul sum, esse, fui are 3 infinitive

1. prezent - **esse**   «a fi»
2. perfect - **fuisse**   «a fi fost»
3. viitor - **futūrus, -a, -um esse** «va fi»
(pl.) **-i, -ae, -a**

sau forma prescurtată **fore**

33.1. Verbul fio, fieri, factus sum «a deveni»

Este un verb semideponent și se conjugă ca verbele de conjugarea a IV cu unele deosebiri. Are două teme: **fi** - și **fact** -.

mod timp.	indicativi		coniunctivi	
prezent.	1. fio 2. fis 3. fit	1.- 2.- 3. fiunt	1. fiam 2. fias 3. fiat	1. fiāmus 2. fiātis 3. fiant
imperfect.	1. fiēbam 2. fiēbas 1. fiēbat	1. fiebāmus 2. fiebātis 3. fiebant	1. fiērem 2. fieres 1. fieret	1. fierēmus 2. fierētis 3. fierent
futur. I	1. fiām 2. fies 1. fiet	1. fiēmus 2. fiētis 3. fient	imperativus	
			Sg. fi	Pl. fite

Exerciții:

1. Care va fi infinitivul perfect și viitor (la diateza activă și pasivă) al verbelor de mai jos:

laudo, -āre	- a lăuda
doceo, -ēre, -ui, -tum	- a învăța (pe cineva)
mitto, -ēre, mīsi, missum	- a trimite, a îndruma
capio, capere, cēpi, captum	- a lua, a prinde, a cuceri
finio, -īre, -īvi, -ītum	- a limita, a înceta

2. Conjuțați verbele de mai jos la timpurile modului indicativ, conjunctiv formate de la tema infectului:

nomino, -āre, -āvi, -ātum	- (a numi, a chema)
scribo, -ere, -psi, -ptum	- (a desena, a grava; a scrie)
debeo, -ere, -ui, -ītum	- (a datora, a trebui)

3. Traduceți în limba română:

De servo domīni dictis obtemperanti

Marcus Puppius Piso, orător Romānus, servis suis praecepērat, ut tacērent et tantum ad interrogāta respondērent. Aliquando Piso, cum convivium apparāre instituisset, servum ad amīcos suos misit, ut eos ad cenam invitāret; quos inter et Clodius erat. Cum hora cenae instaret et solus Clodius abesset, Piso eundem servum aliquotiens misit, ut vidēret, veniret -ne Clodius.

Denīque Piso servum interrogāvit: "Num forte Clodium non invitavisti?" "Invitāvi", - respondit servus. "Cur ergo non vēnit?" "Quia dixit se non ventūrum esse". Tum Piso servum interrogāvit, cur id statim non dixisset. At servus: "Quia non sum a te interrogātus" («Quia id me non interrogavisti»).

Vocabular:

obtempero, -āre	- a asculta, a se conforma, a ceda
dictum, -i, n.	- cuvânt, poruncă, ordin
Piso, -ōnis, m.	- consul, orator și istoric roman
praecipio, -ipēre, -ēpī, -eptum	- a sfătui, a ordona, a porunci
tantum, adv.	- doar, numai; în așa măsură
interrogo, -āre	- a întreba
convivium, -ii, n.	- ospăț, banchet
apparo, -āre	- a pregăti
instituo, -uēre, -ui, -utum	- a fixa, a stabili, a institui
mitto, mittēre, mīsi, missum	- a trimite, a îndrepta
invito, -āre	- a invita, a pofti, a găzdui
hora, -ae, f.	- ora, timp, perioadă
insto, -āre	- a fi aproape
solus, -a, -um, adj.	- unic, singur, luat aparte

idem, eadem, idem, pron.	- <i>același, aceeași</i>
aliquotiens, adv.	- <i>de câteva ori; uneori</i>
denique, adv.	- <i>apoi, până la urmă, în sfârșit</i>
num, adv.	- <i>oare? (introduce prop. interrog.)</i>
forte, adv.	- <i>din întâmplare; poate</i>
cur, adv.	- <i>de ce? din ce cauză?</i>
ergo, conj.	- <i>deci, prin urmare, astfel</i>
quia, conj.	- <i>căci, fiindcă</i>
venio, -ire, veni, ventum	- <i>a veni; a se apropia</i>
statim, -adv.	- <i>de îndată, pe loc</i>

4. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

negoț; fragil; ochi, ocular, oculist; albie; țară,
subteran, teritoriu, teritorial, varietate; rațiune.

5. Traduceți în limba latină:

- Poeții împodobesc istoria patriei cu fabule.
- Grecii și romanii împodobeau cu statui nu numai templele, ci și locuințele.
- Partea de sud a Italiei se numea în antichitate Magna Graecia.
- Romanii de cele mai multe ori își ardeau morții.
- Poporul nostru și-a iubit, își iubește și își va iubi patria.

6. Memorizați maximele latinești:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas. (Vergilius)	
felix, -icis, adj.	- <i>fericit</i>
possum, posse, potui	- <i>a putea</i>
res, -ei, f.	- <i>lucru, obiect</i>

cognosco, -ĕre, -ōvi, -itum	- a cunoaște
causa, -ae, f.	- cauza, legătura
Gaudia principium nostri sunt saepe dolōris. (Ovidius)	
gaudium, -ii, n.	- satisfacție, bucurie
principium, -ii, n.	- început
dolor, -ōris, n.	- durere, suferință
Haud semper errat fama.	
haud, adv.	- nu, deloc
erro, -āre	- a greși, a (se) rătăci
fama, -ae, f.	- zvon; noutate
Homīnes, dum docent, discut.	
homo, -īnis, m.	- om; bărbat
dum, conj.	- în timp ce; cât timp
doceo, -ĕre	- a învăța (pe cineva)
disco, -ĕre	- a învăța (pentru sine)
Hostium munĕra - non munĕra.	
hostis, -is, m.	- dușman, inamic
munus, -ĕris, n.	- dar

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** glacies,-ei (*gheață*), ver, veris (cu sens și flexiune schimbată - *vară*), clarus,-a,-um (*chiar*; în expresia *apă chioară*, deformare de la *apă chiară* = *apă limpede, curată*), nox, noctis (*noapte*), facies,-ei (*față*).

● **Cuvinte împrumutate:** cedo,-ĕre (*a ceda*), rigor,-ōris (*rigoare*), elĕgans,-ntis (*elegant*), clarus,-a,-um (*clar*).

SINTAXĂ

XXXIV. Lectio tricesima quarta**34.0. Accusativus cum infinitivo**

Este o construcție, specifică limbii latine, prin intermediul căreia se exprimă o propoziție completivă. Este alcătuită din 2 componente: *un substantiv (sau pronume) la cazul acuzativ*, care îndeplinește funcția subiectului logic și un *verb la infinitiv*, care îndeplinește funcția predicatului și se acordă cu substantivul (sau pronumele) în număr (gen și caz).

Construcția în cauză devine mai ușor inteligibilă dacă o comparăm cu **Accusativus duplex**, care include un dublu complement în acuzativ:

De comparat:

Acc. duplex: Tullia Iuliam amīcam bonam dicit.

Tullia o numește (consideră) pe Iulia prietenă (amică) bună.

Acc. cum inf.: Tullia Iuliam bonam amīcam esse dicit.

Tullia zice că Iulia este o prietenă bună.

Lesne observăm că **Acc. cum inf.** se deosebește de **Acc. duplex** numai prin prezența verbului la infinitiv (în cazul de față - verbul = *esse*).

N.B. Pentru a traduce o propoziție cu construcția Acc. cum inf. este necesar:

1. Să găsim subiectul (dacă-i exprimat) și predicatul din propoziția regentă.

2. Să adăugăm după predicat conjuncția "că" ("ca să") absentă în textul latin.
3. Să tratăm substantivul (sau pronumele) la acuzativ ca subiect (la Nominativ), iar verbul la infinitiv - ca predicat al propoziției complete (la timpul și diateza respectivă).

Pentru a urmări schimbările ce au loc cu conjuncția "ca" ("ca să"), vom începe analiza de la traducerea din română în latină:

De comparat:

Marcus merge la școală.

Marcus in scholam propërat.

Eu văd că Marcus merge la școală.

Video Marcum in scholam properare.

Din latină în română:

Catilinam hostem partiae esse Cicëro dixit.

Traducerea:

1. Quis dixit? Cicero dixit = *Cicero a zis*.
2. După predicat adăugăm conjuncția "că": Cicero a zis că...
3. Traducem construcția **Acc. cum inf.**: Catilinam hostem esse - substantivul la acuzativ va fi subiect al propoziției complete (Catilina), predicatul - compus: hostem esse (*este dușman*)

Prin urmare: *Cicero a zis că Catilina este dușman al patriei.*

Acuzativus cum infinitivo se utilizează după verbele care exprimă:

- a. procesul vorbirii: dicere (*a zice*), respondere (*a răspunde*), narrare

(*a povesti*), appellāre (*a numi*) etc. Astfel de verbe se numesc **verba dicendi**;

b. procesul gândirii: scīre (*a ști*), intellegēre (*a înțelege*), putāre (*a socoti*), credēre (*a crede*) etc. Astfel de verbe se numesc **verba putandi**;

c. o simțire: sentīre (*a simți*), audīre (*a auzi*), vidēre (*a vedea*), gaudēre (*a se bucura*), dolēre (*a dura, a simți o durere*) etc. Astfel de verbe se numesc **verba sentiendi**

d. o dorință sau acte de voință: velle (*a vrea*), nolle (*a nu vrea*), malle (*a prefera*), sperāre (*a spera*), sinēre (*a permite, a da voie*), iubēre (*a porunci*) etc. Astfel de verbe se numesc **verba voluntatis**.

Construcția în cauză la fel se mai utilizează și după unele expresii cu sens impersonal:

iustum est	- este drept
constat	- este știut
decet	- se cade
fama est	- se spune
fas est	- este permis
necesse (necessarium) est	- este necesar
notum est	- este obișnuit, se obișnuiește
verum est	- este adevărat
etc.	

N.B. Timpurile infinitivului sunt cele cerute de sensul frazei: *infinitivul prezent* — pentru o acțiune prezentă (concomitentă cu acțiunea verbului din propoziția regentă), *infinitivul perfect* — pentru o acțiune trecută și

infinitivul viitor — pentru o acțiune care rămâne de efectuat.

De exemplu:

1 . Praesens

- a. Scimus magistrum discipulum bonum laudare.
Noi știm că învățătorul laudă discipolul bun.
- b. Scimus magistram discipulum bonum laudare.
Noi știm că învățătoarea laudă discipolul bun.
- c. Scimus magistros discipulum bonum laudare.
Noi știm că învățătorii laudă discipolul bun.

2. Perfectum

- a. Scimus magistrum discipulum laudavisse.
Noi știm că învățătorul a lăudat discipolul bun.
- b. Scimus magistram discipulum bonum laudavisse.
Noi știm că învățătoarea a lăudat discipolul bun.
- c. Scimus magistros discipulum bonum laudavisse.
Noi știm că învățătorii au lăudat discipolul bun.

3. Futurum

- a. Scimus magistrum discipulum bonum laudatūrum
esse.
Noi știm că învățătorul va lăuda discipolul bun.
- b. Scimus magistram discipulum bonum laudatūram
esse.
Noi știm că învățătoarea va lăuda discipolul bun.

c. Scimus magistros discipulum bonum laudatūros esse.

Noi știm că învățătorii vor lăuda discipolul bun.

Atunci când subiectul este același cu al propoziției regente, se folosește acuzativul pronumelui personal (pers. 1 și a 2-a) sau reflexiv; numele predicativ, acordat cu subiectul, este de asemenea la acuzativ:

a. Scio me felīcem esse = *știi că sunt fericit.*

b. Scis te felīcem esse = *știi că ești fericit.*

c. Scit se felīcem esse = *știe că este fericit.*

Exerciții:

1. Utilizați infinitivul perfect și cel viitor în următoarele propoziții:

a. Video puërum librum pulchrum legere

b. Scio amicitiam vitam nostram ornare

c. Verum est Romānos Galos superare

d. Notum est pueros in schola littēras discere

2. Traduceți în limba latină, utilizând construcția sintactică *Accusativus cum infinitivo*:

a. Se zice că romanii considerau soarta a fi oarbă

b. E necesar ca elevul să indice pe hartă insulele situate între Italia și Grecia.

c. Părinții speră că copiii lor vor învăța bine.

d. Tu crezi că ești cel mai bun.

3. Traduceți în limba română:

De Ennio poēta et de Nasīca

Nasīca aliquando Ennim poētam visitātum venit. Cui ancilla dixit domīnum domi non esse et sero domum ventūrum esse. Sed Nasīca ei non credīdit, nam sensit Ennium domi esse. Postridie poēta Nasīcam visitātum venit et ostiarium rogāvit: "Est-ne domi domīnus tuus?" Tum Nasica, qui domi erat, clamāvit se domi non esse. Tum Ennius: "Credis me vocem tuam non cognoscere?" At Nasīca: "Ego ancillae tuae credīdi, et tu mihi ipsi non credis me domi non esse?"

Vocabular:

Ennius, -ii, m.	- poet latin (sec. III-II î. Chr.)
Nasīca, -ae, m.	- cognomen al lui Scipio (o ramură a ginții Cornelia), vărul primului African (care în 203 î. Chr. învinge pe Hannibal la Iama)
sero, adv.	- seara, târziu; foarte târziu
venio, -īre, veni, ventum	- a veni; a sosi
sentio, -tīre, -si, -sum	- a simți, a înțelege
postridie, adv.	- a doua zi, mâine dimineața
ostiarus, -ii, m.	- portar
rogo, -āre	- a întreba, a se informa
cognosco, -ēre	- a cunoaște, a recunoaște
ancilla, -ae, f.	- sclavă, slujnică, cea care servește
ipse, -a, -um, pron.	- însuși, el (însuși), ea (însăși)

4. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

erudiție, erudit; elocvență, elocvent;
incurabil; veteran; sănătate; moale; cină;
dietă;

5. Memorizați maximele latinești:

Littēra scripta manet.

Cuvinte:

littēra, -ae, f.	- literă; știință
scribo, -ere	- a scrie
maneo, -ere	- a rămâne
Litterārum radīces amārae, fructus dulces sunt.	
littēra, ae, f.	- învățătură, știință
radix, -īcis, f.	- rădăcină
amārus, -a, -um, adj.	- amar; neplăcut
fructus, -us, m.	- fruct, rod
dulcis, -e, adj.	- dulce, plăcut
Lapsus lingae; Lapsus calāmi	
lapsus, -us, m.	- (fig.) greșeală
calamus, -i, m.	- toc de scris, trestie

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** *parens, -tis (părinte)*, de la *cura* derivă *curat = îngrijit*.
- **Cuvinte împrumutate:** *eruditio, -ōnis (erudiție)*, *eloquentia, -ae (elocvență)*, *paternus, -a, -um (patern)*, *cura, -ae (cură = îngrijire)*.
- **Gramatica.** Construcția acuzativului cu infinitiv nu se păstrează în limba română.

XXXV. Lectio tricesima quinta

35.0. Nominativus cum infinitivo

Este o construcție sintactică cu ajutorul căreia de asemenea se exprima o propoziție completivă. Dar spre deosebire de *Accusativus cum infinitivo*, construcția în cauză depinde de un verb cu sens impersonal care, de regulă, stă la forma pasivă și se acordă cu subiectul

propoziției complete în număr și persoană. Această construcție constă structural din 2 componente: un substantiv (sau un pronume) la cazul nominativ, care îndeplinește funcția de subiect, și un verb la infinitiv, care îndeplinește funcția de predicat în propoziția completivă.

Nominativus cum infinitivo se utilizează după aceleași verbe ca și Accusativus cum infinitivo.

N.B. Pentru a traduce o propoziție cu construcția **Nom. cum inf.**, este necesar:

1. Să găsim cuvântul regent din propoziția principală; el, de regulă, se traduce impersonal (**videor** «*se pare*»; **dicitur** «*se zice*» etc.), indiferent de persoană și număr;
2. Să adăugăm după cuvântul regent conjuncția "că", absentă în propoziția latinească;
3. Să tratăm *substantivul (sau pronumele) la cazul nominativ* ca subiect, iar *verbul la infinitiv* - ca predicat al propoziției complete (la timpul și diateza respectivă).

De ex.: **a.** Puēr libros legēre (legisse, lectūrus esse) videor;

Se pare că copilul citește (a citit, va citi) cărți,

b. Libri a puēro legi (lecti esse, lectum iri) vidētur.

Se pare că cărțile sunt citite (au fost citite, vor fi citite) de copil.

c. Libros legēre videor.

Se părea că eu citesc cărți.

N.B. Videor - **pers. I sing.** și semnaleză, prin urmare, că subiectul din propoziția completivă este "**eu**".

Exerciții:

1. Utilizați infinitivul perfect și cel viitor în următoarele propoziții. Traduceți:

- a. Frater epistulam scribere putatur.
- b. Nauta tempestatem non timere dicitur.
- c. Magister discipulos recte docere videtur.
- d. Libros legere videor.

2. Transformați construcția activă în cea pasivă, utilizând infinitivul prezent, perfect și (unde e posibil) viitor pasiv:

- a. Poetae fabulas scribere narratur.
- b. Romulus et Remus Romam condere narratur.
- c. Amici vitam ornare dicitur.

3. Traduceți în limba română:

Sophocles

Sophocles Atheniensis, clarissimus poeta tragicus, ad summam senectutem tragoedias fecisse traditur. Qui cum propter studium rem familiarem negligere videretur, senex a filiis suis in iudicium vocatus est, ut iudices eum quasi desipientem a re familiari removèrent. Tum senex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat et paulo ante scripserat, Oedipum Colonem, recitasse («recitavisse») iudicibus quaesisque, num illud carmen desipientis esse putaretur. Quod ubi recitavit, sententiis iudicum liberatus esse traditur.

Vocabular:

Atheniensis, -e adj.	- din Atena
tragicus, -a, -um, adj.	- de tragedie, tragic
summa, -ae, f.	- apogeu, punct culminant; autoritate
senectus, -ūtis, f.	- bătrânețe, senectute
trado, -ere, -īdi, -ītum	- a relata, a spune; a încredința
propter, prep. cu Acc.	- (intr. un complement de cauză) din cauza- (de loc) lângă, aproape
studium, -ii, n.	- interes, ocupație; dorință, devotament; studiu
cum, conj.	- tocmai, mai ales când; (prep.) cu
res familiāris	- avere; bunurile, resursele casei
neglego, -ere, -exi, -ectum	- a neglija, a renunța
senex, -nis, m -f, adj.	- bătrân, în vârstă; vechi
iudicium, -ii, n.	- proces, judecată, acțiune judiciară; tribunal, opinie
iudex, -īcis, m.	- judecător, arbitru
ut, conj.	- ca să; cum; după cum
removeo, -ēre, -ōvi, -ōtum	- a înlătura, a îndepărta
quasi, conj.	- ca și cum, ca și când, cam
desipiens, -tis (part. prez. de la desipio «a fi nebun»)	
quam, adv., conj.	- cât, cât de mult
in manibus esse	= a fi bine cunoscut
paulo, adv.	- puțin, cu puțin
scribo, -ere, -psi, -ptum	- a scrie, a descrie; a relata, a cânta (în opere literare)
ante, prep. (cu Acc.)	- în față, înainte
Oedipus, -i, m.-	Edip, rege al Tebei, personajul principal în două tragedii ale lui Sofocle
recito, -āre	- a citi tare, a recita, a pronunța
quaesisse (de la quaero «a întreba, a căuta să afle»)	

num, adv.- oare? <i>dacă</i> (<i>quaero, num «întreb dacă»</i>)	
carmen, -inis, n. - <i>cântec; operă literară în versuri, poem</i>	
quod, pron.	- <i>acest lucru, ceea ce, pe cât</i>
ubi, conj. adv.	- <i>îndată ce, când; unde</i>
sententia, -ae, f.	- <i>sentință, hotărâre, părere</i>
libero, -āre	- <i>a elibera, (jur.) a scoate de sub acuzație</i>

4. Memorizați maximele latinești:

Malum vas non frangitur.

Cuvinte:

malus, -a, -um, adj.	- <i>rău, de calitate proastă</i>
vas, vasis, n.	- <i>vas, oală</i>
frango, -ēre	- <i>a frânge, a sparge</i>

Lege artis.

lex, legis, f.	- <i>lege</i>
ars, artis, f.	- <i>artă, fel de a fi</i>

Mea culpa, mea maxima culpa.

meus, -a, -um, pron.	- <i>al meu</i>
culpa, -ae, f.	- <i>vină, greșeală</i>

Melior est canis vivus leōne mortuo.

melior, -us (comparat. al lui bonus « <i>bun</i> »)	
canis, -is, m.- f.	- <i>câine, cățea</i>
vivus, -a, um, adj.	- <i>viu, în viață</i>
leo, -ōnis, m.	- <i>leu</i>

mortuus, -a, -um -I. (part. perf. de la **morior** «*a muri*»); II. adj., *slab, fără putere*

Mens sana in corpore sano (Iuvenalis)

mens, -tis, f.	- <i>minte, spirit</i>
sanus, -a, -um, adj.	- <i>sănătos, teafăr</i>
corpus, -ōris, n.	- <i>corp</i>

Non procul a proprio stipite poma cadunt.

non procul	- nu departe
proprius, -a, -um, adj.	- care e al său
stipes, -ītis, m.	- tulpină, copac
pomum, -i, n.	- fruct
cado, cadēre, cecīdi, casum	- a cădea

Dum spiro, spero.

dum, conj.	- în timp ce, cât timp
spiro, -āre	- a sufla, a respira, a trăi
spero, -āre	- a spera

☐ Latina și Româna ☐

- **Cuvinte moștenite:** veterānus,-i (cu modificări fonetice – bătrân/bătrîn).
- **Cuvinte împrumutate:** veterānus,-i (*veteran*), advocātus,-i (*avocat*), exclāmo,-āre,-āvi,-ātum (*a exclama*), vox, vocis (*voce*, cuvântul latin se păstrează în limba veche sub forma *boace*, de unde verbul *a boci*), cicātrix,-īcis (*cicatrice*), imprīmo,-ēre,-pressi,-pressum = a întipări (*a imprima*, din aceeași familie și *impresie*).

XXXVI. *Lectio tricesima sexta*

36.0. *Ablativus absolutus*

Este o construcție sintactică nominală prin care se redau propoziții circumstanțiale de timp, cauză, condiție, concesie, mod sau comparație. Se formează dintr-*un substantiv (adjectiv, pronume, numeral) la cazul ablativ*, care îndeplinește funcția de subiect, și *un participiu (prezent sau perfect)* acordat cu subiectul (deci tot la ablativ), care îndeplinește funcția de predicat.

N.B. a. *Participiul prezent* este utilizat atunci când acțiunea din secundară este simultană cu cea din principală; secundara este la forma activă;

b. *Participiul perfect* este utilizat atunci când acțiunea din secundară este anterioară celei din principală; verbul din secundară este la diateza pasivă.

c. Construcția în cauză este utilizată numai atunci când secundara are subiectul ei propriu.

Memorează: Pentru a traduce în limba română construcția **Ablativus absolutus** este necesar:

1. Să adăugăm un cuvânt conjunctiv sau o conjuncție: **când, pentru că, dacă, măcar că, din cauză că etc. (după sens)** ;

2. Să tratăm substantivul (adjectivul, numeralul, pronumele) la cazul ablativ ca subiect al propoziției secundare;

3. Să tratăm participiul la cazul ablativ ca predicat al propoziției secundare (la timpul și diateza corespunzătoare).

De ex.: Archilochus vivēbat regnante Romūlō.

Archiloch trăia (pe vremea) când domnea Romulus.

N.B. a. Participiul prezent **regnans, -tis** (regnante) desemnează o acțiune simultană cu cea din propoziția principală, care este exprimată printr-un verb la imperfect (**vivēbat**). Astfel, participiul (**regnante**) trebuie tradus tot la imperfect.

b. Verbul **esse** nu are participiu prezent. De aceea, la ablativ absolut, va figura numai subiectul și numele predicativ:

ex.: me puëro «*eu fiind copil*», «*pe când eram copil*»

Mutãto nomĩne de te fabũla narrãtur.

Mãcar cã numele a fost schimbat
despre tine povestește fabula.

• Deoarece **mutãto** (**mutãtus**, **-a**, **-um**) este un participiu perfect, propoziția se traduce prin diateza pasivã.

36.1. Funcțiile sintactice ale cazurilor

36.1.0. Valorile nominativului

Un substantiv la cazul nominativ poate fi:

1. *subiect*: **Aesõpus** fabulam de lupo narrat. (Esop povestește o fabulã despre lup);
2. *nume predicativ*: Italia est **terra** Eurõpae (Italia este pãmãnt al Europei);
3. *apozitiã subiectului sau a numelui predicativ*: rex **Tarquinius Supërbus** (regele Tarquinius Superbus).

36.1.1. Valorile genitivului

Genitivul (ca și în limba romãnã) este în primul rând cazul atributului; uneori poate avea și funcția de complement.

I. Cu rol de *atribut* genitivul poate exprima:

1. **posesia** (genetivus possessivus):

- liber **Marci** (cartea lui Marcus)

2. **calitatea, valoarea** (genetivus qualitatis):

- liber **magni pretii** (o carte de mare preț).
3. **autorul** (genetivus subiectivus):
- amor **matris** (dragostea mamei) = mater amat (mama iubește);
4. **obiectul care suportă acțiunea** (genetivus obiectivus):
- admiratio **tabulae** (admirarea tabloului) = tabulam admirat (admiră tabloul);
5. **întregul din care ia o parte** (genetivus partitivus):
- pars **hominum** (o parte a oamenilor)
  - quis **civium**? (cine dintre cetățeni?)

II. Cu rol de *complement* genitivul este utilizat după verbele care înseamnă „a-și aminti” (în genitiv se pune lucrul de care-ți amintești), „a duce lipsa” (de ceva), „a acuza” (de ceva):

- memento **mei** (adu-ți aminte de mine);
- **auxilii** egēre (a fi lipsit de ajutor);
- tu eum accusas **mendācii** (tu îl acuzi de minciună).

36.1.2. Valorile dativului

Principala funcție a dativului latin (ca și în limba română) este exprimarea complementului indirect. Dativul arată:

1. persoana căreia i se atribuie, i se dă sau i se ia un lucru:
  - do panem **puero** (dau pâine copilului);
2. posesorul (dativus possessivus):

- **tibi** liber est (tu ai o carte „ție îți aparține o carte”);

3. **persoana** care este obligată să facă acțiunea (dativus auctōris):

- pax **Graecis** servanda est (este o necesitate pentru greci să fie păstrată pacea);

4. persoana în interesul sau detrimentul căreia se face acțiunea (dativus commōdi sau incommōdi):

- **tibi** discis (pentru tine înveți);
- **domīno** aras (pentru stăpân ari);

5. scopul în vederea căruia se face un lucru (dativus finalis):

- non **scholae**, sed **vitae** discimus (nu pentru școală, dar pentru viață învățăm);
- **auxilio** mittēre (a trimite în ajutor).

36.1.3. Valorile acuzativului

1. Principala funcție a acuzativului este exprimarea *complementului direct* al verbelor tranzitive:

- **fabulam** scribo (*scriu (eu) o fabulă*);

2. Acuzativul poate fi cazul *apozitiei* unui substantiv în acuzativ:

- lego Odysseam, **epicum** Homēri (*citesc Odyseia, o epopee a lui Homer*);

3. Acuzativul poate exprima *complementul de loc* când este vorba despre direcția unei acțiuni (în asemenea cazuri este precedat, de cele mai multe ori, de o prepoziție: *in, ad*, dar se utilizează și fără prepoziție când indică numele de orașe):

- **in silvam** propero (*mă duc în pădure*);
- eo **Romam** (*plec la Roma*);

4. Verbele care semnifică *docēre* (a învăța pe cineva), *orāre* (a vorbi, a cere, a ruga pe cineva), *nomināre*, *appellāre* (a numi, a se adresa), *eligere* (a culege, a alege) au un dublu complement în acuzativ (**accusativus duplex**):

- magister **discipulos** **littēras** docet (*profesorul îi învață pe discipoli științele /literatura/*);
- Romani **Ciceronem** **patrem** patriae appellat (*Romanii îl numesc pe Cicero tată al Patriei*).

5. Trebuie să luăm în considerare faptul că nu totdeauna verbele tranzitive din limba latină, care au complementul direct, sunt tranzitive și în limba română:

- cave **canem** (*ferește-te de câine*);
- timeo **te** (*mă tem de tine*);
- rides **mala nostra** (*râzi de nenorocirile noastre*).

6. Despre acuzativ ca *subiect* al unor propoziții complete, vezi lecțiile XXXIV, XXXV și XXXVI.

36.1.4. Valorile ablativului

Ablativul este cazul *complementelor circumstanțiale*; adesea substantivul plasat la cazul ablativ este precedat de o prepoziție care-i precizează rolul în propoziție: *cum amicis* (cu prietenii); *sine lite* (fără ceartă, luptă).

1. Ablativul poate exprima *locul* sau *timpul*

acțiunii (ablativus **loci, tempōris**):

- **in silvā** (în pădure);
- **Athēnis** (la Atena);
- **nocte** (noaptea);

2. Ablativul poate exprima *modul* și *instrumentul* unei acțiuni (ablativus **modi, instrumentalis**):

- **iocō** (în glumă);
- magnā **curā** audire (a audia cu mare grijă, atenție);
- **gladiis** pugnavistis (ați luptat cu săbiile);

3. Ablativul poate exprima obiectul la care se referă o calitate (ablativus **limitatiōnis**):

- **corpōre** valīdus (cu un corp puternic).

În această funcție poate fi înglobat ablativul complement al comparativului:

- maior **Marco** (mai mare decât Marcus);
- **melle** dulcior (mai dulce ca mierea);

Expresii:

- nomine (după nume);
- natu (după naștere);
- genēre (după neam).

36.1.5. Valorile vocativului

În limba latină vocativul (ca și în limba română) este cazul *chemării* și *adresării* (voco, -āre, -āvi = a chema). Pentru o expresivitate mai profundă, este precedat uneori de interjecția *o!* Substantivul la vocativ nu este o parte a propoziției, ci un element sintactic incident.

Exerciții:

1. Formați și traduceți participium presentis actīvi et participium perfecti passīvi ale verbelor. Declinați:

capto, -āre, -avi, -tum	- a prinde; a căuta
moveo, -ēre, movi, motum	- a mișca, a agita, a zgudui
rapio, -ēre, rapui, raptum	- a răpi, a duce cu sine
rado, -dēre, -si, -sum	- a rade, a jupui, a șlefui

2. Să ne familiarizăm cu următoarele Ablative absolute:

oriente sole «*la răsăritul soarelui*»

sol, -is, -m.	- soare
oriens, -entis	- care răsare

me vivō «*pe vremea vieții mele*»

me «pronume în Abl.»	- mă
vivus, -a, -um	- viu

me invitō «*fără voia mea*»

invītus, -a, um - *fără voie, care acționează împotriva voinței sale*

3. Traduceți în limba română:

De pietāte filiae

Pietātis liberōrum multa exempla apud omnes popūlos sunt, sed Romae unum fuit, quocum («cum quo») omnia cetēra exempla comparāri non possunt. Puerpēra quaedam, humīli loco nata et pauper, matrem suam, quae in carcēre inclūsa erat, saepe visitāvit. Quae cum cotidie adītum habēret, tamen ianitor semper eam inquisīvit, ne quid cibi matri, quae fame vexabātur, portāret. Aliquando custos vidit puerpēram matrem mammis suis alēre. Mirā pietāte filiae cognitā mater absolūta est et constitūtum est, ut matri et filiae perpetua alimenta tribuerentur.

Vocabular:

pietas, -ātis, f.	- <i>devotament, bunătate</i>
liberi, -ōrum, m, pl.	- <i>copii (născuți din părinți liberi)</i>
cum quo (Abl.)	- <i>cu care</i>
exemplum, -i, n.	- <i>exemplu; dovadă</i>
comparo, -āre	- <i>a compara; a împerechea</i>
puerpēra, -ae, f.	- <i>femeie lăuză, lehoză, mamă</i>
quidam, quaedam, quoddam, pron.	- <i>un oarecare, cineva</i>
humīlis, -e, adj.	- <i>mic, (substantivat) oameni din popor</i>
pauper, -ēris, adj.	- <i>sărac, lipsit, sterp</i>
carcer, -ēris, m.	- <i>închisoare</i>
inclusus, -a, -um (part. perf. de la includo «a include»)	
saepe, adv.	- <i>adesea, de multe ori</i>
cotidie = quotidie, adv. în fiecare zi, zilnic	
adītus, -us, m.	- <i>acces, intrare</i>
tamen, adv.	- <i>totuși, cu toate acestea</i>
ianitor, -ōris, m.	- <i>portar; (ianitor carcēris «temnițar»)</i>
inquiro, -rēre, -sīvi, -situm	- <i>a cerceta, a ancheta</i>
cibus, -i, m.	- <i>hrană, aliment</i>
fames, -is, f.	- <i>foame</i>
vexo, -āre	- <i>(fig.) o chinui</i>
porto, -āre	- <i>a duce, a transporta</i>
custos, -ōdis, m -f	- <i>paznic, cel care veghează</i>
alo, -ēre, -ūi, -ītum	- <i>a hrăni, a întreține</i>
mamma, -ae, f.	- <i>mamelă, sân; mamă (nume dat de copil mamei)</i>
mirus, -a, -um, adj.	- <i>admirabil, minunat, surprinzător</i>
absolutus, -a, -um (part. perf. de la absolvo «a libera, a dezlega»)	

constitutus, -a, -um (part. perf. de la **constituo** «a hotărî, a stabili»)

constitutum est = *este hotărât; s-a hotărât*
 alimentum, -i, n. - *aliment*
 tribuo, -uere, -ui, -utum - *a da, a acorda*

4. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

urban, urbanizare, urbanism, urbanist,
 urbanistică

b. Explicați semnificația cuvintelor semnalate la

4.a. în limba română.

5. Memorizați maximele latinești:

Nullum periculum sine periculo vincitur.

nullus, -a, -um, adj. - *nici un, nici o*
 periculum, -i, n. - *pericol, încercare*
 sine, prep. - *fără*
 vinco, -ere, vici, victum - *a învinge*

Omnia praeclara rara.

omnis, -e, adj. - *tot, orice, tot felul*
 praeclarus, -a, -um, adj. - *foarte frumos*
 rarus, -a, -um, adj. - *rar, puțin numeros*

Otium post negotium.

otium, -ii, n. - *răgaz, odihnă*
 post, adv. - *după*

negotium, -ii, n.- *treabă, lucru, afacere comercială (la pl.)*

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** curro,-ere (cu transformări de sunete și de sens – a curge; din gerunziul *currendo* provine adverbul *curînd/curând*), soror, -ōris (*soră*),

certo,-āre,-āvi,-ātum (*a (se)certa*), prope (*a/proape*), rota,-ae (*roată*), dens, dentis (*dinte*), tussio,-īre (*a tuși*), tussis,-is (*tuse*).

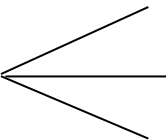
• **Cuvinte împrumutate:** aequālis,-e (*egal*, prin franceză), quasi (*cvasi*, în compunere *cvasiunanimitate*), de la *secūrus* derivă *securitate*.

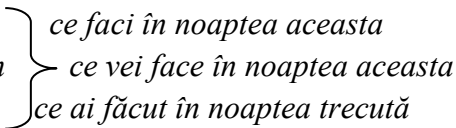
XXXVII. Lectio tricesima septima

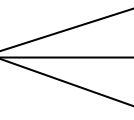
37.0. Consecuția timpurilor

Intre timpurile conjunctivului dintr-o propoziție secundară și timpul propoziției regente există o concordanță: dacă în regentă este un timp prezent (sau viitor), în secundara sa cu conjunctivul figurează prezentul și perfectul; aceleași propoziții din secundară, cu aceleași raporturi față de regentă, folosesc imperfectul și mai mult ca perfectul când regenta are predicatul la un timp trecut. Schematic:

Regenta	Secundara /Conjunctivul /						
	—→ prezent(coincidență)						
I. timp prezent	—→ perfect (antecedentă)						
	—→ prezent perifrastic activ (succedență)						
	—→ imperfect (coincidență)						
II timp trecut	—→ mai mult ca perfect (antecedentă)						
	—→ imperfect perifrastic activ (succedență)						
Ex.:							
I. rom. Nu știu	<table border="0" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="font-size: 1em;">}</td> <td style="font-size: 1em;">ce faci în noaptea aceasta → coincidență</td> </tr> <tr> <td style="font-size: 1em;">}</td> <td style="font-size: 1em;">ce vei face în noaptea aceasta → succedență</td> </tr> <tr> <td style="font-size: 1em;">}</td> <td style="font-size: 1em;">ce ai făcut în noaptea trecută → antecedentă</td> </tr> </table>	}	ce faci în noaptea aceasta → coincidență	}	ce vei face în noaptea aceasta → succedență	}	ce ai făcut în noaptea trecută → antecedentă
}	ce faci în noaptea aceasta → coincidență						
}	ce vei face în noaptea aceasta → succedență						
}	ce ai făcut în noaptea trecută → antecedentă						

lat. Nescio

quid agas hāc nocte

quid actūrus sis hac nocte

quid egēris nocte superiōre

II. rom. Nu știam

ce faci în noaptea aceasta

ce vei face în noaptea aceasta

ce ai făcut în noaptea trecută

lat. Nesciēbam

quid agēres hāc nocte

quid actūrus esses hac nocte

quid egisses nocte superiōre

37.1. Propoziția interogativă

1. Directă este o propoziție principală construită, în general, cu indicativul și introdusă prin adverbe și pronume interogative;

Ex.: Ubi cantant? «*Unde cântă?*»
 Unde venis? «*De unde vii?*»
 Quis venit? «*Cine vine?*»
 Quomōdo cantas? «*Cum cânti?*»
 Quamōbrem venisti? «*De ce ai venit?*»

2. Indirectă este o completivă al cărei predicat se află totdeauna la conjunctiv, respectându-se consecuția timpurilor.

Ex. Nu știi *ce faci* (*ce vei face, ce ai făcut*).
 Nescio quid facias (factūrus sis, fecēris).

Nu știam ce faci (ce vei face, ce ai făcut).

Nesciēbam quid facēres (factūrus esses, fecisses).

Exerciții:

1. Redați în limba latină respectând consecuția timpurilor:

a. Ignorezi ce am auzit ieri / ce aud azi.

b. Ignorai ce am auzit ieri / ce auzeam ieri

Cuvinte:

ignoro, -āre - a ignora, a nu ști

audio, -īre, -īvi, -ītum - a auzi

heri, adv. - ieri

hodie, adv. - azi

2. Alcătuiți propoziții interogative, utilizând următoarele grupuri de cuvinte:

a. Quis, properāre, schola, novus;

b. Cur, puella, maestus, fiēre;

c. Quot, annus, habēre;

d. Uter, lingua, Latīnus, discēre;

3. Traduceți în limba română:

Scipio Nasīca

Scipio Nasīca censōrem gravem ac sevērum se praebuit. Cum enim censum equitum habēret, equitem videt obeso et pingui corpōre, equum vero strigōsum et macilentum. Tum censor rogat, cur sit quam equus pinguior: "Quoniam me ipse curo, respondet eques, equum vero servus". Minus verecundum responsum putāvit censor, itāque gravīter admonuit et multa domnāvit.

Vocabular:

- P. Scipio Nasīca - *consul în a. 138 î.e.n., mare preot*
 censor, -ōris, m. - *cenzor (magistrat roman*
împuternicit să controleze averea și mai târziu,
moravurile cetățenilor), (fig.) critic literar
- gravis. -e, adj. - *greu, încărcat; puternic, influent*
 ac, conj. - *și, și chiar, ba chiar*
 praebeo, -ēre, -ui, -ītum - *a înfățișa, a prezenta, a (se)*
arăta
- enim, conj. - *căci, anume, adică*
 census, -us, m. - *recensământ al populației și al averii*
 eques, -itis, m. - *călăreț, cal de călărit*
 obesus, -a, -um, adj. - *gras, obez; grosolan*
 pinguis, -e, adj. - *bine hrănit, îngrășat*
 vero, adv. - *în realitate, în adevăr, desigur*
 equus, -i, m. - *cal*
 strigosus, -a, -um, adj. - *slab, jigărit*
 macilentus, -a, um, adj. - *slab*
 quam, adv. - *cât, cât de mult; decăt*
 quoniam, conj. - *pentru că*
 curo, -āre - *a avea grijă, a veghea, a vindeca*
 minus (comparativ al lui **parvus** = mic) - *mai mic, mai*
puțin
- verecundus, -a, -um, adj. - *rușinos, sfios, modest*
 responsum, -i, n. - *răspuns*
 gravīter, adj. - *ca greutate, greu; cu severitate*
 admoneo, -ēre, -ui, -ītum - *a avertiza, a înștiința, a*
aminti
- damno, -āre - *a condamna, a critica, a considera vinovat*
 multum, adv. - *mult, foarte (mult)*

4. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

(a) tolera, tolerabil, tolerant; (a) recupera, recuperabil, recuperativ, recuperare, recuperat;

b. Explicați semnificația acestor lexeme în limba română.

5. Memorizați maximele latinești:

Potius sero, quam nunquam.

Cuvinte.

potior, -us (comp. al lui **potis**) - *mai bine, de preferat*

sero, adv. - *târziu, seara*

quam, adv. - *decât*

nunquam (numquam), adv. - *niciodată*

Quae nocent, docent

qui, quae, quod, pron. - *care, ce*

noceo, -ēre, -ui, -ītum - *a dăuna, a face rău*

doceo, -ēre, -ui, -tum - *a învăța (pe cineva)*

Qualis vir, talis oratio

qualis, -e, pron. - *ce fel de, cum*

vir, -i, m. - *bărbat, om matur*

talis, -e, adj. - *asemenea, astfel de*

oratio, -ōnis, f. - *vorbire, cuvântare*

Qui seminat mala, metet mala

semino, -āre - *a semăna, a produce*

malum, -i, n. - *rău, nenorocire, violență*

meto, metēre, messum - *a recolta, a culege*

Scribendo scribēre, dicendo dicēre discis

scribo, -ēre, -psi, -ptum - *a scrie*

dico, -ēre, -xi, -ctum - *a zice, a vorbi*

disco, -ēre, didīci, discītum - *a învăța*

Sic transit gloria mundi

sic, adv.	- <i>astfel, așa</i>
transeo, -īre, -īi, -ītum	- <i>a trece</i>
gloria, -ae, f.	- <i>glorie, onoare</i>
mundus, -i, m.	- <i>lume, univers</i>

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** peto, -ēre, -īvi, -itum (*a peți*, trecut la conjugarea a IV-a cu sens restrâns, în latină *peto, -ēre* = *a cere*), apprehendo, -ēre (*a aprinde*, cu sens schimbat, în latină *apprehendo, -ēre, -di, -sum* = *a prinde*).

- **Cuvinte împrumutate:** constantia, -ae (*constanță*), promitto, -ēre (*a promite*), scriba, -ae (*scrib*), impōno, -ēre (*a impune*, alt sens al cuvântului latin; în latină *impōno, -ēre, -posui, -positum* = *a pune, a urca, a îmbarca*).

XXXVIII. Lectio duodequagesima

38.0. Propoziția condițională

Se introduce prin conjuncțiile **si** (*daca*), **nisi** (*dacă nu*) și comportă trei modalități: reală, potențială și ireală.

a. Modalitatea reală exprimă o condiție a cărei realizare se împlinește în opinia vorbitorului. Astfel, când condiția este sigură, propoziția condițională se construiește cu modul indicativ la toate timpurile (**casus realis**)

Ex.: Si venis ad me, gaudeo «*dacă vii la mine, mă bucur*»

Si venies ad me, guadēbo «*dacă vei veni la mine, mă voi bucurat*»

b. Modalitatea potențială exprimă o condiție a cărei realizare este probabilă (nu știm dacă se va realiza). Când condiția este posibilă, propoziția condițională se construiește cu conjunctivul prezent sau perfect (*casus potentialis*)

Ex.: Si venias (veneris) ad me, gaudeam (gavisus sim) «*Dacă ai veni la mine, m-aș bucura*»

c. Modalitatea ireală exprimă o condiție a cărei realizare nu are loc. Când condiția este imposibilă, propoziția condițională se construiește cu conjunctivul perfect și mai mult ca perfect (**casus irrealis**);

Ex.: Si venires (venisses), gauderem (gavīsus essem). «*Dacă ai fi venit (veneai), m-aș fi bucurat (mă bucuram)*»

N.B. Verbul **gaudeo, gaudēre, gavīsus sum** «*a se bucura*» este semideponent; timpurile din tema prezentului sunt active, cele din tema perfectului sunt pasive, dar cu sens activ.

Exerciții:

1 . Traduceți în latină:

Dacă vei învăța limba latină, vei cunoaște mai bine și alte științe.

Dacă vei veni la mine, ne vom plimba (*ambulo, -āre*) în grădina publică.

- Redați frazele la cele trei modalități, care se realizează după următoarea schemă:

1 . Si + indicativul + indicativul;

2. Si + conjunctivul prezent sau perfect + conjunctivul prezent sau perfect;

3. Si + conjunctivul imperfect (mai mult ca perfect) + conjunctivul imperfect (mai mult ca perf.)

2. Traduceți în limba română:

Cicero Catilinam accūsāt

1. Quousque tandem abutere, Catilina, patientiam nostram? Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua consilia non sentis? Constrictam iam horum omnium scientia teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?

Vocabular

L. Sergius Catilina - *Lucius Sergius Catilina* (născut pe la 108 î.e.n.) e organizatorul unui complot, descoperit de către Cicero în a.63 î.e.n.;

oratio, -ōnis, f. - *cuvântare, discurs; vorbire*

quosque, adv. - *până unde, până la ce punct (sau grad)*

tandem, adv. - *în sfârșit, la urma urmei*

abutere = abuteris, pers. II sing. a viitorului; de la verbul **abutor, -uti, -usus sum** „a abuza, a folosi”

patientia, -ae, f. - *răbdare, puterea de a suferi, resemnare*

quam, adv. - *cât, cât de mult*

diu, adv. - *mult timp, de mult*

etiam, conj. - *chiar, (întărește exclamații) cum? oare?*

furor, -ōris, m. - *furie, mânie; nebunie*

iste, -a, -ud, pron. - (*are sens peiorativ = ăsta*); *acesta, aceasta*

eludo, -dēre, -si, -sum - *a scăpa, a evita*;

finis, -is, m, f. (rar) - *margină, limită, capăt, sfârșit*

sese, acuz. și ablativ de la **sui, sibi, se**, pron. - *de sine, sieși, de sine însăși*

effreno, -āre - *a da frâu liber, a lăsa să se dezlănțuie*

audacia, -ae, f. - *obrăznicie, îndrăzneală*

iacto, -āre - *a (se) lăuda, a răspândi*

nihil...nihil - *nici...nici*

Palatium, -ii, n. - *Colina Palatinus, locul unde se află templul lui Jupiter Stator; aici și-a ținut ședința senatul în acea zi;*

nocturnus, -a, -um, adj. - *de noapte*

praesidium, -ii, n. - *gardă, escortă, pază*

vigilia, -ae, f. - *veghe, veghere, santinelă*

timor, -ōris, m. - *frică, spaimă*

concursum bonōrum omnium = adunarea tuturor celor buni (*se subînțeleg reprezentanții clasei ecvestre*);

ist. ordin ecvestru - ordin al cavalerilor romani

munitissimus, -a, -um (superl. al lui **munitus, -a, -um**, format de la verbul **munio, -ire** «*a apăra, a ridica un zid de apărare, a asigura*»)

locus habendi senatus - *locul unde are loc ședința senatului*

horum (Gen. pl. de la **hic, hoc = acesta**) - *Cicero face un gest spre senatori, care se depărtau cu groază de Catilina.*

os, oris, n. - *gură; față, înfățișare*

vultus, -us, m. - *chip, înfățișare caracteristică*

ora vultusque = *expresia fețelor (penetrată de teamă, spaimă)*

moveo, -ēre, movi, motum - *a agita, a zgudui, a mișca*

pateo, -ēre, -ui - *a se desfășura, a fi dat pe față*

consilium, -ii, n.- *intenție, plan, proiect; dezbatere;*

viclenie, stratagemă, plan militar

coniuratio, -ōnis, f. - *complot, conspirație*

constrictus, -a, -um (part. perf. de la **constringo** «*a strânge*»)

scientia, -ae, f. - *cunoaștere; știință*

teneo, tenēre, tenui, tentum - *a stăpâni, (la pasiv) a fi vinovat*

constrictam... vides: **topica e următoarea:** "*non vides coniuratiōnem tuam iam tenēri constrictam scientia horum omnium*"

proximus, -a, -um, adj. - *cel mai apropiat (de ieri, de mâine)*

quid proxima nocte egēris = *ce ai făcut noaptea trecută*
nocte superioriore = *în noaptea anterioară (aici: alaltăieri noaptea)*

ago, -ēre, ēgi, actum - *a face, a acționa*

convoco, -āre - *a chema, a convoca*

capio, -ēre, cēpi, captum - *a lua*

arbitro, -āre (arbitror) - *a hotărî, a socoti; a fi arbitru*

ignoro, -āre - *a nu ști, a nu cunoaște; a nu recunoaște*

3. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

prudent, prudentă; penetrare, penetrant, penetrabilitate, penetrabil;

b. Explicați semnificația acestor cuvinte în limba română

acuzativul *requiem* al lui *requies*, *-ei* = *odihnă* denumește o slujbă religioasă pentru odihna celor decedați.

XXXIX. Lectio undequadragesima

39.0. Propoziția finală

Exprimă scopul acțiunii din regentă. Se construiește cu conjunctivul precedat de conjuncțiile:

ut = *ca să*

ne = *ca să nu*

quo (= **ut eo**) + comparativ = *pentru că*

Ex.: **a.** *Galii au trimis soli la Cezar ca să ceară pace.*

Galii legātos ad Caesārem misērunt ut pacem petērent.

b. *Cezar așează posturi de gardă ca să poată împiedica mai ușor dușmăanii.*

Caesar praesidia dispōnit quo facilius hostes prohibēre possit.

39. 0.1. Prepoziții cu Ablativul

a, ab, abs = *de la, de către*

e, ex = *din*

pro = *înaintea, în locul, pentru*

cum = *cu*

sine = *fără de*

prae = *în față*

de = *de, despre, din*

39.1. Propoziția concesivă

Exprimă o concesie față de acțiunea din regentă. Se introduce cu ajutorul conjuncțiilor:

etsi, etiamsi = *deși*

quamquam = *cu toate că*

quamvis = *oricât de*

cum = *măcar că*

Unele conjuncții se construiesc cu indicativul (**quamquam**), altele cu conjunctivul (**quamvis, cum**), iar conjuncția «**etsi**» se utilizează cu ambele moduri.

Ex.: Homīni mendāci, etiāmsi vera dicit, nemo credit.

Omului mincinos, deși vorbește adevărul, nimeni nu crede.

Exerciții:

1. Redați în latină:

Dau ca să dai (întorci)

Am dat ca să dai

Învăț ca să știu

Mănânc ca să trăiesc, însă nu trăiesc ca să mănânc.

Cu toate că erai bolnav, ai venit totuși la sfat.

aeger, -gri = *bolnav*

in consilium = *la sfat*

cum...tamen = *măcar...totuși*

2. Alcătuiți propoziții cu următoarele grupuri de cuvinte:

a. etiāmsi, posse, non, facere

b. ista, veritas, etiāmsi, iucundus, esse(non), ego, tamen, gratus;

3. Determinați tipul subordonatelor de mai jos. In locul punctelor de suspensie utilizați desinențele respective. Traduceți propozițiile.

a. Amīcus meus me rogat, ut ad se veni...
(venire).

- b. Linguam Latīnam discimus, ut opēra antiquōrum poētārum leg... (legēre).
- c. Cicēro in senatum venit, ut oratiōnem hab... (habēre).
- d. Multi senatōres veniunt, ut oratiōnem audi... (audire).
- e. Cicēro verbis gravissimis senatōres admōnet, quo Catilīnam, civem malum, facilius pun... (punire).
- f. Catilīna Romam relinquit, ne pun.. (puniri).

4. Traduceți în limba română:

Romani imperii exordium (1.1.)

Proca, rex Albanōrum, Numitorem et Amulium filios habuit. Numitori, qui natu maior erat, regnum reliquit; sed Amulius, pulso fratre, regnavit et, ut eum sobole privaret, Rheam Silviam, eius filiam, Vestae sacerdotem fecit, quae tamen Romulum et Remum geminos edidit. Ea re cognita Amulius ipsum in vincula coniecit, parvulos alveo impositos abiecit in Tibērim, qui tunc forte super ripas erat effusus; sed relabente flumīne eos aqua in sicco reliquit. Vestae tum in iis locis solitudines erant. Lupa, ut fama traditum est, ad vagitum accurrit, infantes linguā lambit, ubera eōrum ori admovit matremque se gessit.

Vocabular:

Proca, -ae, m.- *regele Albei, bunicul lui Romulus și*

Remus.

rex, -gis, m.

- *rege*

- natu (Abl. de la **natus**, -us) - *prin naștere, ca vârstă*
 regnum, -i, n. - *puterea regală; regat, imperiu*
 relinquio, -ere, -iqui, -ictum - *a lăsa, a lăsa după moarte*
 pulsus, -a, -um (part. perf. de la **pello** «a lovi, a învinge»)
- regno, -āre - *a domni, a fi rege, a triumfa*
 privo, -āre - *a despărți, a pune deoparte*
 soboles, -is, f. - *rasă, neam; copil, urmaș*
 Vesta, -ae (3) f. - *templul zeiței Vesta (zeița focului)*
 sacerdos, -ōtis, m – f. - *preot, preoteasă; slujitor*
 tamen, adv. - *totuși; în cele din urmă, în fine*
 geminus, -a, -um, adj. - *dublu, care e în număr de doi, geamăn, care are natură dublă.*
- edo, -ere. -īdi, -ītum, - *a naște, a da la iveală, a scoate*
 cognitus, -a, -um (part. perf. de la **cognosco** «a cunoaște»)
- vinculum, -i, n. - *legătură, orice lucru care servește la legat, lanțuri*
- conicio, -cēre, -ēci, -ectum - *a arunca, a împinge*
 parvulus, -a, -um, adj. (dimin. al lui **parvus** «mic»)
- alveus, -i, m. - *șanț, albie a unui râu*
 impōno, -ere, -ōsui, -ositum - *a pune, a arunca, a impune*
 abicio, -ere, -ēci, -ectum - *a arunca, a respinge, a alunga*
 Tibēris, -is (-idis), m. - *Tibru*
 ripa, -ae, f. - *mal; râpă; țărnișă*
 effuo, -uēre, uxi, -uxum - *a se scurge, a trece*
 relabor, -ābi, -apsus sum - *a curge în urmă, (despre râu) a se retrage în matcă*
- flumen, -īnis, n. - *fluviu, râu*
 siccus, -a, -um, adj. - *uscat, sec*
 siccum, -i, n. - *loc uscat, țărnișă*

fama, -ae, f.	- zvon
tradītus, -a, -um (part. perf. de la trado «a transmite; a relata, a spune»)	
accuro, -curēre, -curri	- a alerga spre, (fig.) a se prezenta
vagītus, -us, m.	- scāncet, strigāt de durere
infans, -tis, adj.-	în vārstă fragedă, copilăresc, infantil
lambo, -ēre, (rar: -i, -itum)-	a linge; a mângâia
uber, -ēris, n.	- țâță, uger
os, oris, n.	- gură
admoveo, -ēre, -ōvi, -ōtum	- a (se) apropia, (rar) a împăca
gero, gerēre, gessi, gestum	- a avea, a purta; a dobândi

5. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

vulnerabil; lat, lățime, latitudine, latură; vestimentar, vestimentație, veșmânt, vestă, veston.

b. Explicați semnificația acestor cuvinte în limba română.

6. Memorizați maximele latinești:

Si vis pacem, para bellum (pacem).

Cuvinte:

si, conj.	- dacă
volo, velle, volui	- a voi, a dori, a vrea
pax, pacis, f.	- pace
paro, -āre	- a (se) pregăti
bellum, -i, n.	- război, luptă, bătălie

Tres faciunt collegium.

collegium, -ii, n. - colegiu, asociație

Vilius argentum (est) auro, virtutibus aurum. (Horatius)

vilis, -e, adj. - ieftin, fără valoare

argentum, -i, n. - argint

aurum, -i, n.	- aur
virtus, -ūtis, f.	- bărbăție, virtute, cinste

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** lingua,-ae (*limbă*), terra,-ae (*țară*).
- **Cuvinte împrumutate:** cor, cordis (*cord: 1. (anat.) Inimă; 2. Țesătură specială în care urzeala este formată din fire bine răsucite și foarte rezistente; 3. Cuțit folosit în industria pielăriei pentru depilare*), interpres,-ētis (*interpret*).
- **Gramatica.** Prepozițiile servesc la exprimarea unor raporturi sintactice: introduc complemente ale verbelor (*merg cu tine*), atributele unor substantive (*masa din colț*) etc.; prepozițiile se construiesc cu un anumit caz gramatical al substantivului care urmează: în română cele mai multe se construiesc cu acuzativul (*cu tine, la tine, spre tine*), câteva cu genitivul (*contra cuiva, înaintea cuiva*) și cu dativul (*mulțumită vouă, datorită ție*). În limba latină, unele prepoziții se construiesc cu acuzativul, altele cu ablativul, câteva atât cu acuzativul, cât și cu ablativul, prezentând deosebiri de valoare determinate de cazul cu care se construiesc; în dicționare se indică totdeauna cazul cerut de prepoziție. Prepozițiile nu au câte o singură valoare precisă, ci valori multiple, determinate de context.

XL. Lectio quadragesima

40.0. Propoziția consecutivă

Ca și în română, în latină propoziția consecutivă exprimă urmarea unei acțiuni, consecința acțiunii din regentă. Se introduce prin conjuncțiile:

ut = *încât, încât să*

ut non = *încât nu, încât să nu*

Se construiește ca și cea finală, cu conjunctivul. Adeseori în regentă apar corelative ale conjuncției consecutive: *ita «așa», sic «astfel», tantus «atât de mare», talis, -e «astfel de»* etc. care pregătesc, de altfel, ideea de consecuție:

Ex.: Orpheus tam dulce cantăvit, ut animum dei tangeret.

Orfeus așa de dulce a cântat, încât a atins sufletul zeului.

40.0.1. Prepoziții cu acuzativul

Cele mai frecvente sunt:

ante «înainte de»;	circum «în jurul»
apud «lângă, la»;	circa «în jur de, aproximativ»
ad «la, spre»;	citra «dincoace»
adversus «în față, contra»;	cis «dincoace»
contra «împotriva»	extra «în afara»
inter «între, printre»	intra «înăuntrul»
ob «în față»	per «prin, de-a lungul, datorită»
post «după»	praeter «pe lângă, afară de»
prope «aproape de»	propter «pentru, din cauza»
trans «dincolo de, peste»	

40.1. Propoziția comparativ - modală

Propoziția comparativ-modală exprimă modul în care se desfășoară acțiunea din regentă. Se introduce prin conjuncțiile:

ut «cum»   velum «după cum»
 quasi «ca și cum»   sicut «așa cum»
 quemadmōdum «cum»

Ex.: Caesar Morīnos in fidem recēpit, sicut antea alias civitātes recepērat.

Cezar i-a primit pe morini (populație celtică de pe coasta de nord - est a Galiei) sub ocrotirea lui, așa cum primise mai înainte și alte triburi.

Exerciții

1. Determinați tipul subordonatelor de mai jos.

Traduceți:

a. ...dimitte (Domine!) nobis debīta nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris...

b. Qui ita iustus est..., ut videātur...

c. Cuius tantum est ingenium..., ut sentias...

2. Traduceți în latină, utilizând construcțiile infinitivale:

a. Se zice că Esop a fost sclav.

b. Se știe că pământul se rotește în jurul soarelui.

c. Se consideră că leul este regele animalelor.

d. Cred că - mi vei scrie multe scrisori.

3. Traduceți în limba română

Romani imperii exordium (1.2.)

Cum lupa saepius ad parvuli veluti ad catulos reverteretur, Faustulus, pastor regius, re animadversa eos tulit in casam et Accae Laurentiae coniugi dedit educandos. Adulti deinde hi inter pastores primo ludicris certaminibus vires auxēre, deinde venando saltus

peragrāre et latrones a rapina pecōrum arcēre coeperunt. Quare cum iis insidiati essent latrones, Remus captus est, Romulus vi se defendit. Tum Faustulus necessitate compulsus indicāvit Romulo, quis esset eōrum avus, quae mater. Romūlus statim armatis pastoribus Albam properāvit.

Vocabular

saepius (comp. al lui saepe « <i>adesea, de multe ori</i> »)	
velut = veluti, conj.	- <i>ca și, ca de pildă, ca și cum</i>
catulus, -i, m.	- <i>cățel; pui de leu, lup, pisică etc.</i>
revertō, -tēre, -ti, -sum	- <i>a se întoarce</i>
Faustulus, -i, m.	- <i>păstor care i-a găsit pe Romulus și Remus</i>
regius, -a, -um, adj.	- <i>regal, regesc</i>
animadvertō, -tēre, -ti, -sum	- <i>a observa, a fi atent</i>
fero, ferre, tuli, latum-	- <i>a purta, a duce, a conduce, a aduce</i>
coniux, -ūgis, m – f	- <i>soț, soție;</i>
educō, -āre	- <i>a alăpta, a crește, a educa, a instrui</i>
adultus, -a, -um (par. perf. de la adoleo « <i>a crește, a deveni matur</i> »)	
deinde, adv.	- <i>apoi, după aceea</i>
coepio, -ēre, -i (arh.)	- <i>a începe</i>
augeo, -ēre, -xi, -etum	- <i>a spori, a face să crească</i>
primo, adv.	- <i>mai întâi, de la început</i>
vis, (la pl. vires) f.	- <i>putere, tărie, (mil.) forțe militare</i>
ludīcer, -cra, -crum, adj.	- <i>distractiv, de jocuri publice</i>
certamen, -īnis, n.	- <i>luptă, bătălie; întrecere</i>
peragro, -āre	- <i>a străbate, a parcurge</i>
saltus, -us («II»), m.	- <i>pădure, ținut de păduri</i>

venor, -āri, -atum sum	- a vâna, (fig.) a urmări
arceo, -ēre, -ui	- a opri, a reține; a respinge
latro, -ōnis, m.	- mercenar, hoț; pirat, bandit
rapīna, -ae, f.	- răpire, furt, jaf, prădare
pecus, -ōris, n.	- turmă, animale, vite
quare, adv.	- pentru care motiv, pentru ce
insidios, -āri, -ātus sum	- a pândi; a întinde curse
captus, -a, -um (part. perf. de la capio «a prinde»)	
defendo, -ēre, -di, -sum	- a apăra, a respinge
tum, adv.	- atunci, în momentul acela
necessitas, -ātis, f. - soartă, hotărâre a destinului, <i>necesitate</i>	
compulsus, -a, -um (part. perf. de la compello = a <i>împinge</i>)	
indico, -āre	- a arăta, a dezvălui, a denunța
avus, -i, m.	- bunic, strămoș
statim, adv.	- fără întârziere, de îndată
armati, -ōrum, m (pl.)	- soldați, oameni înarmați
pastor, -ōris, m.	- păstor
propero, -āre	- a se sili, a grăbi, a (se) îndrepta

4. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

peregrin, peregrinare, peregrinaj (peregrinație);
restituire, restituit, restituitor, restitutoriu;

b. Explicați semnificația acestor cuvinte în limba română

5. Memorizați maximele latinești

Utile dulci miscere.

Cuvinte:

utilis, -e, adj.	- folositor, eficace
dulcis, -e, adj.	- dulce, plăcut

misceo, -ēre	- a amesteca
Natāle solum dulce	
natālis, -e, adj.	- natal; de naștere
solum, -i, n.	- sol, pământ
Qualis vita, finis ita	
qualis, -e, pron.	- ce fel de, cum
vita, -ae, f.	- viață
finis, -is, m(f)	- sfârșit, capăt
Qualis rex, talis grex	
rex, regis, m.	- rege; stăpân
talis, -e, adj.	- astfel de, asemănător
grex, gregis, m.	- turmă, stol
Pro patria.	
pro, prep. (Abl.)	- pentru
patria, -ae, f.	- patrie
Post hominum memoriam* (Din cele mai vechi timpuri)	
post, prep. (Acc.)	- după, în spate, de când
homo, -īnis, m.	- om, bărbat
memoria, -ae, f.	- memorie, amintire
Omne vivum ex vivo	
omnis, -e, adj.	- tot, orice
vivus, -a, -um, adj.	- viu, însuflețit
ex., prep.	- din
Omnium consensu* / (din) cu acordul tuturor /	
consensus, -us, m.	- înțelegere, acord

▣ Latina și Româna ▣

- **Cuvinte moștenite:** luna,-ae (*lună*), nutrio,-īre (*a nutri*), neco,-are (*a îneca*, cu sens restrâns, în latină *neco,-āre,-āvi,-ātum* = *a omorî*), pellis,-is (*piele*),

venēnum,-i (*venin*), monstro,-āre (*a mostra*, cu sens schimbat, în latină *monstro,-āre,-āvi,-ātum = a arăta*), fel, fellis (*fiere*), sagitta,-ae (*săgiată*), occīdo,-ēre (*a ucide*), cervus,-i (*cerb*), addūco,-ēre (*a aduce*).

● **Cuvinte împrumutate:** tegumentum,-i (*tegment = (biol.) totalitatea țesuturilor și formațiilor care acoperă corpul animalelor*), ferox,-ōcis (*feroce = crud, nemilos, sălbatic*), conspectus,-us (*conspect*).

XLI. Lectio quadragesima prima

41.0. Propoziția completivă

Propoziția completivă dezvoltă un complement direct. Are mai multe structuri: infinitivală, interogativă indirectă și cu conjuncții urmate de un mod personal.

1. Completivă infinitivală

După verbele din categoria **dicendi, sentiendi, declarandi, voluntatis, putandi**, după verbe și expresii impersonale, completiva se exprimă prin infinitiv, Nominativ, Acuzativ cu infinitivul

Ex.: Scimus omnes laborāre «*Știm toți să lucrăm*»

Scimus te libenter laborāre «*Știm că (tu) lucrezi cu plăcere*»

2. Interogativa indirectă este cea ce depinde de un verb regent al cărui complement devine. Se construiește totdeauna cu conjunctivul, respectându-se consecuția timpurilor.

Ex. **a.** Rogo te ubi nocte superiōre fueris.

Te rog (să-mi spui) unde ai fost alaltăieri noapte.

b. Rogabam te ubi nocte superiōre fuiſses.

Te întrebam unde ai fost alaltăieri noapte.

3. Completiva cu conjuncții

Conjuncțiile ut + conjunct. = *ca să*

ne + conjunct. = *să nu*

quin, quominus = *să nu* (după verbe negative) + conjunctivul

quod + indicativul = *că*

Ex. a. Rogo te ut venias hodie „Te rog să vii astăzi”

b. Rogo te ne venias hodie „Te rog să nu vii astăzi”

N.B. Completivele cu „**quod**” (Laetor quod venis „mă bucur că vii”) s-au extins foarte mult, substituind construcția **Accusativus cum infinitivo** în epoca de trecere la limbile romanice. În limba română, spre exemplu, completivele se introduc, de regulă, prin conjuncția „*că*”.

41.0.1. Prepoziții cu Acuzativul și Ablativul.

a. Cu acuzativul (indică direcția) și cu ablativul (indică un spațiu limitat al acțiunii)

in „în, spre”

subter „sub”

sub „sub, în preajma”

super „deasupra”

b. Cu acuzativul și ablativul, rar cu genitivul:

clam „pe ascuns”

coram „în prezența, pe față”

tenus = până la

41.1. Propoziția relativă

Propoziția relativă este una secundară și:

a. delimitează un nume din regentă și, în astfel

de cazuri, se **numește relativă determinativă** sau **atributivă**:/ se construiește cu indicativul/

b. implică o nuanță circumstanțială: cauză, scop, concesie, condiție, consecuție (se construiește, de cele mai multe ori, cu conjunctivul).

● Propoziția relativă se introduce prin:

a. pronumele relativ: **qui, quae, quod**.

b. adverbele: **ubi** „unde”, **unde** „de unde”, **quo** „la care”

Ex.: a. Qui tacet, consentit „*cel ce tace, consimte*”

b. Status quo = Status in quo res est „*Starea în care se afla lucrul / problema*”

c. Is fecit cui prodest „*Acela a făcut căruia îi este de folos*”

Exerciții:

1. Determinați tipul propozițiilor de mai jos.

Traduceți:

- a. Caesar tradit Gallos fortissime pugnare.
- b. Scimus vitam brevem esse, artem longam.
- c. Canis gaudet dominum suum venisse.
- d. Quintus dolet quod librum amisit.
- e. Gaudeo quod vales.

2. Traduceți în latină:

- a. Cicero spune că literatura ne face mai umani.
- b. Dacii au poruncit ca punțile cetății să fie retezate.
- c. Nici o vârstă nu e târzie pentru învățătură.

Cuvinte:

litterae, -arum	- <i>literatură</i>
pons, -tis, m.	- <i>punte</i>
humanus, -a, -um, adj.	- <i>omenesc, uman, bun</i>
Dacus, -i, m.	- <i>dac</i>
impero, -are	- <i>a porunci</i>
civitas, -ātis, f.	- <i>cetate (stat, neam)</i>
oppīdum, -i, n.	- <i>cetate, castel, oraș</i>
rescindo, -ēre	- <i>a reteza</i>
aetas, -ātis (f)	- <i>vârstă</i>
ad discendum	- <i>pentru învățătură</i>
serus, -a, -um, adj.	- <i>târziu, întârziat (de seară)</i>

3. Traduțeți în limba română:

Romani imperii exordium (1.3)

Interea Remum latrones ad Amulium regem perduxerunt, eum accusantes quasi Numitoris agros infestare solitus esset; itaque Remus a rege Numitori ad supplicium traditus est; at cum Numitor adolescentis vultum considerans aetatem minimeque servilem indolem compararet, haud procul erat, quin nepotem agnosceret. Nam Remus oris lineamentis erat matri simillimus aetasque expositiōnis temporibus congruebat. Ea res dum Numitoris animum anxium tenet, repente Romulus supervenit, fratrem liberat, interemto Amulio avum Numitorem in regnum restituit.

Vocabular:

intereā, adv.	- <i>în acest timp, între acestea</i>
perduco, -cēre, -xi, -ctum	- <i>a aduce, a transporta</i>
ager, -gri, m.	- <i>câmp, ogor; teritoriu, regiune</i>
infesto, -āre	- <i>a ataca des, a hărțui</i>

- solitus, -a, -um (part. perf. de la **soleo**, **-ēre** «*a avea obiceiul, a obișnui*»)
- supplicium, -ii, n. - *rugăciune; (propr. și fig.) pedeapsă, supliciu, chin, tortură*
- tradītus, -a, -um (part. perf. de la **trado**, **-ēre** "*a înmâna, a da pe mâna cuiva, a preda, a transmite*")
- adolescens, -tis, m-f, adj. - *tânăr, tânără*
- vultus, -us, m. - *chip, față, expresia feței*
- considerē, -āre - *a observa cu atenție, a examina*
- aetas, -ātis, f. - *vârstă, (adverbial: aetatem «tot timpul»)*
- minīme, adv. (superl, al lui **parum**) - *foarte puțin, cel mai puțin posibil*
- servilis, -e, adj.- *ca un sclav, ca sclavii; (în mod) servil*
- indōles, -is, f. - *fire, natură, caracter*
- quin, conj. - *ca să, că; încât să nu*
- agnosco, -ēre, -ōvi, -ītum - *a cunoaște, a recunoaște, a pricepe*
- nam, conj. - *căci, de fapt, într-adevăr*
- lineamentum, -i, n. - *linie, trăsătură, configurație, (la plur.) portret, desen, schiță*
- exposito, -ōnis, f. - *părăsire, abandonare (a unui copil)*
- congruo, -ēre, -i - *a se potrivi, a semăna, a concorda*
- teneo, -ēre, tenui, tentum - *a ține, a cuprinde, a stăpâni*
- anxius, -a, -um, adj. - *neliniștit, agitat, frământat*
- ānīmus, -i, m. - *inimă, spirit, gândire*
- dum, conj. - *cât timp, în timp ce*
- repente, adv. - *deodată, repede, pe neașteptate*
- supervenio, -īre, -ēni, -entum - *a veni deasupra, a veni pe neașteptate*

interemtus, -a, -um (part. perf. de la **interimo**, -**ere** «*a nimici, a ucide*»)

regnum, -i, n. - *putere regală, regalitate*

restituo, -ere, -ui, -ūtum - *a pune la loc, a restitui*

4. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

a insinua, insinuant, insinuator, insinuație;
inocent, inocență; explicație, explicabil, explicativ,
explicit.

b. Explicați semnificația acestor cuvinte în limba română.

5. Memorizați maximele și expresiile uzuale latinești:

Ad cogitantum et agentum homo natus est.

cogito, -āre - *a (se) gândi, a medita*

ago, -ere, ēgi, actum - *acționa, a îndemna*

ad, prep. - *pentru*

Ad bene placitum.

ad, prep. - *după, la*

bene, adv. - *bine*

placitum, -i, n. - *voință, dorință*

Ad notam* (*Pentru (ca) informație*)

nota, -ae, f. - *semn, indicație*

Ad modum* (*în mod asemănător*)

modus, -i, m. - *măsură; fel; mod*

Ad litteram* (*literalmente*)

littera, -ae, f. - *literă, semn; învățătură*

Ad locum* (*pe loc; imediat*)

locus, -i, m. - *loc, așezare, porțiune*

Ad patres* (*la (spre) părinți; a deceda*)

pater, -tris, m. - *tată, părinte*

Ad infinitum* (*până la infinit; fără sfârșit*)

infinitus, -a, -um, adj. - *nesfârșit*

Ad oculos* (*în fața ochilor; ilustrativ*)

oculus, -i, m. - *ochi*

▣ Latina și Româna ▣

• **Cuvinte moștenite:** geminus, -a, -um (*geamăn*), alter, -ăra, -erum (*alt*), nix, nivis (*nea, zăpadă*), pinna, -ae (*pană*), mel, mellis (*miere*), amarus, -a, -um (*amar*), fel, fellis (*fiere*).

• **Cuvinte împrumutate:** forma, -ae (*formă*), durus, -a, -um (*dur*), candidus, -a, -um (*candid*, figurat = nemotivat, pur; în latină *candidus, -a, -um* = *alb*; în latină *candidatus* = *îmbrăcat în alb*), impōno, -ere (*a impune*, cu sens figurat; în latină *impōno, -ere, -posui, -positum* = *a pune, a urca*), domus, -us (*dom*, cu sens specializat = *cupolă monumentală înălțată deasupra unui edificiu*, în latină *domus, -i (-us)* = *casă*), de la *similis, -e* derivă *similitudine, similar, a asimila*.

XLII. Lectio quadragesima secunda

42.0. Propoziția temporală

Propoziția temporală exprimă timpul în care are loc acțiunea din regentă. Există trei raporturi posibile între noțiunea temporală față de regentă:

a. **anterioară** acțiunii regentei. Raportul de anterioritate se redă prin:

cum, ubi, ut " <i>pe când</i> "	}	+ indicativul
cum, ut primum " <i>îndată ce</i> "		
simul atque " <i>îndată ce</i> "		

cum "după ce" + conjunct. mai mul ca perfect

postquam "după ce" + indicativul perfect

Ex.: Cum primum pervēnit, legatos audīvit.

„Îndată ce a sosit, a audiat solii”

b. concomitentă sau simultană. Raportul de simultanietate se redă prin:

dum, quod "cât timp" + indicativul

dum, donec, quoad "până când" + indicativul

Ex.: Dum spiro, spero «Cât timp respir, sper»

c. ulterioară sau posterioară regentei. Raportul de posterioritate se redă prin:

priusquam, antequam "înainte de" + indicativ. sau conj.

Ex.: Antēquam bene te cognoscam, fidem tibi non praesto.

«Înainte de a te cunoaște bine, nu-ți acord încredere»

42. 0. 1. Prepoziții cu Acuzativul (cont.)

contra «împotriva»

erga «în fața»

extra «în afară, dincolo de»
interiorul...»

intra «înăuntrul, în

infra «sub»

inter «între»

iuxta «lângă»

ob «în față, contra»

per «prin»

penes «în puterea,

la»

42.1. Propoziția causală

Propoziția causală exprimă cauza acțiunii din regentă. Este introdusă prin mijlocirea conjuncțiilor:

quia
quod
quoniam
quando
quandoquidem

} fiindcă, pentru că

a. Se construiește cu indicativul, când exprimă o cauză reală:

Ex.: Caesar hoc sibi oportune accidisse,
quia non hostem post tergum relinquere volēbant.

«Cezar a considerat că acest lucru s-a
întâmplat la momentul oportun, fiindcă
nu voia să lase în urma sa un dușman»

b. Se construiește cu conjunctivul, când cauza este ireală sau este invocată de altă persoană decât autorul (stil indirect):

Ex.: Legāti Morinōrum se excusavērunt,
quod bellum popūlo Romāno fecissent.

«Solii morinilor și-au cerut iertare,
fiindcă, ziceau ei, s-au împotrivit romanilor».

Exerciții:

1. Determinați tipul propozițiilor de mai jos.
Traduceți:

a. Cum accūsas alium, propriam prius
inspīce vitam.

b. Postquam arbor deiecta est, ligna quivis
collīgit.

c. Punitur non solum quia peccātur, sed ne
peccētur.

d. Gratias tibi ago, quia me vivēre coēgisti.

Cuvinte:

ispicio, -ĕre	- a <i>privi</i> , a <i>examina</i>
prius	- <i>mai întâi</i>
deicio, -ĕre	- a <i>tăia</i> , a <i>dobori</i>
lignum,-i	- <i>lemn</i>
quivis	- <i>oricine</i>
colligo, -ĕre	- a <i>culege</i>
punio, -ĭre	- a <i>pedepsi</i>
non solum	= <i>nu numai</i>
pecco, -āre	- a <i>greși</i>
ago, -ĕre, ĕgi, actum	= (<i>aici</i>) a <i>aduce</i>
cogo, -ĕre, coĕgi, coactum	= (<i>aici</i>) a <i>sili</i>

2. Traduceți în latină:

- a. Nu te-am vizitat, deoarece am fost bolnav.
- b. Când (prin aceea că) fac, ei vorbesc.
- c. Obişnuiesc să citesc, de câte ori este timp liber, cărțile poetilor.
- d. Când vei putea naviga, vino la noi.

3. a. Găsiți etimoanele următoarelor cuvinte:

dexteritate; anxietate; culoare, colorant, colorat, colorit, coloratură; facultate, favor.

b. Explicați semnificația acestor cuvinte în limba română.

4. Traduceți:**Romani imperii exordium (1.4.)**

(753 a. Chr. n.) Deinde Romulus et Remus urbem in iisdem locis, ubi expositi ubique educati erant, condiderunt; sed orta inter eos contentione, uter nomen novae urbi daret eamque imperio regeret, auspicia

decreverunt adhibēre. Remus prior sex vultures, Romūlus postea duodecim vidit. Sic Romūlus, victor augurio, urbem Romam vocāvit. Ad novae urbis tutelam sufficere vallum videbātur. Cuius angustias irridens cum Remus saltū id traiecisset, eum iratus Romūlus interfecit his increpans verbis: Sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea. Ita solus potītus est imperio Romulus.

Vocabular:

- idem, eadem, idem, pron. - *același, aceeași; tot acolo*
 expositus, -a, -um (part. perf. de la **expono** "a debarca, a coborî pe mal")
- condo, -ere, -didi, -dītum - *a întemeia, a zidi, a ridica*
 ortus, -a, -um (part. perf. de la **orior** «a începe, a proveni»)
- contentio, -ōnis, f. - *încordare; dispută, luptă*
 imperium, -ii, n. - *stat, imperiu; domnie*
 auspicium, -ii, n. - *auspiciu, prezicere (făcută după zborul și cântatul păsărilor)*
- decreasco, -ere, decrevi, decretum - *a slăbi, a decrește, a dispărea*
- adhibeo, -ere, -ui, -itum - *a recurge, a folosi, a apropia*
 prior, prius, adj. - *cel dinainte*
 vultur, -ūris, m. - *vultur; persoană hrăpăreață (fig.)*
 postea, adv. - *apoi, după aceea*
 sic, adv. - *astfel, așa*
 victor, -ōris, m. - *îvingător, (fig.) triumfător*
 augurium, -ii, n. - *prezicere, ghicitul, meseria augurilor*
 tutelā, -ae, f. - *apărare, pază, (fig.) tutelă*
 sufficio, -ere, -ēci, -ectum - *a pune sub, a înnoi*
 video, -ere, vīdi, visum - *a vedea, (la pasiv) a părea*

vallum, -i, n.-	<i>val, întăritură formată dintr-o ridicătură de pământ, (fig.) apărare</i>
angustiae, -ārum, f, pl.	- spațiu strâmt, strâmtoare, defileu
irrideo, -ēre, -si, -sum	- a lua în râs, a-și bate joc
cum, conj.	- când, mai ales când, tocmai când
saltus ¹ , -us, m.	- salt, săritură
traicio, -icēre, -iēcī, -iectum	- a trece, a traversa, a turna dintr-un val în altul
iratus, -a, -um (part. perf. de la irascor «a se mânia»)	
interficio, -icēre, -ēcī, -ectum	- a distruge, a ucide
increpo, -āre, -ui, -ītum	- a reproșa, a scoate un sunet
deinde, adv.	- apoi, după aceea
quicumque (quicumque), pron.	- oricine, oricare
alius, -a, -ud, pron.	- altul, un altul
transilio, -ilīre, -ilui, -ultum	- a sări, traversa
moenia, -īum, n, pl.-	ziduri (ale unui oraș), întăritură; oraș
ita, adv.	- așa, astfel
solus, -a, -um, adj.	- solitar, unic, singular
potītus, -a, -um (part. perf. de la potio , -īre «a pune în posesiune»)	

5. Memorizați maximele și expresiile uzuale latinești:

Volo, non valeo.

volo, velle, volui	- a voi, a dori
valeo, -ēre	- a fi în stare, a fi sănătos

Vinculum matrimonii.

vinculum, -i, n.	- legătură; lanțuri
matrimonium, -ii, n.	- căsătorie

Vi et armis* (*cu putere și arme*)

vis, vim (acc.), vi (abl.) f - *putere*

arma, -ōrum, n, pl. - *arme*

Mens agitat molem.

mens, -tis, f. - *minte, spirit, conștiință*

agito, -āre - *a conduce, a ajuta*

moles, -is, f. - *masă, corp masiv*

Magni nominis umbra* (*umbra unui nume mare*)

nomen, -īnis, n. - *nume, denumire*

umbra, -ae, f. - *umbră*

Nulla regula (est) sine exceptiōne.

nullus, -a, -um, adj. - *nici un, nici o*

regūla, -ae, f. - *regulă, linie dreaptă*

sine, prep (cu Abl.) - *fără*

exceptio, -ōnis, f. - *excepție, restricție*

Ignorantia non est argumentum.

ignorantia, -ae, f. - *neștiință, ignoranță*

argumentum, -i, n. - *argument, dovadă*

Homo novus.

homo, -īnis, m. - *om, bărbat*

novus, -a, -um, adj. - *nou*

Cucullus non facit monāchum.

cucullus, -i, m. - *glugă*

Scientia est potentia.

scientia, -ae, f. - *știință, cunoaștere*

potentia, -ae, f. - *putere, tărie*

▣ Latina și Româna ▣

● **Cuvinte moștenite:** umbra,-ae (*umbră*), rivus,-i (*rîu/râu*), lupus,-i (*lup*), sitis,-is (*sete*), natus (*nat*, regional, în expresia *tot natal* = *toată lumea*; în latină

natus, -a, -um = *născut*), part. pf. al vb. *nascor* (*a (se) naște*), *quomodo* (*cum*, dintr-o formă prescurtată *quomo, como*), *bibo, -ere* (*a bea*).

- **Cuvinte împrumutate:** *liquor, -ōris* (*licoare*), de la *capillus* derivă *capilar*; de la *repulsus* derivă *repulsie*, în latină *repulsus* este participiu pasiv de la *repello, -ere, repūli, repulsum* = *a împinge înapoi, a respinge*.

TABELE GRAMATICALE
SUBSTANTIVUL
Declinarea I

Caz	Singular	Plural
N., V	<i>silva</i>	<i>silvae</i>
G.	<i>silvae</i>	<i>silvārum</i>
D.	<i>silvae</i>	<i>silvis</i>
Ac.	<i>silvam</i>	<i>silvas</i>
Abl.	<i>silvā</i>	<i>silvis</i>

Declinarea a II-a

Caz	Masculin				Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	<i>hortus</i>	<i>horti</i>	<i>liber</i>	<i>libri</i>	<i>Forum</i>	<i>fora</i>
G.	<i>horti</i>	<i>hortōrum</i>	<i>libri</i>	<i>librōrum</i>	<i>fori</i>	<i>forōrum</i>
D.	<i>horto</i>	<i>hortis</i>	<i>libro</i>	<i>libris</i>	<i>foro</i>	<i>foris</i>
Ac. Abl.	<i>hortum</i>	<i>hortos</i>	<i>librum</i>	<i>libros</i>	<i>forum</i>	<i>fora</i>
V.	<i>horto</i>	<i>hortis</i>	<i>libro</i>	<i>libis</i>	<i>foro</i>	<i>foris</i>
	<i>horte</i>	<i>horti</i>	<i>liber</i>	<i>libri</i>	<i>forum</i>	<i>fora</i>

Declinarea a III-a
Substantive imparisilabice

Caz	Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural

N.,V.	<i>labor</i>	<i>labōres</i>	<i>Corpus</i>	<i>corpōra</i>
G.	<i>labōris</i>	<i>labōrum</i>	<i>corpōris</i>	<i>corpōrum</i>
D.	<i>labōri</i>	<i>laborībus</i>	<i>corpōri</i>	<i>corporībus</i>
Ac.	<i>labōrem</i>	<i>labōres</i>	<i>corpus</i>	<i>corpōra</i>
Abl.	<i>labōre</i>	<i>laborībus</i>	<i>corpore</i>	<i>corporībus</i>

Substantive parisilabice

Caz	Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.,V.	<i>civis</i>	<i>cives</i>	<i>mare</i>	<i>maria</i>
G.	<i>civis</i>	<i>civium</i>	<i>maris</i>	<i>marium</i>
D.	<i>civi</i>	<i>civībus</i>	<i>mari</i>	<i>marībus</i>
Ac.	<i>civem</i>	<i>cives</i>	<i>mare</i>	<i>maria</i>
Abl.	<i>cive</i>	<i>civībus</i>	<i>mari</i>	<i>marībus</i>

Declinarea a IV-a

Decl. a V-a

Caz	Masculin		Neutru		Sing.	Pl.
	Singular	Plural	Singular	Plural		
N.,V.	<i>exercītus</i>	<i>exercītūs</i>	<i>cornu</i>	<i>comua</i>	<i>dies</i>	<i>dies</i>
G.	<i>exercītūs</i>	<i>exercituum</i>	<i>cornus</i>	<i>comuum</i>	<i>diēi</i>	<i>diērum</i>
D.	<i>exercitui</i>	<i>exercitībus</i>	<i>cornū(-ui)</i>	<i>comībus</i>	<i>diei</i>	<i>diēbus</i>
Ac.	<i>exercītum</i>	<i>exercītūs</i>	<i>cornu</i>	<i>cornua</i>	<i>diem</i>	<i>dies</i>
Abl.	<i>exercītu</i>	<i>exercitībus</i>	<i>cornū</i>	<i>cornībus</i>	<i>die</i>	<i>diēbus</i>

PRONUMELE DEMONSTRATIV

hic, haec, hoc = acesta

Număr	Caz	Masculin	Feminin	Neutru
-------	-----	----------	---------	--------

Singular	N.	hic	haec	hoc
	G.	huius	huius	huius
	D.	huic	huic	huic
	Ac.	hunc	hanc	hoc
	Abl.	hōc	hāc	hōc
Plural	N.	hi	hae	haec
	G.	horum	harum	horum
	D.	his	his	his
	Ac.	hos	has	haec
	Abl.	his	his	his

iste, ista, istud = acesta

Singular	N.	iste	ista	istud
	G.	istīus	istīus	istīus
	D.	isti	isti	isti
	Ac.	istum	istam	istud
	Abl.	isto	istā	isto
Plural	N.	isti	istae	ista
	G.	istōrum	istārum	istōrum
	D.	istis	istis	istis
	Ac.	istos	istas	ista
	Abl.	istis	istis	istis

ille, illa, illud = acela

Singular	N.	ille	illa	illud
	G.	illīus	illīus	illīus
	D.	illi	illi	illi
	Ac.	illum	illam	illud
	Abl.	illo	illā	illo
Plural	N.	illi	illae	illa
	G.	illōrum	illārum	illōrum
	D.	illis	illis	illis
	Ac.	illos	illas	illa
	Abl.	illis	illis	illis

is, ea, id = acesta, cel

Singular	N.	is	ea	id
	G.	eius	eius	eius
	D.	ei	ei	ei
	Ac.	eum	eam	id
	Abl.	eo	eā	eo
Plural	N.	ii (ei)	eae	ea
	G.	eōrum	eārum	eōrum
	D.	iis (eis)	iis (eis)	iis (eis)
	Ac.	eos	eas	ea
	Abl.	iis (eis)	iis (eis)	iis(eis)

idem, eādem, idem = același

Singular	N.	idem	eādem	idem
	G.	eiusdem	eiusdem	eiusdem
	D.	eīdem	eīdem	eīdem
	Ac.	eundem	eandem	idem
	Abl.	eodem	eādem	eōdem
Singular	N.	īdem	eaedem	eādem
	G.	eorundem	earundem	eorundem
	D.	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)
	Ac.	eosdem	easdem	eādem
	Abl.	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)

ipse, ipsa, ipsum = însumi

Singular	N.	ipse	ipsa	ipsum
	G.	ipsīus	ipsīus	ipsīus
	D.	ipsi	ipsi	ipsi
	Ac.	ipsum	ipsam	ipsum
	Abl.	ipso	ipsā	ipso
Singular	N.	ipsi	ipsae	ipsa
	G.	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
	D.	ipsis	ipsis	ipsis
	Ac.	ipsos	ipsas	ipsa
	Abl.	ipsis	ipsis	ipsis

PRONUMELE PERSONAL   PRONUMELE REFLEXIV   PRONUMELE RELATIV

	Persoana I	Persoana a II-a		Masculin	Feminin	Neutru
Singular						
N.	ego	tu	-	N. qui	quae	quod
G.	mei	tui	sui	G. cuius	cuius	cuius
D.	mihi	tibi	sibi	D. cui	cui	cui
Ac.	me	te	se	Ac. quem	quam	quod
Abl.	me	te	se	Abl. quo	qua	quo
V.	-	tu				
Plural						
N.	nos	vos		N. qui	quae	quae
G.	nostrum	vestrum		G. quorum	quarum	quorum
D.			nobis	vobis	D. quibus	quibus
Ac.	nos	vos		Ac. quos	quas	quae
Abl.	nobis	vobis		Abl. quibus	quibus	quibus
V.	-	vos				

NUMERALE CARDINALE

Caz	„1”			„2”			„3”	
	M	F	N	M	F	N	M/F	N
N.	unus	una	unum	duo	duae	duo	tres	tria
G.	unūus	unūus	unūus	duōrum	duārum	duōrum	trium	trium
D.	uni	uni	uni	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus
Ac.	unum	unam	unum	duos	duas	duo	tres	tria
Abl.	uno	unā	uno	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus

VERBUL

Conjugarea 1

Timpul	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	laudo = laud laudas laudat laudāmus laudātis laudant	laudem = să laud laudes laudet laudēmus lauētis laudent
Imperfect	laudābam = lăudam laudābas laudābat laudabāmus laudabātis laudābant	laudārem = aş lăuda laudāres laudāret laudarēmus laudarētis laudārent
Viitor	laudābo = voi lăuda laudābis laudābit laudabīmus laudabītis laudābunt	
Perfect	laudāvī=lăudai,amlăudat laudavisti laudāvit laudavīmus laudavistis laudavērunt	laudavērim = să fi lăudat laudavēris laudavērit laudaverīmus laudaverītis laudavērint
Mai mult ca perfect	laudavēram = lăudasem laudavēras laudavērat laudaverāmus laudaverātis laudavērant	laudavissem = aş fi lăudat laudavisses laudavisset laudavissēmus laudavissētis laudavissent

Viitor anterior	laudavēro = voi fi lăudat laudavēris laudavērit laudaverīmus audaverītis laudavērint	
------------------------	---	--

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	<i>Singular</i> lauda = laudă! <i>Plural</i> laudāte = lăudați!	laudāre = a lăuda	lăudans, -ntis = care laudă, lăudând	G. laudandi = de a lăuda D. laudando = spre a lăuda Ac. (ad) laudandum = pentru a lăuda Abl. laudando = lăudând
Viitor	<i>Singular</i> laudāto = să lauzi laudāto = să laude <i>Plural</i> laudatōte laudanto	laudatūrum e laudatūram s laudatūrum s e = că voi (vei, va etc.) lăuda	laudatūrus laudatūra laudatūrum = care va lăuda, având a lăuda	
Perfect		laudavisse = a fi lăudat, că a lăudat	laudātus, -a, -um=lăudat, -ă	

<p>Supin</p> <p>laudātum = pentru a lăuda</p> <p>laudātu = de lăudat</p>
--

Conjugarea a II-a

Timput	Indicativ	Coniunctiv
Prezent	taceo = tac taces tacet tacēmus tacētis tacent	taceam = să tac taceas taceat taceāmus taceātis taceant
Imperfect	tacēbam = tăceam tacēbas tacēbat tacebāmus tacebātis tacēbant	tacērem = aș tăcea tacēres tacēret tacerēmus tacerētis tacerent
Viitor	tacēbo = voi tăcea tacēbis tacēbit tacebīmus tacebītis tacēbunt	
Perfect	tacui = am tăcut, tăcui tacuisti tacuit tacuīmus tacuistis tacuerunt	tacuērim - să fi tăcut tacuēris tacuērit tacuerīmus tacuerītis tacuērunt

Mai mult ca perfect	tacuēram = tăcusem tacuēras tacuērat tacuerāmus tacuerātis tacuērant	tacuissem = aș fi tăcut tacuisses tacuisset tacuissēmus tacuissētis tacuissent
Viitor anterior	tacuēro = voi fi tăcut tacuēris tacuērit tacuerīmus tacuerītis tacuērint	

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	<i>Singular</i> tace = taci! <i>Plural</i> tacēte = tăceți!	tacēre – a tăcea	tacens, -ntis = tăcând, care tace	G. tacendi = de a tăcea D. tacendo - spre a tăcea Ac. (ad) tacendum

Viitor	Singular tacēto = să taci tacēto = să tacă Plural tacetōte tacento	tacitūrum e tacitūram s tacitūrum s e = ca voi (vei, va etc.) tăcea	tacitūrus (m.) tacitūra (f.) tacitūrum (n.) = care va tăcea	= pentru a tăcea Abl. tacendo = tăcând
Perfect		tacuisse = a fi tăcut, că a tăcut	tacītus, -a, -um =tăcut, -ă	

Supin

tacītum = pentru a tăcea
tacītu = de tăcut

Conjugarea a III-a

Timpul	<u>Indicativ</u>		Conjunctiv	
Prezent	lego= citesc legis legit legīmus legītis legunt	capio = iau capis capit capīmus capītis capiunt	legam=să citesc legas legat legāmus legātis legant	capiam = (să iau) capias capiat capiāmus capiātis capiant

Imperfect	legēbam= citeam legēbas legēbat legebāmus legebātis legēbant	capiēbam = luam capiēbas capiēbat capiēbāms capiēbātis capiēbant	legērem = aș citi legēres legēret legerēmus legerētis legērent	capērem = aș lua capēres capēret caperēmus caperētis capērent
Viitor	legam=voi citi leges leget legēmus legētis legent	capiam= voi lua capiēs capiet capiēmus capiētis capiēt		
Perfect	legi = am citit, citi legisti legit legimus legistis legērunt	cepi = luai, am luat cepisti cepit cepimus cepistis cepērunt	legērim = să fi citi legēris legērit legerimus legeritis legērint	capērim = să fi luat capēris capērit caperimus caperitis capērint
Mai mult ca perfect	legēram =citisem legēras legērat legerāmus legerātis legērant	cepēram= luasem cepēras cepērat ceperāmus ceperātis cepērant	legissem = aș fi citi legisses legisset legissēmus legissētis legissent	cepissem = aș fi luat cepisses cepisset cepissēmus cepissētis cepissent
Viitor anterior	legēro = voi fi citit legēris legērit legerimus legeritis legērint	cepēro = voi fi luat cepēris cepērit ceperimus ceperitis cepērint		

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	lege = <i>citește!</i> cape = <i>ia!</i> legite = <i>citiți!</i> capite = <i>luați!</i>	legere = <i>a citi</i> capere = <i>a</i> <i>lua</i>	legens, -ntis = <i>citind, care</i> <i>citește</i> capiens, -ntis = <i>luând, care ia</i>	G. <i>legendi</i> = <i>de a citi</i> D. <i>legendo</i> = <i>spre a citi</i> Ac. (ad) <i>legendum</i> = <i>pentru a citi</i> Abl. <i>legendo</i> = <i>citind</i>
Viitor	<i>Singular</i> legito = <i>să citești</i> legito = <i>să citească</i> capito = <i>să iei</i> capito = <i>să ia</i> <i>Plural</i> legitote legunto capitote capiunto	lecturum e lecturam s lecturum s lecturum e = <i>că voi (vei, va etc.) citi</i> capturu e capturam s capturum s e = <i>că voi (vei, va etc.) lua</i>	lecturus (m.) lectura (f.) lecturum (n.) = <i>care va citi</i> capturus, -a, -um = <i>care va lua</i>	G. <i>capiendi</i> = <i>de a lua</i> D. <i>capiendo</i> = <i>spre a lua</i> Ac (ad) <i>capiendum</i> = <i>pentru a lua</i> Abl. <i>capiendo</i> - <i>luând</i> Ac. (ad) <i>tacendum</i> = <i>pentru a tăcea</i> Abl. <i>tacendo</i> = <i>tăcând</i>
Perfect		legisse = <i>a fi citit, că a citit</i> cepisse = <i>a fi luat, că a luat</i>	lectus, -a, -um = <i>citit, -ă</i> captus, -a, -um = <i>luat</i>	

Supin

lectum - pentru a citi
 lectu = de citit
 captum = pentru a lua
 captu = de luat

Conjugarea a IV-a

Timpul	Imperativ	Conjunctiv
Prezent	audio = aud audis audit audiemus audiitis audiunt	audiam = să aud audias audiat audiāmus audiātis audiant
Imperfect	audiēbam = auzeam audiēbas audiēbat audiēbāmus audiēbātis audiēbant	audirem = aş auzi audires audiret audirēmus audirētis audirent
Viitor	audiam = voi auzi audies audiet audiēmus audiētis audient	

Perfect	audīvi = am auzit, auzii audivisti audivisti audivimus audivistis audivērunt	audivērim - să fi auzit audivēris audivērit audiverimus audiveritis audivērunt
Mai mult ca perfect	audivēram = auzisem audivēras audivērat audiverāmus audiverātis audivērant	audivissem = aș fi auzit audivisses audivisset audivissemus audivissētis audivissent
Viitor anterior	audivēro = voi fi auzit audivēris audivērit audiverimus audiveritis audivērunt	

Timput	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	<i>Singular</i> audi = a auzi! <i>Plural</i> audīte = auziți!	audīre = a auzi	audiens, -ntis = auzind, care aude	G. audiendi = de a auzi D. audiendo = spre a auzi Ac. (ad) audiendum

Viitor	<i>Singular</i> <i>audīto</i> = să auzi <i>audīto</i> = să <i>audă</i> <i>Plural</i> <i>audītōte</i> <i>audiunto</i>	<i>audītūrum</i> e <i>audītūram</i> s <i>audītūrum</i> s e = că voi (vei, va etc.) auzi	<i>audītūrus</i> (m.) <i>audītūra</i> (f.) <i>audītūrum</i> (n.) = care va auzi -	= pentru a auzi Abl. <i>audiendo</i> = auzind
Perfect		<i>audivisse</i> = a fi auzit, că a auzit	<i>audītus</i> , -o, - <i>um</i> = auzit, -ă	

Supin

audītum = pentru a auzi

audītū = de auzit

Conjugarea verbului *esse*

Timpul	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
Prezent	sum = sunt es est sumus estis sunt	sim = să fiu sis sit simus sitis sint	es = fii este = fiți	esse = a fi	
Imperfect	eram = eram eras erat erāmus erātis erant	essem =aș fi esses esset essēmus essētis essent			
Viitor	ero =voi fi eris erit erīmus erītis erunt		esto = să fii esto = să fie estōte = să fiți sunto = să fie	futūrum e futūram s futūrum s e = că voi (vei, va etc.) fi	futūrus, -a, -um = care va fi
Perfect	fui = am fost, fui fuisti fuit fuīmus fuistis fuērunt	fuērim = să fi fost fuēris fuērit fuerīmus fuerītis fuērunt		fuisse - a fi fost, că a fost	
Mai mult ca perfect	fuēram = fusesem fuēras fuērat fuerāmus fuerātis fuērunt	fuissem = să fi fost fuisses fuisset fuissēmus fuissētis fuissent			

Viitor anterior	fuēro = voi fi fost fuēris fuērit fuerīmus fuerītis fuērint				
------------------------	---	--	--	--	--

CONJUNCȚII CU VALORI MULTIPLE

cum

Modul	Valoarea	Traducerea
Indicativ	Temporal	când, atunci când, de îndată ce (însoțit de <i>primum</i>)
Conjunctiv	Narativ (istoric)	pe când (conjunctiv imperfect) după ce (conj. m.m.c.pf)
	Cauzal	fiindcă
	Concesiv (adversativ)	deși, cu toate că

ut

Indicativ	Comparativ (modal)	(după) cum
	Temporal	de îndată ce (însoțit deseori de <i>primum</i>)
Conjunctiv	Completiv	(ca) să

	Final	c a s ă
	Consecutiv	încât (să)
	Concesiv	chiar dacă

VOCABULAR LATIN- ROMÂN

A.=prescurtarea prenumelui

Aulus

a, ab, prep. + *abl.* = de, de la

abdico, -āre, -āvi, ātum, vb. I

= a renunța la (reflexiv + *abl.*)

abdūco, -ēre, -xi, ctum, vb. III

= a duce, a îndepărta

abeo, -īre, -īvi (-ii), -ītum, vb.

IV = a pleca

abicio, -ēre, abiēci, -iēctum,

vb. III = a arunca

abluo, -ēre, -ui, -ūtum, vb. III

= a spăla, a curăța

abstūli, vezi *aufero*

accēdo, -ēre, -cessi, -cessum,

vb. III = a se apropia

accingo, -ēre, -nxi, -nctum,

vb. III = a încinge

accipio, -ēre, -cēpi, -eptum,

vb. III = a primi

acerbus, -a, -um, adj. = acru;

aspru **acies, -ēi, s.f.** - ascuțiș;

privire; strălucire; linie de

bătaie

ad, prep. + *acuz.* = la

addūco, -ēre, -xi, -ctum, vb.

III = a aduce

adeo, -īre, -īvi (-ii), -ītum, vb.

IV = a se apropia, a ajunge la

adīmo, adīmēre, -ēmi, -

emptum, vb. III = a lua

adiutor, -ōris, s.m. = ajutor,

cel care ajută pe cineva

admirabilis, -e, adj. = minunat

admitto, -ēre, -mīsi, -missum,

vb. III = a admite

admoveo, -ēre, -mōvi, -

mōtum, vb. II = a (se) apropia

adsisto, -ēre, adstīti, vb. III = a

se opri

adsum, adesse, adfui (affui),

vb. = a fi prezent, a asista

adulescens, -ntis, s.m. și f. =

tânăr, tânără

advocātus, -i, s.m. = apărător

advocatio, -ōnis, s.f. = apărare

aequālis, -e, adj. = egal

aēr, aēris, s.n. = aer

aerarium, -ii, s.n. = tezaur

aerumna, -ae, s.f. = suferință, supărare.

aestas, -ātis, s.f. - vară

aetas, -ātis, s.f. = vârstă

affēro, -ferre, attūli, alātum,

vb. = a aduce

afflātus, -us, s.m. = suflare

afflictus, -a, -um, adj. =

nefericit **ager, agri, s.m.** = ogor

agnus, -i, s.m. = miel

ago, -ēre, ēgi, actum, vb. III –

a face; *agēre gratias* - a

mulțumi **agricōla, -ae, s.m.** =

agricultor

aio, vb. (defectiv) = a spune, a

afirma

albus, -a, -um adj. = alb

aliēnus, -a, -um, adj. = străin

aliquando, adv. = odată,

cândva **aliquis, aliquid, pron.**

nehot. = cineva; ceva

aliquot, adv. și adj. nedec. =

câțiva, câteva

alius, -a, -ud, pron. nehot. =

altul (din mai mulți)

alligo, -āre, -āvi, -atum. *vb. I* = a lega (de)

alter, -ēra, -ērum, *adj.* - alt; *pron. nehot.* = altul (din doi), celălalt **altus, -a, -um,** *adj.* - înalt

amārus, -a, -um, *adj.* - amar

amicitia, -ae, *s.f.* = prietenie

amicus, -i, *s.m.* = prieten

amitto, -ēre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a îndepărta

amo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a iubi **amoenus, -a, -um,** *adj.* = plăcut

an, *conj.* = dacă (interog.)

ancilla, -ae, *s.f.* = sclavă, slujnică **anima, -ae,** *s.f.* = suflet

animal, -ālis, *s. n.* = viețuitoare, animal

annus, -i, *s.m.* = an

ante, *prep.* + *ac.* = înainte

antea, *adv.* = mai înainte

antiquus, -a, -um, *adj.* = antic, vechi

aper, apri, *s.m.* = mistreț

aperio, -īre, -ui, apertum, *vb. IV* - a da pe față, a deschide

apertus, -a, -um, *adj.* = deschis **appellatio, -ōnis,** *s.f.* = denumire

appēto, -ēre, -īvi, -īum, *vb. III* = a râvni, a dori

apprehendo, -ēre, -di, -sum, *vb. III* = a prinde

apud, *prep.* + *acuz.* = la

aqua, -ae, *s.f.* = apă

ara, -ae, *s.f.* = altar

arguo, -ēre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a declara, a susține

aro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ara **ars, artis,** *s.f.* = artă,

meșteșug **artificium, -ii,** *s. n.* = meserie

arx, arcis, *s.f.* = fortăreață

ascendo, -ēre, -di, -sum, *vb. III* = a urca

at, *conj.* = dar

audeo, -ēre, *vb. II* = a îndrăzni

audio, -īre, -īvi, -īum, *vb. IV* = a auzi, a asculta

aufēro, -ferre, abstūli, ablātum, *vb.* = a lua, a îndepărta

aureus, -a, -um, *adj.* = de aur

auris, -is, *s.f.* = ureche

aurum, -i, *s. n.* = aur

autem, *conj.* = însă

avēho, -ēre, -vexi, -vectum, *vb. III* = a lua (în călătorie)

avis, -is, *s.f.* = pasăre

B

beātus, -a, -um, *adj.* = fericit

bellum, -i, *s. n.* = război

bene, *adv.* = bine

benedico, -ēre, -dixi, -dictum, *vb. III* - a binecuvânta

benedictus, -a, -um, *adj.* = binecuvântat

bibo, -ēre, bibi, bibitum, *vb. III* = a bea

bis, *numeral adv.* = de două ori

bona, -ōrum, *s.n. pl.* = foloase, calități, bunuri, avere

bonus, -a, -um, *adj.* = bun

bos, bovis, *s.m.* = bou

brevis, -e, *adj.* = scurt

C

C. = prescurtarea numelui
Gaius cado, -ĕre, cecīdi, casum, vb. *III* = a cădea
caedes, -is, s.f. = omor, măcel
caelestis, -e, adj. = ceresc; caelestes (substantivizat, m. pl.) = zei
caelum, -i, s.n. = cer
calcar, -āris, s.n. = pinten
candidus, -a, -um, adj. = alb
canis, -is, s.m. - câine
cano, -ĕre, cecīni, cantum, vb. *III* = a cânta
capillus, -i, s.m. = fir de păr
capio, -ĕre, cēpi, captum, vb. *III* = a lua
captivus, -i, s.m. = prizonier
caput, capītis, s. n. = cap
careo, -ĕre, -ui, vb. *II + abl.* = a fi lipsit de
caro, carnis, s.f. = carne
carus, -a, -um, adj. = drag
castra, -ōrum, s.n. pl. = tabără
causa, -ae, s.f. = motiv, pricină
caveo, -ĕre, cavi, cautum, vb. *II + acuz.* = a se păzi
cavo, -are, -āvi, -ātum, vb. *I* = a săpa, a scobi
cavus, -a, -um, adj. = scobit, adânc
cedo, -ĕre, cessi, cessum, vb. *III* = a se retrage, a se îndepărta
celer, celĕris, celĕre, adj. = iute
cena, -ae, s.f. = cină
ceno, -āre, -āvi, -ātum, vb. *I* = a mânca, a cina
centurio, -ōnis, s.m. = centurion
cerāsus, -i, s.f. = cireș
cerĕbrum, -i, s.n. = creier

cerno, -ĕre, crevi, cretum, vb. *III* = a vedea, a observa
certāmen, -inis, s. n. = rivalitate, conflict, întrecere
certo, -āre, -āvi, -ātum, vb. *I* = a se întrece cu
certus, -a, -um, adj. = sigur
cervus, -i, s.m. = cerb
cibus, -i, s.m. = hrană
cicātrix, -icis, s.f. = cicatrice
cito, adv. = repede, în curând
citra, prep. + acuz. = dincoace
civis, -is, s.m. = cetățean
civitas, -tātis, s.f. = cetate, cetățenie
clanio, -āre, -āvi, -ātum, vb. *I* = a striga
clarus, -a, -um, adj. = limpede; strălucit, celebru
clipeus, -i, s.m. = scut
cognosco, -ĕre, cognōvi, cognitum, vb. *III* = a cunoaște
cogo, -ĕre, coĕgi, coactum, vb. *III* = a sili
cohors, -tis, s.f. = cohortă
colo, -ĕre, -ui, cultum, vb. *III* = a cultiva, a cinsti (pe zei)
colligo, -āre, -āvi, -ātum, vb. *I* = a lega la un loc, a fixa
collōquor, -lōqui, vb. = a vorbi cu cineva
comitātus, -us, s.m. = suită
communis, -e, adj. = comun
compello, -ĕre, compūli, compulsum, vb. *III* = a împinge
concordia, -ae, s.f. = înțelegere, armonie
condo, -ĕre, -dīdi, -dītum, vb. *III* = a întemeia
confĕro, -ferre, contūli, collātum, vb. = a contribui

conficio, -ĕre, -fĕci, -fectum,
vb. III = a termina
consalūto, -āre, -āvi, -ātum,
vb. I = a saluta
consensus, -us, s.m. =
 înțelegere **considĕro, -āre, -**
āvi, -ātum, vb. I = a privi; a
 cerceta
consīdo, -ĕre, -sĕdi, -sessum,
vb. III = a se așeza
consilium, -ii, s.n. = dezbateri,
 părere; plan; adunare, sfat
conspĕctus, -us, s.m. = privire;
in conspĕctu = în fața privirii
conspicio, -ĕre, -spexi, -
spectum, vb. III - a privi, a zări
constantia, -ae, s.f. =
 statornicie, tărie (de caracter)
consternātus, -a, -um, adj. =
 desperat
constituo, -ĕre, -ui, -tūtum,
vb. III = a stabili
consuetūdo, -inis, s.f. = obicei,
 tradiție
consul, -ūlis, s.m. = consul
consūlo, -ĕre, -sului, -sultum,
vb. III + dat. = a se ocupa de, a
 veghea asupra
contingo, -ĕre, -tīgi, -tactum,
vb. III = a atinge, a ajunge
copia, -ae, s.f. = bogăție, avere;
 mulțime
copiae, -ārum, s.f. pl. = trupe
cor, cordis, s.n. = inimă
coram, adv. = pe față; *prep. +*
abl. = în față, față cu
corōno, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a încorona
cornu, -us, s.n. = corn; flanc
 (de armată)
corpus, -ōris, s.n. = corp

corvus, -i, s. m. = corb
cottidiānus, -a, -um, adj. =
 zilnic, de toate zilele
credo, -ĕre, -dīdi, dītum, vb.
III + dat. = a da crezare, a
 crede
cruor, -ōris, s. m. = sânge din
 rană
crux, crucis, s.f. = cruce
culpa, -ae, s.f. = vină
cum, prep. + abl. = cu
cum, conj. = când, pe când,
 după ce, fiindcă; deși, cu toate
 că
cuncti, -ae, -a, adj. (pl.) = toți
cupio, -ĕre, -īvi, (-ii), -ītum,
vb. III - a dori
cur, adv. = pentru ce, de ce
cura, -ae, s.f. = grijă
curo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
 a îngriji
curatio, -ōnis, s.f. - tratament
curro, -ĕre, cucurri, cursum,
vb. III = a alerga
cursus, -us, s.n. = drum
custodio, -īre, -īvi, -ītum, vb.
IV = a păzi, a veghea
custos, -ōdis, s. m. = paznic
cycnus, -i, s. m. = lebedă

damnum, -i, s.n. = pagubă, rău
de, prep. + abl. = despre
debeo, -ĕre, -ui, -ītum, vb. II =
 a trebui
debitum, -i, s.n. = datorie,
 greșeală **decurro, -ĕre, -curri**,
-cursum, vb. III = a curge

defendo, -ĕre, -di, -sum, vb.
III = a apăra

deficio, -ĕre, -fĕci, -fectum, vb. III = a lipsi, a nu fi la îndemână

deinde, adv. = apoi

deleo, -ĕre, -ĕvi, -ĕtum, vb. II
 = a distruge, a șterge

delibĕro, -āre, -āvi, -ātum, vb.
I = a delibera

demonstro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a arăta

denique, adv. = în sfârșit

dens, dentis, s. m. = dinte

depello, -ĕre, depŭli, depulsum, vb. III = a îndepărta

derisor, -ōris, s. m. = cel care își bate joc

desino, -ĕre, desivi, desitum, vb. III = a înceta

despicio, -ĕre, -spexi, -spectum, vb. III = a privi (de sus), a disprețui

desum, deesse, defui, vb. = a lipsi
detĕgo, -ĕre, -texi, -tectum, vb. III = a descoperi, a dezveli

detrāho, -ĕre, -traxi, -ctum, vb. III = a scoate, a retrage

deus, -i, s. m. = zeu

devinco, -ĕre, -vīci, -victum, vb. III = a învinge, a supune

devōro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a înghiți

dexter, -ĕra, -ĕrum, (dexter, -tra, -trum), adj. = drept;
dextĕra (manus) = mână dreaptă

diaeta, -ae, s.f. = regim de viață
dicio, -ōnis, s.f. = stăpânire

dico, -ĕre, dixi, dictum, vb. III
 = a zice

dictātor, -ōris, s. m. = dictator

dictatūra, -ae, s.f. = dictatură

dictum, -i, s.n. = cuvânt, spusă

dies, -ĕi, s.m. și f. = zi

difficilis, -e, adj. = greu; dificil

disciplīna, -ae, s.f. I = învățătură, instruire

discipŭlus, -i, s.m. = elev

disco, -ĕre, didĭci, vb. III = a învăța

discrīmen, -īnis, s.n. = deosebire

displīceo, -ĕre, -ui, -itum, vb. II = a displicea

dispŭto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a susține o dezbatere

filozofică, a disputa

diu, adv. = multă vreme

do, dare, dedi, datum, vb. I - a da

doceo, -ĕre, -ui, -ctum, vb. II = a învăța (pe cineva)

doctrīna, -ae, s.f. = învățătură

doctus, -a, -um, adj. = învățat

doleo, -ĕre, -ui, -itum, vb. II = a dura; a fi îndurerat

dolor, -ōris, s.m. = durere

dolorōsus, -a, -um, adj. = îndurerat

domīna, -ae, s.f. = stăpână

domīnus, -i, s.m. = stăpân

domus, -i (-us), s.f. = casă;

domi = acasă

donec, conj. = cât timp

dono, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a dăru

dormio, -īre, -īvi, -īum, vb. IV = a dormi

draco, -ōnis, s.m. = balaur

dulcis, -e, adj. = dulce

dum, *conj.* = câtă vreme, în timp ce
durities, **-ēi**, *s.f.* = asprime

durus, **-a**, **-um**, *adj.* = dur, tare, aspru

dux, **ducis**, *s.m.* = conducător

E

edo, **-ĕre (esse)**, **edi**, **esum**, *vb.*

III = a mânca

edūco, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I*

= a crește, a educa

edūco, **-ĕre**, **-xi**, **-ctum**, *vb. III*

= a scoate

effringo, **-ĕre**, **-frēgi**, **-**

fractum, *vb. III* = a sparge

egeo, **-ĕre**, **-ui**, *vb. II* = a duce

lipsă

ego, *pron. pers.* = eu

elĕgans, **-ntis**, *adj.* = elegant,

îngrijit

elegantia, **-ae**, *s.f.* = eleganță

elĭgo, **-ĕre**, **-lĕgi**, **-lectum**, *vb.*

III = a alege

eloquentia, **-ae**, *s.f.* = talent

oratoric

enim, *conj.* = căci

equester, **equestris**, **equestre**,

adj. = ecvestru, de cavalerie

equus, **-i**, *s.m.* = cal

erga, *prep.* + *acuz.* = față de

ergo, *conj.* = așadar

erubescō, **-ĕre**, **-rubui**, *vb. III*

= a roși

eruditio, **-ōnis**, *s.f.* = erudiție

esse, *vezi sum*

et, *conj.* = și

etiam, *conj.* = chiar

evello, **-ĕre**, **evelli (evulsi)**,

evulsum, *vb. III* = a smulge

ex (e), *prep.* + *abl.* = din, după

exanimō, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb.*

I = a ucide; *pas.* = a-și da duhul

excellens, **-ntis**, *adj.* = ales;

strălucit

excito, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I*

= a stârni

exclāmo, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb.*

I = a striga

exemplum, **-i**, *s. n.* = exemplu,

model

exercitus, **-us**, *s.m.* = armată

exiguus, **-a**, **-um**, *adj.* = mic;

scund

existimo, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**,

vb. I = a socoti

existo, **-ĕre**, **-stīti**, *vb. III* = a se

arăta, a fi

exordium, **-ii**, *s.n.* = început

expecto, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb.*

I = a aștepta

expello, **-ĕre**, **expūli**,

expulsum, *vb. III* = a scoate, a

alunga

expleo, **-ĕre**, **ēvi**, **-ĕtum**, *vb.*

II = a umple; a împlini

expōno, **-ĕre**, **-posui**, **-**

positum, *vb. III* = a expune (a

părăsi)

F

faber, **fabri**, *s. m.* = meșter,

lucrător

fabūla, **-ae**, *s.f.* = poveste

facĕte, *adv.* = în mod glumeț

facies, **-ĕi**, *s.f.* = față, chip

facilis, **-e**, *adj.* = ușor

facio, -ĕre, feci, factum, vb. III
= a face
falsus, -a, -um, adj. =
neadevărat, fals
fames, -is, s.f. = foame
farīna, -ae, s.f. = făină
fel, fellis, s. n. = fiere
felix, -icis, adj. = fericit
fere, adv. = aproape
fero, ferre, tuli, latum, vb. = a
purta; a suporta
ferox, -ōcis, adj. = sălbatic
fertilis, -e, adj. = roditor
festivus, -a, -um, adj. = vesel,
amuzant
filia, -ae, s.f. = fiică
filius, -ii, s. m. = fiu
finis, -is, s.m. și *f.* = sfârșit,
hotar, teritoriu
fiō, fiĕri, vb. = a se face, a
deveni
flumen, -inis, s.n. = fluviu
fons, fontis, s.f. = izvor
fores, -ium, s.f. pl. = ușă
forma, -ae, s.f. = înfățișare
formīca, -ae s.f. = furnică
formōsus, -a, -um, adj. =
frumos
fortīter, adv. = tare
fortūna, -ae, s.f. = soartă,
noroc
fortunātus, -a, -um, adj. =
fericit
forum, -i, s. n. = for, piață
frango, -ĕre, fregi, fractum,
vb. III = a sparge, a frânge
frater, fratris, s.m. = frate
frendo, -ĕre, vb. III = a
mesteca
frigus, -ōris, s.n. = frig
fructus, -us, s.m. = rod, folos

frugalitas, -tātis, s.f. =
cumpătare
frumentum, -i, s. n. - grâu
fugio, -ĕre, fugi, vb. III = a
fugi
fugo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a alunga, a goni, a îndepărta
fui, vezi, sum
fundamentum, -i, s.n. =
temelie
fundo, -ĕre, fūdi, fusum, vb.
III = a vărsa, a răspândi
furor, -ōris, s.m. = furie, mânie

garrūlus, -a, -um, adj. =
vorbăreț
gaudium, -ii, s. n. = bucurie
gemīnus, -a, -um, adj. =
geamăn
gemo, -ĕre, -ui, -ītum, vb. III =
a geme
gener, -ĕri, s.m. = ginere
gens, gentis, s.f. = neam
genui, vezi gigno
gero, -ĕre, gessi, gestum, vb.
III = a purta
gigno, -ĕre, genui, -ītum, vb.
III = a da naștere, a naște
glacies, -ĕi, s.f. = gheață
gladius, -ii, s.m. = sabie
gloria, -ae, s.f. = glorie
Graecus, -a, -um, adj. = grec;
(profesor) de greacă
gramma, -ātis, s. n. = gram
grammaticus, -i, s.m. =
profesor de literatură (în
învățământul mediu roman)
grandis, -e, adj. = mare

gratus, -a, -um, adj. = plăcut
gravis, -e, adj. = greu, grav,
 important
gutta, -ae, s. f. = picătură

H

habeo, -ēre, -ui, -itum, vb. II = a avea
habito, āre, -āvi, -ātum, vb. I = a locui
harēna, -ae, s. f. = nisip
hasta, -ae, s. f. = sulită
haud, adv. = nu
hic, haec, hoc, pron. demonstr. = acesta
hic, adv. = aici, acum
hiems, -ēmis, s. f. = iarnă
homo, -inis, s. m. = om
honor, -ōris, s. m. = cinste
hortus, -i, s. m. = grădină
hospes, hospītis, s. m. = oaspete, gazdă
hostis, -is, s. m. = dușman
humānus, -a, -um, adj. = omenesc

I

iaceo, -ēre, -ui, vb. II = a zăcea
ianua, -ae, s. f. = ușă
ibi, adv. = acolo
ictus, -a, -um, adj. (part. per f.) = lovit
idem, eādem, idem, pron. demonstr. = același, aceeași
igītur, conj. = așadar, prin urmare

ille, illa, illud, pron. demonstr. = acela
imperium, -ii, s. n. = putere, domnie, imperiu
impētus, -us, s. m. = atac, asalt
impīger, -gra, -grum, adj. = harnic
impōno, -ēre, -posui, posītum, vb. III = a pune; a urca, a îmbarca
imprīmo, -ēre, -pressi, -pressum, vb. III = a întipări
impūdens, -ntis, adj. = nerușinat
immortālis, -e, adj. = nemuritor
in, prep. + acuz. și abl. = în
inaugūra, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a observa zborul păsărilor; *templa inaugurāre* = a alege locul pentru a lua auspiciile
incendium, -ii, s. n. = incendiu
inceptus, -a, -um, adj. = început
incipio, -ēre, -cēpi, ceptum, vb. III = a începe
inclītus, -a, -um, adj. = vestit
incumbo, -ēre, -cubui, -cubitum, vb. III = a se culca
indignātus, -a, -um, adj. = indignat
indignor, -āri, vb. I = a se indigna
industria, -ae, s. f. = hărnicie
ineptus, -a, -um, adj. = nepotrivit, deplasat, prostesc
infēri, -ōrum, s. m. pl. = zeii infernali; Infernul
infēro, inferre, intūli, illātum, vb. = a arunca

ingrātus, -a, -um, adj. = neplăcut
inimicitia, -ae, s.f. = dușmănie
inimicus, -i, s.m. = dușman
initium, -ii, s.n. = început
iniustus, -a, -um, adj. = nedrept
innumerabilis, -e, adj. = nenumărat
inquam, vb. defectiv = a zice
inspicio, -ĕre, -spexi, -spectum, vb. III = a privi cu atenție
insŭla, -ae, s.f. = insulă
intendo, -ĕre, -ndi, -ntum, vb. III = a întinde, a încorda
inter, prep. + acuz. = între
interficio, -ĕre, -fĕci, -fectum, vb. III = a ucide
internōvi, interno(vi)sse, vb. defectiv = a deosebi
interrōgo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a întreba
interpres, -prĕtis, s.m. = traducător
intro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a intra
intus, adv. = înăuntru
invenio, -īre, -vĕni, -ventum, vb. IV = a găsi
inventor, -ōris, s. m. = inventator, descoperitor
invidia, -ae, s.f. = invidie
ipse, ipsa, ipsum, pron. demonstr. = însuși, însăși
ira, -ae, s.f. = mânie
is, ea, id, pron. demonstr. = acesta; is... qui = cel... care
istic, adv. = acolo (la tine)
ita, adv. = într-atât, astfel

iter, itinĕris, s.n. = drum, călătorie
iubeo, -ĕre, iussi, iussum, vb. II = a porunci
iucundus, -a, -um, adj. = plăcut
iugĕra, -um, s.n. pl. = iugăre
iurgium, -ii, s.n. = ceartă
iussus, -us, s.m. = poruncă
iustitia, -ae, s.f. = dreptate
iuventus, -ūtis, s.f. = tineret, tinerețe
iuvo, -āre, iŭvi, iŭtum, vb. I = a ajuta, a încânta, a bucura
iuxta, prep. + ac. = lângă

L. = prescurtarea prenumelui Lucius
labor, -ōris, s. m. = muncă, trudă
lacĕro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a sfâșia
lacrīma, -ae, s.f. = lacrimă, plâns
lacrimōsus, -a, -um, adj. = înlăcrimat
lacus, -us, s.m. = lac
lapis, -īdis, s.m. = piatră
latus, -a, -um, adj. = lat, mare, larg
laudo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a lăuda
lavo, -āre, lāvi, lavātum (lautum) vb. I = a spăla
legātus, -i, s.m. = sol, locțiitor, al comandantului sau al împăratului

lego, -ĕre, legi, lectum, vb.
III = a culege, a alege; a citi
leo, -ōnis, s.m. = leu
levis, -e, adj. = ușor
lex, legis, s.f. = lege
libellus, -i, s.m. = cărticică;
 scrisoare, cerere, memoriu
libenter, adv. = cu plăcere
liber, libri, s.m. = carte
liber, -ĕra, -ĕrum, adj. =
 liber
libĕri, liberōrum, s.m. pl. =
 copii
libero, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a libera, a scăpa, a izbăvi
libertas, -tātis, s.f. = libertate
ligneus, -a, -um, adj. = de
 lemn
lilium, -u, s.n. = crin
lingua, -ae, s.f. = limbă
linquo, -ĕre, liqui, vb. III = a
 lăsa, a părăsi
liquor, -ōris, s.m. = lichid,
 apă
littĕrae, -ārum, s.f. pl. =
 scrisoare; literatură
locus, -i, s.m. = loc
longe, adv. = departe
longus, -a, -um, adj. = lung
loquor, loqui, vb. III = a
 vorbi
luctus, -us, s.m. = jale, doliu
ludus, -i, s.m. = joc; școală
luna, -ae, s.f. = lună
lupus, -i, s.m. = lup
lux, lucis, s.f. = lumină,
 lumina zilei

maereo, -ĕre, vb. II = a fi
 mâhnit; a (se) jeli
maeror, -ōris, s. m. = tristețe,
 dor
magis, adv. = mai mult
magister, -tri, s. m. = profesor
magistrātus, -us s.m. =
 demnitar
magnitudo, -dīnis, s.f. =
 mărire
magnus, -a, -um, adj. = mare
male, adv. = rău
maledico, -ĕre, -xi, -ctum, vb.
III (+ *dat.*) = a vorbi de rău, a
 bârfi
maleficus, -a, -um, adj. =
 răufăcător
malum, -i, s.n. = măr, (fructul)
malus, -i, s.f. = măr (pomul)
martyr, -ŷris, s. m. = martir;
 mucenic
mandātum, -i, s.n. (mai des
 pl.) = însărcinare
maneo, -ĕre, mansi, -sum, vb.
II = a rămâne
manus, -us, s.f. = mână
mare, -is, s.n. = mare
mater, matris, s.f. = mamă
matūrus, -a, -um, adj. = copt
maxīme, adv. = în cel mai înalt
 grad, în primul rând
maxīme, -a, -um, adj. (superl.)
 = foarte mare
medicus, -i, s.m. = medic
mediōcris, -e, adj. = obișnuit,
 de valoare mijlocie, mediocru
mel, mellis, s.n. = miere
membrum, -i, s.n. = membru
memīni, -isse, vb. defectiv = a-
 și aminti
mendax, -ācis, adj. și *s.m.* =
 mincinos

mendīco, -āre, -āvi, -ātum, vb.

I = a cerși

mens, -tis, s.f. = minte,
dispoziție **mensis, -is, s.f.** =
lună

mercātor, -tōris, s.m. =
negustor

marcātus, -us, s.m. = negoț

merx, mercis, s.f. = marfă

metuo, -ēre, -ui, vb. III (+ *ac.*)
= a se teme

meus, mea, meum, adj.
posesiv = al meu

mico, -āre, micui, vb. I = a
scânțea

miles, -ītis, s.m. = soldat

minūtus, -a, -um, adj. = mic,
mărunt

miser, -ēra, -ērum, adj. =
nenorocit, sărman

mitto, -ēre, misi, missum, vb.
III = a trimite, a arunca

moderātus, -a, -um, adj. =
cumpătat, măsurat

modo, adv. = numai

modus, -i, s.m. = măsură

mollis, -e, adj. = moale

mons, montis, s.m. = munte

monstro, -āre, -āvi, -ātum,
vb. I = a arăta

monumentum, -i, s.n. =
amintire, monument

mora, -ae, s.f. = întârziere

morbis, -i, s.m. = boală

mors, mortis, s.f. = moarte

morsus, -us, s.m. = mușcătură

mortalis, -e, adj. = muritor

mos, moris, s.m. = obicei

moveo, -ēre, movi, motum,
vb. II = a mișca, a emoționa

mox, adv. = în curând

mulier, -ēris, s.f. = femeie

multitudo, -tudinis, s.f. =
mulțime

multus, -a, -um, adj. = mult

murus, -i, s.m. = zid

muto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a schimba

narro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a povesti

nato, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a înota

natus, -a, -um, adj. (part.
perf.) = născut

natus, -i, s.m. = fiu

nauta, -ae, s.m. = navigator

navigabilis, -e, adj. = navigabil

navis, -is, s.f. = corabie

ne, conj. = ca să nu, să nu; ne...
quidem = nici măcar

-ne, particulă enclitică
interogativă = oare, dacă

nec, conj. și nu, nici

neco, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a omorî

nec umquam, loc. adv. = și
niciodată

neglĕgo, -ēre, neglexi,
neglectum, vb. III = a nu se
ocupa

nego, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a spune (că) nu, a refuza

nemo, neminis, pron. nehot.
= nimeni

nequeo, -īre, vb. IV = a nu
putea

nescio, -īre, -īvi, (-ii), -ītum,
vb. IV = a nu ști

nex, necis, s.f. = moarte,
ucidere

niger, -gra, -grum, adj. =
negru

nihil, nil, adv. (și *s.n.*) = nimic

nisus, -us, s.m. = efort

niteo, -ēre, -ui, vb. II = a
străluci

nix, nivis, s.f. = zăpadă

nobilis, -e, adj. = vestit

nodus, -i, s.m. = nod

nolo, nolle, nolui, vb. = a nu
voi

nomen, -inis, s.n. = nume

non, adv. = nu

nondum, adv. = încă nu

nosco, -ēre, novi, notum, vb.
III = a cunoaște

noster, nostra, nostrum, adj.
posesiv = al nostru

novissime, adv. = în cele din
urmă

novus, -a, -um, adj. = nou,
proaspăt

nox, noctis, s.f. = noapte

nubes, -is, s.f. = nor

nubilus, -a, -um, adj. = înnorat

nucleus, -i, s.m. = miez

nudus, -a, -um, adj. = gol

nullus, -a, -um, pron. și adj.
nehot. = nici unul

numēro, -āre, -āvi, -ātum, vb.
I = a număra

numērus, -i, s.m. = număr

numquam (nunquam), adv. =
niciodată

nuntio, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a anunța

nutrio, -īre, -īvi, -ītum, vb. IV
= a hrăni

nux, nucis, s.f. = nucă

obsideo, -ēre, -sēdi, -sessum,
vb. II = a asedia

obtineo, -ēre, -ui, -tentum, vb.
II = a obține

occido, -ēre, occīdi, occīsum,
vb. III = a ucide

occulto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a ascunde

occultus, -a, -um, adj. = ascuns

ocūlus, -i, s.m. = ochi

officium, -ii, s.n. = îndatorire

olim, adv. = odinioară

omnis, -e, adj. = tot, orice

onēro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a încărca

opinio, -ōnis, s.f. = părere

oportet, -ēre, -uit, vb. II
unipers. = se cuvine, trebuie

oppidum, -i, s.n. = cetate

**opprimo, -ēre, -pressi, -
pressum, vb. III** = a doborî

opto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a dori

opus, -eris, s.n. = lucrare

oratio, -ōnis, s.f. = cuvântare

orātor, -ōris, s.m. = orator

orbis, -is, s.m. = suprafața
pământului; pământul

orīgo, -inis, s.f. = origine

orno, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a împodobi

oro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a
ruga **os, ossis, s.n.** = os

ovis, -is, s.f. = oaie
ovum, -i, s. n. = ou

P. = prescurtarea prenumelui
 Publius

paene, adv. = aproape

palam, adv. = pe față

Palatīnus, -a, -um, adj. =
 Palatin

panis, -is, s.m. = pâine

papāver, -ēris, s.n. = mac

parens, -ntis, s.m. = părinte

**pareo, -ēre, -ui, -ītum, vb. II +
 dat.** = a se supune

paro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
 a pregăti

pars, partis, s.f. = parte

parvus, -a, -um, adj. = mic

pater, patris, s.m. = tată

paternus, -a, -um, adj. =
 părintesc **patria, -ae, s.f.** =
 patrie

paucus, -a, -um, adj. (*mai des
 la pl.*) = puțin

pavor, -ōris, s.m. = frică

pax, pacis, s.f. = pace

pecco, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a greși, a se înșela

pellis, -is, s.f. = piele

pendeo, -ēre, pependi, vb. II =
 a fi suspendat; a fi răstignit, a
 fi spânzurat

pera, -ae, s.f. = traistă

percalleo, -ēre, -ui, vb. II = a
 cunoaște bine

**perceo, -īre, -īvi, (-u), -ītum,
 vb.** = a muri; a pieri

perfidus, -a, -um, adj. =
 necinstit, de rea-credință
periclitor, -āri, vb. I = a fi în
 primejdie

pericūlum, -i, s.n. = pericol
persōna, -ae, s.f. = mască (de
 actor); *persōna tragică* =
 mască de actor tragic

**pertrāho, -ēre, -traxi, -
 tractum, vb. III** = a trage

**pertranseo, -īre, -īvi, (-ii), -
 ĩtum, vb.** = a străbate, a
 străpunge

**pervenio, -īre, -vēni, -ventum,
 vb. IV** = a ajunge

pes, pedis, s.m. = picior

**peto, -ēre, -īvi (-īi) -ītum, vb.
 III** = a cere

philosophus, -i, s.m. = filozof

piētas, -ātis, s.f. = respect

piger, -gra, -grum, adj. =
 leneș

pilus, -i, s.m. = fir de păr

pirus, -i, s.f. = păr

Pleiādes, -um, s.f. pl. =

constelația Pleiadelor

plures, plura, adj. pl. = mai
 mulți **plurīmi, -ae, -a, adj. pl.**
 (*superlativ*) = foarte mulți,
 cei mai mulți

plurīmum, adv. = foarte mult;
quam plurīmum- cât mai mult

plus, adv. = mai mult

pocūlum, -i, s.n. = cupă, pahar
poena, -ae, s.f. = pedeapsă;
 chin, suferință

poēta, -ae, s.m. = poet

pondus, -ēris, s.n. = greutate

**pono, -ēre, posui, posītum, vb.
 III** = a pune

popūlus, -i, s.m. = popor

pōpūlus, -i, s.f. = plop
porto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a purta
possum, posse, potui, vb. = a putea
post, prep. + acuz. = după; *adv.* = după aceea
postea, adv. = după aceea
posteritas, -tātis, s.f. = viitor, posteritate
postquam, conj. = după ce
potest, vezi possum
praeceptor, -ōris, s.m. = învățător
praecipio, -ēre, -cēpi, ceptum, vb. III = a lua mai întâi, a prescrie
praecipito, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a arunca, a azvârli
praelārus, -a, -um, adj. = strălucit
praeco, -ōnis, s.m. = crainic
praemium, -ii, s.n. = răsplată
praesens, -ntis, adj. (part. prez.) = prezent, de față
praesum, praesesse, praefui, vb. = a fi în frunte, a conduce
pratū, -i, s.n. = pajiște
preces, -um, s.f. pl. = rugăciuni
princeps, -īpis, s.m. = căpetenie, șef
pro, prep. + abl. = în locul
probo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a încerca
prodeo, -īre, -īvi (-ii), -ītum, vb. = a merge înainte; a ieși (înainte)
proelium, -ii, s.n. = luptă
profēro, -ferre, -tūli, -lātum, vb. = a întinde

promitto, -ēre, -mīsi, -mīssum, vb. III = a promite
pronuntio, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a spune; a (se) pronunța
prope, adv. = aproape
proprius, -a, -um, adj. = propriu, particular
prosum, prodessse, profui, vb. = a fi de folos
provideo, -ēre, -vīdi, -vīsum, vb. II + dat. = a prevedea, a se îngriji
prudens, -ntis, adj. = înțelept
publicus, -a, -um, adj. = public; *in publico* = în public
puer, -i, s.m. = copil
pugna, -ae, s.f. = luptă
pugno, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a lupta
pulcher, -chra, -chrum, adj. = frumos
pulsatio, -ōnis, s.f. = lovire, bătaie
punio, -īre, -īvi, -ītum, vb. IV = a pedepsi
purgo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
 = a curăța
purpurātus, -a, -um, adj. = îmbrăcat în purpură

quaero, -ēre, quaesīvi (-sīi), -sītum, vb. III = a întreba, a căuta
quadraginta, numeral card. = patruzeci
quam, adv. = cât; decât
quantus, -a, -um, adj. = cât de mare
quasi, adv. = ca și cum

-**que** (*enclitic*), *conj.* = și
qui, quae, quod, *pron. rel.* = care
quia, *conj.* = fiindcă
quidam,
quaedam, quoddam, *pron. nehot.* = un oarecare
quidem, *vezi ne*
quis, quid, *pron. interog.* = cine? ce?
quod, *conj.* = fiindcă
quomodo, *adv.* = în ce chip, cum
quondam, *adv.* = odată, odinioară
quoniam, *conj.* = fiindcă
quot, *adv. și adj. nedec.* = câți, câte

rabiōsus, -a, -um, *adj.* = turbat
radix, -icis, *s.f.* = rădăcină
rado, -ere, rasi, rasum, *vb. III* = a rade
rana, -ae, *s.f.* = broască
rapio, -ere, -ui, -ptum, *vb. III* = a răpi
recito, -are, -avi, -atum, *vb. I* = a recita
recūso, -are, -avi, -atum, *vb. I* = a refuza
reddo, -ere, -didi, -ditum, *vb. III* = a da înapoi
regno, -are, -avi, -atum, *vb. I* = a domni
regnum, -i, *s.n.* = domnie, împărăție

relinquo, -ere, reliqui, relictum, *vb. III* = a lăsa, a părăsi
reliquus, -a, -um, *adj.* = lăsat, rămas; celălalt (la pl.)
remedium, -ii, *s.n.* = leac
remitto, -ere, -misi, -missum, *vb. III* = a lăsa în urmă
repello, -ere, repuli, repulsum, *vb. III* - a respinge
repōno, -ere, -posui, -positum, *vb. III* - a pune (din nou), a așeza;
repono in numēro deorum = socotesc în rândul zeilor
requies, -ei, *s.f.* = odihnă
res, -rei, *s.f.* = lucru
rescribo, -ere, -scripsi, -scriptum, *vb. III* = a scrie din nou, a răspunde la o scrisoare;
libellus rescriptus = memoriu prevăzut cu rezoluția împăratului
respondeo, -ere, -di, -nsum, *vb. II* = a răspunde
responsum, -i, *s.n.* = răspuns
respublica, reipublicae, *s.f.* = stat, republică
restituo, -ere, -ui, -ūtum, *vb. III* = a restitui, a pune la loc
resto, -are, -stīti, *vb.* = a rămâne
revertō, -ere, -verti, *vb. III* = a se întoarce
rex, regis, *s.m.* = rege
rigor, -ōris, *s.m.* = înțepenire
ripa, -ae, *s.f.* = mal
risus, -us, *s.m.* = râs
rivus, -i, *s.m.* = râu
roseus, -a, -um, *adj.* = trandafiriu
rota, -ae, *s.f.* = roată

rotundus, -a, -um, adj. = rotund

rubeus, -a, -um, adj. = roșu

rugosus, -a, -um, adj. = zbârcit

rumpo, -ĕre, rupi, ruptum, vb. III = a rupe

rursum, adv. = din nou

saeculum, -i, s. n. = secol

saepe, adv. = adesea

sagitta, -ae, s.f. = săgeată

sal, salis, s.m. (și n.) = sare

salio, -ĭre, salui (-iĭ), saltum, vb. IV = a sări, a sălta

salveo, -ĕre, vb. II = a fi sănătos
salvus, -a, -um, adj. = teafăr, sănătos

salus, salutis, s.f. = salutare

sanctifico, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a sfinți

sanguis, -inis, s.m. = sânge

sapientia, -ae, s.f. = înțelepciune
saxum, -i, s. n. = stâncă

scelus, -ĕris, s.m. = crimă

scintilla, -ae, s.f. = scânteie

scio, -ĭre, -ĭvi, -ĭtum, vb. IV = a ști
scirpus, -i, s.m. = papură

scriba, -ae, s.m. = scrib, secretar

scribo, -ĕre, scripsi, scriptum, vb. III = a scrie

scriptor, -ōris, s.m. = scriitor

scutella, -ae, s.f. = tigaie

secrĕto, adv. = în taină

secūrus, -a, -um, adj. = fără grijă
secundus, -a, -iun, adj. = al doilea; favorabil, fericit

sed, conj. = dar

semel, num. adverbial = o dată

semper, adv. = totdeauna

sempiternus, -a, -um, adj. = veșnic

senātus, -us, s.m. = senat

senex, senis, adj., s.m. = bătrân

sensus, -us, s.m. = simț

sententia, -ae, s.f. = părere

sentio, -ĭre, sensi, sensum, vb. IV = a simți

septuennis, -e, = de șapte ani

sermo, -ōnis, s. m. = limbă

servio, -ĭre, -ĭvi, (-iĭ), -ĭtum, vb. IV = a sluji

servo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a păstra, a salva

sextus decimus, num. ord. = al șaisprezecelea

si, conj. = dacă

sic, adv. = astfel

silva, -ae, s.f. = pădure

similis, -e, adj. = asemănător

simulacrum, -i, s.n. = statuie

sine, prep. + abl. = fără

sol, solis, s. m. = soare

soleo, -ĕre, vb. II = a obișnui

solus, -a, -um, adj. = singur

somnus, -i, s. m. = somn

soror, -ōris, s.f. = soră

spargo, -ĕre, sparsi, sparsum, vb. III = a împrăștia

species, -ĕi, s.f. = înfățișare, chip

spes, -ĕi, s.f. = speranță

spongia, -ae, s.f. = burete

stabilio, -ĭre, -ĭvi, -ĭtum, vb. IV = a întări

statūra, -ae, s.f. = statură, înălțime

stercus, -ōris, s.n. = bălegar, gunoi

stillātus, -a, -um, adj. = cu picătura
sto, -āre, steti, stātum, vb. I = a sta
stomāchus, -i, s.m. = stomac
studeo, -ēre, -ui, vb. II + dat. = a studia; a se strădui
stultus, -a, -um, adj. = prost
subīgo, -ēre, -ēgi, -actum, vb. III = a supune
sudor, -ōris, s.m. = sudoare
sum, esse, fui, vb. = a fi
summus, -a, -um, adj. = cel mai înalt
sumo, -ēre, sumpsi, sumptum, vb. III = a lua, a consuma
superfluus, -a, -um, adj. = de prisos
superior, -ōris, adj. (comparativ) = mai sus
supĕro, -āre, -āvi, -ātum, vb. I = a întrece
supplex, -īcis, adj. = rugător
surdus, -a, -um, adj. = surd
suspicio, -ēre, -cēpi, -ceptum, vb. III = a primi
suus, -a, -um, pron. și adj. poses. = al său

T

taceo, -ēre, -ui, -ītum, vb. II = a tăcea
tacītus, -a, -um, adj. = tăcut
talis, -e, adj. = astfel de
tamen, adv. = totuși
tango, -ēre, tetīgi, tactum, vb. III = a atinge
tantum, adv. = atât; numai
tarde, adv. = târziu

tardus, -a, -um, adj. = greoi, încet
tegumentum, -i, s.n. = veșmânt

telum, -i, s.n. = armă de aruncat, lance, suliiță, săgeată
templum, -i, s.n. = templu
temptatio, -ōnis, s.f. = ispită
tempus, -ōris, s.n. = timp
teneo, -ēre, -ui, tentum, vb. II = a ține; a stăpâni

tergum, -ī, s.n. = spate
terror, -ōris, s.m. = spaimă
tīmeo, -ēre, -ui, vb. II = a se teme
tīngo, -ēre, tīnxi, tīnctum, vb. III = a muia (într-un lichid)

togātus, -a, -um, adj. = îmbrăcat în togă

tonsor, -ōris, s.m. = bărbier, frizer
tot, adv. și adj. nedekl. = atâția, atâtea

totus, -a, -um, adj. = întreg, tot
trado, -ēre, tradīdi, tradītum, vb. III = a încredința

tragīcus, -a, -um, adj. = tragic
tragoedia, -ae, s.f. = tragedie
traho, -ēre, traxi, tractum, vb. III = a trage, a atrage

trans, prep. + acuz. = peste, dincolo de

transfigo, -ēre, -fixi, -fixum, vb. III = a străpunge

transfugio, -ēre, -fūgi, -fugitum, vb. III = a trece la inamic

transgredior, -grēdi, vb. = a trece dincolo

tremo, -ēre, -ui, vb. III = a tremura

tribuo, -ēre, -ui, -ūtum, vb. III = a acorda

tristis, -e, adj. = trist
tu, pron. pers. = tu
tum, adv. = atunci
tumulus, -i, s.m. = mormânt, movilă
tunc, adv. = atunci
turba, -ae, s.f. = zarvă; mulțime (în neorânduială)
turbulentus, -a, -um, adj. = turbure
tussis, -is, s.f. = tuse
tussio, -ire, vb. IV = a tuși
tuus, -a, -um, pron. și adj. posesiv = al tău

U

umbra, -ae, s.f. = umbră
unicus, -a, -um, adj. = unic
unigenitus, -i, s.m. = fiu unic
unus, -a, -um, adj. (num.) = unul (singur)
urbs, -is, s.f. = oraș
ustus, -a, -um (part. perf. vb. uro, -ere, ussi, ustum, vb. III = a arde) = ars
ut, conj. = (ca) să; după cum
utilis, adj. = folositor
utinam, adv. = o, dacă!
utrum... an, conj. = dacă... sau
uva, -ae, s.f. = strugure, ciorchine
uxor, -oris, s.f. = soție

V

vae, interj. = vai
vado, -ere, vāsi, vb. III = a merge, a se duce
valeo, -ere, -ui, vb. II = a fi puternic, a fi sănătos

vanus, -a, -um, adj. = gol, deșert
varius, -a, -um, adj. = variat, diferit; pestriț
venenum, -i, s.n. = otravă
venia, -ae, s.f. = îngăduință
venor, -āri, vb. I = a vâna
ver, veris, s.n. = primăvară
verbum, -i, s.n. = cuvânt
vere, adv. = cu adevărat
veritas, -tātis, s.f. = adevăr
verto, -ere, verti, versum, vb. III = a întoarce, a îndrepta
verum, adv. = în adevăr, înșă
verus, -a, -um, adj. = adevărat
vespillo, -ōnis, s.m. = cioclu
veterānus, -i, s.m. = soldat, bătrân, veteran
vetus, -eris, adj. = vechi, bătrân
via, -ae, s.f. = drum
vicarius, -ii, s.m. = înlocuitor
vicinus, -i, s.m. = vecin
video, -ere, vidi, visum, vb. II = a vedea
villa, -ae, s.f. = casă (la țară)
vinco, -ere, vici, victum, vb. III = a învinge
vineā, -ae, s.f. = vie
vinum, -i, s.n. = vin
vir, viri, s.m. = bărbat
virga, -ae, s.f. = nuia; varga
virgo, -inis, s.f. = fecioară
virtus, -ūtis, s.f. = curaj
vis, pl. vires, s.f. defectiv = putere, forță
vita, -ae, s.f. = viață
vitium, -ii, s.n. = viciu, greșeală
vivo, -ere, vixi, victum, vb. III = a trăi
vivus, -a, -um, adj. = viu

vocabŭlum, -a, -um, adj. =
cuvânt

voco, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a chema

volĭto, -āre, -āvi, -ātum, vb. I
= a zbura, (de colo-colo)

volo, -āre, -āvi, -ātum, vb. I =
a zbura

volo, velle, volui, vb. = a vrea
voluntas, -ātis, s.f. = voință,
voie

vox, vocix, s.f. = voce

vulnus, -ĕris, s.n. = rană

vulpes, -is, s.f. = vulpe

vultur, -ŭris, s.m. = vultur

vultus, -us, s.m. = figură, chip

VOCABULAR ROMÂN-LATIN

A

acasă = **domi** (locativul *s.f.* **domus**)

adesea = **saepe**, *adv.*

adevărat = **verus**, **-a**, **-um**, *adj.*

agricultor = **agricōla**, **-ae**, *s.m.*

ajuta = **adiūvo**, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I*

animal = **anīmal**, **-ālis**, *s.n.*

apă = **aqua**, **-ae**, *s.f.*

apăra = **defendo**, **-ēre**, **-ndi**, **-nsum** *vb. III*

ara = **aro**, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I* armată = **exercītus**, **-us**, *s.m.*

asemănător = **simīlis**, **-e**, *adj.*

astăzi = **hodie**, *adv.*

așadar = **ergo**, *conj.*

așeza (refl.) = **consīdo**, **-ēre**, **-sēdi**, **-sessum**, *vb. III*

ataca = **oppugno**, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I*

B

barbar = **barbārus**, **-a**, **-um**, *adj.*

bărbat = **vir**, **-i**, *s.m.*

bătrân = **senex**, **senis**, *s.m.* și *adj.*;

comp. **senior**, **-ōris**

bea = **bibo**, **-ēre**, **bibi**, **bibītum**, *vb. III*

bun = **bonus**, **-a**, **-um**, *adj.*

C

carte = **liber**, **libri**, *s.m.*

casă = **domus**, **-us** (**-i**), *s.f.*

celălalt = **alter**, **-ēra**, **-ērum**, *pron.*

celebru = **clarus**, **-a**, **-um**, *adj.*

cetate = **civītas**, **-tātis**, *s.f.*

cetățean = **civis**, **-is**, *s.m.*

citi = **lego**, **-ēre**, **legi**, **lectum**, *vb. III* câine = **canis**, **-is**, *s.m.*

coleg = **collēga**, **-ae**, *s.m.*

comandant = **dux**, **-cis**, *s.m.*

compune = **compōno**, **-ēre**, **-posui**, **-sītum**, *vb. III*

copil = **puer**, **-i**, *s.m.*

corabie = **navis**, **-is**, *s.f.*

crede = **credo**, **-ēre**, **-dīdi**, **-dītum**, *vb. III*

cunoaște = **cognosco**, **-ēre**, **-nōvi**, **cognītum**, *vb. III*

curaj = **virtus**, **-ūtis**, *s.f.*

cuvânt = **verbum**, **-i**, *s. n.*

cuvântare = **oratio**, **-ōnis**, *s.f.*

D

da = **do**, **dare**, **dedi**, **datum**, *vb.*

dar = **donum**, **-i**, *s.n.*

dar = **sed**, *conj.*

datora = **debeo**, **-ēre**, **-ui**, **-ītum**, *vb. II*

decât = **quam**, *adv.*

dintre = **ex**, *prep.* + *abl.*

descrie = **describo**, **-ēre**, **-psi**, **-ptum** *vb. III*

dojeni = **vitupĕro**, **-āre**, **-āvi**, **-ātum**, *vb. I*

dori = **cupio**, -**ere**, -**ivi**, -**itum**,
vb. III dușman = **hostis**, -**is**, s.
m.

E

elev = **discipulus**, -**i**, s.n.
exemplu = **exemplum**, -**i**, s.n.

F

faptă = **factum**, -**i**, s.n.
fără = **sine**, prep. + abl.
fi = **sum**, **esse**, **fui**, vb.
fi aproape = **adsum**, **adesse**,
adfui, vb.
fi absent = **absum**, **abesse**,
afui, vb. fi în frunte =
praesum, **praesesse**, **praefui**,
vb.
flanc = **cornu**, -**us**, s.n.
fluviu = **flumen**, -**inis**, s.n.
folositor = **utilis**, -**e**, adj.
frumos = **pulcher**, -**chra**, -
chrum, adj.
formă = **forma**, -**ae**, s.f.

G

gal = **Gallus**, -**i**, s.m.
german = **Germānus**, -**i**, s.m.
glorie = **gloria**, -**ae**, s.f.
grădină = **hortus**, -**i**, s.m.
greu = **difficilis**, -**e**, adj.

H

haină = **vestis**, -**is**, s.f.

I

iubi = **amo**, -**are**, -**avi**, -**atum**,
vb. I izvor = **fons**, **fontis**, s.m.

Î

împotriva = **contra**, prep. + ac.
înalt = **altus**, -**a**, -**um**, adj.
înfățișare = **aspectus**, -**us**, s.m.
înțelepciune = **sapientia**, -**ae**,
s.f.
învăța (pe cineva) = **doceo**, -
ere, -**cui**, -**ctum**, vb. II; (de la
cineva) = **disco**, -**ere**, **didici**,
vb. III
învinge = **vinco**, -**ere**, **vici**,
victum vb. III

L

lăuda = **laudo**, -**are**, -**avi**, -
atum vb. I
lecție = **lectio**, -**ōnis**, s.f.
leu = **leo**, **leōnis**, s. m.
libertate = **libertas**, -**tātis**, s.f.
loc = **locus**, -**i**, s.m.
locuitor = **incōla**, -**ae**, s.m.
lucru = **res**, **rei**, s.f.
lung = **longus**, -**a**, -**um**, adj.
lup = **lupus**, -**i**, s. m.
lupta = **pugno**, -**are**, -**avi**, -
atum, vb. I

M

magistrat = **magistrātus**, -**us**,
s.m.
mal = **litus**, -**ōris**, s.n.
mare = **magnus**, -**a**, -**um**, adj.

merge = **eo, ire, ivi (ii), itum**,
vb.

mic = **parvus, -a, -um**, *adj.*

minte = **mens, -ntis**, *s.f.*

mână = **manus, -us**, *s.f.*

monument = **monumentum, -i**,
s. n.

mult = **multus, -a, -um**, *adj.*

mulțime = **multitudo, -inis**, *s.f.*

munci = **labōro, -āre, -āvi, -
ātum**, *vb. I* munte = **mons,
montis**, *s.m.*

N

navă = **navis, -is**, *s.f.*

navigabil = **navigabilis, -e**, *adj.*

navigator = **nauta, -ae**, *s.m.*

născut = **natus, -a, -um**, *adj.*
(part.

perf.)

norocos = **fortunātus, -a, -um**,
adj. nume = **nomen, -inis**, *s.n.*

O

oare = **-ne** (enclitic)

obicei = **mos, -ris**, *s.m.*

ogor = **ager, agri**, *s.m.*

om = **homo, -inis**, *s.m.*

omorî = **neco, -āre, -āvi, -
ātum**, *vb. I*; **occīdo, -ĕre, -īdi, -
īsum**, *vb. III*; **interficio, -ĕre, -
fĕci, -fectum**, *vb. III*

operă = **opus, -ĕris**, *s.n.*

orator = **orātor, -ōris**, *s.m.*

P

pace = **pax, pacis**, *s.f.*

pădure = **silva, -ae**, *s.f.*

părinte = **parens, -ntis**, *s.m.* și
f.

a păstra = **servo, -āre, -āvi, -
ātum**, *vb. I*

pentru = **pro**, *prep. + abl.*

(cu) plăcere = **libenter**, *adv.*

pieri = **pereo, -īre, -īvi (-ii), -
ītum**, *vb.*

plăcut = **amoenus, -a, -um**,
adj.

pop = **populus, -i**, *s.f.*

poet = **poēta, -ae**, *s.m.*

prieten = **amicus, -i**, *s.m.*

prietenă = **amica, -ae**, *s.f.*

primejdie = **pericūlum, -i**, *s.n.*

primi = **accipio, -ĕre, -cĕpi, -
cep- tum**, *vb. III*

prețui = **aestīmo, -āre, -āvi, -
ātum**, *vb. I*

pronunța = **pronuntio, -āre, -
āvi, -ātum**, *vb. I*

prost = **stultus, -a, -um**, *adj.*

prostie = **stultitia, -ae**, *s.f.*

R

rege = **rex, regis**, *s.m.*

rezista = **resisto, -ĕre, -stīti**, *vb.*
III

râu = **rivus, -i**, *s.m.*

roman = **Romānus, -a, -um**,
adj.

ruga = **oro, -āre, -āvi, -ātum**,
vb. I

S

sabie = **gladius, -ii**, *s.m.*

sălbatic = **ferus, -a, -um, adj.**
 scrie = **scribo, -ĕre, -psi, -ptum, vb. III**

silitor = **impiger, -gra, -gram, adj.** (cu) sârguință = **strenue, adv.**

somn = **somnus, -i, s.m.**

soldat = **miles, -ĭtis, s.m.**

spera = **spero, -āre, -āvi, -ātum, vb. I**

spune = **dico, -ĕre, dixi, dictum, vb. III**

strădui = **studeo, -ĕre, -dui, vb.**

II strălucit = **illustris, -e, adj.**

școală = **ludus, -i, s.m.; schola, -ae, s.f.**

tăcere = **silentium, -ii, s. n.**

teme = **timeo, -ĕre, -ui, vb. II**

țimp = **tempus, -ōris, s.n.**

togă = **toga, -ae, s.f.**

trăi = **vivo, -ĕre, vixi, victum, vb. III**

uimitor = **mirus, -a, -um, adj.**

util = **utilis, -e, adj.**

vecin = **vicinus, -a, -um, adj.**

vedea = **video, -ĕre, vidi, visum, vb. II**

veni = **venio, -ĭre, veni, ventum, vb. IV**

vers = **versus, -us, s.m.**

vesel = **laetus, -a, -um, adj.**

vestit = **clarus, -a, -um, adj.; nobilis, -e, adj.**

veșnic = **aeternus, -a, -um, adj.**

viață = **vita, -ae, s.f.**

viteaz = **audax, -ācis, adj.**

Bibliografie

1. V. Bălăianu, C. Marinică. Limba latină. (Manual pentru cl. a VIII-a), Buc., 1981;
2. M. Capoianu, G. Creția, M. Ivan. Limba latină. (Manual pentru cl. a X-a), Buc., 1993;
3. A. Ciobanu, St. Misko, E. Oglindă, M. Stamat, N. Chiricenco. Lingua latina, Chișinău, 1996;
4. Краткий словарь латинских слов, сокращений и выражений. Академия Наук СССР, изд. 3-е, Новосибирск, 1975;
5. I. Fischer, M. Morogan, M. Nasta. Limba latină, (manual pentru cl. a IX-a). Buc., 1993;
6. N. Grinbaum, K. Nicova, A. Mariciuc. Limba latină, Chișinău, 1966;
7. Н. Овруцкий. Крылатые латинские выражения в литературе. Москва, 1969;
8. З. Покровская, Н. Кацман. Латинский язык. Москва, 1987;
9. N. Reimers. Noțiuni și termeni de bază în biologie, Chișinău, 1989;
10. F. Ștef. Curs de limbă latină, Buc., 1991;
11. Л. Винничук. Латинский язык. Москва, 1985;
12. A. Ionaș. Curs de limbă latină, ed. II-a, Chișinău, 2003.

Texte

1. De Italia	29
2. Neptunus et Mercurius	35
3. In villa viri Romani	43
4. De Moldavia	49
5. Lupus et agnus	54
6. O tempōra! o mores!	60
7. Die sol...	65
8. Lupus in fabūlis	71
9. De montibus et fluminibus Italiae	79
10. Cornua animalium	84
11. De theātro antīquo	89
12. De familia Romāna	91
13. Dies apud Romānos	97
14. Origo Linguae Romānae	103
15. Descriptio Romae antīquae	109
16. De vulpe et corvo	115
17. De erinaceo et vipēra	120
18. Leo et vulpes	126
19. M. T. Cicēro clarus vir...	131
20. Pater noster	136
21. Rana et bos	140
22. Puēri Romāni	147
23. In schola	153
24. Unus rex Romam administrabat...	162
25. Gaudeāmus	167
26. Magistri et discipūli	174
27. Res pública - res popūli est	180
28. Magistri et pedagogi	186
29. De Craesi regis filio	191
30. De Xanthippe, Socratis uxōre	195

31. Vir bonus et honestus	199
32. De servo domīni dictis obtemperanti	205
33. De Ennio poēta et de Nasīca	213
34. Sophocles	226
35. De pietate filiae	231
36. Scipio Nasica	236
37. Cicēro Catilinam accūsāt	242
38. Romani imperii exordium (1.1.)	247
39. Romani imperii exordium (1.2.)	254
40. Romani imperii exordium (1.3.)	261
41. Romani imperii exordium (1.4.)	

Cuprins

Cuvânt înainte.....	3
Calendarul roman.....	9
Numele la romani.....	12
Fonetica	
Lec. I 1.0. Alfabetul.....	16
1.1. Citirea literelor alfabetului latin	
1.1.0. Vocalele și diftongii	
1.1.1. Consoanele și grupele de litere	
Lec.II 2.0. Silabe lungi și scurte.....	22
2.1. Regula accentului	
Morfologia	
Lec. III. 3.0. Substantivul.....	26
3.0.1. Noțiuni generale	
3.0.2. Declinarea I a substantivelor	
3.1. Verbul « <i>esse</i> »	
3.1.1. Presentul indicativ	
Lec. IV. 4.0. Verbul.....	31
4.0.1. Noțiuni generale	
4.0.2. Infinitivul prezent activ. Presentul indicativ activ	
Lec.V. 5.0. Declinarea a II-a a substantivelor.....	39
5.1. Imperfectul indicativ activ	
5.1.1. Verbul « <i>esse</i> », imperfectul indicativ	
Lec.VI. 6.0. Adjectivele de declinarea I-II.....	46
6.1. Pronumele posesive	
Lec. VII. 7.0. Viitorul I indicativ activ.....	53
7.0.1. Verbul « <i>esse</i> », viitorul I indicativ	
Lec.VIII. 8.0. Declinarea a III-a a substantivelor.....	57
8.0.1. Varianta consonantică	
Lec. IX. 9.0. Declinarea a III-a a substantivelor. Varianta vocalică	63
Lec. X. 10.0. Declinarea a III-a a substantivelor. Varianta mixtă	69

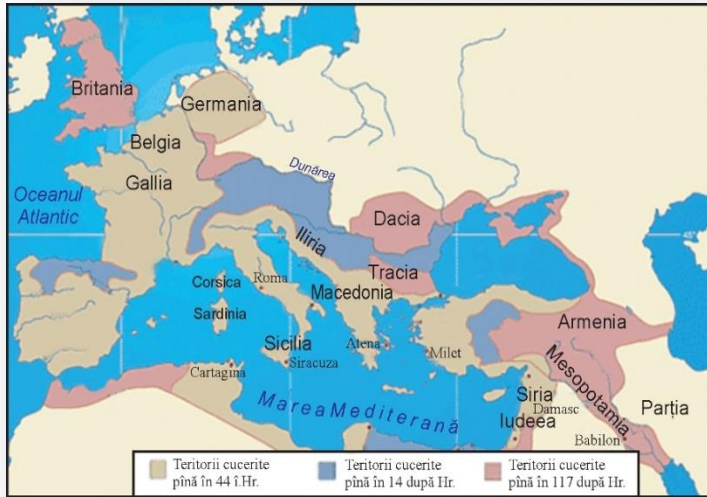
Lec. XI. 11.0. Prezentul indicativ pasiv	77
11.1. Pronumele personale	
Lec. XII. 12.0. Declinarea a IV-a.....	82
Lec. XIII. 13.0. Imperfectul și viitorul I indicativ pasiv.....	87
13.1. Pronumele ipse	
Lec. XIV. 14.0. Declinarea a V-a.....	94
14.1. Evoluția substantivului în limba română	
14.2. Pronumele relativ qui, quae, quod	
Lec. XV. 15.0. Adjectivele de declinarea a III-a.....	100
15.1. Pronumele ille, illa, illud	
Lec. XVI. 16.0. Perfectul indicativ activ.....	106
16.0.1. Verbul «esse», perfectul indicativ	
Lec. XVII. 17.0. Plusquamperfectum indicativi activi.....	112
17.1. Pronumele hic, haec, hoc	
Lec. XVIII. 18.0. Futurum II indicativi activi.....	118
18.1. Pronumele is, ea, id	
Lec. XIX. 19.0. Gradele de comparație ale adjectivelor.	123
Modalitatea sintetică	
Lec. XX. 20.0. Gradele de comparație. Modalitatea analitică.....	129
20.0.1. Modalitatea supletivă	
20.1. Pronumele quis? quid?	
Lec. XXI. 21.0. Supinum	134
21.1. Participium praesentis activi	
Lec. XXII. 22.0. Participium perfecti passivi	138
22.1. Participium fururi activi	
Lec. XXIII. 23.0. Perfectum, plusquamperfectum, futurum II	144
passivi	
23.1. Pronumele nehotărâte	
23.2. Pronumele negative	
Lec. XXIV. 24.0 Gerunziul (Gerundium)	150
24.1. Gerundivul (Gerundivum)	
Lec. XXV. 25.0. Numeralele cardinale și ordinale	156
25.1 Numeralele distributive și adverbiale	
Lec. XXVI. 26.0. Adverbul	164

26.1. Gradele de comparație ale adverbelor	
Lec. XXVII 27.0. Coniunctivus (Coniunctivul)	170
27.0.1. Praesens coniunctivi activi et passivi	
27.1. Imperfectum coniunctivi activi et passivi	
Lec. XXVIII 28.0. Verbele volo, nolo, malo	177
28.1. Verbul eo, ire, ivi, itum	
Lec. XXIX. 29.0. Perfectum coniunctivi activi.....	184
29.1. Plusquamperfectum coniunctivi activi	
Lec. XXX. 30.0. Verbele deponente	189
30.1. Verbele semideponente	
Lec. XXXI. 31.0. Perfectum coniunctivi passivi.	194
31.1. Plusquamperfectum coniunctivi passivi.	
Lec. XXXII. 32.0. Verbele compuse cu sum, esse, fui	197
32.1. Verbul possum, posse, potui	
Lec. XXXIII. 33.0. Infinitivus	202
33.1. Verbul fiō, fieri, factus sum	
Noțiuni de sintaxă	
Lec. XXXIV. 34.0. Accusativus cum infinitivo	208
Lec. XXXV. 35.0. Nominativus cum infinitivo	214
Lec. XXXVI. 36.0. Ablativus absolutus	219
36.1. Funcțiile sintactice ale cazurilor	
36.1.0. Valorile nominativului.	
36.1.1. Valorile genitivului.	
36.1.2. Valorile dativului	
36.1.3. Valorile acuzativului.	
36.1.4. Valorile ablativului.	
36.1.5. Valorile vocativului.	
Lec. XXXVII. 37.0. Consecuția timpurilor	229
37.1. Propoziția interogativă	
Lec. XXXVIII. 38.0. Propoziția condițională.....	234
Lec. XXXIX. 39.0. Propoziția finală.....	240
39.0.1. Prepoziții cu Ablativul	
39.1. Propoziția concesivă	
Lec. XL. 40.0. Propoziția consecutivă.....	246

40.0.1. Prepoziții cu acuzativul	
40.1. Propoziția copmparativ - modală	
Lec. XLI. 41.0. Propoziția completivă.....	251
41.0.1. Prepoziții cu Acuzativul și Ablativul.	
41.1. Propoziția relativă.	
Lec. XLII. 42.0. Propoziția temporală.....	257
42. 0. 1. Prepoziții cu Acuzativul (cont.)	
42.1. Propoziția cauzală	
Tabele.....	265
Vocabular	284
Imagini	314

Harta Imperiului Roman

Cu **roșu** este desemnat teritoriul Daciei cucerit de romani.

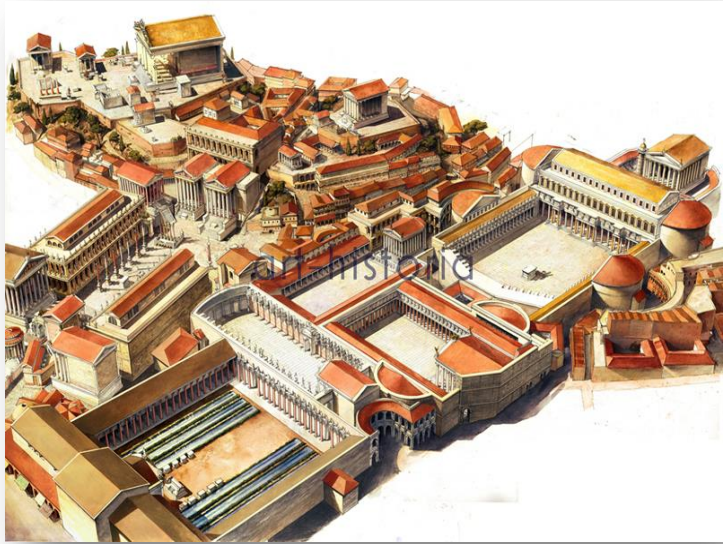
Colosseum (perioada antică)

Colosseum (perioada actuală)

Forum Romanum

Forul Roman

Columna lui Traian

Statuia lui Caesar

Statuia lui Octavian Augustus

Arcul lui Constantin cel Mare

Arcul lui Septimus Severus

Soldat roman

Soldat dac

Lupta gladiatorilor în Colosseum

Tactică romană de apărare

